

ทวยราษฎร์รักบาทแม้อยิ่งด้วยบิตุรงค์

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติ ครบ ๕๐ ปี

จัดพิมพ์เป็นที่ระลึก

เนื่องในมหามงคลสมัยฉลองสิริราชสมบัติ ครบ ๕๐ ปี

พุทธศักราช ๒๕๓๕

ทวยราษฎร์รักบาทแม้อยิ่งด้วยบิตุรงค์

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติ ครบ ๕๐ ปี

จัดพิมพ์เป็นที่ระลึก

เนื่องในมหามงคลสมัยฉลองสิริราชสมบัติ ครบ ๕๐ ปี

พุทธศักราช ๒๕๓๙

คำปรารภ

ในมหามงคลสมัยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศร รามาธิบดี จักรีนฤพดินทร์ สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร ทรงปกครองสยามรัฐสีมา อาณาจักร ถ้วนถึง ๕๐ พรรษา ในพุทธศักราช ๒๕๓๙ เป็นสิ่งประเสริฐสุดที่มีเคยปรากฏมา แต่กาลก่อน แสดงบุญญาธิการอันไพศาล ยิ่งความปลาบปลื้มปิติโสมนัสมาสู่ประชาชน ชาวไทยทั้งชาติ รัฐบาลและเอกชนชาตินิกรชนต่างสโมสรสมานฉันท์จัดงานฉลองสิริราช สมบัติครบ ๕๐ ปี เฉลิมพระเกียรติให้ปรากฏแผ่ไพศาล

นับแต่เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติตราบจนบัดนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ ทรงดำรงอยู่ในทศพิธราชธรรม ทรงอุทิศพระองค์บำเพ็ญพระราชกรณียกิจนันทนาการ ยิ่งความร่มเย็นเป็นสุขแก่พสกนิกรทุกถ้วนทั่ว ทรงเป็นมิ่งขวัญและศูนย์รวมแห่ง ความสามัคคีของปวงชนชาวไทย ตลอดระยะเวลาในรัชสมัย ประเทศไทยมีความเจริญ รุ่งเรืองก้าวหน้าและมั่นคงเป็นปึกแผ่นตลอดมา พระมหากรุณาธิคุณนี้เป็นสิ่งที่คนไทย ทั้งมวลจักน้อมรับใส่เกล้าใส่กระหม่อมไว้ตลอดไป

เพื่อเป็นการแสดงความจงรักภักดี และสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอย่างหา ที่สุดมิได้ รัฐบาลและประชาชนทุกหมู่เหล่าได้พร้อมใจกันจัดงานเฉลิมพระเกียรติถวาย เป็นราชสักการะ โดยการนี้คณะกรรมการประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี ได้พิจารณาเห็นชอบ อนุมัติให้หน่วยราชการ องค์กร เอกชน จัดพิมพ์หนังสือเฉลิมพระเกียรติคุณในด้านต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่พระมหากรุณาธิคุณและพระปรีชาสามารถ ให้ปรากฏยั่งยืนอยู่ตราบกาลนาน

ในนามของรัฐบาล และคณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี ขออนุโมทนาในความอุตสาหะวิริยะของทุกหน่วยราชการ องค์กร เอกชน และคณะกรรมการประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ตลอดจนคณะทำงานเฉพาะ กิจทุกคณะที่ได้ริเริ่มและสร้างสรรค์ผลงานทางวิชาการ อันจะอำนวยคุณประโยชน์อย่างยิ่ง แก่มหาชน น้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายเป็นราชสักการะแด่พระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัว ผู้สถิตอยู่ในหทัยปวงประชาราษฎรตลอดกาลนิรันดร์

(นายบรรหาร ศิลปอาชา)

นายกรัฐมนตรี

ประธานกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี

พระราชประวัติ
ของ
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เสด็จพระราชสมภพ ณ โรงพยาบาลเมาท์ออเบิร์น (Mount Auburn) เมืองเคมบริดจ์ (Cambridge) รัฐแมสซาชูเซตต์ (Massachusetts) สหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ ๑๒ ค่ำ ปีมะเส็ง นพศก จุลศักราช ๑๒๘๙ ตรงกับวันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๗๐ มีพระนามเดิมว่า พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภูมิพลอดุลยเดช เป็นพระราชโอรสพระองค์เล็กในสมเด็จพระราชบิดา เจ้าฟ้ามหิตลอดุลยเดช กรมหลวงสงขลานครินทร์ (พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี) และสมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์ ซึ่งภายหลังทั้งสองพระองค์ได้รับการเฉลิมพระนามาภิไธยเป็น สมเด็จพระมหิตลาธิเบศร อดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก และสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี มีพระเชษฐภคินี และสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช คือ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ประสูติเมื่อวันอาทิตย์ที่ ๖ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๖๖ ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ กับพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล เสด็จพระราชสมภพ เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๒๐ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๖๘ ณ เมืองไฮเดลแบร์ก ประเทศเยอรมนี

เมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๑ ได้โดยเสด็จสมเด็จพระบรมราชชนก ซึ่งทรงสำเร็จการศึกษาปริญญาแพทยศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยม จากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด สหรัฐอเมริกา กลับประเทศไทย ประทับ ณ วังสระปทุม ต่อมาในวันที่ ๒๔ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๗๒ สมเด็จพระบรมราชชนกสวรรคต ขณะนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ทรงเจริญพระชนมายุได้ไม่ถึง ๒ ปี และมีพระชนมายุได้ ๕ ปี ได้ทรงเข้ารับการศึกษาชั้นต้น ณ โรงเรียนมาแตร์เดอี กรุงเทพฯ จนถึงพุทธศักราช ๒๔๗๖ จึงเสด็จพระราชดำเนินไปประทับ ณ เมืองโลซานน์ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชชนนี พระเชษฐภคินี และสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช เพื่อทรงศึกษาต่อในชั้นประถมศึกษา ในโรงเรียน Miremont ทรงศึกษาวิชาภาษาฝรั่งเศส ภาษาเยอรมัน และภาษาอังกฤษ จากนั้นทรงเข้าศึกษาชั้นมัธยมศึกษาที่โรงเรียน Ecole Nouvelle de la Suisse Romande, Chailly-sur-Lausanne เมื่อทรงรับประกาศนียบัตร Bachelierès Lettres จาก Gymnase Classique Cantonal แห่งเมืองโลซานน์แล้ว ทรงเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยโลซานน์ โดยทรงเลือกศึกษาในแขนงวิชาวิทยาศาสตร์

ในพุทธศักราช ๒๔๗๗ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอานันทมหิดล เสด็จขึ้นครองราชย์เป็นพระมหากษัตริย์ รัชกาลที่ ๘ แห่งบรมราชจักรีวงศ์ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภูมิพลอดุลยเดช จึงทรงได้รับการสถาปนาขึ้นเป็น สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช เมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๘ และได้โดยเสด็จพระราชดำเนิน สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล นิวัตประเทศไทยเป็นครั้งแรกในพุทธศักราช ๒๔๘๑ โดยประทับ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต เป็นการชั่วคราว แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับไปประเทศสวิตเซอร์แลนด์ จนถึงพุทธศักราช ๒๔๘๘ จึงโดยเสด็จพระราชดำเนินสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล นิวัตประเทศไทยเป็นครั้งที่สอง ครั้งนี้ประทับ ณ พระที่นั่งบรมพิมาน ในพระบรมมหาราชวัง

ในวันที่ ๙ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๘๙ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เสด็จสวรรคตโดยกระทันหัน ณ พระที่นั่งบรมพิมานในพระบรมมหาราชวัง สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าภูมิพลอดุลยเดช จึงเสด็จขึ้นครองราชสมบัติสืบราชสันตติวงศ์ในวันเดียวกันนั้น แต่เนื่องจากยังมีพระราชกิจด้านการศึกษา จึงต้องทรงอำลาประชาชนชาวไทยเสด็จพระราชดำเนินกลับไปยังประเทศสวิตเซอร์แลนด์อีกครั้งหนึ่งในเดือนสิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๘๙ เพื่อทรงศึกษาต่อ ณ มหาวิทยาลัยแห่งเดิม ในครั้งนี้ทรงเลือกศึกษาวิชากฎหมายและวิชารัฐศาสตร์ แทนวิชาวิทยาศาสตร์ที่ทรงศึกษาอยู่เดิม

ระหว่างที่ประทับศึกษาอยู่ในต่างประเทศนั้น ทรงพบหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร ธิดาในหม่อมเจ้านักขัตรมงคล กิติยากร กับหม่อมหลวงบัว (สนธิวงศ์) กิติยากร (ภายหลังพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สถาปนาพระอิสริยยศ หม่อมเจ้านักขัตรมงคลฯ ขึ้นเป็น พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้านักขัตรมงคล เมื่อพุทธศักราช ๒๔๙๓ และขึ้นเป็นพระองค์เจ้าต่างกรม มีพระนามว่า พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นจันทบุรีสุรนาถ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๙๕) ต่อมาทรงหมั้นกับหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร ในวันที่ ๑๙ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๙๒ ณ เมืองโลซานน์ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์

ในพุทธศักราช ๒๔๙๓ เสด็จพระราชดำเนินนิวัตพระนคร ประทับ ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตั้งการพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ในเดือนมีนาคม พุทธศักราช ๒๔๙๓ ต่อมาในวันที่ ๒๘ เมษายน ปีเดียวกัน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดการพระราชพิธีราชาภิเษกสมรสกับหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร ณ พระตำหนักสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ในวังสระปทุม ซึ่งในการพระราชพิธีราชาภิเษกสมรสนี้ มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สถาปนาหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร ขึ้นเป็นสมเด็จพระราชินีสิริกิติ์

ในวันที่ ๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๓ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตั้งการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกตามแบบอย่างโบราณราชประเพณีขึ้น ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ ในพระบรมมหาราชวัง เสด็จพระบรมนามาภิไธย ตามที่จารึกในพระสุพรรณบัฏว่า พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศร รามาธิบดี จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร พร้อมทั้งพระราชทาน พระปฐมบรมราชโองการว่า เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่ง มหาชนชาวสยาม และในโอกาสนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมสถาปนาเฉลิม พระเกียรติสมเด็จพระราชินีสิริกิติ์ ขึ้นเป็น สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี

หลังจากเสร็จการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกแล้ว ได้เสด็จพระราชดำเนินไป ทรงรักษาพระสุขภาพ ณ เมืองโลซานน์ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ตามที่คณะแพทย์ได้ถวาย คำแนะนำ และระหว่างที่ประทับในเมืองโลซานน์ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี มีพระประสูติกาลพระราชธิดาพระองค์แรก คือ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าอุบลรัตน์ราช กัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี ซึ่งประสูติ ณ โรงพยาบาลมงซัวซีส์ เมืองโลซานน์ เมื่อวันที่ ๕ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๙๔ และเมื่อสมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระองค์แรกเจริญพระชันษาได้ ๗ เดือน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินนิวัตพระนคร ประทับ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต จากนั้นทรงย้ายที่ประทับไปประทับ ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต เนื่องจากทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ ปรับปรุงพระตำหนักจิตรลดารโหฐานสำหรับเป็นที่ประทับแทนการที่รัฐบาลจะจัดสร้าง พระตำหนักขึ้นใหม่ และที่พระที่นั่งอัมพรสถานนี้เอง สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี มีพระประสูติกาลพระราชโอรสและพระราชธิดาอีกสามพระองค์ คือ

สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณ ประสูติเมื่อวันจันทร์ที่ ๒๘ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๙๕ ในพุทธศักราช ๒๕๑๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม สถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ สยามมกุฎราชกุมาร

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุดา กิติวัฒนาดุลโสภาคย์ ประสูติ เมื่อวันที่ ๒ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๙๘ ในพุทธศักราช ๒๕๒๐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม สถาปนาขึ้นเป็น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี

สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี ประสูติเมื่อ วันพฤหัสบดีที่ ๔ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๕๐๐

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระผนวช เมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๙๙ ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรมมหาราชวัง และประทับจำ พรรษา ณ พระตำหนักปั้นหย่า วัดบวรนิเวศวิหาร มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี เป็นผู้สำเร็จราชการทรงปฏิบัติ

ราชการแผ่นดินแทนพระองค์ตลอดเวลา ๑๕ วัน ที่ทรงพระผนวชอยู่ และจากการที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้อย่างเรียบร้อยเป็นที่พอพระราชหฤทัย จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมสถาปนาขึ้นเป็น สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถในปีเดียวกันนั่นเอง และในวันที่ ๓๑ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๐๐ หลังจากทรงประกอบพิธีเฉลิมพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ซึ่งได้ต่อเติมขึ้นใหม่แล้วทรงย้ายที่ประทับจากพระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต กลับไปประทับที่พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต จนถึงปัจจุบัน

คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี

ที่ ๑๒๕/๒๕๓๘

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

เพื่อให้การดำเนินงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ เป็นไปอย่างต่อเนื่อง อันจะเป็นผลดีต่อความมั่นคงของชาติ และเพื่อเสริมสร้างเกียรติภูมิและภาพลักษณ์ของคนไทย รัฐบาลไทย และประเทศไทยต่อสังคมโลก

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๑ (๖) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๓๔ จึงแต่งตั้งคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ ดังต่อไปนี้

๑. คณะกรรมการประกอบด้วย

๑.๑ รองนายกรัฐมนตรี
(นายสมัคร สุนทรเวช)	เป็นประธานกรรมการ
๑.๒ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
(นายปองพล อดิเรกสาร)	เป็นรองประธานกรรมการ
๑.๓ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี
(นายปิยะณัฐ วัชรภรณ์)	เป็นรองประธานกรรมการ
๑.๔ เลขาธิการพระราชวัง	เป็นกรรมการ
๑.๕ ราชเลขาธิการ	เป็นกรรมการ
๑.๖ เลขาธิการนายกรัฐมนตรี หรือผู้แทน	เป็นกรรมการ
๑.๗ ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี หรือผู้แทน	เป็นกรรมการ
๑.๘ ผู้อำนวยการสำนักงานงบประมาณ หรือผู้แทน	เป็นกรรมการ
๑.๙ เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา หรือผู้แทน	เป็นกรรมการ
๑.๑๐ เลขาธิการคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน
หรือผู้แทน	เป็นกรรมการ
๑.๑๑ อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ หรือผู้แทน	เป็นกรรมการ

๑.๑๒ เลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมและประสาน

งานเยาวชนแห่งชาติ หรือผู้แทน เป็นกรรมการ

๑.๑๓ ปลัดกระทรวงกลาโหม หรือผู้แทน เป็นกรรมการ

๑.๑๔ ปลัดกระทรวงการคลัง หรือผู้แทน เป็นกรรมการ

๑.๑๕ ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ หรือผู้แทน เป็นกรรมการ

๑.๑๖ ปลัดกระทรวงมหาดไทย หรือผู้แทน เป็นกรรมการ

๑.๑๗ ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ หรือผู้แทน เป็นกรรมการ

๑.๑๘ ปลัดทบวงมหาวิทยาลัย หรือผู้แทน เป็นกรรมการ

๑.๑๙ อธิบดีกรมศิลปากร หรือผู้แทน เป็นกรรมการ

๑.๒๐ เลขานุการคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

หรือผู้แทน เป็นกรรมการ

๑.๒๑ ผู้ว่าการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

หรือผู้แทน เป็นกรรมการ

๑.๒๒ ผู้อำนวยการองค์การสื่อสารมวลชนแห่ง

ประเทศไทย หรือผู้แทน เป็นกรรมการ

๑.๒๓ กรรมการผู้จัดการใหญ่ ธนาคารกรุงไทย

จำกัด (มหาชน) หรือผู้แทน เป็นกรรมการ

๑.๒๔ นายขวัญแก้ว วัชโรทัย เป็นกรรมการ

๑.๒๕ พลเอกจรัส กุลละวณิชย์ เป็นกรรมการ

๑.๒๖ คุณหญิงจินตนา ยศสุนทร เป็นกรรมการ

๑.๒๗ นางฐะปะนีย์ นาครทรรพ เป็นกรรมการ

๑.๒๘ พลโท ดำเนียร เลชะกุล เป็นกรรมการ

๑.๒๙ คุณหญิงเต็มสิริ บุญยสิงห์ เป็นกรรมการ

๑.๓๐ นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา เป็นกรรมการ

๑.๓๑ นายเกียรติชัย ศรีวิจิตร เป็นกรรมการ

๑.๓๒ ท่านผู้หญิงนวลผ่อง เสนาณรงค์ เป็นกรรมการ

๑.๓๓ พลเอก พิจิตร กุลละวณิชย์ เป็นกรรมการ

๑.๓๔ นายแมนรัตน์ ศรีกรานนท์ เป็นกรรมการ

๑.๓๕ นายเย็นใจ เลหาวิช เป็นกรรมการ

๑.๓๖ พลเอก วันชัย เรืองตระกูล เป็นกรรมการ

๑.๓๗ นายวิจิตร อาวะกุล เป็นกรรมการ

๑.๓๘ นายสมพร เทพสิทธา เป็นกรรมการ

๑.๓๙ ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิ์กุล ณ อยุธยา เป็นกรรมการ

๑.๔๐ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล	เป็นกรรมการ
๑.๔๑ ร้อยโทสุวิทย์ ยอดมณี	เป็นกรรมการ
๑.๔๒ นายเอนก สิทธิประศาสน์	เป็นกรรมการ
๑.๔๓ ผู้อำนวยการสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์
ของชาติ	เป็นกรรมการและเลขานุการ
๑.๔๔ หัวหน้าฝ่ายแผนงานและติดตามผล
สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ	เป็นกรรมการและผู้ช่วย
เลขานุการ
๑.๔๕ หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมและประสานงาน
สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ	เป็นกรรมการและผู้ช่วย
เลขานุการ
๒. ให้คณะกรรมการมีหน้าที่ ดังนี้
- ๒.๑ พิจารณากำหนดนโยบายและแผนงานเกี่ยวกับการเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ และการเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่สถาบันหลักของประเทศ
 - ๒.๒ ให้คำปรึกษา ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงานตามนโยบายและ แผนงานที่วางไว้
 - ๒.๓ ดำเนินการเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ การเผยแพร่ และการให้ความรู้แก่ ประชาชนในเรื่องเอกลักษณ์ของชาติ ตลอดจนเสริมสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง เกี่ยวกับสถาบันหลักของประเทศแก่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ
 - ๒.๔ ดำเนินการประสานงานและสนับสนุนการดำเนินงาน เพื่อการเสริมสร้างเอก- ลักษณ์ของชาติแก่หน่วยงานทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชน
 - ๒.๕ เพื่อให้การปฏิบัติงานของคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติได้เป็นไปโดยมี ประสิทธิภาพ และได้ผลสมตามความมุ่งหมาย ให้ประธานกรรมการมีอำนาจ แต่งตั้งคณะอนุกรรมการหรือคณะทำงานเพื่อช่วยปฏิบัติงานได้ตามความจำเป็น

สำหรับการเบิกเบี้ยประชุมให้เป็นไปตามพระราชกฤษฎีกาเบี้ยประชุม และค่าตอบแทนที่ปรึกษา ซึ่งนายกรัฐมนตรีแต่งตั้ง พ.ศ. ๒๕๒๓ และฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๓ โดยให้ตั้งเบิกจากสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ ๒๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๘

ลง ณ วันที่ ๑๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๘

(นายบรรหาร ศิลปอาชา)
นายกรัฐมนตรี

คำสั่งคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

ที่ ๒๔/๒๕๓๘

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำเอกสารและบทความสดุดีบุคคลสำคัญของชาติ

เพื่อเป็นการเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่สถาบันพระมหากษัตริย์ ตลอดจนเสริมสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ประชาชน อาศัยอำนาจตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ ๑๒๕/๒๕๓๘ ลงวันที่ ๑๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ จึงแต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำเอกสารและบทความสดุดีบุคคลสำคัญ ดังนี้

๑. ท่านผู้หญิงสมโรจน์	สวัสดิกุล ณ อยุธยา	เป็นประธานอนุกรรมการ
๒. นายทองต่อ	กล้วยไม้ ณ อยุธยา	เป็นอนุกรรมการ
๓. นายขวัญแก้ว	วิชโรทัย	เป็นอนุกรรมการ
๔. นายประพัฒน์	ตรีณรงค์	เป็นอนุกรรมการ
๕. นายนิรันดร์	นวมารค	เป็นอนุกรรมการ
๖. นางอุทัยศรี	ณ นคร	เป็นอนุกรรมการ
๗. นายปัญญา	นิตยสุวรรณ	เป็นอนุกรรมการ
๘. นางสาววนิดา	สถิตานนท์	เป็นอนุกรรมการ
๙. ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาหนังสือหรือผู้แทน		เป็นอนุกรรมการ
๑๐. นางสิริพร	ทองคำวงศ์	เป็นอนุกรรมการ
๑๑. นายบรรเจิด	อินทุจันทร์ยง	เป็นอนุกรรมการ
๑๒. นางอรสา	สนธิไทย	เป็นอนุกรรมการ
๑๓. นางเฉลิมศรี	พูนเจริญ	เป็นอนุกรรมการ
๑๔. นางสาวไหม	จบกลศึก	เป็นอนุกรรมการ
๑๕. นางสุมาลี	เกตุแก้ว	เป็นอนุกรรมการและเลขานุการ
๑๖. นางวรุณี	จันทร์รักษ์	เป็นอนุกรรมการและผู้ช่วย เลขานุการ

และให้มีหน้าที่

๑. พิจารณาจัดทำเอกสารภาษาไทยเกี่ยวกับเรื่องดังต่อไปนี้
 - ๑.๑ สดุดีบุคคลสำคัญที่ได้สร้างคุณประโยชน์ให้แก่ชาติบ้านเมือง เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี และเป็นการเสริมสร้างความกตัญญูรู้คุณแก่อนุชนรุ่นหลัง
 - ๑.๒ วันสำคัญต่าง ๆ ของชาติ
 - ๑.๓ เรื่องเล่าเกี่ยวกับผลงานเขียนจากหนังสือเก่า ๆ ที่บุคคลสำคัญของชาติเป็นต้นว่าพระมหากษัตริย์ เจ้านาย บุคคลระดับผู้บริหารประเทศ นักปราชญ์ และกวีในอดีต เขียนไว้เกี่ยวกับวิชาการที่เป็นประโยชน์ หรือหลักวิชาสำคัญต่าง ๆ เช่น วรรณคดี ประวัติศาสตร์ ซึ่งเยาวชนไม่ค่อยได้มีโอกาสอ่าน จะได้มีโอกาสอ่าน และรู้จักบ้านเมืองในอดีตมากขึ้น
๒. กำหนดกลุ่มเป้าหมายเพื่อการเผยแพร่
๓. ปฏิบัติงานอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๘

(นายสมักร สุนทรเวช)

รองนายกรัฐมนตรี

ประธานคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

คำสั่งคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

ที่ ๑/๒๕๓๔

เรื่อง ปรับปรุงคณะกรรมการจัดทำเอกสารและบทความสวดดีบุคคลสำคัญ

ตามที่ได้มีคำสั่งคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ ที่ ๒๔/๒๕๓๔ ลงวันที่ ๒๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๔ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำเอกสารและบทความสวดดีบุคคลสำคัญ โดยมีหน้าที่พิจารณาจัดทำเอกสารภาษาไทยเกี่ยวกับการสวดดีบุคคลสำคัญที่ได้สร้างคุณประโยชน์ให้แก่ชาติบ้านเมือง เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีและเป็นการเสริมสร้างความกตัญญูรู้คุณแก่นุชนรุ่นหลัง นั้น

เพื่อให้การดำเนินงานของคณะกรรมการฯ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อาศัยอำนาจตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ ๑๒๕/๒๕๓๔ ลงวันที่ ๑๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๔ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ จึงให้

ปรับปรุง

นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยู่ธยา เป็นรองประธานอนุกรรมการ
ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๔

(นายสมักร สุนทรเวช)

รองนายกรัฐมนตรี

ประธานคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

คำนำ

เนื่องในมหามงคลวโรกาสงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี พุทธศักราช ๒๕๓๙ และพระราชพิธีกาญจนาภิเษก วันที่ ๙ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๓๙ คณะอนุกรรมการจัดทำเอกสารและบทความสดุดีบุคคลสำคัญ ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี จึงได้รวบรวมบทความและบทความที่เกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งได้เคยนำเสนอออกเผยแพร่ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย และบางบทความรวมพิมพ์ไว้ในหนังสือชุดสดุดีบุคคลสำคัญ มาประมวลขึ้นเป็นเล่ม โดยเฉพาะเพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระผู้เป็นมิ่งขวัญและสถิตอยู่ในดวงใจของคนไทยทั้งชาติ

บทความและบทความในเล่มนี้ อาจจำแนกได้เป็น ๔ ลักษณะ คือ

๑. บทความเนื่องในวันสำคัญต่างๆ เช่น วันฉัตรมงคล วันเฉลิมพระชนมพรรษา
๒. คำบรรยายเกี่ยวกับพระราชพิธีในรัชกาลปัจจุบัน
๓. สถาบันพระมหากษัตริย์ในประวัติศาสตร์และกฎหมาย
๔. พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

คณะอนุกรรมการจัดทำเอกสารและบทความสดุดีบุคคลสำคัญ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือ“ทวยราษฎร์รักบาทแม้อยิ่งด้วยบิดรงค์”เล่มนี้ คงมีส่วนทำให้พี่น้องประชาชนชาวไทยได้สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระวิริยะอุตสาหะอย่างแรงกล้า ในการบำเพ็ญพระราชกรณียกิจอันยากลำบากนานัปการ เพื่อประโยชน์สุขของมหาชนชาวไทย และพร้อมใจกันตั้งสัตยาธิษฐาน อ้าวงคุณพระศรีรัตนตรัยและบุญญาฤทธิฤทธิ์ทั้งปวง เพื่อถวายพระพรชัยมงคล ขอให้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหาจักรีบรมราชูปถัมภ์ จักรีนฤพดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร จงทรงสถิตมั่นคงอยู่ในสิริราชสมบัติ ทรงพระเกษมสำราญ มีพระชนมายุยิ่งยืนนาน ปราศจากพระโรคภัยพิบัติ อุบัติวันตรายทั้งปวง ทรงเป็นฉัตรแก้วร่มเกล้า ป้องกันผองภัยแก่พสกนิกรชาวไทย ตลอดกาลนานเทอญ

สารบัญ

	หน้า
๑. อาศิรพจน์เฉลิมพระเกียรติ ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิ์กุล ณ อยุธยา	๑
๒. บารมีพระร่มเกล้า หม่อมราชวงศ์แสงสุรีย์ ลดาวัลย์	๖
๓. มหาดีถีฉัตรมงคล ๕ พฤษภาคม ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิ์กุล ณ อยุธยา	๑๓
๔. นวมินทร์สดุดี ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิ์กุล ณ อยุธยา	๑๗
๕. ราชสดุดี ๕ ธันวาคม ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิ์กุล ณ อยุธยา	๑๙
๖. บทอาศิรวาท ๕ ธันวาคม ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิ์กุล ณ อยุธยา	๒๓
๗. ที่มายุโก โทตุ มหาราช ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิ์กุล ณ อยุธยา	๒๔
๘. แนวพระราชดำริเกี่ยวกับภาษาไทย จากหนังสืออักษรศาสตร์ เล่ม ๒ (๓ มกราคม ๒๕๐๖)	๒๕
๙. พระราชพิธีฉัตรมงคล คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ	๕๔
๑๐. วันฉัตรมงคล ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิ์กุล ณ อยุธยา	๕๘
๑๑. วันฉัตรมงคล นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา	๖๑
๑๒. เนื่องในวันคล้ายวันราชาภิเษกสมรส (๒๘ เมษายน ๒๕๒๒) นางวัลลีย์ ปราสาททองโอสถ	๖๕
๑๓. พระมหากรุณาธิคุณปกเกล้าปกกระหม่อม (วันราชาภิเษกสมรส) คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ	๖๙
๑๔. วันราชาภิเษกสมรส นางสาววนิดา สติตานนท์	๗๓
๑๕. ข้อควรคิดในภาษาไทย พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์	๗๘

๑๖.พระราชพิธีสมภาคาภิเษก	๘๗
นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา	
๑๗.พระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก	๙๑
ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา	
๑๘.พระราชพิธีสมมงคลพระชนมายุ ๖๔ พรรษา	๙๖
นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา	
๑๙.พระพุทธปฏิมากรประจำพระชนมวารและพระชนมพรรษา	๙๙
หม่อมราชวงศ์แสงสุรย์ ลดาวัลย์	
๒๐.สถาบันพระมหากษัตริย์ในรัฐธรรมนูญ	๑๐๕
นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา	
๒๑.พระบรมราชจักรีวงศ์กับพระพุทธศาสนา	๑๐๙
นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา	
๒๒.คณะองคมนตรี	๑๒๘
นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา	
๒๓.พระราชาเป็นสง่าแห่งแว่นแคว้น	๑๓๒
นางปฐศรี วลลิโกดม	
๒๔.พระมหากษัตริย์ผู้ทรงงานหนัก	๑๓๕
นางสาววนิดา สถิตานนท์	
๒๕.พระมหากษัตริย์คุณ	๑๓๙
ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา	
๒๖.ในหลวงกับชาวบ้าน	๑๔๓
ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา	
๒๗.พระผ่านเผ้าของชาวไทย	๑๔๖
นายลำจวน ขำศิริ	
๒๘.พระมหาราชผู้เป็นกำลังแผ่นดิน	๑๕๐
หม่อมราชวงศ์แสงสุรย์ ลดาวัลย์	
๒๙.พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กับงานด้านการเกษตรและชลประทาน	๑๕๔
คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ และ นายทรงวิทย์ แก้วศรี	
๓๐.พระมหากษัตริย์คุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในด้านการศึกษา	๑๕๘
คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ	
๓๑.พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในฐานะนักการศึกษา	๑๖๒
นางสุภรณ์ สภาพงศ์	

๓๒.ในหลวงกับวัฒนธรรม	๑๖๗
ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิ์กุล ณ อยุธยา	
๓๓.พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	๑๗๒
นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา	
๓๔.อัจฉริยวชิ - ปีใหม่	๑๗๖
นางเฉลิมศรี หุ่นเจริญ	
๓๕.พระมหากรุณาที่พระราชทานแก่ชาวกรุงเทพมหานคร	๑๘๐
นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา	
๓๖.พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงศึกษาดนตรี	๑๘๔
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	
๓๗.พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับงานด้านเกษตร	๑๘๘
คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ และนายทรงวิทย์ แก้วศรี	
๓๘.พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา	๑๙๓
หม่อมราชวงศ์แสงสุรีย์ ลดาวัลย์	

ทวยราษฎร์รักบาทแม้อยิ่งด้วยบิตุรงค์

อาศิรพจน์เฉลิมพระเกียรติ

ท่านผู้ทรงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา เรียบเรียง

เมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๒๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาธิคุณเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า ตามคำกราบบังคมทูลพระกรุณาอัญเชิญของสถาบันแห่งนั้น พระบรมราโชวาทที่พระราชทานแก่บัณฑิตใหม่ในวันนั้นมีค่าล้นเหลือควรที่ผู้ได้รับพระมหากรุณาและผู้มีเกียรติที่ได้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท จะรับใส่เกล้าฯ พิจารณาสาระสำคัญที่ปรากฏอยู่ในพระราชกระแสรับสั่ง และจะเกิดประโยชน์เป็นอเนกประการแก่ตน ขออัญเชิญมาตอนหนึ่งดังนี้

“.....บัณฑิตทั้งหลายแต่ละคน เชื่อว่าต่างมีความมุ่งหวังและความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาบ้านเมืองของเราให้มีความเจริญสมบูรณ์ขึ้นทันตาเห็น ด้วยการนำเอาหลักวิชาและเทคโนโลยีอันทันสมัยมาใช้ในการงานต่าง ๆ มากที่สุด และคงจะเตรียมตัวพร้อมแล้วที่จะเข้าช่วยร่วมมือกันทำงานให้แก่ชาติ การใช้เทคโนโลยีอันทันสมัยต่าง ๆ นั้นว่าโดยหลักการ ควรจะให้ผลมากในเรื่องประสิทธิภาพ การประหยัด และการทุ่นแรง แต่อย่างไรก็ตามก็คงยังจะต้องคำนึงถึงสิ่งอื่นอันเป็นพื้นฐาน และส่วนประกอบของงานที่ทำด้วย อย่างในประเทศของเราประชาชนทำมาหาเลี้ยงตัวด้วยการกสิกรรม และการลงแรงทำงานเป็นพื้น การใช้เทคโนโลยีอย่างใหญ่โตเต็มรูปหรือเต็มขนาดเกิดการว่างงานอย่างรุนแรงขึ้นเป็นต้น ผลที่เกิดก็จะพลาดเป้าหมายไปทางไกล และกลับกลายเป็นผลเสีย ดังนั้นจึงต้องมีความระมัดระวังมากในการใช้เทคโนโลยีปฏิบัติงาน คือควรพยายามใช้ให้พอเหมาะพอดีแก่สภาวะของบ้านเมือง และการทำมาหากินของราษฎร เพื่อให้เกิดประสิทธิผลด้วย เกิดการประหยัดอย่างแท้จริงด้วย จึงขอให้บัณฑิตพยายามใช้วิชาการและเทคโนโลยีด้วยความฉลาดรอบคอบ ทุกแง่ทุกประเด็น ประเทศชาติของเราจะได้มีความผาสุกสมบูรณ์สมใจนึก.....”

พระบรมราโชวาทที่อัญเชิญมาส่วนหนึ่งนี้ แสดงให้คนไทยทั้งหลายได้ประจักษ์ชัดและตระหนักแน่ในพระปรีชาสามารถที่เฉียบแหลม พระสติปัญญาสุขุมคัมภีรภาพ พระบรมราชวินิจฉัยอันรอบคอบ และอุดมด้วยเหตุผลข้อเท็จจริงเป็นพระราชกระแสรับสั่งจากประสบการณ์ที่ทรงพบเห็นมากมายด้วยพระองค์เอง เมื่อเสด็จพระราชดำเนินปฏิบัติพระราชภารกิจอยู่เนืองนิจ เพื่อความอยู่ดีมีสุขของประชาชนได้ร่มพระบรมโพธิสมภาร ทรงเจตนอบในภูมิสถานของแผ่นดินไทยทุกภาคพื้น และมีพระราชวิจารณ์ญาณหยั่งรู้ธรรมชาติและจิตใจของพสกนิกรทุกประเภททุกอาชีพ พระบรมราโชวาทแสดงว่าทรงหยั่งรู้จิตใจของบัณฑิตใหม่ ซึ่งสำเร็จวิชาการอันทันสมัยมาใหม่ ๆ ย่อมกระตือรือร้น

อย่างยิ่งที่จะได้ใช้วิชาความรู้ความสามารถของตนไปประกอบอาชีพ และทำประโยชน์ พัฒนาบ้านเมืองด้วยปรารถนาดีอย่างใจจริง เหมือนหนุ่มสาวทั้งหลายที่เพิ่งสำเร็จ การศึกษาชั้นสูงฝันใฝ่ไว้ในใจ แต่ในด้านการปฏิบัติงานนั้น หากเขาเหล่านั้นหลงทุ่มทลตติ ปัญญาและความรู้ความคิดอย่างเต็มกำลังในการประกอบงานใดก็ตาม โดยมีทัศนศึกษา พิจารณาสภาพของงาน ของบ้านเมือง ของจิตใจเพื่อนร่วมงานและร่วมชาติให้ถ่องแท้เสีย ก่อนที่จะกำหนดแผนงานและวิธีดำเนินงานให้เหมาะสมตามสภาพที่เป็นจริง เมื่อปฏิบัติ ลงไปเกิดอุปสรรคแ่งงานของตนก็จะเกิดความโทมนัสท้อถอยหมดกำลังใจ อาจพาให้น้อย เนื้อดำใจว่าเมืองไทยและคนไทยนี้ยังด้อยทรัพย์สินอับปัญญาล้าหลัง ขาดคนสนับสนุนและ เข้าใจความปรารถนาดีของตน ก็จะกลายเป็นการเริ่มชีวิตการทำงานให้อับเฉาเสียแต่แรก

พระบรมราชวินิจฉัยและพระราชวิจารณ์ในการบำเพ็ญพระราชกรณียกิจ ต่าง ๆ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนก็ดี ในพื้นเพอุปนิสัยของบุคคลก็ดี ทรงมีอย่างสุขุมลึกซึ้ง เห็นได้ชัดแจ้ง ในบางกรณีเมื่อทรงประกอบพระราชภารกิจใดหรือทรงแก้ปัญหาใด เกี่ยวกับชาติและประชาชน ให้ได้สงบสุขมีอาชีพมั่นคง หรือบรรเทาทุกข์ภัยให้เบาบางลง พระองค์จะทรงทดลองปฏิบัติเป็นขั้นตอนในวงแคบ ๆ ส่วนพระองค์ก่อน ทรงใช้พระกำลัง ปัญญาความรู้ในวิชาการด้านต่าง ๆ ที่ทรงรอบรู้ โดยเฉพาะทางเทคโนโลยีก็ทรงปรับปรุง ให้ง่ายให้เหมาะสมกับสภาพบ้านเมืองและสภาวะของผู้คน โดยทรงศึกษาไว้อย่างละเอียด เสียก่อน ทรงอาศัยประสบการณ์ ทรงหารือเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญ แม้พระราชทรัพย์ก็เป็น ส่วนพระองค์ที่ทรงใช้ทดลองงานนั้น ๆ เมื่อบังเกิดผลเป็นที่พอพระราชหฤทัยแล้ว จึงทรงขยายกิจการออกพระราชทานแก่ประชาชนให้เขานำไปปฏิบัติได้ผล โดยทรง พระมหากรุณาติดตามอย่างใกล้ชิด ในขณะเดียวกันก็ทรงแนะนำและดัดทุกข์ร้อนของเขา หากเขายังขาดเครื่องมือทำกิน ก็ทรงพระเมตตาพระราชทานหรือไม่ก็ทรงแนะนำ ให้เขาสร้างจากวัตถุดิบในเมืองในกรณีที่ทดแทนกันได้

รัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ฟังพระบัญชาบารมีเป็นอเนกประการ ในเรื่องเกี่ยวกับประโยชน์สุขในการอาชีพของราษฎร ตลอดจนในการบรรเทาทุกข์ ของประชาชนผู้ต้องพิบัติจนอาชีพกระเทือนเสียหาย จึงได้ทูลเกล้าฯ ถวายกำลังทรัพย์ กำลังคนโดยเสด็จ จนได้กำหนดลงไว้เป็นงบประมาณแผ่นดินประจำปีมาแล้วหลายกรณี ทั้งนี้พระเดชพระคุณล้นเกล้าฯ ที่สุดมิได้แก่ประชาชนทั่วหน้า

อนึ่งจากพระบรมราโชวาทในวันนั้น ผู้ที่ได้ยินได้ฟังยังได้ประจักษ์แก่ใจ ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นพระธรรมราชาเลิศล้ำ ทรงมีพระราชหฤทัย ผูกพันอยู่กับชาติและพสกนิกรของพระองค์อย่างแนบแน่น ชาติและประชาชนสำคัญเหนือ สิ่งอื่นใดสำหรับพระองค์ ทรงกษิณอยู่ในพระราชหฤทัยทุกสถาน ทุกกาลเวลาอย่างที่กล่าวเป็น คำสามัญว่า "ทุกกลมหายใจเข้าออก" ทรงเข้าพระราชหฤทัยดียิ่ง ว่าสภาพของเมืองไทย

ยังอยู่ในระยะพัฒนา จึงทรงห่วงใยประชาชนอยู่สองประเภท คือกรรมกรและกสิกรของประเทศ ซึ่งเป็นผู้ที่ใช้แรงงานหยาดเหงื่อประกอบอาชีพเลี้ยงตน ทั้งยังต้องเลี้ยงคนทั้งประเทศให้มีชีวิตเป็นสุขอีกด้วย ผลผลิตของกสิกรเป็นเครื่องนำทรัพย์สินเข้าสู่ท้องพระคลังของชาติปีหนึ่ง ๆ มีใช้น้อย กสิกรรมจึงเป็นหัวใจของชาติประเทศเรา แต่กรรมกรก็ดี กสิกรก็ดี มีสภาพชีวิตเป็นอย่างไร อาจกล่าวได้ว่าองค์พระประมุขเท่านั้นที่จะทรงรู้ซึ่งถึงสภาพของบุคคลสองประเภทนี้โดยเฉพาะกสิกรไทยนั้น ส่วนใหญ่ยังขาดแคลนทั้งการศึกษาทุนทรัพย์ ทั้งที่ดินทำกิน อุปกรณ์ทันสมัยและวิธีการใหม่ ๆ ที่จะช่วยผลิตผลให้ทวีงอกงามส่วนใหญ่มีแต่แรงกายและวิธีการดั้งเดิมที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ เขามีจิตใจมั่นในศาสนา ยังเชื่อและไว้มารยา จึงเป็นเหตุให้ต้องสูญเสียผลิตผล เสียที่ดินทำกิน เป็นหนี้สินแก่คนกลางที่ฉลาดกว่าในการหาประโยชน์ใส่ตนฝ่ายเดียว

ส่วนกรรมกรนั้นเล่า หากเครื่องมือเทคโนโลยีทันสมัยเข้าแทนแรงงานเสียมากมายแล้ว ก็จะต้องอยู่ในสภาพไร้งานมากขึ้น เพราะประเทศไทยยังมีประเทศอุตสาหกรรมมีโรงงานใหญ่โตมากมาย แม้ในประเทศที่อุตสาหกรรมเจริญแล้วกรรมกรกับนายทุนผู้นิยมเครื่องทุนแรงงานสมัยใหม่ก็ยังมีเรื่องพิพาทกันมิได้หยุด ทั้งที่กฎหมายคุ้มครองสวัสดิภาพของกรรมกรของเขาเข้มแข็งยิ่งนัก

ด้วยประการฉะนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงสั่งทรงพระราชวิริยะอุตสาหะเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนดูแลการทำมาหากินและทุกข์สุขของประชาชนไปทั่วแผ่นดินไทย มิได้ขาดพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระบรมราชโอรสธิดา แทบจะมีได้มีเวลาทรงพักผ่อนพระวรกายและพระราชหฤทัยในชนบททุกภาคพื้น ทรงชักชวนเจ้าหน้าที่และผู้เชี่ยวชาญทางเกษตรกรรมสาขาต่าง ๆ ให้โดยเสด็จช่วยดูแลแก้ไข ปัญหาอุปสรรคในการประกอบอาชีพของกสิกรไทย พระราชทานโครงการที่ทรงพระดำริร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ และทรงทดลองได้ผลดีมาแล้ว พระราชทานทุน ที่ดินทำกินแก่ราษฎรโดยมีเงื่อนไขมิให้ตกเป็นของมืออื่น พระราชทานคำแนะนำและกำลังใจ ตลอดจนวิธีการสหกรณ์ที่จะตัดคนกลางผู้เอาเปรียบ ปรากฏว่าโครงการทดลองได้ผลสมพระราชประสงค์มากบ้างน้อยบ้างก็เนื่องแต่อยู่ในระยะเวลายาว เป็นที่ชื่นใจแก่ราษฎรเหลือล้น ชาวต่างประเทศต่างพากันถวายพระราชสมัญญาว่า “กษัตริย์เกษตร กษัตริย์พัฒนาผู้หาได้ยากยิ่งในโลก”

แต่สำหรับคนไทยนั้น พระองค์ทรงเป็นยิ่งกว่านักพัฒนา เพราะทรงเป็นทั้งนักอนุรักษ์ นักฟื้นฟูสิ่งดีงามที่บรรพบุรุษของไทยได้สร้างสรรค์ไว้ให้เป็นพื้นฐานรองรับเอกราชและผูกพันความเป็นชาติไทยที่มั่นคง สิ่งนั้นคือวัฒนธรรมประจำชาติ อันแสดงลักษณะเฉพาะทางคุณธรรมและความเจริญของชาติไทยทั้งในด้านวัตถุและจิตใจในด้านการพัฒนาบ้านเมืองนั้น พระองค์ท่านมิได้ทอดพระเนตรไปทางข้างหน้าเพื่อจะให้ก้าวหน้า

แต่ฝ่ายเดียว ยังทรงเลี้ยวดูอดีตอันดึกดำบรรพ์ของชาติไทยอยู่ตลอดเวลา เพราะทรงตระหนักว่าอดีต คือ รากฐานของปัจจุบันและอนาคต หากไทยไม่มีสิ่งดึกดำบรรพ์ของตนเองเป็นพื้นฐานรองรับและผูกพันคนไทยไว้เป็นปึกแผ่นมาแล้วในอดีต โฉนดประเทศไทยจะรอดพ้นภัยอันตรายอันเกราชเป็นสง่ามาได้ตราบเท่าทุกวันนี้

พระองค์ทรงอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ยังทรงคุณค่าประโยชน์ไว้ทุกด้าน อาทิ ในด้านศาสนา ได้ทรงอนุรักษ์เอกลักษณ์ของชาวไทยผู้มีชีวิตสมบูรณ์แบบ คือ เสด็จออกทรงผนวชศึกษาพระธรรม แม้จะเป็นระยะเวลาสั้น แต่ก็ทรงภูมิธรรมสูงยิ่ง ทรงอนุรักษ์ศิลปะสำคัญที่ทรงหวังไว้ว่าจะเสื่อมสูญ และยังโปรดให้แพร่หลายให้ต่างชาติได้รู้ได้เห็น ทั้งในด้านนาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ ตลอดจนภาษาศิลป์ ที่ยิ่งกว่าทรงอนุรักษ์ก็คือ ทรงฟื้นฟูชนบท ประเพณีเก่าแก่อันดึกดำบรรพ์ และยังมีประโยชน์แก่ยุคสมัย โดยเฉพาะประเพณีที่แสดงประวัติของกษัตริย์ไทย ว่าเคยร่วมทุกข์สุขมากับกสิกรไทย ซึ่งเป็นบุคคลที่มีบุญคุณต่อชาติ ประเพณีเก่าแก่นั้น คือ พระราชพิธีพืชมงคล จรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เพราะทรงทราบดีว่า กสิกรไทยในชนบทนั้นยังเชื่อและผูกพันต่อประเพณีเก่าแก่ที่เขาเคยยึดถือเป็นกำลังใจในการผลิตพืชผล แต่ละปี ที่สำคัญยิ่งคือมิได้ทรงฟื้นฟูอย่างเดียวแต่ทรงปรับปรุงให้ถูกต้องตามหลักจิตวิทยาการบำรุงขวัญ และเป็นประโยชน์แก่การพัฒนาผลผลิตด้วยการทรงยกย่องวันพระราชพิธีนี้ให้เป็นวัน "เกษตรกร" ทั่วประเทศ พระราชทานรางวัลการประกวดพันธุ์ข้าวพระราชทาน "พันธุ์ข้าว ทรงปลูกด้วยพระหัตถ์" จากสวนจิตรลดา ให้เป็นเมล็ดข้าวมิ่งขวัญแก่ชาวนาทั่วประเทศ

โปรดให้วันเกษตรกร จัดขึ้นทุกจังหวัด มีประกวดพืชผลและพันธุ์สัตว์ กสิกรทุกประเภทได้มาร่วมสามัคคีทำบุญเฉลิมฉลองงานร่วมกัน แสดงความคิดความรู้แลกเปลี่ยนกันเป็นสามัคคีฉันท์

พระเดชพระคุณที่ทรงเป็นประมุขผู้ถึงพร้อมด้วยทศพิธราชธรรมและชดดีวัตรเพียบเพ็ญทรงปกครองแผ่นดินด้วยพระบรมราโชวาทพิเศษลึกซึ้งสุดจะพรรณนาในมหาเมฆคลุ้มดิ้นดิ้นวันพระบรมราชสมภพ ๕ ธันวาคม ศกนี้ ขอพระราชทานน้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวายพระพรชัยมงคล ด้วยโคลงฉันท์อันไพเราะของพระยาตรังคภูบาลเมื่อ ๑๗๐ ปีมาแล้ว

บารมีมาบ่อแม่	มากเหลือ
พ่างสมุทรดีฟองพัน	คลื่นครื้น
ปัญญายิ่งใหญ่	พุ่มท้วม
แสนสุขเมรุต่ำดิน	ไปปาน

สปรพรพพรล่งรู้

ทรงพรอชฌาชาญ

ทุกประเทศทวยราช

ดำริดำรัสสัน

ทรงพรชนม์ชั่วฟ้า

บำบุดุบาทว์เปลือง

โรคนันิราสราน

ฤาไปแผ้วพานเบื่อง

เรื่องปราชญ์

เชี่ยวชาญ

(สะ) ฎรขึ้น ชมแฮ

เลิศเหลือ

ยืนนาน

เปล่าเปลือง

โดยเดช

บาทหงส์

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ

ออกอากาศ

ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๒๓

บทความทางสถานีวิทยุกระจายเสียง เรื่องบารมีพระร่มเกล้า

หม่อมราชวงศ์แสงสุรีย์ ลดาวัลย์ เรียบเรียง

- เจ้าพนักงานประโคมกระทั่งแตรมโหระทึก
- อ่านฉันทดุษฎีสังเวย
- จบแล้วกระทั่งแตรมโหระทึกอีกครั้งหนึ่ง แล้วเริ่มอ่านบทความ

สวัสดีครับ (ค่ะ) ท่านผู้ฟัง

รายการของอนุกรรมการจัดทำเอกสารภาษาไทย ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติในวันนี้ ได้เริ่มด้วยเสียงเจ้าพนักงานประโคมกระทั่งแตรมโหระทึก และอ่านฉันทดุษฎีสังเวย ทั้งนี้เนื่องจากเป็นศุภมงคลวโรกาสวันฉัตรมงคลขวปีที่ ๓๕ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรามาธิบดินทร์ สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร พระภูมิพลมหาราช

ที่พูดว่าวันฉัตรมงคลปีนี้เป็นขวปีที่ ๓๕ นั้น ท่านผู้ฟังอาจสงสัยเพราะรู้จักนอยู่ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันท่านเสด็จขึ้นดำรงไศริยศสมบัติจะ ๔๐ ปีบริบูรณ์ในวันที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๙ นี้แล้ว และในวันที่ ๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๑ ก็จะเป็น ๔๒ ปี ๒๓ วัน ยินนานกว่าสมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชเจ้าพระองค์ใดในประวัติศาสตร์ชาติไทย ทำไมวันฉัตรมงคลจึงเป็นเพียงขวปีที่ ๓๕ ที่เป็นเช่นนี้เพราะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลนี้ท่านเสด็จดำรงไศริยศสมบัติสืบพระราชสันตติวงศ์สนององค์สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙ แต่ก็ยังหาได้ทรงรับพระบรมราชาภิเษกไม่ ได้เสด็จกลับไปทรงศึกษาต่อ ณ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์อีก ๓ ปี ๘ เดือน จนกระทั่งถึงวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๓ จึงเสด็จพระราชดำเนินจากกรุงโลซานน์ นวัตกรรมนคร ถึงกรุงเทพมหานครเมื่อวันที่ ๒๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๓ หลังจากที่ได้ถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชแล้ว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกขึ้นตามโบราณขัตติยราชประเพณี ณ พระที่นั่งในหมู่พระมหามณเฑียรในพระบรมมหาราชวัง ตั้งแต่วันที่ ๔ ถึงวันที่ ๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๓ รวมเป็นงานพระราชพิธี ๕ วัน

ในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกนี้ ถือวันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๓ เป็นวันมหามงคลที่ได้เสด็จทรงพระมุรธาภิเษกสนาน ทรงรับน้ำอภิเษก รับการถวายพระสุพรรณบัฏเฉลิมพระปรมาภิไธยและทรงรับเครื่องสิริราชกกุธภัณฑ์ อันเป็นความหมายถึงการได้รับการอัญเชิญให้เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติบรมราชาภิเษกเป็นสมเด็จพระราชาธิบดีโดยสมบูรณ์แล้ว โดยเหตุนี้เมื่อถึงวันที่ ๔ - ๕ พฤษภาคม ของปีต่อ ๆ มา จึงตั้งการพระราชพิธี

เฉลิมฉลองสมโภชพระมหาเศวตฉัตรและเครื่องสิริราชกกุธภัณฑ์ ซึ่งเริ่มเรียกกันมาแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลว่า “พระราชพิธีฉัตรมงคล”

โดยราชบัณฑิตประเพณี พระมหากษัตริย์เมื่อได้เสด็จขึ้นดำรงไศริยศสมบัติแล้ว ถ้ายังมิได้ทรงรับพระบรมราชาภิเษกจะตั้งการพระราชพิธีฉัตรมงคลขึ้นหาได้ไม่ ถ้าจะกระทำพิธีเฉลิมฉลองวันที่เสด็จขึ้นดำรงไศริยศสมบัติก็ต้องเรียกชื่อพระราชพิธีนั้นว่า “พระราชพิธีรัชชมงคล” แม้เนื้อหาแห่งการพระราชพิธีที่ทำนั้นจะอนุโลมพระราชพิธีฉัตรมงคลก็ตาม

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันเมื่อยังมิได้เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติบรมราชาภิเษกนั้น ก็ได้โปรดให้ตั้งการพระราชพิธีรัชชมงคลทุกปีมา ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๐ ถึง พ.ศ. ๒๔๙๒ ต่อมาเมื่อได้ทรงรับพระบรมราชาภิเษกแล้ว จึงได้เริ่มตั้งการพระราชพิธีฉัตรมงคลตามราชประเพณี ในวันที่ ๔ - ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๔ เป็นฉัตรมงคลปีที่ ๑ ถึง พ.ศ. ๒๕๒๙ จึงเป็นฉัตรมงคลครบปีที่ ๓๕ ในรัชกาล

พูดถึงเรื่องพระราชพิธีฉัตรมงคล หลายคนเข้าใจว่าเป็นมหามงคลสมัยสมโภชพระมหาเศวตฉัตรและเครื่องสิริราชกกุธภัณฑ์ เพื่อเป็นพระราชสิริสวัสดิ์แด่องค์พระบาทสมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชเจ้าและราชบัลลังก์เท่านั้น ถ้าเข้าใจเช่นนั้นถือได้ว่าไม่เข้าใจพระราชพิธีสำคัญนี้เพียงพอ ในเนื้อหาของพระราชพิธีนี้ มีความมุ่งหมายที่จะให้เกิดผลานิสงส์สำคัญถึง ๓ ประการ ดังนี้

ผลานิสงส์ประการที่ ๑ เพื่อเฉลิมพระเกียรติฉลองพระเดชพระคุณสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้าในรัชกาลก่อน ๆ ที่ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจ ให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติและประชาชนอย่างยิ่งใหญ่ไพศาลมาแล้วในอดีต

ในพระราชพิธีมีขั้นตอนอย่างไรจึงถือว่าเป็นไปเพื่อเฉลิมพระเกียรติและฉลองพระเดชพระคุณสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราช ? ขอเรียนว่า ก่อนวันพระราชพิธีฉัตรมงคลวันหนึ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์ที่ทรงราชย์อยู่ จะทรงบำเพ็ญพระราชกุศลถวายสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า เป็นการระลึกในพระมหากรุณาและเชิดชูพระเกียรติคุณ ธรรมเนียมนี้ถือเป็นราชบัณฑิตประเพณีมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๗ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมีพระบรมราชโองการเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมสั่งไว้ดังนี้

“การบำเพ็ญพระราชกุศล ซึ่งทำถวายสนองพระเดชพระคุณ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุกรัชกาลที่ล่วงมา แต่ก่อนได้เคยทำตามคติซึ่งคล้ายกับวันพระบรมราชสมภพครั้งหนึ่ง คล้ายกับวันสวรรคตครั้งหนึ่ง ทุกรัชกาล ครั้นเมื่อรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๑ (ร.ศ. ๑๒๗) ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รวมการพระราชกุศลอันนี้เข้าไว้ในการพระราชพิธีสารทเป็นครั้งเดียว

มาบัดนี้ทรงพระราชดำริว่า การที่ได้รวมพระราชกุศลให้เป็นครั้งเดียวนั้นก็ควรอยู่ แต่ยังหาเป็นการเพียงพอแก่การที่จะสนองพระเดชพระคุณให้เป็นที่เชิดชูพระเกียรติคุณของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุกพระองค์ไม่ และทรงพระราชานุสรณ์คำนึงถึงอดีตกาล อันพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุก ๆ พระองค์ นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า จุฬาโลกซึ่งเป็นปฐมบรมราชจักรีวงศ์ ได้ทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ขึ้น ก็นับเป็น พระเดชพระคุณอันยิ่งใหญ่แก่สยามประเทศส่วนหนึ่ง และก็เป็นสมเด็จพระปฐมบรม ไปยกาธิราชแห่งพระองค์อีกส่วนหนึ่ง และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาล ต่อมาก็เป็นสมเด็จพระบรมไปยกาและอัยกาธิราช ตลอดลงมาถึงสมเด็จพระบรม ชนกาธิราชแห่งพระองค์ ได้ทรงปกครองความเป็นอิสภาพ และทรงทำนุบำรุงสยาม ประเทศให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นด้วยประการต่าง ๆ ก็เมื่อความรู้สึกถึงพระเดชพระคุณพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลทุกรัชกาลก่อนได้มีมาดังนั้นแล้ว ก็ควรจะทำอุปการสนอง พระเดชพระคุณ เพื่อเฉลิมพระเกียรติคุณ ให้ยิ่งขึ้นกว่าที่แล้มาแล้ว และเพื่อเป็นกุศลบุญราศี แห่งบุพพเทวาซึ่งเป็นมงคลกิจการพระราชพิธีฉัตรมงคลสมโภชพระมหาเศวตฉัตร ซึ่งได้ทำมาทุกปีเป็นกำหนดอยู่แล้วนั้น เพื่อความประสงค์แห่งมงคลสิริราชสมบัติ และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุกรัชกาลก่อนก็ดำรงสิริราชสมบัติอันนี้เป็นรัชทายาทและ รับสนองพระองค์ต่อ ๆ กันมาในพระบรมราชจักรีวงศ์อันเดียวกัน ในการพระราชพิธี ฉัตรมงคลครั้งนี้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รวมการพระราชกุศลบำเพ็ญถวาย ฉลองพระเดชพระคุณ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแห่งรัชกาลก่อน ๆ ดังกล่าวมาแล้ว เริ่มต้นงานให้ติดต่อกันไปเป็นประเพณีของพระราชพิธีฉัตรมงคล”

การบำเพ็ญพระราชกุศลเชิดชูเกียรติฉลองพระเดชพระคุณสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้าดังประกาศพระบรมราชโองการที่เชิญมาสู่ท่านแล้วนั้น ในหมาย กำหนดการเรียกว่า การบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุประทาน เป็นพิธีทางศาสนา มีทั้งการสวดมนต์และการถวายธรรมเทศนา ในรัชกาลปัจจุบันมีขึ้นในวันที่ ๓ พฤษภาคม แล้วจึงต่อด้วยพระราชพิธีฉัตรมงคลในวันที่ ๔ และ ๕ พฤษภาคม อีก ๒ วัน ผลานิสงส์ประการที่ ๒ แห่งพระราชพิธีฉัตรมงคล คือเพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ บ้านเมือง แก่พระองค์พระมหากษัตริย์และสิริราชสมบัติ แก่เสนาพฤตมาตย์มุขมนตรี และอาณาประชาราษฎร์ทั่วไป

เนื้อหาแห่งพระราชพิธีเป็นประการใด จึงบังเกิดผลานิสงส์ประการนี้ ขอเล่าแต่ย่อ ย่อพอควรแก่เวลาคือในวันที่ ๔ พฤษภาคม อันเป็นวันแรกเริ่มแห่งการพระราชพิธีฉัตรมงคล ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระราชมหาราชมณเฑียรบาลอ่านประกาศพระราชพิธีมีข้อความ โดยสรุปว่า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการพระราชกุศลสมโภชพระมหาเศวตฉัตร และเครื่องสิริราชกกุธภัณฑ์นั้น ก็เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่บ้านเมือง ขออำนาจคุณ พระศรีรัตนตรัย และสรรพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งปวง ตลอดจนพระบรมเดชานุภาพแห่งสมเด็จพระ

พระบรมมหาราชวังข้าราชการเจ้า ดลบันดาลให้ผู้มีหน้าที่ปฏิบัติราชการแผ่นดินตั้งหน้าปฏิบัติเพื่อความเจริญรุ่งเรืองแก่ชาติบ้านเมือง และขอให้อาณาประชาราษฎร์อยู่เย็นเป็นสุขโดยทั่วหน้ากัน

คำประกาศนี้ บางรัชสมัยเป็นคำร้อยแก้ว บางสมัยร้อยกรองเป็นคำฉันท์ เรียกว่า “ฉันทดุษฎีสังเวย” ในคำประกาศกิติ ในฉันทดุษฎีสังเวยกิติ ท่านมิได้ขอเพียงให้สรรพสิ่งศักดิ์สิทธิ์อภิบาลเฉพาะองค์พระมหากษัตริย์ และสิริราชสมบัติเท่านั้น ท่านขอให้ปกป้องรักษาบ้านเมืองอาณาประชาราษฎร์ให้อยู่เย็นเป็นสุขทั่วหน้ากันด้วย

ขอความบางตอนแห่งฉันทดุษฎีสังเวย ที่มีข้อความเกี่ยวข้องกับความหวังดีต่อบ้านเมืองและประชาชนมากล่าวไว้เป็นนิทศนุทาหรณ์ ในบทความนี้ด้วย

ในรัชกาลที่ ๔ เป็นคำฉันท์สลัภาพย์ ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระอมรินทราบหาราช ทรงนิพนธ์ถวายซึ่งมีข้อความอัญเชิญสรรพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พิทักษ์รักษาประชาชนเป็นบทร้อยกรองที่เรียกว่าภาพย์ฉบบั ๑๖ ดังนี้

หนึ่งโสดสรรพเทพยดา	อันรักษา
มหินทเทพธานี	
เสื่อเมืองทรงเมืองภูมิ	พระกาฬไชยศรี
แลเทพพิทักษ์หลักเมือง	
ย่อมทรงศักดิ์สิทธิ์ฤทธิเรือง	จงคุ้มครองเคือง
แห่งคนในขอบเขตขันธ์	
เปลื้องโทษประทุษฐานจิตรจาบัลย์	อมมนุษย์ภัยอัน
ตราจรงร้างห่างไกล	
ให้ชนขึ้นแถมแจ่มใจ	สิ่งโศกโทษ
เกษมสวัสดิอิตรา	
ข้าศึกซึ่งคิดถุษา	พ่ายแพ้แต่บา
รมีบุรกรำบาญ	
ขอเทพวรฤณบันดาล	ฝนดีโดยกาล
บเกินบหย่อนผ่อนปรน	
อัญญาตราตรงอื้ออวยผล	เหลืออ่านอ่านนดี
จะน้อมทำนุกทุกปี	

ในรัชกาลที่ ๖ โปรดเกล้าฯ ให้กรมหมื่นนริศราชวรานุวัตรทรงนิพนธ์เป็นวสันตดิถีฉบบั ดังนี้

อ้าองค์พิตรอิศรนาม	พระสยามเทวัญ
เดชาภาพภูมิทัน	ตมทิทธิเกรียงไกร

สรวมทรงจำนงมนครรัก	ษพิทักษ์ไผทไทย
ให้ภูลพิพัฒน์พิพิธไพ	บุลภาพภักโยทวิ
ไพร่ฟ้าประชากรกระเซม	คู่ชเปรมกระมลปรีดี
นาไรเจริญอุดมดี	อดิเรกะธัญญา
ภูลสรรพโภคพิพิธภณ	ทมหันต์มเหพาฬาร
โสวรรณหิรัญญรตนา	ธื่อนกอนันต์นง
สรวมเดชสุโรสประสิทธิ์	พรสิทธิสมปอง
สรวมจงประสิทธิกิจฉอง	ศุภสิทธิสมบุรณ์

ในรัชกาลปัจจุบัน โปรดเกล้าฯ ให้นายภาวาส บุนนาค รองราชเลขาธิการ แต่งเป็น ร้อยกรองลักษณะรายทูลเกล้าฯ ถวาย ดังนี้

ขอคุณพระศรีรัตนตรัย คัมภวัญญนฤปดี สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พระบรมราชจักรีวงศ์ ทุกพระองค์ทั้งหน้าใน นิราศภักย์เกษมศาสตร์ ข้าราชการมุขมนตรี สวัสดิ์พันอุปสรรค บริรักษ์รัฐมนทล ให้โสภณเทียมอารยประเทศ ท้าวราชอาณาเขตนิคมคาม สมณพราหมณ์ ประชาราษฎร สุขสโมสรฤทธรรษา เรือกนาสวนทุกตำบล เพิ่มพูนผลทั่วเขต นานาประเทศทั้งมวลมี จำเริญไมตรีไมตรีคลาคลาด ชาตไทยอดุลเดชาานุภาพ เอิบอาบด้วย บุญฤทธิ์ อุดสาหกรรมพานิชเกษตรการ ผลิตผลมโหฬารบำรุงรัฐ โรคภัยภัยพิบัติ อันมิปรารถนา อย่าได้เบียนบีทาให้เดือดร้อน อนึ่งขอพระบวรพุทธศาสนาจงรุ่งเรือง เป็นศรีสง่าแก่ชาติ ดินฟ้าอากาศอุทกธาร เป็นปรกติการทุกชวบปี สรรพลิ่งสวัสดิ์จงปรากฏ สมมโนรถอย่าช้า เจริญประสิทธิ์ดังช้า ดังถ้อยอธิษฐาน นี้เทอญ

เมื่อพระมหाराชครูพราหมณ์อ่านประกาศ ฯ หรือรายฉันทุชฎีสั่งเวยจบแล้ว พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ การพระราชพิธีฉัตรมงคลเสร็จสิ้นพิธีสงฆ์แล้วจึงเสด็จพระราชดำเนินกลับ

ในวันรุ่งขึ้น คือวันที่ ๕ พฤษภาคม เวลา ๑๐.๓๐ นาฬิกา เสด็จพระราชดำเนินไปยัง พระราชพิธีมณฑลอีกคำรบหนึ่ง ทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการแล้วทรงศีล พระสงฆ์ที่เจริญพระพุทธมนต์แต่ก่อนถวายพรพระ แล้วรับพระราชทานฉัตร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จประทับหน้าอาสนสงฆ์ ทรงประเคนภัตตาหารและ คอยปฏิบัติองค์ประธานสงฆ์ พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์องค์ต่อไปทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ฝ่ายหน้าประเคนภัตตาหารและปฏิบัติ ต่อไปโดยลำดับ เสร็จพิธีสงฆ์ ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยบูชากุฎภัณฑ์ แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พราหมณ์เบิกแว่นเวียนเทียนสมโภชสิริราชกุฎภัณฑ์ พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการทั้งฝ่ายทหารพลเรือน รายล้อมรับแว่นเวียนเทียน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถประทับ ท่ามกลางวงเวียนเทียนเป็นการแสดงถึงว่าการเวียนเทียนนั้น นอกจากสมโภช

สิทธิราชกฤถิณท์แล้วยังเป็นการอัญเชิญพระราชสิริสุทนต์สองพระองค์ด้วย
ผลานิสงส์ประการที่ ๓ แห่งพระราชพิธีนี้ ก็เพื่อโน้มน้าวจิตใจผู้ปฏิบัติราชการแผ่นดิน
 ให้ตั้งตนไว้ชอบ ประกอบแต่คุณงามความดี และปฏิบัติหน้าที่ราชการให้เป็นประโยชน์
 แก่ชาติบ้านเมืองด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เพราะคุณสมบัติดังกล่าวของผู้ปฏิบัติราชการ
 แผ่นดิน ย่อมส่งผลให้ประชาชน ทั้งมวลอยู่เย็นเป็นสุข

ท่านทำอย่างไรจึงจะบังเกิดผลานิสงส์ประการที่ ๓ นี้ โปรดฟังขั้นตอนการพระราช
 พิธีต่อไป คือในวันที่ ๕ นั้นเอง เวลา ๑๗.๐๐ น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะเสด็จออก
 ประทับพระราชอาสน์เบื้องหน้าพระแท่นพระมหาเศวตฉัตร ท้ามกลางมหาสมาคม
 ซึ่งแต่งกายเต็มยศยืนเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอยู่โดยอนุกรม เจ้าหน้าที่ของกองประกาศิต
 สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เบิกผู้มีความชอบในราชการแผ่นดินเป็นพิเศษ
 เข้ารับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า เป็นบำเหน็จความชอบที่ได้
 ประกอบหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต จงรักภักดีต่อประเทศชาติและเบื้องพระบาทยุคล
 จนเป็นที่ตระหนักในพระราชหฤทัย

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ตระกูลนี้ เป็นเครื่องราชอิสริยาภรณ์ซึ่งมีความสำคัญ
 เป็นพิเศษ มีเพียงจำนวนน้อย ผู้ใดได้รับเลือกเฟ้นให้ได้รับพระราชทานไม่ว่าชั้นใด
 ย่อมมีความภาคภูมิใจ และถือเป็นเกียรติแก่ตนเองและวงศ์สกุลอย่างยิ่ง เพราะเข้ารับ
 พระราชทานต่อพระหัตถ์เบื้องหน้าพระมหาเศวตฉัตร ท้ามกลางมหาสมาคมผู้ได้รับ
 พระราชทานที่เป็นฝ่ายหน้า ถ้าได้รับพระราชทานตั้งแต่ชั้นหุติยศขึ้นไป จะไม่สิ้นสุดเพียง
 ตนเองเท่านั้น บุตรชายคนใหญ่ที่มีความประพฤติดีสามารถพอที่จะรักษาวงศ์สกุล
 ของบิดาไว้ด้วยดีสืบไปได้ ก็จะได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตระกูลเดียวกันนี้
 แต่เป็นชั้นที่ ๓ สืบสกุลบิดาต่อไปตามพระราชบัญญัติด้วย

การบำเหน็จความชอบแก่ผู้มีคุณความดี นอกจากเป็นการโน้มน้าวจิตใจให้
 รักษาคุณความดีตลอดไป ยังเป็นเครื่องจูงใจผู้ที่ประกอบคุณงามความดียังไม่ถึงขนาด
 พยายามประกอบคุณความดีให้มากขึ้นจนเป็นที่ประจักษ์เพื่อจะได้รับพระราชทานบำเหน็จความ
 ชอบพิเศษไว้เป็นเกียรติยศแก่ตนและวงศ์สกุลบ้าง

การพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าในการพระราชพิธีฉัตรมงคลนี้
 ไม่ใช่พระราชทานแล้วก็แล้วไป ท่านยังกำหนดให้สมาชิกแห่งเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตระกูลนี้
 นำดอกไม้ธูปเทียนไปถวายสักการะพระบรมรูปสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า ณ
 ปราสาทพระเทพบิดรด้วย จุดมุ่งหมายของท่านไม่ได้ให้สักการะเฉย ๆ หากแต่จะต้อง
 ตั้งสัตย์ปฏิญาณตนในอันที่จะรับใช้บ้านเมืองด้วยความซื่อสัตย์สุจริตด้วย ไม่ว่าบ้านใด
 เมืองใดถ้าบรรดาท่านผู้มีหน้าที่ปฏิบัติราชการแผ่นดิน ต่างปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อ
 สัตย์สุจริต บ้านเมืองนั้นก็ย่อมเจริญรุ่งเรือง บรรดาอาณาประชาราษฎรทั้งปวง
 ก็จะได้รับ ความร่มเย็นเป็นสุขทั่วกัน

ท่านผู้ฟังทั้งหลาย ที่ได้อธิบายถึงเนื้อหาแห่งการพระราชพิธีฉัตรมงคลมา โดยสังเขปนี้ ท่านคงจะเห็นแล้วว่า พระมหากษัตริย์นั้นท่านมิได้ทรงมุ่งหมายที่จะตั้งการพระราชพิธีเพื่อพระองค์เองและสิริราชสมบัติ เนื้อแท้ตั้งพระราชหฤทัยที่จะให้บังเกิด ความผาสุกแก่บ้านเมืองและพสกนิกร ทั้งหลายโดยทั่วหน้ากันด้วย ตลอดเวลา ๓๕ ปี นับตั้งแต่ทรงรับพระบรมราชาภิเษกเป็นต้นมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลนี้ มิได้ทรงแต่มิว่าพระราชหฤทัยเพื่อแผ่ราษฎรแต่เพียงคำพระราชอุทิศในพระราชพิธีดังกล่าวมา เท่านั้น พระองค์เองยังได้ทรงตรากตรำพระวรกายเสด็จออกไปดูแลบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ ราษฎรทั่วประเทศอยู่มิได้ว่างวัน ไม่ว่าราษฎรนั้น ๆ จะเนาอยู่ในถิ่นทุรกันดารและห่างไกล ลึกเพียงใดก็เสด็จเยี่ยมจนถึงถิ่นพำนัก นี่แหละที่เรียกว่าพระบารมีพระร่มเกล้าของชาวไทย.

มหาธีธีฉัตรมงคล ๕ พฤษภาคม

ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา เรียบเรียง

วันที่ ๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๒๙ นี้ คือมหาธีธีฉัตรมงคล ดลอภิรักษ์ขัตติย
คล้ายวันบรมราชาภิเศกแห่งองค์เอกอัครมหากษัตริย์ราช พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ภูมิพลอดุลยเดช ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเป็นพิธีพิเศษสำหรับพระราชตระกูล
เพิ่มพูนผลานิสงส์ส่งผลพิพัฒน์เสถียรแต่บรรพบุรุษสมมติและแก้รัฐสีมาประชาชาติ
ทั้งทรงพระราชอุทิศธรรมผลแด่เทพยดาผู้รักษานพปตเศวตฉัตร อิกทวยเทพที่อุบัติ
ในภูมิสถานทั่วทุกพิมานในนภากาศ อัญเชิญมาสโมสรสนับนาคในที่สมาคมอุดมราชพิธี
สมโภชพระศรีมหาเศวตฉัตรและรัตนราชูปโภคภณที่อันตระการ

บัดนี้จักได้อ่านฉันทดุขกวีสังเวย กล่อมพระมหาเศวตฉัตร พระนิพนธ์ใน
สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเดชาดิศร ความในกลอนตอนหนึ่ง เชิญมาดังนี้

“...ดลเดือนพฤษภปัญจมี

จันทร์วารสวัสดิศรี

สังเวยแต่เทพนิกร

แต่งอาสน์ลาดปูบรรจรณ์

พระที่นั่งลงกรณ

มหาเศวตฉัตรชัย

เตียงโตะตั้งเครื่องเรืองไร

พนมบุษปะไสว

แลลาชะพุ่มพานรอง

ตั้งต้นพฤษชาติเงินทอง

เสร็จสรรพสิ่งผอง

พร้อมราชกกุธภัณฑ์ภูบดี

ขอเชิญเทพทุกราตี

สาวสวรรค์อันมี

ในพิมานอมรมณเทียร

พรหมเมศพิษณุจำเนียร

นิทรนาคเกษียร

สมุทรละออยเลอชล

ชีโคชาวอาสน์อำพน

สามตาเดือนยล

ก็เห็นทุกแห่งแจ้งเจน

อ้าเอกองค์เจ้าจอมเมรุ

เลอหลังคเชนทร์

ขานีเศวตฉานฉาย

อีกรักษ์รุกข์ทุกนาย

ทราบสารอธิบาย

ตระบัดจงลัดเร็วมา

รับสิ่งสักการบูชา

แห่งราชอิศรา

สวัสดิสิ่งสบถวาย

แล้วโปรดกั๊กกันอันตราย สรรพโทษทั้งหลาย
 จงแคล้วคลาดครະไลไกลองค์
 พระชนมชีพขึ้นยืนยง พระราชประสงค์
 ให้สมดังพระหฤทัย..."

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชาธิบายไว้ในพระราชนิพนธ์เรื่อง พระราชพิธีสิบสองเดือน ว่าด้วยพระราชพิธีฉัตรมงคลว่า เมื่อถึงวันขึ้นปีใหม่ในกาลก่อนนั้น พนักงานและเจ้าหน้าที่ทั้งฝ่ายในและฝ่ายหน้า ผู้มีหน้าที่รักษาเครื่องราชูปโภคและรักษาตำแหน่งหน้าที่พระทวาร ประตู่วังในพระบรมมหาราชวัง เป็นต้น ได้ทำพิธีสมโภชเครื่องราชูปโภคและวัตถุสิ่งของที่ตนทำหน้าที่รักษา ฝ่ายหน้ามีพิธีสวดมนต์เลี้ยงพระ ส่วนฝ่ายในแต่งเครื่องสังเวย เครื่องประโคม แล้วร้อยดอกไม้เป็นตาข่ายอุบะ มาลัยแขวน ตามกำลังมากน้อยเป็นส่วนของพนักงาน และเจ้าหน้าที่ทำกันเอง

ครั้น พ.ศ. ๒๔๔๔ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำริว่า วันบรมราชาภิเษกย่อมเป็นมงคลสมัย และดิถีมหามงคลนี้ในรัชกาลของพระองค์ประจวบกับสมัยที่พนักงานเจ้าหน้าที่ฝ่ายหน้าและฝ่ายใน จัดสมโภชเครื่องราชูปโภคมาแต่เดิม จึงทรงพระราชอนุสรณ์คำนึงว่าควรมีการสมโภชพระมหาเศวตฉัตร ให้เป็นสวัสดิมงคลแก่สิริราชสมบัติด้วย จึงโปรดให้จัดการพระราชกุศล พระราชทานชื่อว่า ฉัตรมงคลตราบแต่นั้นมา เป็นพระราชพิธีประจำปี

เมื่อถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดพระราชพิธีฉัตรมงคล ตามแบบอย่างในแผ่นดินรัชกาลที่ ๔ เดิมตำรา มาในพ.ศ. ๒๔๒๕ โปรดให้เพิ่มให้อาลักษณ์อ่านประกาศในพระราชพิธี และมีการยิงสลุต มีพระราชพิธีพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า แก่พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการทั้งฝ่ายหน้าและฝ่ายใน กับการประชุมถวายบังคมพระบรมรูปอดีตบรมกษัตริยาธิราชขึ้น ตามที่มีปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า การบำเพ็ญพระราชพิธีฉัตรมงคลนี้จัดขึ้นเป็นประจำปีตราบจนปัจจุบัน

หม่อมราชวงศ์ แสงสุรย์ ลดาวัลย์ ที่ปรึกษาสำนักพระราชวัง ได้เรียบเรียงบทความเรื่องพระราชพิธีฉัตรมงคล ปรากฏในหนังสือเรื่อง "พระราชพิธี" จัดพิมพ์โดยคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี บทความนี้ได้ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๓ มีความตอนหนึ่งซึ่งขอประทานอนุญาตคัดมาอ่านดังนี้

"...พิธีนี้เป็นพิธีทางจิตวิทยาที่สำคัญ....

"เนื้อหาของพระราชพิธี มีความมุ่งหมายที่จะให้เกิดผลประโยชน์ สำคัญถึง ๔ ประการ คือ

๑ เพื่อเฉลิมพระเกียรติคุณในสมเด็จพระบรมพมหากษัตริยาธิราชเจ้าในรัชกาลก่อนๆ ที่ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจให้เป็นคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติและประชาชนอย่างยิ่งใหญ่ไพศาลมาแล้วในอดีต

๒ เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคล แก่สิริราชสมบัติ

๓ เพื่อทรงพระราชอุทิศผล อันเป็นนื่อนาบุญทั้งปวงแก่พสกนิกรโดยทั่วหน้า

๔ เพื่อโน้มน้าวจิตใจผู้ปฏิบัติราชการแผ่นดินให้ตั้งตนไว้ชอบ ประกอบแต่คุณงามความดี และปฏิบัติหน้าที่ราชการให้เป็นประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เพราะคุณสมบัติดังกล่าวของผู้ปฏิบัติราชการแผ่นดิน ย่อมส่งผลให้ประชาชนทั้งปวงอยู่เย็นเป็นสุข”

ขอเชิญท่านที่ดุษฎีสังเวย พระนิพนธ์ในสมเด็จพระยาเดชาดิศร มาอีกตอนหนึ่งว่า

“...บรรดาพฤตมาตย์	ทุกหมื่นขุนแลมูลนาย
ฟังฉันทที่บรรยาย	นุประภะนานา
จงมีมโนรถ	กำหนดในใจจา-
ริกสรรด้วยปัญญา	ยุบลข้อคดีดี
ชื่อตรงดำรงรัก	พำนักในพระบารมี
จักขันสวัสดีศรี	ประเสริฐสุขสถาพร
หนึ่งโสดทวยเทพนิกร	รักษาพระนคร
นิคมขอบเขตชั้นที่	
จุงควรคุ้มครองป้องกัน	อาพาธภัยอัน-
ดรายแห่งชนพลเมือง	
ทั่วหน้าอย่าข้องเขี้ยวเคือง	จำเริญรุ่งเรือง
ด้วยทรัพย์สินสิ่งศฤงคาร	
ไทยเทศเศรษฐกิจมหาศาล	พึงโพธิสมภาร
ต่างแต่งสำเภาเกตรา	
หนึ่งโสดเทพทวันภา	จุงมีเจตนา
เบียดบันบาราบหม่อรินทร์	
บรรดาศักดิ์ภูแผ่นดิน	ทั่วพื้นปฐพิน
ให้ครันให้คร้ามขามบุญ	
ยำเียงเกรงพระเดชพระคุณ	ในองค์อตุลย์
ดิลกโลไกศวรารย์	
อย่าอาจวอดมือประจัญ	ต่างกัมคมคัล
ด้วยกายและใจไมตรี	

ให้ทรงดำรงธรรมา	เสวยราชย์ร้อยปี
ทรงสุขสำราญนานเนา	
ปรากฏพระยศยืนเทอ	ตราบม้วยขุนเขา
สถิตเนรู้นสาคร..."	

ขอสมเด็จพะมหาธรรมิกราช พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช
ทรงพระเจริญยิ่งยืนนาน

ออกอากาศ
ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย
วันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๙

นวมินทรส্তুติ

ท่านผู้ทรงสมโรจน์ สวัสดิคุณ ณ อยุธยา ประพันธ์บท

กาพย์ฉบับ ๑๖

ชโยชโยให้ล้นปรุพิน	ถวายชัยพระจักริน
เฉลิมहारอบพระชนมาน	
ทวยราษฎร์เร่ร่อนขึ้นบาน	เสนาสนันบรรสาน
"ทรงพระเจริญ ทรงพระเจริญ"	
ขอพระชนม์พรรษากว่าเกิน	ร้อยจนำดำเนิน
นำไทยไว้ทุกซุสสันต์	
เพราะพระทศพิธราชธรรม	ทวยประชาสามัญ
จึงร่วมเย็นด้วยพระบารมี	
ธ เสด็จทั่วท้องธรณี	ประเทาทุช้ประชาชี
ต่างชุ่มชื่นพินใจกาย	
ทรงพื้นดินพินน้ำหมาย	ร้อนแล้งแคลนคลาย
พาราษฎร์ขาดเข็ญเย็นเคียร	
ขอพระเสด็จสถิตเสถียร	เนินจนำจำเนียร
เนาในพระราไชสวรรย์	
พระไตรรัตน์ชุ่มชยอนันต์	แต่องค์ทรงธรรม
บรมธัมมิกราช "ภูมิพล"	
พร้อม "พระสิริกิติ์" นฤมล	พระเกียรติเถกิงถกกล
เสวยสุขทุกซุสโลกเสื่อมมลาย	
ข้าพระบาททวยไทยทั้งหลาย	ภาคภูมิใจกาย
ที่เกิดได้พระร่มโพธิ์ทอง	
เป็นบุญตัวแท้จึงจง	จอตจิตเสนอสนอง
พระคุณทุกภพทุกกาย	
แม้บุญพอขอเกิดกาย	ทุกชาติมาดหมาย
เกิดได้พระบารมีนวมินทร์	
ใต้ครองรัตนโกสินทร์	สิ่งใดไ้ถวิล
ทรงสมพระราชปรารภนา	
นำประเทศประเทืองสุขทุกทิวา	เพราะพระเมตตา
บารมีกว้างไกลไพศาล	

จกราชคัทรหมู่พาล	โฉดข้าสำมำนย
แหลกสลายพ่ายแพ้ยัดน	
พีชพันธุธัญญาหารตระการผล	ทวยไทยทุกคน
สามัคคีมีธรรมสุนทร	
ทรงสืบราชวงศ์พงศ้อมร	สุญสันดินดอน
ห่อนสุญศักดิ์จักรีวงศ์	
เอกราชชาติไทยมั่นคง	คู่ไทยธำรง
คู่ราชคู่หล้าสง่าไทย	โสดีเถอญ

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า คณะอนุกรรมการจัดทำเอกสารและบทความสดุดีบุคคลสำคัญ
ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

ออกอากาศ

ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

วันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๐

ราชสดุดี ๕ ธันวาคม

ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา เรียบเรียง

“พระบารมี” ของพระมหากษัตริย์ ผู้ทรงถึงพร้อมด้วยทศพิธราชธรรม และจักรพรรดิวัตรทั้งสิบสองประการนั้น คนไทยทั่วไปพอจะรู้และเข้าใจได้ว่า หมายถึง คุณความดีที่ทรงสร้างสมไว้ทั้งในอดีตและปัจจุบัน เป็นพระคุณสมบัติที่ส่งผลให้เป็นพระมหากษัตริย์ยิ่งใหญ่ แบบที่โบราณชนานพระนามว่า “พระเจ้าจักรพรรดิ” แต่ก็ยากที่จะอธิบายเรื่องของ “พระบารมี” ให้แจ่มแจ้งชัดเจนได้ เพราะเห็นไม่ได้ด้วยตา ยินไม่ได้ด้วยหู สัมผัสไม่ได้ด้วยกาย รู้ได้สำนึกได้ก็ด้วยใจเท่านั้น

พระมหากษัตริย์ผู้ทรงสมบูรณ์ด้วยธรรมะและวัตรดังกล่าว เสด็จประทับอยู่ ณ แห่งใดแห่งนั้นประชาชนจะรู้สึกด้วยใจว่า สว่างไสวและเบิกบานไปด้วยแสงพระบารมี ชุมชนใดหรือบุคคลใดผู้มีใจสุจริต แต่กำลังมีใจว่าเหว เปลาเปลี่ยนหาที่พึ่งมิได้ พระบารมีจะดลดาลให้เกิดความอบอุ่นใจเสมือนลูกเล็ก ๆ ที่ได้ไถ่อุ่นจากอกของบิดามารดา ชุมชนใดหรือบุคคลใดกำลังทุกข์ร้อนลำเค็ญ พระบารมีจะบันดาลให้เกิดความชุ่มชื้นรื่นเย็นอย่างน่าพิศวง ดุจมีร่มเงามากันเศียรเกล้า ให้พ้นจากความรุ่มร้อนที่กำลังแผดเผาชนเหล่าใดหรือบุคคลใดที่ทุจริตคิดมิชอบอยู่ในจิตใจ เมื่อได้เข้าใกล้พระยุคลบาท ก็ย่อมเกิดอาการหวาดหวั่น พรีนพรีง สะทกสะท้านในพระบุญญาบารมี ปีมว่าหัวใจจะดับวูบลง หากมิใช่คนร้ายใจอำมหิตเลือนขนาด ก็อาจสำนึกผิดคิดละอายต่อบาป กลับใจกระทำดีได้ พระบารมีของพระมหากษัตริย์จักรพรรดิราช ย่อมทรงพลังศักดิ์สิทธิ์ มหัศจรรย์เห็นปานฉะนี้

ก้องค์พระมหากษัตริยาธิราชพระองค์ปัจจุบันของชาติไทยนี้ มีคนไทยคนใดหรือที่จะกล้าปฏิเสธว่า “พระบารมี” มิได้มี “มากพันรำพัน” มิได้มีครบถ้วนดังที่เรียกว่า “พระบารมีสิบทิศ” คือ ทาน ศีล เนกขัม ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิฐาน เมตตาและอุเบกขา ในเมื่อไม่ว่าพระองค์จะเสด็จพระราชดำเนินสู่แห่งหนตำบลใด ประชาชนทุกเพศทุกวัย ทุกชาติ ทุกภาษา ย่อมเบียดเสียดกันเฝ้าแห่แน่นขนัดทั้งในประเทศและนอกประเทศ คราใดที่เสด็จฯ ออกจากพระมหานคร เพื่อเยี่ยมเยียนทุกข์สุขและอนุเคราะห์อาชีพของราษฎรเป็นแรมวัน หรือเสด็จฯ ประกอบพระราชกรณียกิจนอกพระนครชั่วคราวยาม ชาวพระนครในครานั้นย่อมบังเกิดความว่าเหวใจ ตั้งตาคอยว่า เมื่อใดจะเสด็จฯ กลับสู่พระนคร

ชาวชนบทจังหวัดใด ท้องถิ่นใด ที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณเสด็จฯ เยี่ยมบ้านเมืองของเขาก็เฝ้าอ้อมอุ่นใจในพระบารมี พากันเฝ้าแห่แน่นเนือง บ้างก็ลาดผ้าห่ม หรือผ้าเช็ดหน้าอย่างดีลงบนลาดพระบาท หรือบนพื้นดินทางเสด็จฯ ตรงเบื้องหน้าเขาเพื่อให้ทรง

พระกรุณาประทับรอยพระบาทไว้บนผ้า ให้เขาได้เก็บไว้บูชา ใครมีข้าวของดีตามมีตามเกิดตามฐานะ ก็พากันน้อมนำมาทูลเกล้าฯ ถวายด้วยใจภักดี ผู้ได้ชมพระบารมีก็หัวนวดกว่า ทรงก็รับของถวายเป็นร้อยเป็นพันรายเช่นนั้น จะพาให้ทรงเมื่อยพระพาหาและพระขนอง แต่ก็หาเป็นเช่นนั้นไม่ พระพักตร์เฝ้าอ้อมทรงยิ้มละไมตลอดเวลา เป็นที่ชุ่มชื่นใจของปวงชน ที่มาเฝ้ารอนานนับชั่วโมงเพื่อรับเสด็จ

พระบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ยังทรงไว้ซึ่งพระราชกฤดาภินิหารเป็นที่น่าอัศจรรย์ใจ ดังได้ประจักษ์แก่คนไทยหลายครั้งหลายครา เป็นต้นว่า ในสถานที่อันมีภัยอันตรายจากเหล่าร้าย ก็สู้ทรงพระราชอุทิศสาหัสเสี่ยงพระเมตตาบารมี เสด็จฯ ไปช่วยเหลือผู้กล้าหาญซึ่งบาดเจ็บเพราะทำหน้าที่ปกป้องชาติ แล้วพระองค์ท่านและพสกนิกรบาดเจ็บก็แคล้วคลาดจากภยันตรายได้อย่างน่าพิศวง นี่คือพระบารมีของพระจักรพรรดิราชผู้ทรงบำเพ็ญทศพิธราชธรรมและจักรพรรดิวัตร สมบูรณ์พร้อมพระไตรทวาร

(เพลงคั่น)

สยามินตระเจ้า	ภูมิพล พระเอย
คือพระพ่อทวยไทย	ทั่วหน้า
ให้สุขผิพวงชน	เป็นสุข
ชนสุขชาติยังชั่ว	ชั่วกาลปี
พระเสด็จทุกท้อง	ถิ่นไทย
เยี่ยมเยียนบรรดาชน	ใหญ่่น้อย
อยู่เมืองอยู่กลางไพร	อยู่ฝั่ง น้ำฤา
อยู่โชดเขาท้าวคล้อย	เคลื่อนหา
ประชาไหลหลังเฝ้า	จอมสยาม
ดูตติมพระเมตตา	ท่านไท้
คราพระตรัสถามความ	ทุกข์สุข เขาณา
เขตอบชบหน้าไล่	บาทบงสุ้
พระดำเนนบกพื้น	พสุณธรา ท่านฤา
ยามย่างพระบาทลง	แผ่นด้าว
กลาดเกลื่อนพัสดราประชา	ปูลาด พื้นทั่ว
รองทวิบาทท้าวไว้	บ่าบวง
ทวยหาญผู้กาจกล้า	ชายแดน ไทยไ้อ้
พระพ่อเจ้ารำลวง	เหล่ากล้า
อาสาสมัครหมื่นแสน	ตำรวจ ทหารท่าน
ซึ่งสละชีพป้องกัน	แหล่งสยาม

พระเสด็จไตรตรวซ้อ	ทุกข์สุข
ยามรบยามสงบยาม	พักฟื้น
แดนศึกพระสู้รุก	เล่นเยี่ยม เขานา
เจ็บป่วยช่วยให้ขึ้น	ชุ่มใจ
ทศธรรมเอกเอี่ยมล้ำ	เหลือหา แล้วเอย
ชัตติยะยิ่งจอมไทย	พ่อเจ้า
กลีกรรรมพระนำพา	ชาวไร่ นาแล
อาชีพระเฝ้าเกื้อ	ก่อกุล

(เพลงคั่น)

บทร้อยกรองที่ยกมานี้ เป็นเพียงส่วนน้อย ซึ่งมีได้ประมวล “พระบารมี” ที่ทรงบำเพ็ญเพื่อชาติและประชาชนไว้ถ้วนทั่วทั้ง “สิบทิศ” แต่ไทยทุกผู้ย่อมสำนึกอยู่แล้ว ทุกวันเวลาว่า พระเมตตาบารมี พระขันติและวิริยะบารมี พระปัญญาและสัจจะบารมีของ พระองค์ท่าน ลึกซึ้งแรงกล้าและหนาหนักยิ่ง ทรงอุทิศพระวรกายและพระราชหฤทัย เสด็จฯ ออกปฏิบัติพระราชกรณียกิจโดยมิได้เว้นว่าง ก็เพื่อประโยชน์สุขของทวยราษฎร์ พระขันติ วิริยะ และพระปัญญาบารมีที่ทรงบำเพ็ญเพื่อกอบกู้ฐานะความเป็นอยู่ของชาวชนบท ทุรกันดารเล่า ก็เหลือจะกว้างไกลไพศาล ทรงมีพระสัจจะและอธิฐานบารมีที่จะให้ เขามีชีวิตร่มเย็น มีอาชีพสุจริต โรคภัยไม่เบียดเบียน ลูกหลานของเขาได้มีที่เล่าเรียน เพื่อจะไม่เติบโตเป็นพลเมืองโง่เขลา กลีกรยากไร้เหล่าใดสูญเสียที่ทำกิน ก็ทรงพระราช อดสาหะแสวงหาทุกวิถีทาง ที่จะให้เขามีที่อาศัยทำกสิกรรมหัตถกรรมเลี้ยงชีพ น้ำเป็น หัวใจของการไร่นา ท้องถิ่นที่ทุรกันดารแล้งน้ำก็ทรงบุกบันสำรวจแก้ไข ทรงขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ ทางราชการสร้างเขื่อนคุคลองหาน้ำมาพระราชทานจนทรงได้รับ พระราชสมัญญาว่า “ในหลวงสายน้ำ” แหล่งใดที่น้ำหลากล้นช่วนาตาปี ก็ทรงหาวิธีระบาย น้ำทิ้งเพื่อใช้แผ่นดินได้น้ำเป็นที่ให้ราษฎรทำกสิกรรม พระบรมราชานุเคราะห์ แก่ราษฎรทุกภาคพื้นนั้น มิได้จำกัดเชื้อชาติศาสนาเสมือนแสงตะวันอันบริสุทธิสะอาด ที่สาดส่องให้ความสว่างไปทุกทิศทางมิได้เลือกถิ่นที่จะพรรณนา พระบารมีที่ปกแผ่ไปทั่ว แผ่นดินไทยนั้น ย่อมมีมีวันจะสิ้นได้ในเวลาอันน้อยนี้

แผ่นดินไทยและชาติไทยคุ่มกันอยู่ยืนยงมาได้ใกล้ ๘๐๐ ปี ก็ด้วยคนไทยได้รับ ธรรมะในพระศาสนาเป็นหลักใจ มีพระบารมีแห่งพระมหากษัตริย์เจ้าปกเกล้าฯ ทรงนำ บรรพชนไทยประดับประดาชาติบ้านเมืองมาได้ทุกยุคทุกสมัย ขจัดทุกข์บำรุงสุข รักษาเอกราชของประเทศมาตลอดรอดฝั่ง โดยเฉพาะสมัยรัตนโกสินทร์นี้อิสระเสรีและ ความร่มเย็นของราษฎรไทย มิได้ขาดสายเลยตลอด ๒๐๐ ปี เพราะพระมหากษัตริราช ในพระบรมราชวงศ์จักรี ทรงวัตรระธรรมะสมบูรณ์ทุกพระองค์เยี่ยงจักรพรรดิราช จิตใจของ

คนไทยทั้งชาติจึงผูกพันแน่นแฟ้น สำนักเล็กซึ่งในชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์มาตลอดเวลา ๘๐๐ ปีแล้ว รำลึกอยู่ชั่วชีวิตตนว่า สถาบันสามหลักของไทยนั้น จะขาดสถาบันใดเสียมิได้ โดยเฉพาะสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของชนในชาติ แม้นชาติลงวันใด ชาติไทยย่อมไม่อาจคุมกันเป็นปึกแผ่นถาวรต่อไปอีกได้

(เพลงคั่น)

ทั้งสามสถาบันะวิเศษ	ดูจะเกศประชาไทย
ไร้ชาติฤศาสนะพิไล	ฤๅไร้กษัตริย์ศรี
ย่อมดูจะคนชวีนิราศ	ศิระชาติ ณ ปฐพี
กลิ้งกลาดอนาถศุภะพลี	มละให้กะแรงกา
กาลปัจจุบันนิกระระไทย	ฐิตะได้ตลอดมา
ด้วยองค์กษัตริยะมหา	รชวงศะจักรี
เป็นทั้งประมุขและปิตุเลิศ	นระเทิด ณ เกศี
เป็นศูนย์รวมจิตะบุรี	และกมลพสกผอง
หากไทยมีมีประมะนาถ	ชีวะชาติก็ยากครอง
มาดมั่นจะมีกะลียของ	มนะแยกกษัตรา
ออกจากพสกนิกระแล้ว	ก็มีแคล้วจะรนา
ทุกชียากวิบากจิตะและกา	ยะเพราะก่ออนันต์กรรม
ทั้งนี้เพราะชัตติยะประเสริฐ	พฤติเลิศพระวัตรธรรม
สืบทอดตลอดสะมะยะนำ	นระรักและภักดี
ชนไทยจะโล่อริวินาศน์	ฉิวะยาตระยาย
ลัมล้างพระปิ่นปิยะบุรี	และจะพราก ธ จากไทย
ชนไทยจะร่วมกระสะกัต	และขจัดพิบัติภัย
เพื่อชาติและศาสน์อธิปไตย	ฐิตีมั่นนรินดร

ณ วโรกาสศุภวาระดิถีที่ ๕ ธันวาคม อันเป็นวันพระบรมราชสมภพ และในมหามงคลสมัยแห่งปีที่เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติดำรง ๓๖ พรรษกาลนี้ ประชาชนชาวไทยขอน้อมเกล้าฯ พระราชทานถวายพระพรชัยมงคล ขอให้ทรงพระเจริญยิ่งยืนนาน ขอพระบารมีแห่งพระมหากษัตริย์เจ้าทุกพระองค์ ในจักรีบรมมหาราชวงศ์แผ่ผายไพศาล ปกป้องแผ่นดินไทยให้เจริญสถิตถาวรชั่วกาลนิรันดร์

ออกอากาศ

ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๒๔

อาศิรวาท ๕ ธันวาคม

ท่านผู้ทรงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา ประพันธ์บท

องค์ใดโลกแซ่ซ้อง
เป็น "ชาติพิเศษพิเศษ" เกิน
พระเดชเด่นพระคุณเจริญ
ประมุขโลกนักร้อย

องค์ใดทรงสละสิ้น
สองพระหัตถ์ปลอบปลุก
ห้ำสิบกว่าล้านประทุก
สี่สิบสามฉนำแล้ว

องค์ใดคือสร้อยทิพย์-
คล้องมิ่งขวัญพลเมือง
ทวยไทยทั่วประเทศประเทือง
ชีพทุกชีพสละได้

องค์ใดคือร่มเกล้า
นำรัญจวนาราชฎรียม
นำพระราชนัดดราม
เผยพระเดชทุกซั้วเทวาลี

องค์นั้นมหาราชเจ้า
"พระภูมิพลอดุลย-
ไทยรอดเพราะพระบุญ
ขอพระขึ้นอยู่ชั่ว

ปวงข้าพระพุทธเจ้า
เศียรชนบพระบาท
โอษฐ์เอ่ยอรรถถวายอา-
แต่พระบาทพระเป็นเจ้า

สรรเสริญ พระเอย

กล่าวถ้อย

จรัสทั่ว ที่ศนอ

เทียบแล้วเทียมฤา

สรรพสุข ท่านนา

ลูกแก้ว

เต็มพระ เพลาท่าน

พระคัมครองขวัญ

รัตนเรือง รุ่งเอย

ท่านไท

ทวีสุข

เพื่อป้องกันยุค

เผ่าสยาม

ยุคนี้

บรมจัก-กรีน

หลักพันไพทเสมอ

เจ็ดพระคุณ

เดช" กล้า

บวรเมศ ฤาไม่ไซ .

เชิดด้าวราวสวรรค์

ชาวประชา ไทยนอ

เทิดเกล้า

ศิรวาท

ปกป้องผยของสยาม

ทิมายโก โหตุ มหาราชา

ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา ประพันธ์บท

ข้าแต่ดวงพระสุริยาทิพย์
มนุษย์สัตว์พืชสรรพพรรณานา
ส่องสว่างมีเลือกทางหรือทิศถิ่น
ทั้งบ้านน้อยเมืองใหญ่ได้ดำรง
แม้ยุคใดไร้สิ้นซึ่งแสงสุริย
ด้วยมีดมิดมิได้มีทิวาวัน
ถึงจะมีแสงดาวพราวโอบาส
หรือแสงไฟใสสว่างกระจ่างกระจาย
แสงอื่นใดหรือจะให้ทุกชีวิต
สรรพสัตว์มีอันตรายวายชีวา

ข้าแต่พระภูมิพลพระพ่อเจ้า
คือพระสุริยะเจ้าของเหล่าไทย
แสงพระเมตตาไท้ใสสะอาด
ทุกวันนี้คนไทยในแผ่นดิน
เหลือถวิลจะฝันพึงผู้ใดอื่น
ขอแสงสุริยของไทยได้เมตตา
ทิวาวันขอรวิดวงนี้สว่าง
ขอสุริยจันทร์ของไทยไปวันวาย
ขอให้ดวงสุริยะพระพ่อเจ้า
สถิตคู่พระแม่เจ้าแจ่มจันทร์เพ็ญ

ธประธานชีวิตแก่แหล่งหล้า
อาศัยแสงสุริยาจึงยืนยง
ทุกแดนดินขลาลัยไพโรห
สุขเพราะองค์พระสุริยนี้เที่ยงธรรม
พสุธจะอาดูรกันแสงศัลย์
ทุกชีพนั่นจะเลื่อนลับไม่กลับกราย
หรือแสงเดือนส่องสดสกาวย
ไม่เหมือนหมายแสงรวีที่ส่องมา
เสถียรสถิตอยู่ได้ในโลกหล้า
พรรณพฤษชาเขียวขจีกลีบดอกใบ
พระบารมีปกเกล้าไทยน้อยใหญ่
ทอแสงใสสุกสว่างกลางธานี
ชุบชีวาตม์ชาวไทยไม่เลือกถิ่น
ที่เดียดดินก็เย็นด้วยพระกรุณา
ได้ชุ่มชื้นเพียงพ่อเจ้าและศาสนา
ชูชีวาไทยให้ชื่นไม่คั่นคลาย
รัตติกาลจงกระจ่างด้วยจันทร์ฉาย
สดแสงสายพระเมตตาพารมย์เย็น
จำเนียรนาราชัยไร้ทุกซี้เชิญ
ทอแสงเด่นฟ้าไทยสดใสเทอญ

ออกอากาศ

ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๓๗

การประชุมทางวิชาการ
ชุมนุมภาษาไทยคณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ณ ห้องประชุม คณะอักษรศาสตร์ เมื่อ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๐๕

ชุมนุมภาษาไทยคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้จัดให้มีการประชุมทางวิชาการขึ้นในวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๐๕ เวลา ๑๐.๐๐ นาฬิกา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินถึงตึกอักษรศาสตร์ ทางประตูมหาวิทยาลัยด้านถนนสนามม้า เมื่อรถพระที่นั่งเทียบบันไดระเบียงที่เชื่อมตึกหอสมุดกลางและตึกคณะอักษรศาสตร์ พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ศาสตราจารย์ ศุภชัย วานิชวัฒนา รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร ศาสตราจารย์ รอง ศยามานนท์ รองอธิการบดีฝ่ายปกครอง และศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์ สุนนชาติ สวัสดิกุล หัวหน้าแผนกวิชาภาษาไทยและประธานชุมนุมภาษาไทย พร้อมด้วยคณะกรรมการดำเนินงานของชุมนุมภาษาไทยและนิสิตในคณะอักษรศาสตร์รอรับเสด็จอยู่ และเชิญเสด็จพระราชดำเนินขึ้นสู่ห้องประชุมของคณะอักษรศาสตร์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนถวายสักการะพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ประดิษฐานอยู่ในตึก ทรงลงพระปรมาภิไธยในสมุดของชุมนุมภาษาไทย แล้วศาสตราจารย์ รอง ศยามานนท์ รองอธิการบดีฝ่ายปกครองและคณบดีคณะอักษรศาสตร์ได้กราบบังคมทูลพระกรุณาดังต่อไปนี้

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้าในนามของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ล้นเกล้าล้นกระหม่อมที่ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทได้ทรงพระมหากรุณาเสด็จพระราชดำเนินมาร่วมการประชุมของชุมนุมภาษาไทยคณะอักษรศาสตร์เป็นการส่วนพระองค์ในวันนี้ การประชุมเช่นนี้เป็นการประชุมทางวิชาการตามปกติ ทางชุมนุมภาษาไทยได้จัดให้มีขึ้นทุกสองสัปดาห์ ในวันอาทิตย์ต้นและปลายเดือน เพื่อปรึกษาหารือถึงเรื่องปัญหาความเสื่อมโทรมและข้อบกพร่องในการศึกษาวิชาภาษาไทย การที่ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาททรงพระราชอุตสาหะเสด็จพระราชดำเนินมาในครั้งนี้ เป็นการแสดงให้เห็นว่าทรงห่วงใยและสนพระราชหฤทัยในเรื่องของภาษาไทยเป็นอย่างยิ่ง ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายที่ร่วมประชุมอยู่ ณ ที่นี้ รู้สึกเป็นเกียรติยศอย่างสูงแก่ที่ประชุมนี้ และจะระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณครั้งนี้อย่างมิรู้ลืม

บัดนี้ได้เวลาอันสมควรแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระราชวโรกาส กราบบังคมทูล เบิกนายเจือ สตะเวทิน ประธานกรรมการดำเนินงานชุมนุมภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ เริ่มดำเนินการประชุมโดยปกติ

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะฯ

ครั้นแล้วนายเจือ สตะเวทิน ประธานกรรมการดำเนินการชุมนุมภาษาไทย ได้ดำเนินการประชุมตามระเบียบวาระ คือ

๑. ให้ที่ประชุมรับรองรายงานการประชุมครั้งที่แล้ว ที่ประชุมรับรอง
๒. แจ้งให้ที่ประชุมทราบถึงฐานะการเงินของชุมนุม ซึ่งในปัจจุบันมีเงินอยู่รวมทั้งสิ้น ๒๔,๕๓๑.๕๘ บาท ผากไว้ ณ ธนาคารไทยพาณิชย์ สาขาสว่างวงศ์ ที่ประชุมรับทราบ
๓. แจ้งให้ที่ประชุมทราบถึงกำหนดคราวประชุมครั้งต่อไปในวันที่ ๑๔ สิงหาคม เวลา ๑๔.๐๐ นาฬิกา ณ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อจัดการละเล่นตามแบบเรียนของกระทรวงศึกษาธิการสำหรับชั้น มศ.๔ มศ.๕ มีการแสดงของกรมศิลปากร ประกอบ ครูอาจารย์ผู้ใดจะพานักเรียนที่เรียนวิชาภาษาไทยมาร่วมด้วย ก็จงบัตรค่าผ่านประตูได้ที่คณะอักษรศาสตร์ บัตรละสามบาท ที่ประชุมรับทราบ

๔. แจ้งให้ที่ประชุมทราบถึงจำนวนเงินที่ส่งไปโดยเสด็จพระราชกุศลร่วมมูลนิธิต่างๆ ราชประชาสมาศัย เมื่อคราวไปเยี่ยมที่พระประแดง เป็นเงิน ๓๗๑ บาท ที่ประชุมรับทราบ

๕. การประชุมในเดือนกันยายน กำหนดวันที่ ๑๖ เวลา ๙.๐๐ น. เพื่อศึกษาเรื่องราวของวัดสังฆายและวัดราชสิทธิาราม ไปพร้อมกันที่วัดราชสิทธิาราม ตามเวลานั้น

แล้วเชิญศาสตราจารย์ หม่อมราชวงศ์ สุนนชาติ สวัสดิกุล ประธานชุมนุมภาษาไทย ดำเนินการประชุมต่อไป

หม่อมราชวงศ์ สุนนชาติ สวัสดิกุล ได้กราบบังคมทูลอัญเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับเป็นประธานของที่ประชุม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หม่อมราชวงศ์ สุนนชาติ สวัสดิกุล เป็นเลขานุการของที่ประชุม และโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ ฯพณฯ นายสุกิจ นิมมานเหมินทร์ และหม่อมหลวงหญิง บุญเหลือ เทพยสุวรรณ เข้าร่วมการชี้แจงปัญหาด้วย

หม่อมราชวงศ์ สุนนชาติ สวัสดิกุล กล่าวว่า ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าฯ ปกกระหม่อม พระราชอาญาไม่พ้นเกล้าฯ ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสกล่าวกับที่ประชุมเกี่ยวกับเรื่องการชี้แจงปัญหาการใช้คำไทย อันเป็นหัวข้อเรื่องที่ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานมา

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะฯ

ท่านประธานดำเนินงานชุมนุมภาษาไทย ท่านสมาชิกชุมนุมภาษาไทย และท่านผู้รั้งเกียรติทั้งหลาย

วันนี้เป็นวันมหามงคลของชุมนุมภาษาไทย ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จพระราชดำเนินมาร่วมการประชุมที่ทางชุมนุมภาษาไทยได้จัดให้มีขึ้นตามปกติทำให้การประชุมครั้งนี้เป็นการประชุมครั้งพิเศษไป เรื่องที่จะพูดกันในวันนี้คือ ชี้แจงปัญหาการใช้คำไทย เหตุที่จะพูดถึงหัวข้อนี้ก็เพราะทรงมีพระราชปรารภว่า การใช้คำไทยที่แปลจากภาษาต่างประเทศทุกวันนี้ นั้น มักไม่ค่อยจะตรงต่อความหมายในภาษาเดิมนัก สมควรจะได้วางแผนทางการใช้ไว้ให้เป็นหลักที่จะปฏิบัติให้สะดวกสืบไป ในขั้นต้นเพียงแต่จะมีพระราชดำรัสพระราชทานคณะกรรมการชุมนุมภาษาไทยเพื่อให้ไปช่วยกันคิดเท่านั้น แต่ต่อมาคิดกันว่าเมื่อจะเสด็จพระราชดำเนินมาพระราชทานกระแสพระราชดำริแล้ว ก็น่าจะดีให้สมาชิกของชุมนุมภาษาไทยและท่านผู้สนใจในวิชาภาษาไทยได้มีโอกาสเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทรับฟังกระแสพระราชดำริด้วย เพื่อจะได้ไปช่วยกันคิดแก้ไขตามที่ทรงตั้งข้อสังเกตไว้ให้เป็นไปตามพระราชประสงค์ และด้วยเหตุที่ไม่ได้เรียนให้ทราบล่วงหน้าถึงการเสด็จพระราชดำเนินในวันนี้ จำต้องขออภัยต่อท่านสมาชิกทั้งหลายด้วย เพราะการเสด็จพระราชดำเนินคราวนี้เป็นการส่วนพระองค์จริง ๆ อนึ่ง ในเรื่องที่นั่งประชุมในวันนี้ก็ออกจะเบียดเสียดเยียดอัดกันหน่อย ก็ต้องขอประทานอภัย เพราะโดยปกติก็มาประชุมกันไม่มากมายถึงเพียงนี้ วันนี้มีถึง ๔๐๐ กว่าคน จึงขอได้กรุณาด้วยในเรื่อง ความไม่สะดวกทั้งปวง

สำหรับปัญหาเรื่องการใช้คำไทยนี้ ผมเองถนัดแต่ใช้เท่านั้น ไม่ถนัดในเรื่องคิดหรือบัญญัติคำใหม่ เมื่อได้รับพระราชทานหัวข้อมาแล้วก็คิดถึงครูอาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาภาษาไทยให้ผม คือ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ ที่ประทับอยู่ทางด้านโน้น ทรงดำรงตำแหน่งราชบัณฑิตและกรรมการบัญญัติศัพท์ และตำแหน่งอื่น ๆ อีกหลายตำแหน่ง รวมทั้งรองนายกรัฐมนตรีด้วย ท่านที่ได้รับเชิญมาอีกท่านหนึ่งคือ ฯพณฯ เอกอัครราชทูตไทยประจำประเทศอินเดีย อ้าฟกานิสถาน และลังกา นายสุกิจ นิมมานเหมินทร์ ท่านผู้นี้ก็เคยดำรงตำแหน่งอื่น ๆ อีกมากรวมทั้งเคยเป็นรองนายกรัฐมนตรีด้วย ทางด้านสุดโน้นก็คือ หม่อมหลวงหญิง บุญเหลือ เทพยสุวรรณ ผมไม่ต้องแนะนำมาก เพราะท่านเป็นผู้หนึ่งที่ได้เริ่มก่อตั้งชุมนุมภาษาไทยนี้ขึ้น และขณะนี้ท่านก็เป็นรองประธานกรรมการดำเนินงานของชุมนุมภาษาไทยนี้

ผมขอเรียนว่า การประชุมในวันนี้เป็นการประชุมทางวิชาการตามปกติ ถ้าท่านผู้ใดสงสัยปัญหาข้อใดโปรดถามได้ คือเขียนในเศษกระดาษส่งมาเช่นเคย การประชุมครั้งนี้ต้องถือว่าเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่เปรียบมิได้ ที่ทรงพระมหากรุณาเสด็จพระราชดำเนินมา มิใช่เพียงแต่เพื่อทรงฟังเท่านั้น หากแต่จะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมร่วมการอภิปรายในที่ประชุมนี้ในฐานะที่ทรงเป็นประธานของที่ประชุมด้วย ทั้งการที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พวกเราทั้ง ๔ คนขึ้นมานั่งร่วมการอภิปรายครั้งนี้ นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างสูง ต่อไปนี้ ผมจะได้กราบบังคมทูล

เพื่อรับพระมหากรุณาในเรื่องการชี้แจงปัญหาคำไทยต่อไป

ครั้นแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสว่า

ก่อนอื่นต้องขอขอบใจและแสดงความยินดีที่มีการก่อตั้งชุมนุมภาษาไทย เพื่อรักษาและศึกษาเรื่องภาษาไทย และขอขอบใจที่ต้อนรับในวันนี้ ซึ่งท่านทั้งหลายไม่ได้เชิญมา แต่ว่าเชิญตัวเองมา เพราะสุดแสนจะทนทาน การที่มีชุมนุมภาษาไทยนั้นเป็นสิ่งที่สมควรอย่างยิ่ง เพราะว่าภาษาไทยนั้นเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งของชาติ ภาษาทั้งหลายเป็นเครื่องมือของมนุษย์ชนิดหนึ่ง คือเป็นทางสำหรับแสดงความคิดเห็นอย่างหนึ่ง เป็นสิ่งที่สวยงามอย่างหนึ่ง เช่นในทางวรรณคดีเป็นต้น ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องรักษาเอาไว้ให้ดี ประเทศไทยนั้นมีภาษาของเราเอง ซึ่งต้องหวงแหน ประเทศใกล้เคียงของเราหลายประเทศมีภาษาของตนเอง แต่ว่าเขาก็ไม่ค่อยแข็งแรง เขาต้องพยายามหาทางที่จะสร้างภาษาของตนเองไว้ให้มั่นคง เรามีโชคดีที่มีภาษาของตนเองแต่โบราณกาล จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะรักษาไว้ ปัญหาเฉพาะในด้านรักษาภาษานี้ก็มีหลายประการ อย่างหนึ่งต้องรักษาให้บริสุทธิ์ในทางออกเสียงคือให้ออกเสียงให้ถูกต้องชัดเจน อีกอย่างหนึ่งต้องรักษาให้บริสุทธิ์ในวิธีใช้ หมายความว่า วิธีใช้คำมาประกอบเป็นประโยค นับเป็นปัญหาที่สำคัญ ปัญหาที่สามคือความร่ำรวยในคำของภาษาไทย ซึ่งพวกเรานึกว่าไม่ร่ำรวยพอ จึงต้องมีการบัญญัติศัพท์ใหม่มาใช้ที่โต๊ะนี้ก็มี “ศัพท์บัญญัติกร” หลายท่าน นี่ก็จะได้เป็น ศัพท์บัญญัติกรไปอีกคนหนึ่ง มีคนเดียวที่ไม่ใช่ คืออาจารย์สุนทรชาติ การบัญญัติศัพท์ใหม่ก็เป็นสิ่งสำคัญเหมือนกัน จำเป็นแต่อันตราย ฉะนั้นในปัญหาทั้งสามนี้ วันนี้นึกถึงปัญหาที่สามเป็นใหญ่ แต่ปัญหาเรื่องการออกเสียงนั้นก็อันตรายอย่างยิ่ง นึกถึงคำว่ามหาวิทยาลัย เดียวนี้ทางโทรทัศน์หรือทางวิทยุได้ยินว่า “หมาวิทยาลัย” กลายเป็น “วิทยาลัยหมา” ออกจะอันตราย ซึ่งเรายอมไม่ได้ บางอย่างเรายอมได้อย่างคำว่า “ฉั่น” ที่จริงเขียนว่าฉั่น แต่ว่าพูดกัน “ซัน” ทั้งนั้น ก็เป็นสิ่งที่ต้องยอมไว้บ้าง แต่บางทีก็เกินไปหน่อยกลายเป็นอย่างอื่นในคำว่าฉั่นนี้ คำว่า “น้ำม” เขียนว่า “น้ำ” แต่ออกเสียงว่า “น้ำม” นี่เราก็ต้องยอมบ้าง อย่างนี้ไม่เป็นไร แต่คำว่ามหาวิทยาลัยเรายอม แสดงให้เห็นว่ามีปัญหาต่าง ๆ และบางสิ่งบางอย่างเราต้องยอม บางสิ่งบางอย่างเราต้องคัดค้านอย่างเด็ดขาด ในด้านบัญญัติศัพท์หรือคำใหม่ก็เป็นทางหนึ่งที่อันตรายมากเหมือนกัน แต่ขอพูดอีกอย่าง วิธีพูด หมายถึงใช้คำมาเป็นประโยคหรือใช้คำมาแสดงเป็นความคิด ซึ่งได้ยินมามากในทางข่าว ขอยกตัวอย่างว่า คำอุบัติเหตุในความหมายของอุบัติเหตุ คือ สิ่งที่เกิดขึ้น ก็เข้าใจว่าเป็นเหตุที่ไม่ดี อุบัติเหตุโดยที่มนุษย์ไม่ต้องประสงค์ แต่เดี๋ยวนี้ใช้ คำว่าอุบัติเหตุในความหมายว่าเหตุการณ์ อุบัติเหตุนั้นแปลมาจากภาษาฝรั่งว่า accident เดียวนี้มาใช้ในความหมายว่า incident ฟังข่าววิทยุซึ่งผิดอย่างร้ายที่สุด เพราะว่า accident เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยที่ไม่มีมนุษย์ต้องการ ส่วน incident นั้นถ้าจะอธิบายก็หมายความว่า เป็นสิ่งที่เกิดขึ้น เหตุที่เกิดขึ้นแต่โดยที่มิมีความต้องการของมนุษย์ ไปใช้อุบัติเหตุก็ไม่ถูก ควรใช้เหตุการณ์หรือเหตุร้าย แต่อาจง่าย

เกินไป มีคำชนิดนี้อีกหลายคำซึ่งต่อไปอาจจะได้อภิปรายในคำที่ไม่ควร สำหรับคำใหม่ที่ตั้งขึ้นมีความจำเป็นในทางวิชาการไม่ใช่น้อย แต่บางคำที่ง่าย ๆ ก็ควรจะมี ควรจะใช้คำเก่าๆ ที่เรามีอยู่แล้ว ไม่ควรจะมาตั้งศัพท์ใหม่ให้ยุ่งยาก แต่ก็อาจเป็นด้วยเห็นว่าไม่โก้ก็ต้องใช้คำใหม่ ๆ แต่การตั้งคำใหม่นั้นมีหลักหลายประการ และผู้ที่ตั้งคำนั้นต้องรู้คำและหลักของภาษาสิกซึ่งทั้งภาษาไทยทั้งภาษาต่างประเทศ ไม่ใช่เฉพาะภาษาอังกฤษต้องทราบถึงภาษาอื่น ๆ ด้วย ต้องทราบถึงหลักภาษาอังกฤษเอง คือมาจากไหน มาจากความคิดอะไร เพื่อจะไม่ให้ผิดไปอย่างตลกขบขันทีเดียว อย่างค่าง่าย ๆ ที่เดียวนี้ใช้กันมากอยู่อย่างแพร่หลาย และยอมรับกันแล้ว อย่างคำว่ารถบัส คำว่า Bus นี้เราใช้เรารู้ว่าแปลว่าอะไรและไม่มีใครคัดค้านแล้ว แต่รถบัสนี้มีประวัติยืนยาวมาแต่สมัยโรมัน คือรถบัสนี้ รถสาธารณะของเราเอง ภาษาลาตินเรียกว่า Omnibus คือสำหรับทุกคน แต่ควรจะใช้ว่ารถออมนิบัส แปลว่ารถสำหรับทุกคนใช้ได้ ทำไปทำไม คำว่ารถหายไปเหลือแต่ออมนิบัสเท่านั้นเอง ต่อมาก็ตัดออกไปอีกเหลือบัสหรือบัสเท่านั้นเอง ซึ่งบัสหรือบัสนี้เป็นเพียงคำพยางค์เดียวซึ่งอาจมาจากคำใด ๆ ก็ได้ แต่มาเข้าใจว่าเป็นรถสำหรับทุกคน รถสาธารณะ จนกระทั่งมาเป็นภาษาไทยว่ารถบัสหมายถึงรถสาธารณะ ภาษามลายูก็เป็นบัสเขียน Bas นี่เป็นต้น ก็เข้าใจกันแล้วรับกันแล้ว ไม่เป็นปัญหา แต่คำใหม่ ๆ ที่มีประวัติที่ซับซ้อนล่อยเช่นเดียวกัน ใหม่ ๆ อาจทำให้ ภาษาเราไม่มีความหมาย ภาษาเราอาจเป็นภาษาที่ไม่มีหลักเลย เรียกว่าไม่มีบ่อเกิด เพราะว่าบ่อเกิดผิดมาหมด บิดเบี้ยวมาจนกระทั่งภาษา ไม่เป็นภาษา ก็มีปัญหาดัง ๆ ที่วางเอาไว้แล้ว ขอให้ท่านทั้งหลาย โดยเฉพาะผู้ที่มา จะเรียกว่าวิทยากรก็ไม่ค่อยชอบคำนี้ "ศัพท์บัญญัติกร" ก็ชอบเพราะว่าตัวเอง ขอให้ท่านศัพท์บัญญัติกรทั้งหลายนี้ได้แสดงความเห็น

ครั้นแล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ทรงออกความเห็น พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์กราบบังคมทูลว่า

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

การที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จพระราชดำเนินมาร่วมการประชุมกับ ชุมนุมภาษาไทยครั้งนี้เป็นพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าฯ แต่ทั้งนี้ขอบด้วยพระราชประเพณี เพราะภาษาไทยของเราได้เจริญงอกงามมาก็ด้วยอาศัยพระบรมราชูปถัมภ์ของพระมหากษัตริย์ในอดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระมหากษัตริย์ในพระบรมราชวงศ์จักรี เพราะฉะนั้นเมื่อได้ฝ่าละอองธุลีพระบาททรงแสดงความสนพระราชหฤทัยในเรื่องภาษาไทยนี้แล้ว ก็เชื่อแน่ว่าเกล้าฯ ว่าภาษาไทยคงเจริญงอกงาม หลักการที่พระราชทานพระบรมราโชวาทนั้นก็เป็นหลักที่ถูกต้องอย่างยิ่ง คิดด้วยเกล้าฯ ว่าไม่มีใครที่จะแย้งแม้บัญญัติกรเช่นข้าพระพุทธเจ้า ก็เห็นด้วย คำว่าศัพท์บัญญัติกรนี้ก็ถูกต้องในการบัญญัติศัพท์ เพราะว่าบัญญัตินั้นก็เป็นกิริยา เมื่อเอากรต่อเข้าไปก็ใช้ได้ส่วนวิทยากรนั้นข้าพระพุทธเจ้าไม่ได้คิด

และก็ไม่เคยชอบนัก แต่การเดิมกรข้างหลังนี้ข้าพระพุทธเจ้าได้เป็นผู้ให้ตัวอย่าง แต่เขาใช้กันเพื่อไป เช่นคำว่า บุคคลากร ซึ่งราชบัณฑิตยสถานให้ผ่านไป เขาจะใช้ให้ แปลว่าเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวกับพนักงานที่เราเรียกกันว่าทะเบียนประวัติ แต่ทำไมไม่เรียกว่า เจ้าหน้าที่ทะเบียนประวัติต่อไปไม่ทราบเกล้าฯ ขอให้แปล Personnel Officer ว่าบุคคลากร ในที่สุดราชบัณฑิตยสถานก็บอกว่าบุคคลากรนั้นถ้าจะแปลว่า Personnel ก็พอไปได้ เพราะประกอบด้วยบุคคล + อากร แปลว่าหมู่บุคคลคือเจ้าหน้าที่ แต่ว่าที่เรียกว่า เจ้าหน้าที่เกี่ยวกับพนักงานนั้นก็เป็นที่เข้าใจกัน อย่างเช่นว่าป่าไม้จังหวัด ป่าไม้อำเภอก็เป็น เจ้าหน้าที่ ราชบัณฑิตยสถานว่าใช้บุคคลากรก็ได้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสว่า ขอแย้งนิดหน่อย ราชบัณฑิตยสถานทำอย่างนี้ไม่ถูก เพราะว่าเป็นหน้าที่ของผู้มีวิชา ไม่ใช่วิทยากร มีวิชาที่เป็นหลักต้อง ไม่ยอมตามอำนาจของผู้ใดแม้สมาชิกราชบัณฑิตยสถานจะเป็นรัฐมนตรี ไม่ควรจะยอม เพราะเป็นเรื่องสมบัติของชาติ ขอแย้งแค่นี้

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิพงศประพันธ์ ทรงอธิบายต่อไปว่า ข้าพระพุทธเจ้าเป็นเพียงที่ปรึกษาเท่านั้น ต่อไปข้างหน้าของที่ปรึกษาจะไม่ยอม ต่อไปก็เกี่ยวกับคำว่า อุบัติเหตุ ตามที่มีพระราชดำรัสนั้นเป็นการถูกต้องทีเดียว แต่เกี่ยวกับประวัติของภาษาไป ด้วย เดิมที่คำว่า accident ไทยเราใช้ว่า อุบัติเหตุ แทนอุบัติเหตุ ต่อมาภายหลังมาใช้ อุบัติเหตุโดยนัยแห่ง accident ด้วยเหตุนี้ในขณะนี้ใช้กันว่าอุบัติเหตุโดยทั่วไป ส่วน incident นั้นไม่ควรจะใช้ว่าอุบัติเหตุ ในการบัญญัติศัพท์เราควรจะพินหรือหาคำไทยมาใช้ก็เป็นการถูกต้อง และข้าพระพุทธเจ้าเองก็พยายามหาคำไทยก่อน เมื่อหาไม่ได้จริง ๆ ก็ได้พิจารณาด้วยเหตุผลหลายประการจึงนำคำภาษาอื่นมาผูกกันใช้ พระบรมราชาบาทที่ พระราชทานมานั้นก็เห็นด้วยเกล้า ฯ ว่าเป็นหลักฐานที่มั่นคงดี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสว่า การที่เสด็จพระองค์วรรณมี รับสั่งนั้น ก็เป็นการให้คำมั่นสัญญาว่าต่อไปจะเข้มงวด จะดำเนินมาตรการที่เข้มงวด คำว่าดำเนินมาตรการนี้ก็คำที่แปลมาจากภาษาอังกฤษอีกแล้ว ซึ่งขอโจมตีอีกอัน เพราะว่าดำเนินมาตรการนั้นก็คงมาจากภาษาของสำนักข่าว รู้สึกว่าควรจะหาคำอื่นมาใช้ ไม่ควรจะใช้คำว่า ดำเนินมาตรการอย่างนี้ ดำเนินมาตรการนั้นแปลว่า Take measures คำว่า Take measures นั้นในภาษาอังกฤษก็หมายถึงเมื่อเกิด incident เกิดเหตุการณ์ใดๆ ก็ต้องจัดการ ต้องดำเนินกิจการที่เหมาะสมกับเหตุการณ์ เช่นนี้จะบอกว่าดำเนินมาตรการ ก็ไม่ถูกก็ควรจะใช้อย่างอื่น แต่ไม่ทราบว่าควรจะใช้อะไร อาจใช้ว่าจัดการหรือปราบปราม หรืออะไรก็ได้ เรามีคำใช้เยอะเยอะไปก็ขอให้ช่วยกันหา ไม่จำเป็นจะต้องหาจาก สันสกฤตบาลีก็ได้ ภาษาไทยเราเองก็ยังมี

ครั้นแล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ ออกความเห็น หม่อมหลวงบุญเหลือ เทพยสุวรรณ กราบบังคมทูลว่า

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต กล่าวแก่ที่ประชุมโดยไม่ต้องใช้ราชาศัพท์ เพราะว่าไม่เคยเป็นข้าราชการฝ่ายใน เคยเป็นแต่ข้าราชการฝ่ายหน้า ไม่ค่อยจะได้ใกล้ชิดพระยุคลบาทคงจะมีการพลาดพลั้ง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสว่า ให้อนุญาตนะให้ละ แต่ขอตั้งข้อสังเกตอย่างหนึ่งว่า ราชาศัพท์นั้นเป็นภาษาวรรณคดี ทุกคนควรจะทราบ โดยเฉพาะในคณะอักษรศาสตร์นี้

หม่อมหลวงบุญเหลือ กราบบังคมทูลต่อไปว่า ถ้าที่พระราชประสงค์เช่นนั้น ข้าพระพุทธเจ้าก็จะพยายาม แต่ว่า....

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตรัสว่า ไม่ใช่ต้องการให้ทำอย่างนั้น แต่ก็ขออย่าได้ออกตัวว่าไม่ทราบ เพราะขายหน้านักเรียน แต่ว่าในการจะพูดกับที่ประชุม อนุญาตทุกเมื่อ เพราะว่าอย่างอาจารย์สมนชาติและเสด็จในกรม และผู้ที่พูดต่อที่ประชุมไม่ต้องขอเดชะ อนุญาตให้ทั้งนั้น

หม่อมหลวงบุญเหลือกล่าวต่อไปว่า ใครจะขอเรียนต่อที่ประชุมว่า เมื่อดิฉันเรียนเป็นราชาศัพท์นั้นอาจผิดพลาดบ้าง ขออย่าจำเอาไปใช้ เพราะว่าการใช้ราชาศัพท์ ถ้าเอาไปใช้ในการแต่งบทประพันธ์หรือวรรณคดีนั้นเราใช้ได้เป็นศิลป์ แต่เมื่อใช้ราชาศัพท์ต่อองค์พระมหากษัตริย์นี้ เราต้องรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี จะต้องเรียนจริง ๆ จัง ๆ จะต้องใช้เวลา แล้วก็จะต้องมีความชำนาญในการที่จะใช้ นี่ก็เป็นการเตือนเพื่อนครูภาษาไทยว่า เมื่อได้ฟังใครเขาใช้ราชาศัพท์ไม่ใช่ว่าจะถูกทุกทีไป คือว่าควรจะคอยถามหลาย ๆ คนว่าที่ใช้อย่างนี้ถูกต้องหรือไม่ ในเรื่องการบัญญัติศัพท์นั้น สำหรับดิฉันเองไม่เคยบัญญัติศัพท์อื่น นอกจากศัพท์เทคนิคทางการศึกษา แต่ว่าใครจะได้ทูลให้กรมหมื่นนราธิปฯ ทรงทราบ คำว่าบุคคลากรนั้น เวลาที่คิดคำนี้ขึ้นใหม่ ดิฉันยังเป็นกรรมการอยู่ในคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ของกระทรวงศึกษาธิการ แต่ว่าเหตุใดจึงมีคนไปทูลว่า แปลว่าเจ้าหน้าที่ก็ไม่ทราบ เพราะว่าคำว่าบุคคลากรนี้ เมื่อครั้งเข้าไปในคณะกรรมการบัญญัติศัพท์มีคนเถียงกันว่า คำว่า Personnel นี้จะใช้อะไร ดิฉันบอกว่า ตัวบุคคลก็ดีแล้ว งานการนั้นมีเงินแล้วขาดตัวบุคคล บางคนบอกว่าไม่ชอบคำว่าตัว ก็ว่าถ้าอย่างนั้นก็ให้ใช้บุคคล ก็บอกกันว่ามันไม่ใช่บุคคล มันเป็นคนที่จะทำงาน ครั้นบอกว่า ก็ใช้ว่าบุคคลที่จะทำงานไม่ได้หรือ ก็ว่ามัน ๕ พยางค์ ก็มีคนเสนอว่าบุคคลากร และก็มีผู้ที่เชื่อถือว่ารู้บาลีบอกว่า อากร แปลว่าหมู่ เช่นว่าดารากรก็หมู่ดาว เพราะบุคคลเข้ากับอากรก็เป็นหมู่บุคคลได้ แต่ว่าเราใช้ในที่เฉพาะเท่านั้น เพราะคำในภาษาไทยบางคำที่ประชาชนนำไปใช้มีความหมายอย่างหนึ่ง แต่ผู้ที่ใช้วิชาการนั้นมีความหมายอีกอย่างหนึ่ง เช่นในศาลคำว่าฟ้อง กับคำว่าร้อง มีความหมายเฉพาะ แต่ประชาชนใช้ปนกันว่าฟ้องร้อง ฉะนั้นบุคคลากรนี้แปลว่าหมู่บุคคลโดยศัพท์ก็จริง แต่ว่าทางวิชาการเราจะใช้ว่า หมู่บุคคลที่ใช้เฉพาะ

งานเป็นอันตกลงกัน แต่ที่จะไปแปลว่าเจ้าหน้าที่นี้เข้าใจว่าจะเป็นการเข้าใจ ผิดพลาดของ
ผู้ที่ไปชี้แจงทูล

อีกคำหนึ่งคือคำว่า "วิทยากร" วิทยากรนี้เป็นความคลาดเคลื่อน แสดงให้เห็นว่าคน
ไม่สนใจภาษาไทยเพียงพอ เมื่อเวลามีศัพท์บัญญัติอะไรขึ้นมาก็ไม่สนใจศึกษาให้แท้จริง
พอเห็นก็เอาไปใช้เลย วิทยากรนี้ก็เถียงกันมากเวลาบัญญัติ ตัวดิฉันถือว่าเราต้องการศัพท์
คำที่ใช้ในการศึกษา แปลว่าทุกคนที่เราเอาเขามาซักเพื่อขอความรู้เขาจะพูดสั้น ๆ
ว่าควรจะมีการใช้ Resource person ในโรงเรียน ไปเที่ยวหาคนมาซักความรู้จากเขา นี่
จะเรียกว่าอะไร มีคนเสนอว่า อุตถากร แล้วมีคนบอกว่าไม่เอา เพราะเป็นนามสกุลอธิบดี
กรมการฝึกหัดครู ในที่สุดก็ตกลงกันเอาคำว่าวิทยากร อากรในที่นั้นแปลว่าแหล่ง
แหล่งวิทยาหรือบ่อเกิด ก็ตัวบุคคลที่เป็นบ่อเกิดแห่งความรู้ ก็เอาละ ใครก็ตามเป็นวิทยากร
ก็ตกลงทั้งนั้น แต่ว่าไปใช้เป็นตำแหน่งราชการ เช่นว่าผู้ชี้แจงแนะนำอะไรนั้นก็ไม่ใช่
ความหมายทางเทคนิคที่ได้บัญญัติ อีกข้อหนึ่งก็คือภาษาไทย เวลาที่คณะกรรมการ
บัญญัติศัพท์ของกระทรวงศึกษาธิการ ได้วางแผนที่จะคิดภาษาไทยก่อน เมื่อไม่มีภาษาไทย
แล้วคิดไม่ออกหรือว่าไม่เหมาะ จึงจะหาภาษาอื่น แต่บางทีคำบางคำก็ลำบากในการที่
จะใช้ภาษาไทย มีตัวอย่างเหมือนกับที่บัญญัติเป็นภาษาไทย แล้วเลยแปรเปลี่ยนความหมาย
โดยรวดเร็ว ศัพท์ทางเทคนิคนั้นถึงเอาไว้ไม่ได้ เช่นคำว่าแนะแนว เราบัญญัติมี
ความหมายว่า guidance เป็นกระบวนการยาว คือว่าต้องมีการค้นคว้าแล้วก็จัดการทดสอบ
ทำกันยาวทีเดียวก็ถึงจะเรียกว่า guidance บัญญัติศัพท์ว่าแนะแนว แต่เดี๋ยวนีใครแนะนำ
ก็เป็นแนะแนวทั้งสิ้น เพราะเป็นคำที่สะดวกปากมากเกินไป อีกคำหนึ่งว่า trend
บัญญัติว่าแนวโน้ม คนก็ไปเปลี่ยนเอาเฉย ๆ ว่าทางโน้ม ทั้งนี้เป็นศัพท์เทคนิคเท่านั้น
ที่จะนัดกันใช้สำหรับการออกข้อสอบ แต่ประชาชนก็พอใจมาใช้ด้วย ก็ใครจะขอเรียนให้ที่
ประชุมทราบ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตั้งข้อสังเกตไว้ดังต่อไปนี้

ขอมีข้อสังเกตอย่างหนึ่งว่า ภาษาไทยหรือภาษาทั้งหลายที่ใช้กันในปัจจุบันนั้น
เป็นภาษาที่มีชีวิต เป็นภาษาที่ประชาชนใช้ ย่อมต้องมีการเปลี่ยนแปลงในความหมาย
ถ้าเราบัญญัติศัพท์อะไรขึ้นมา ก็จะต้องให้ประชาชนทั้งประเทศเป็นผู้ที่มีความคิดในด้าน
ภาษาเป็นศัพท์บัญญัติกรกันทั้งชาติ หรือเป็นวิทยากรผู้ที่มีความรู้ทั้งชาติก็ได้ เราจะ
ไปโกรธประชาชนแทนโกรธตัวเองไม่ได้ แก่ตัวไม่หลุด ทางที่ดีเราบัญญัติศัพท์แล้ว
ก็ต้องลองดูว่าเขาเข้าใจหรือเปล่า การบัญญัติศัพท์หรือการมีคำใหม่มีบ่อเกิดหลายทาง
มีบ่อเกิดอย่างหนึ่ง ท่านทั้งหลายที่เป็นศัพท์บัญญัติกรก็เป็นบ่อเกิด ไม่รู้ว่าจะใช้คำว่า
อะไรแทน บ่อเกิดอีกบ่อเกิดหนึ่งก็คือสำนักข่าวต่าง ๆ ที่แปลจากภาษาอังกฤษหรือภาษา
ต่างประเทศมาเป็นภาษาไทย ก็ออกมาเป็นภาษาประหลาด ๆ เหมือนกัน อีกอย่างหนึ่ง
ภาษาชาวบ้านหรือภาษาเด็ก ๆ Slang นั้น ซึ่งใช้กันด้วยความหมายพิเศษของหมู่คณะ

บางที่ก็ติดเหมือนกัน อย่างขณะนี้คิดออก คำว่าหล่อนั้นเดี๋ยวนี้อะไรก็เข้าใจอย่างใช้กัน อย่างใช้กับคนสวยน่ารักน่าเกรงขามก็ว่าคนนั้นหล่อ เฉพาะผู้ชาย คำว่าหล่อนี้มาจากรูปหล่อ ๆ ก็หมายความว่ารูปร่างหน้าตาเหมือนรูปปั้นรูปหล่อ คงมาจากอย่างนี้ ฝรั่งเศสก็มีคำว่าผู้ชาย คนนี้มีหน้าตาโก้ สวยเหมือน Greek God ก็เหมือนรูปปั้น กลับมาเป็นภาษาไทยก็ว่า คนนี้รูปหล่อ แล้วก็กลายเป็นหล่อเฉย ๆ คำว่าหล่อนี้ก็ชักจะติดเข้ามาในภาษาไทยอีกหน่อยก็คงกลายเป็นภาษาที่ใช้ได้ แต่ว่าพูดถึงบัญญัติศัพท์ คำต่าง ๆ ที่มาจากคณะกรรมการ ประชาชนก็มาใช้ บางที่ก็มาใช้อย่างผิด ๆ ถูก ๆ ไม่ใช่หน้าที่ของผู้บัญญัติศัพท์ที่จะโกรธ เพราะว่าเป็นผู้ทำเป็นผู้สร้างขึ้นมา ต้องทราบถึงผลสะท้อนที่จะมี ไม่ใช่ว่าบัญญัติศัพท์ขึ้นมาแล้ววางไว้ให้เด็ก ๆ ใช้ เช่นเดียวกับผู้ที่ทำปิ่นขึ้นมา ทำขึ้นมาแล้ววางไว้ในโรงเรียนให้ยิงกันจนปืนปี่ให้เล่นกันจนเกิดอันตราย แล้วบอกว่าสร้างปิ่นขึ้นมาต่างหาก ไม่ได้ให้เอามายิงกันเล่น ไม่มีความผิดอะไรเลย คนที่ทำปิ่นแล้วนำมาให้ เด็กใช้เช่นนี้ย่อมมีความผิดด้วย ส่วนคนที่บัญญัติศัพท์ขึ้นมาให้ผู้ไม่มีความรู้ในด้านวิชา ภาษาเอาไปใช้เพราะฟังเข้าที่ติดหู ขอโทษอาจารย์บุญเหลือที่รู้สึกว่าจะจะงไปหน่อย แต่ไม่ได้ตั้งใจว่า พูดทั่ว ๆ ไป วันนี้มาก็พูดเต็มที่ ขอมิเสร์ที่จะพูด

ครั้นแล้วได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ ฯพณฯ นายสุกิจ นิมมานเหมินทร์ แสดงความคิดเห็น ฯพณฯ นายสุกิจ นิมมานเหมินทร์ กล่าวว่า ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาส อภิปรายในเรื่องปัญหาภาษาต่อไป ความจริงเรื่องภาษาและการตั้งศัพท์ต่าง ๆ นี้ ก็ไม่มีโอกาสตั้งศัพท์อย่างอื่น นอกจากศัพท์เดียวซึ่งรับว่าเป็นความผิด เพราะเวลานั้นต้องทำหน้าที่เป็นเลขาธิการกรรมการสภามหาวิทยาลัย จะต้องบันทึกลงไปถึงเรื่อง ศาสตราจารย์ท่านหนึ่ง ซึ่งท่านไปเรียนต่างประเทศมาได้ปริญญาทาง Onithorlogy ครั้นจะไปเขียนว่าท่านผู้สำเร็จวิชา ก็รู้สึกว่าจะไม่เป็นการเหมาะสม และอาจถูกโจมตีกลับมาบอกว่า บัญญัติศัพท์ไม่เป็น ก็เลยบอกว่าผู้ที่ได้วิชาอักษรนิเวศวิทยา ก็รู้สึกว่าจะไม่มีใครคัดค้าน ฉะนั้น ถ้าเป็นความผิดก็ยอมรับว่าเป็นความผิด จะเป็นบาปเป็นกรรมอะไรที่ติดตัวมาจนปานนี้ เลยไม่ได้ทำอย่างอื่น สิ่งที่เราอยากจะทำก็ไม่ได้ทำ ไปเรียนวิศวกรรมมาก็ต้องไปทำหน้าที่เป็นทูต

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตรัสว่า เรื่องบาปกรรมนี้ขอสนับสนุนอาจารย์สุกิจ เพราะว่าคำนี้เป็นคำเทคนิคโดยแท้ และก็คงไม่มีผู้สำเร็จวิชา Onithorlogy มาหลายคน ไม่ได้เป็นคำที่ใช้แพร่หลาย ก็ไม่เป็นอันตรายต่อส่วนรวม จึงไม่มีบาป

ฯพณฯ นายสุกิจ นิมมานเหมินทร์ จึงกล่าวต่อไปว่า เป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างล้นเกล้าล้นกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้าก็มีจิตใจที่จะอภิปรายต่อไปได้ ปัญหาที่ยากจะอภิปรายนั้นเป็นปัญหาสนับสนุนเกี่ยวกับกระแสพระราชดำริสเกี่ยวกับการที่อ่านผิดบ้าง ความหมายที่ผิดบ้าง แล้วก็การบัญญัติที่ล้นเกินไปบ้าง เพราะว่าได้เห็นตัวอย่างชนิดนี้

ขณะนี้ในปัจจุบันนี้ในประเทศอินเดีย รัฐบาลอินเดียเมื่อแยกจากรัฐบาลฝ่ายปาก็สถาน
ออกไปเพื่อแสดงความรักชาติ แสดงความเป็นชาติของตน ก็ได้ประกาศว่าจะใช้ภาษา
ฮินดีเป็นภาษาราชการในเวลา ๕ ปี ส่วนทางด้านปาก็สถานก็ใช้ภาษาอูรดู ซึ่งฮินดีกับอูรดู
นั้นแต่เดิมก็ไม่แตกต่างกันนัก เนื่องจากที่ว่าอันหนึ่งใช้ตัวอักษรอาหรับเขียน
อันหนึ่งให้อักษรเทวนาครีเขียน แต่เมื่อรัฐบาลอินเดียได้ประกาศว่าจะเอาภาษาฮินดีเป็น
หลักภาษาราชการ ก็ตั้งกรรมการพิจารณาบัญญัติศัพท์ขึ้น เมื่อบัญญัติไปแล้วกรรมการ
บัญญัติไปได้ดูเหมือน ๕,๐๐๐ กว่าคำ แล้วโยนผลุงไปให้ฝ่ายราษฎร มหาวิทยาลัยและวิทยุ
กระจายเสียงใช้เอา ๕,๐๐๐ คำใหม่ ๆ ซึ่งมนุษย์ไม่เคยได้ยินมาก่อนเป็นภาษาสันสกฤต
พออ่านซ้ำเสร็จไปแล้ว คนฟังว่าอ่านภาษาอะไรกัน ฟังไม่ออก พวกทางรัฐได้ที่ยากจะใช้
ภาษาทมิฬบอกฟังไม่รู้เรื่อง อยากให้ใช้เป็นภาษาอังกฤษ ฝ่ายรัฐอีกด้านทางปัญาบบอก
ภาษานี้ใช้ไม่ได้ฟังไม่รู้เรื่อง ตกลงมีรัฐกลาง ๆ แฉกพิหารหรือเบงกอลได้ใช้กันบ้าง
ก็เลยเป็นปัญหา ศัพท์ที่บัญญัติใหม่มันแปลกไป เพราะถือว่ากรรมการบัญญัติสิ้นเกินไป
ก็เป็นได้ เพราะไม่ว่าอะไรบัญญัติเสียหมด จนแม้แต่คำที่เป็นเทคนิคก็จะบัญญัติต่อไป
ตัวอย่างที่เห็นง่าย ๆ ดุต้นดอกไม้ฝรั่ง magnolia ที่เรียกชื่อวิทยาการว่า Magnolia Gran-
diflora ยังบัญญัติว่า จัมปกะมหาบุษปะ ไม่มีใครรู้ อ่านวิทยุ แยกเองก็ฟังไม่ออก
คนที่บ่นที่สุดคือ เนรุห์ บ่นว่าภาษาวิทยุฟังไม่ออก ขอให้ไปเปลี่ยนเสีย
รัฐมนตรีที่ควบคุมกระจายเสียงเป็นคนที่เข้มแข็ง ก็บอกว่านายกฟังไม่เข้าใจก็ช่างนายก
ภาษาต้องเป็นภาษา ก็ขึ้นใจอยู่เช่นนี้ เวลาจะของบประมาณ สภาผู้แทนราษฎรบอกว่า
ภาษาวิทยุฟังไม่เข้าใจแน่ ขอให้แก้ไขเสียใหม่ รัฐมนตรีกลัวจะไม่ไต่งบประมาณก็ต้องแก้ไข
ครั้นแก้ไขเสร็จแล้วคนกลับบอกว่าเอาภาษาอะไรมาพูดวิทยุ มันไม่ใช่ภาษาฮินดีเสียแล้ว
เป็นภาษาอูรดูนี่นา จะไปตามปาก็สถานละซี อินเดียไม่ยอมตามปาก็สถานก็เลยไม่แน่ใจว่า
จะเอาอย่างไร ครั้งหนึ่งก็จะเอาภาษาอังกฤษทับศัพท์อย่างเดิม ฟังวิทยุอินเดียก็บอก “เย
อลอินเดียราดิโอ แะะ” พอเดี๋ยวนี้แก่สันสกฤต ก็ว่า “เย อากาสวนี แะะ” อากาสวนี
คือเสียงจากอากาศ ฟัง ๆ ดูกีพอไปได้ แต่ก็แก้ไขกันไปแก้ไขกันมา ไม่ทราบว่าจะชนะ
กันแน่ ฝ่ายการเมืองจะชนะเรื่องเกี่ยวกับภาษาหรือฝ่ายบุคคลภายนอกจะชนะ
ในสภาผู้แทนราษฎรเขาเปิดให้ชักใช้รัฐบาลได้เป็นภาษาฮินดี แต่บางที่รัฐมนตรีก็พูดภาษา
ฮินดีไม่ได้ พูดภาษาฮินดูสถานบ้าง อะไรบ้างก็ว่าไป พอผู้แทนราษฎรฟังไม่ออกก็บอกว่า
ท่านเรียนฮินดีกับข้าพเจ้ามันคนละครูคนละสำนัก เรื่องมันก็ยุ่งเช่นนี้

การอ่านที่ผิดก็เป็นปัญหาอีกอย่างที่เกิดขึ้นมา เพราะเป็นเรื่องของภาษา บ้านเรา
เดี๋ยวนี้ก็มีอยู่แล้ว ตัว ร ไม่มีใครค่อยพูดถูก พูดแต่ตัว ล ไม่รู้ ว่า ไม่รู้ แยกตรงข้ามรัลัน
เสียงจันับจันหะไม่ทัน ไม่รู้ frequency เท่าไร แต่ส่งสยไปคันดูตำราแยกเขามีอย่างไร
ไปเปิดดูศิลาจารึกของพระเจ้าอโศกที่เขียนเป็นอักษรพราหมี แล้วมาเขียนเป็นอักษร
ปัจจุบันนี้ก็ไม่ปรากฏว่ามีตัว ร เลย แม้คำว่า ราช ก็ เขียน ลาช แต่มาตอนหลังพอกลับ

มาเขียนเป็นภาษาใหม่ในปัจจุบันนี้เข้าก็ใช้เป็นราช ราชน ว่ากันไปต่าง ๆ ตัว ร ก็เกิดมีขึ้นจนกระทั่งบัดนี้ ถ้าไปดูภาษาทมิฬ ตัว ร ตัว ล เหมือนกันหมด บรรค นี้อักษรตัวเดียวกันทั้งนั้น อ่านเอาแล้วแต่ตามใจชอบ แต่ถ้าคนที่ระวังรักษาอยู่ก็คงรักษาไว้ต่อไปได้ แม้สันสกฤตเองบางที่ตัว ร กับตัว ล ก็ใช้กลับกันไปกลับกันมา เช่นเราได้ยินคำว่าโรหิต สันสกฤตก็ว่าโรหิต ปลาโรหิตก็ปลาตะเพียนหางแดง ฎรมโรหิตก็เต่ากะปลา หรืออะไรทำนองนี้ เป็นเรื่องของโลหิตแล้วก็ย่อมสีแดงด้วยก็หมายความว่าเลือด แต่มาตอนหลังก็ใช้โรหิตและโลหิต แต่ที่จะว่า ร ล ของเขาต่างกันหรือไม่ ก็เป็นการที่ develop มา แต่เขา develop มาทางตัว ล เสียลงมหายไปมีตัว ร เพิ่มขึ้นมา แต่ของเรานั้นไม่รู้ว่าจะเป็นการวิวัฒนาการหรือวิวัฒนาการหรือปวิวัฒนาการ ตัว ร หายไปเหลือแต่ตัว ล อยู่จะเป็นกระดิกไปทางแขกหรือหันมาทางจีน ถ้าต้องการจะให้เป็นไทยอยู่ ก็คงรักษาไว้ ครึ่งต่อครึ่งส่วนที่ว่าความหมายที่ผิดก็ผิดแผกแตกต่างจากเดิมไป อย่างไปคุยกับแขก อย่างคำว่า สารพัดของเรา พวกสารพัดช่าง สารพัดทุกสิ่งทุกอย่าง แขกเขาไม่ว่าทุกสิ่งทุกอย่าง เขาว่าทุกหนทุกแห่ง อย่างไหนจะถูกมานั่งคิดดูรู้สึกว่าจะอาจมองดูคนละเหลี่ยม เช่นเวลาชมโฉมมองดูข้างบน มองดูข้างล่าง มองดูข้าง ๆ มองดูคู ๆ แล้วก็บอกว่าสารพัดสวย อีกคนไม่รู้บอกว่า ผมก็สวย ตาก็สวย ฟันก็สวย จมูกก็สวย กลายเป็นทุกสิ่งทุกอย่างสวยหมด ความจริงมันก็สารพัดอยู่นั่นแหละ ก็เป็นปัญหาว่าความหมายก็เปลี่ยนแปลงไป อย่างคำภาษาไทยเราว่า พยายาม จะให้สำเร็จก็ต้องพยายามอีกที่ แขกพยายามว่า exercise เขียนซ้ำ ๆ ซาก ๆ กับทำอย่างเก่าอยู่นั้น เขียนลายมือ ก ข ค ก ข ค อยู่ นั่นคือซ้ำ ๆ ซาก ๆ ทำซ้ำซากเราก็มองว่าพยายาม ถ้าไม่พยายามก็คงไม่อยากจะเขียน มันก็เหมือนกัน อย่างสหายเอ๋ย อย่างเอกอัครราชทูตอินเดียคนก่อนที่ชื่อสเฮีย ถามว่าสหายแปลว่าเพื่อนใช่ไหม เขาบอกว่าไม่ใช่ แปลว่าอะไรล่ะ เขาว่าช่วยเหลือ ก็ผู้ที่ช่วยเหลือกันจะเป็นสเฮีย ก็แน่ละถ้าไม่ช่วยเหลือก็ไม่ใช่สหายนะซิ เป็นการแปลกลับไปกลับมารูปีนี้ เมื่อเป็นเด็กเล็ก ๆ ไปไหนก็ว่าไปทำงานไม่บอกไปที่ทำงาน ไปออฟฟิศ ต่อมาเป็นที่ทำงาน ภาษาไทยเราเรียกอย่างนั้น ไม่ว่าจะไปเหนือ ไปใต้ ไปตะวันออก บอกไปที่ทำงานคนก็รู้หมดก็ไม่ใช่ไร หรือจะไปบอกว่าที่เฮ็ดเวียดก็พอไปได้ เวลานี้ในอินเดียกำลังวุ่น พวกฮูรดูก็ว่าดีกัตา แปลว่าที่ทำงาน พวกแขกเขาว่า การยาลัย ถามใครไม่มีใครรู้ แต่สำนักงานรัฐบาลว่า การยาลัย แปลว่า ที่ทำงาน แต่ถ้าเราไม่นำเอาภาษาอื่นมาใช้บ้างในบางกรณีก็อาจลำบาก แต่สมัยรัชกาลที่ ๕ ไปไหน ไปสเดชั่น ไปตีสาย ไปตะแลบแก๊ป คงจะรำคาญหูขึ้นมา ก็เกิดมีคำไปสถานี แต่แรก ๆ พูดว่าไปสถานีก็คงจะเป็นเหมือนกันแต่เดี๋ยวนี้ชินไปแล้ว เดียวนี้ถามไปไหน ไปสถานีหัวลำโพงไม่เป็น ถ้าว่าไปสเดชั่นจะเป็นแน่ คำน้ำประปา ที่แรกว่า น้ำประปาพวกบ้านนอกไม่รู้ คนสมัยก่อนไปบอกคนเชียงใหม่ไปบอกเขาว่า กินน้ำประปา เขาถามว่า น้ำอะไร น้ำมะพร้าวหรือ พอไปเมือง Benares ไปพบศาสตราจารย์คนหนึ่งถามว่า ที่เมืองไทย Water supply ใช้คำว่าอะไร บอกว่า

น้ำประปา แกบอกรประปา? very good ประปาแปลว่า drinking fountain เป็นคำสันสกฤต ๒,๐๐๐ กว่าปีมาแล้ว ไทยยังเอามาใช้ได้เขว่าเป็นของดี โทรเลข โทรศัพท์ เขาก็ว่าดีทั้งนั้น เดี่ยวนี้แขกก็มีทีวี. ขึ้นมาเรียกว่าโทรตาเช่น คือ โทรทัศน์

ต่อไปคือเรื่องการแปล ใช้ว่าแปลบางที่จะมากไป อย่างที่เรียนไว้ว่า Magnolia Grandiflora นั้น แปลว่าจัมปากะมหาบุษปะ เรื่องนี้ขอเล่าเมื่อคราวพบเจ้าฟ้าสิหนุ ไม่ใช่เรื่องเขาพระวิหาร คือถามขึ้นมาว่าท่านชอบดอกไม้อะไร ผมก็ตอบออกไปว่าชอบดอกไม้สด และกล่าวเติมไปว่า ดอกไม้สดขาวบริสุทธิ์และหอมมาก เลยถามว่าดอกไม้อะไรล่ะ ทูลตอบไปว่าเรียเฉียวตีย-ราชาวดี รู้สึกยิ้มแยมแจ่มใสผิดปรกติ เพราะพระอัยกาธิราช นักองคั่นโรตมนั้นเดิมทรงพระนามว่านักองคัรราชาวดี แห่เข้าที่จุดก็เลยยิ้มแยมแจ่มใส การพูดจากันก็คลายความตึงเครียด แต่ถ้าไปทูลว่า Buddleia alba ก็คงจะไม่มีใครเข้าใจว่าอะไร นักองคัสนุก็คงจะไม่ยิ้ม เรื่องการแปลนี้มันก็สำคัญเหมือนกัน ถ้าใช้ศัพท์มากไปบางทีก็ไม่เข้าท่า อย่างเวลานี้ในอินเดียผมก็อุตส่าห์เรียนอักษรเทวนาครี อ่านหน้าร้านป้ายฝรั่งว่าอย่างไร แยกอ่านอย่างไร ต้องหัดอ่านอย่างนั้น อย่างคำว่า Punjab Bank Limited อ่านเทวนาครีก็ว่า Punjab Bank Limited เหมือนกัน ตกลงอ่านไปก็เท่านั้น ทั้งนี้ เพราะว่าอยากจะใช้ภาษาอังกฤษ เอาภาษาอื่นเข้ามาใช้ก็กลัวคนจะไม่รู้เรื่อง ตกลงที่รัฐบาลบอกว่า จะใช้ภาษาฮินดีภายในเวลา ๕ ปีนั้น เห็นจะต้องต่อไปอีก ๕ ปี แต่ว่าถึง ๕ ปีแล้วไม่ทราบว่าจะสำเร็จหรือไม่สำเร็จ แต่การที่นำเอาภาษาสันสกฤตและภาษาขุยกะเข้ามาเนี่ย ด้านของเรากียังมีเปรียบอยู่นิดหน่อย คือเราเอาเข้ามาที่ละอัน ๆ เหมือนเด็กหักไม้ที่ละท่อน ๆ ก็พอหักได้ แต่แขกเขาโยนปิงเข้าไป ๕,๐๐๐ กว่าคำเลยไม่มีใครใช้เลย เพราะฉะนั้นคิดว่าถ้าหากเราจะบัญญัติศัพท์ใช้ในประเทศไทยอย่าปล่อยออกมามากเกินไปล่อยกระทง นาน ๆ ปล่อยออกมาสักคำหนึ่ง เช่นคำว่า เผยแพร่ แต่แรกเราก็เผยแพร่ สภาเผยแพร่พาณิชย์ พอเผยแพร่ออกมาคำหนึ่ง ใคร ๆ ก็ใช้เผยแพร่กัน จนเดี๋ยวนี้ใครใช้เผยแพร่ก็เหมือนกับไม่รู้ภาษาไทยดังนี้เป็นต้น ถ้าหากว่ามีวิธีใดถ้าเราไม่ใช้ภาษาใหม่ ๆ ได้มากเกินไปก็พอจะทนได้ หรือพอกลืนไปได้ แต่ถ้าเข้ามามากเกินไปเช่น สัจกาลหรืออะไรต่าง ๆ อาเวกหรืออะไร พระก็ไม่เชิง คฤหัสถ์ก็ไม่ใช้ จะเป็นปัญหาที่ลำบากมาก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสว่า ต้องขอให้อาจารย์สุกิจ รู้สึกว่าท่านเก่งมาก ชำนาญภาษาแขกกว่าแขกอีก แล้วรู้สึกว่าคุณได้มาทุกอย่าง นอกจากอย่างหนึ่ง พักหน้าอย่างนี้ไม่เป็น ตามธรรมดาแขกเขาพักหน้าทางหนึ่ง แต่ท่านพักอีกทางหนึ่ง

ฯ พณฯ นายสุกิจ กราบบังคมทูลตอบว่า ข้าพระพุทธเจ้าเกรงว่ามาถึงประเทศไทยกลัวคนจะเข้าใจผิดก็เลยไม่กล้า

มีพระราชดำรัสต่อไปว่า มีเรื่องทำให้คิดถึง ที่บอกว่า Punjab Bank นั้นนะภาษาไทย ก็เขียนเหมือนกันและมีแปลก ๆ ตรงข้ามที่สะพานแคบ เมื่อหลายปีมาแล้วทางไปหัวหิน เขาเขียนว่าสะพานแคบ เดียวนี้กว้างหมดแล้ว แต่ก่อนนี้แคบจริง ๆ แล้วเขียนเป็น ภาษาฝรั่งว่า Span Kaep หวังจะให้ฝรั่งเข้าใจว่าสะพานแคบเป็นภาษาไทย แต่เขียนตัว หนังสือฝรั่ง ตกลงเมืองไทยเราไม่เหมือนเมืองแขก ไม่เหมือนเมืองที่ใกล้เคียงอย่างที่บอก ตะกี้เห็นว่าเมืองไทยเราโชคดี มีภาษาของเรา มีภาษาที่เราใช้ได้ไม่จำเป็นที่จะไปทำลายเสีย แต่ของแขก ของประเทศใกล้เคียงนี้เขาต้องทำลายภาษาเดิมที่เขาพูดอยู่ เพราะว่ารักชาติ เรารักชาติขออย่าทำลายภาษาที่มีอยู่ แขกนั้นเขาอยู่ได้อังกฤษมานานก็ต้องใช้ภาษาแบบ อังกฤษมาตลอดเวลา แล้วก็อยู่คละกับปากีสถาน เขาก็อยากแยก เรื่องรักชาติอีกแล้ว ไม่อยากตาม จะว่าตามกันก็จะเป็นศัพท์หนังสือพิมพ์ไปหน่อย ไม่อยากตามกันปากีสถานฯ ก็ไม่อยากตามกันอินเดียเลยทะเลาะกันใหญ่ เป็นเรื่องที่จะต้องแสดงศักดิ์แสนยานุภาพ ว่าตัวมีภาษาของตัวเองจนกระทั่งไม่รู้เรื่อง ก็ไม่รู้เรื่องนั้นไม่ สำคัญเท่าความรักชาติ ขออย่าง หนึ่งการบัญญัติศัพท์ก็ตาม การใช้ศัพท์ก็ตาม กิจการใดๆ ก็ตามต้องมีเหตุผลอยู่เสมอที่จะ ทำลงไป อย่าให้เหตุผลนั้นเขาไปเป็นเหตุผลทางการเมือง เหตุผลทางรักชาติเกินควร หรือเป็นความรู้สึกรักตัวเองเกินไป จะแสดงว่า ตัวรู้หรือตัวเก่ง เกินไปเพราะว่าไม่ใช่เหตุผล ไม่ใช่หลักที่ถูก หลักของภาษาคืออย่างที่ยกไว้แล้วในตอนต้นว่าเป็นประโยชน์เพื่อให้ คนเข้าใจซึ่งกันและกัน ภาษามีไว้สำหรับแสดงความคิด คนเรามีสมองที่จะคิด คราวนี้ ถ้าคิดอยู่คนเดียวก็เหงา อยากให้คนอื่นคิดบ้าง หรืออยากทราบความคิดของผู้อื่น ก็ต้องใช้ภาษาเป็นสื่อ อย่างไรก็ตามใช้ภาษา ถ้าไม่ใช่ภาษาคนก็ภาษามือ ภาษาลิง ภาษานก ก็ต้องเป็นภาษาอยู่ดี แต่คนเราเป็นสัตว์ที่ประเสริฐ ที่มีภาษาพูดกันได้รู้เรื่อง ถ้าจะทำลายภาษาที่พูดกันรู้เรื่องเช่นนี้ ก็กลายเป็นลิง เพราะเราถือว่าลิงเขาต่ำต้อย กว่ามนุษย์ ความมุ่งหมายของภาษาคือแสดงความคิดต่อกัน ถ้าเราจะมาบอกว่านี่คือด้วย (ทรงชี้ถ้วยแก้ว) คนอื่นมาแย้งว่าไม่ใช่ถ้วยอ้ายนี้แก้วต่างหาก ก็ได้เหมือนกัน ขอให้ตกลงกันก็แล้วกัน คือคำต้องมีความหมายชัดเจนต้องตกลงกัน แต่เมื่อคนไทยเรามีตั้ง ๒๕-๒๖ ล้าน ก็ต้องตกลงกันทั้งหมดว่าคำนั้นแปลว่าอะไร แต่เมื่อคนบัญญัติศัพท์คำที่ พูดยากหรือเข้าใจยากก็อาจจะบิดความหมายไปได้ ต่อไปอีก ๕๐ ปี ๑๐๐ ปี ก็จะไม่ทราบว่าคำมาจากอะไร

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ กราบบังคมทูลว่า พระราช อาญาไม่พ้นเกล้า ฯ ยังมีคำที่ควรจะกราบบังคมทูลอีกคำหนึ่ง คือคำว่ามาตรการ ข้ำพระพุทธเจ้าได้นำออกใช้เป็นขึ้น ๆ อย่างที่ว่า ทั้งนี้เพราะว่าแต่ก่อนใช้ว่าวิธีการ แต่ วิธีการเดี๋ยวนี้เขาว่า method วิธีก็ mode ที่จริงถ้าไม่ถือว่าเป็นวิชาการอะไร จะใช้ว่าวิธีการ ก็คิดด้วยเกล้า ฯ ว่าพอจะไปได้ ส่วนที่อาจารย์สุกิจว่าคำสารพัดเป็นความผิดของ ปทานุกรม ซึ่งพจนานุกรมควรจะแก้ แต่เขียนเป็นสารพัด แต่เดิมไม่ได้เขียนอย่างนั้น

เขียนตัว ด สะกดเป็นสารพัด ถ้าดูกริยาพนธ์เก่า ๆ เขาเขียนสารพัด ศ สะกด แต่ปทานุกรมไปเขียนเป็นสารพัดตรเข้า แยกจึงว่าทุกหนทุกแห่งไป

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตรัสถามหม่อมราชวงศ์ สุนนชาติ สวัสดิ์กุล ว่าทางชุมนุมภาษาไทยยังมีปัญหาอะไรในเรื่องนี้บ้างหรือไม่ หม่อมราชวงศ์ สุนนชาติ สวัสดิ์กุล กราบบังคมทูลว่า ยังมี แล้วกล่าวว่า ขอกราบทูลเชิญเสด็จในกรมทรงอธิบายเรื่องวิธีที่จะบัญญัติศัพท์ เพราะต่อไปเมื่อจะรับรองศัพท์หรือคำต่าง ๆ ที่แปลมาจากภาษาต่างประเทศตามพระราชดำริแล้ว ชุมนุมภาษาไทยจะได้ใช้เป็นหลักพิจารณาคำต่าง ๆ เพื่อชักชวนให้สมาชิกและประชาชนใช้ตาม จึงขอกราบทูลถามว่าวิธีบัญญัติศัพท์ที่ทรงกระทำมานั้น ทรงมีแนวทางอย่างไร

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิพงศ์ประพันธ์ ทรงอธิบายถึงวิธีบัญญัติศัพท์ต่อไปว่า การบัญญัติศัพท์นั้นจะใช้วิธีบังคับไม่ได้ เพราะว่าภาษามีชีวิตชีวาของเขาเอง ซึ่งทางหลักภาษาศาสตร์ฝรั่งเรียกว่า genius of the language อัจฉริยลักษณะของภาษา แต่ละภาษามีอัจฉริยลักษณะของตน ๆ คำว่าอัจฉริยลักษณะมีเสียงไม่เพราะเลย คำนี้ไม่ใช่ของข้าพระพุทธเจ้า เขาใช้กันมา เรียกตามที่เขาใช้กันมา ฉะนั้นผู้ที่คิดศัพท์ขึ้นหรือตั้งศัพท์ขึ้นจะต้องตั้งให้เหมาะแก่ที่ genius of the language จะรับรอง เพราะฉะนั้นบางทีก็ไม่รับเอาข้าพระพุทธเจ้าจะให้ตัวอย่าง เช่นคำว่า culture ที่แรกไปคิดทางสันสกฤตออกมาว่า พฤทธิธรรมก็ไม่มีใครตาม เพราะว่าเสียงไม่เข้าจังหวะกับภาษาไทย เพราะฉะนั้น genius of the language ก็ไม่รับ วันหนึ่งข้าพระพุทธเจ้าเขียนว่าวัฒนธรรมออกมา จังหวะเหมาะสมกับคำในภาษาไทย เพราะฉะนั้นก็เลยรับกัน การบัญญัติศัพท์นั้นเราจะต้องนึกถึงศัพท์ภาษาฝรั่งที่เราจะแปลออกมานั้น เราจะต้องดูความหมายว่าหมายความว่าอย่างไร ตามธาตุของศัพท์และข้อสำคัญที่สุดคือความหมายนิยมใช้ ว่าเวลานี้เขานิยมใช้อย่างไร บางทีก็ห่างไกลกับความหมายเดิม และทางดีที่สุดผู้ที่จะใช้ศัพท์นั้นควรจะต้องคิดขึ้นมาก่อน อย่างเช่นเวลานี้ราชบัณฑิตยสถานกำลังบัญญัติศัพท์แพทย์นี้ก็ขอให้แพทย์ คือ หมอช่วย คิดขึ้นมาทางคณะแพทย์ แล้วราชบัณฑิตยสถานก็มาตรวจในเชิงภาษาก็ช่วยกัน เช่นว่าคำนี้ความหมายนิยมใช้ในภาษาฝรั่งว่าอย่างนั้นใช่ไหม แล้วก็เปิดดูพจนานุกรมแพทย์แล้วก็คิดหาศัพท์ไทย ในการคิดนั้นเราก็คิดหาคำไทยก่อน ถ้าหาได้ เราก็รับเอา ต่อเมื่อหาไม่ได้จึงจะหันเข้าไปหาบาลีสันสกฤต ในการที่หันเข้าไปหาบาลีและสันสกฤตนั้น ถ้าหากเราจะใช้ทับศัพท์ภาษาอังกฤษมันไม่เข้าจังหวะกับภาษาไทย และอีกประการหนึ่งถ้าเป็นบาลีและสันสกฤตแล้วพระท่านก็เข้าใจ แล้วคนที่ใช้ตามก็เคยชิน ก็ใช้กันได้ ทั้งนี้จะไปโทษบัญญัติกรณักก็ได้ไม่ได้ เช่น คำว่าประสพการณ์ นี่ผิดอดีตที่เดียวที่ทางกระทรวงศึกษาบัญญัติ แต่ก็ใช้กันไปเกือบจะติด ใช้กันไปยังงั้นเองนะ เพราะว่าถ้าแปลออกมาแล้วไม่ใช่ experience เลย ครั้นจะทับศัพท์ experience มันก็ไม่เหมาะไม่ใช่ภาษาไทย ก็จะต้องคิดกันต่อไป ข้าพระพุทธเจ้าก็ไปคิดมานาน

เหมือนกัน มานึกว่าคำ experience นี้ ถ้าหากจะใช้ควรจะใช้ว่า “ผ่านพบ” ผ่านพบเป็นคำไทย แต่ว่าตามทางจิตวิทยาถ้าจะแปลตามทฤษฎีของหม่อมหลวงดุษฎีในหนังสือ จิตวิทยาก็นึกว่ายากที่จะไม่หันเข้ามาหาบาลีและสันสกฤต เช่นใช้ว่า “อนุภพ” อนุภพเดียวนี่ ก็ไม่มีใครใช้ แต่ว่า “การผ่านพบ” ก็น่าจะดีกว่าประสบการณ์ ประสบการณ์ที่ว่า ไม่ถูกนั้นเพราะว่า ประสบเป็นคำบาลี แปลว่าการเกิดผล ดูในพจนานุกรม แปลว่าดอกไม้ ลูกไม้ คือสิ่งที่เกิดขึ้น แล้วการณก็แปลว่าเหตุ รวมแล้วเหตุที่เกิดขึ้น มันไม่ใช่ experience แต่ต่อมาก็ว่า ไม่ใช่ดอก ประสบเป็นคำเขมร มีคนเขียนว่าประสบการณ์สะกดด้วยตัว บ. ถ้าเขียนประสบการณ์โดยเอา ประสบกับการณ์มารวมกันเข้าแล้วยังผิดหลักภาษาไทย ประสบมันก็พบเท่านั้น ที่ว่าผ่านพบน่าจะหมายความว่าเราพบสิ่งหนึ่งแล้วมันต้องเข้าไปในจิตใจ เป็นผ่านพบก็เป็นความรู้ หรือ concept ซึ่งมีผู้แปลว่า ปฏิภาณ เพราะฉะนั้นศัพท์เทคนิค experience ทางจิตวิทยานี้ก็ยากที่จะหลีกเลี่ยง แต่เราควรจะมีอีกคำหนึ่ง แต่คิดด้วยเกล้าฯ ว่า คำว่าผ่านพบนี้บางทีก็พอจะผ่านไปได้ แต่ว่าอาจจะใช้ไม่ได้เพราะนักจิตวิทยาเขาไม่เห็นด้วย เพราะฉะนั้นในการคิดศัพท์ เช่นจะหาคำมาใช้แทนประสบการณ์ ซึ่งเดี๋ยวนี้ให้เลขาฯ ร่างมาเขาก็ใช้ ข้าพระพุทธเจ้าเกรงใจ บางทีเขียนหนังสือไปบางคนก็คิดกันว่าข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วย แต่อันที่จริงไม่เห็นด้วยเลย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสว่า ก็หลักต่าง ๆ ที่ในกรมได้บรรยายนี้ก็รู้สึกว่าคุณต้องแล้ว คือว่าต้องนึกถึง genius ของภาษา แต่ว่าต้องขออย่าเกี่ยวข้องกับ genius ของภาษานี้ว่า วิธีพูดของ คนไทย เราเป็นคนไทย กับวิธีพูดของฝรั่ง เช่น อังกฤษเขาเป็นคนอังกฤษ หน้าตาเขาก็ไม่เหมือนกับเรา รูปร่างก็ไม่เหมือนกับเรา วิธีพูดเสียง เขาก็ไม่เหมือนเรา สมองวิธีคิดของเขา ก็ไม่เหมือนของเราแน่นอน เราเห็นสิ่งใดอย่างหนึ่ง เขาเห็นอีกอย่าง เห็นได้ในศิลป ศิลปเขียนรูปหรือศิลปดนตรีก็ตามต่างกัน นี่เป็นสิ่งสำคัญวิธีพูดก็ต่างกัน แล้วก็ expression ศัพท์ของเขาก็ต่างกับของเรา แต่โดยมากเดี๋ยวนี้ที่อันตรายที่สุดจากการแปลในข่าวอย่างหนึ่ง การแปลในการบันเทิง โดยเฉพาะภาพยนตร์นั้นผิดกันมาก ผิดเรื่อย เพราะว่าเอาภาษาที่เขาพูดมาแล้วมาแปล คำนั้นตามทีนึกว่าตรง จนกระทั่งความหมายไม่เหมือนกันอย่างนี้เป็นสิ่งที่อันตราย ต้องระวังเรื่อง genius of the language ตามวิธีคิดของคนเราเป็นอย่างไร ส่วนการจะบัญญัติศัพท์นั้นขอให้ระวังอย่างเดียว ขออย่าให้เกิน คือว่าอย่าทำเกินความจำเป็น เพราะว่าบางทีชอบทำบัญญัติศัพท์ เพื่อบัญญัติศัพท์ เพราะว่าถ้าไม่ได้บัญญัติศัพท์แล้ว กลุ้มใจเป็นอย่างนั้น และสำหรับในด้านวิชาการ ก็เห็นควรว่าควรจะมีการบัญญัติศัพท์ แต่ขอให้อยู่ในขอบเขตของวิชาการ ถ้าออกมาถึงประชาชนแล้วก็มี การเปลี่ยนแปลงของภาษา ประชาชนอาจชอบคำแปลก ๆ เพราะว่าสนุกดี จนกระทั่งมาใช้ในทางที่ผิดก็เกิดความเสียหายได้ บัดนี้ท่านทั้งหลายก็ได้ ออกความคิดเห็นแล้ว น่าจะให้คนที่อยู่ข้างล่างนั้น ออกความคิดเห็นบ้าง ถ้ามีผู้ใดมีความคิดจะแสดงก็อยากจะเชิญมา อ้าว คุณคึกฤทธิ์

คุณคึกฤทธิ์อยู่ที่ไหนก็อยากจะพูด อยู่ข้างล่างนั้นคงกลุ้มใจแน่นอน ขอให้ขึ้นมาพูด

หม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช กราบบังคมทูลว่า ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาท ปกเกล้าปกกระหม่อม ตามที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมมีพระราชดำรัส แจงข้อมูลเกี่ยวกับภาษาไทยเป็นอเนกประการ ข้าพระพุทธเจ้าขอรับพระราชกระแสใส่เกล้าใส่กระหม่อมเพื่อนำไปกระสวนแล้วก็จะเรียบเรียงไว้ระดับสติปัญญาต่อไป

มีพระราชดำรัสว่า ขอคำแปล

หม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช กราบบังคมทูลต่อไปว่า ถ้อยคำภาษาไทย หลายคำที่ข้าพระพุทธเจ้าได้กราบบังคมทูลมานั้น กระทรวงศึกษาธิการของใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทเป็นผู้บัญญัติขึ้น ข้าพระพุทธเจ้าไม่ทราบเกล้า ฯ ในความหมายในคำนั้นเลย แต่ได้กราบบังคมทูลมาเพื่อให้ทอดพระเนตรเห็นและให้ที่ประชุมนี้เห็นว่า ภาษานั้นในบางกรณีก็ไม่สามารถจะทำให้เกิดความเข้าใจใด ๆ ได้ ทั้งฝ่ายผู้พูดและผู้ได้ยิน นี่ก็เป็นการใช้ภาษาของกระทรวงศึกษาธิการโดยเฉพาะ ข้าพระพุทธเจ้าไม่ทราบเกล้า ฯ จริง ๆ ว่าศัพท์เหล่านี้แปลว่าอะไร ชั่วแต่ว่ามันเข้าที่ตีกิกราบบังคมทูลไปตามเรื่อง ที่มีพระราชดำรัสว่า ข้าพระพุทธเจ้าอยากจะแสดงความคิดเห็นนั้นเป็นความจริงที่สุด เพราะเหตุว่านอกจากข้าพระพุทธเจ้าเป็นคนที่ชอบพูดภาษาไทยแล้ว ในฐานะที่ข้าพระพุทธเจ้าเป็นนักเขียนหนังสือและเป็นคนหนังสือพิมพ์ ก็ย่อมมีภาษาไทยเป็นเครื่องมือทำมาหากิน อีกอย่างหนึ่งด้วย และถ้าหากว่าเครื่องมือทำมาหากินของข้าพระพุทธเจ้านั้นวิบัติไปเสียหายไป ขำรดทรุดโทรมไป อาชีพของข้าพระพุทธเจ้าก็ต้องร่วงโรย จนในที่สุดก็ต้องอดหยาก ทำมาหากินไม่ได้ นับว่าเป็นเคราะห์กรรมส่วนตัวซึ่งน่าวิตกเป็นอย่างยิ่ง ในที่นี้ก็อยากจะขอพระราชทานกราบบังคมทูลถึงเหตุต่าง ๆ ซึ่งเป็นความคิดเห็นของข้าพระพุทธเจ้าเอง เกี่ยวกับความวิบัติในภาษาไทย คือว่าเหตุที่ทำให้เกิดความวิบัติและผู้ที่ทำให้เกิดความวิบัติในภาษาไทยนั้น ในขั้นแรกเห็นจะเป็นเกี่ยวกับการใช้ภาษาซึ่งเปลี่ยนแปลงไปเล็ก ๆ น้อย ๆ และเมื่อยอมนกันแล้วก็เปลี่ยนแปลงต่อไปอีกในลักษณะที่ลูกกลมต่อไปจนกระทั่งฟังไม่ได้ศัพท์อย่างที่ใต้มีพระราชดำรัสว่า คำว่า “ฉัน” นั้น ถ้าใช้ว่า “ขัน” ก็พอจะอนุโลมกันได้ก็ถูกต้องที่สุด แต่ที่นี้พอถึงคำว่า “ดิฉัน” ได้เปลี่ยนไปเป็น “เดียน” บ้าง “อะฮั้น” บ้าง อย่างนี้ก็น่าจะบัญญัติบัญญัติกันไว้บ้าง ไม่น่าจะปล่อยปละละเลยไป เราเห็นว่าจะยอมนกันไม่ได้ ถ้าว่าเป็น “ดิฉัน” หรือ “อี่ฉัน” ก็เห็นจะพอฟัง แต่ว่าถ้าถึงอะฮั้นเดียน ก็น่าวิตกอยู่ และการที่ลูกกลมเช่นนี้ไม่ใช่อยู่ในเฉพาะคนที่เปิ่นหนุ่มสาวหรือคนที่หย่อนการศึกษา สมเด็จพระราชาคณะองค์หนึ่ง แทนที่จะพูดว่าอาตมภาพ ใช้คำว่า อะฮาบ ก็ใกล้คำว่า อะฮั้น ก็มี ข้าพระพุทธเจ้าได้ยินมาเช่นนั้นจริง ๆ ไม่ใช่กราบบังคมทูลมาเป็นความเท็จเลยแม้แต่น้อย นี่เป็นเรื่องของความวิบัติ เพราะเหตุว่าเมื่อไม่มีผู้ใดทำการที่มีการเปลี่ยนแปลงเล็ก ๆ น้อย ๆ ในที่สุดก็ลูกกลมเป็นการเปลี่ยนแปลงที่หนักและไม่น่าฟัง

จนถึงกลายเป็นความวิบัติได้อีกมาก เหตุที่สองในความวิบัติทางภาษาไทยนั้น
 ก็น่าจะได้แก่ผู้ที่เป็นผู้ทรงวิทยาความรู้นั้นชอบคิดเป็นฝรั่งมากกว่าชอบคิดเป็นไทย
 และเมื่อคิดเป็นฝรั่งแล้ว ในที่สุดเมื่อจะใช้ความคิดออกมาเป็นไทยก็ยอมหาคำไทยไม่ได้
 เพราะถ้าผู้คิดเป็นฝรั่งเสียแล้ว ย่อมอยากจะแสดงความคิดเห็นให้ตรงกับความรู้สึก
 ของตนที่คิด เมื่อหาคำไทยใช้ไม่ได้ ก็ไม่ได้คิดเป็นไทยก็ย่อมจะต้องบัญญัติศัพท์ขึ้นใหม่
 เพื่อให้ตรงกับภาษาฝรั่งที่ตนคิด ด้วยเหตุนี้ ก็ได้มีคำไทยเกิดขึ้นมากมายโดยที่ไม่จำเป็น
 แต่ด้วยความประสงค์นั้นเพื่อจะให้ตรงกับภาษาฝรั่ง แต่ถ้ายึดไว้ มิใช่แสดงความคิดอะไรมา
 มากมายไปก็หาไม่ และถ้าหากว่าจะลองคิดเป็นไทยดูบ้างแล้ว ก็น่าจะหาคำไทยนั้นได้โดยไม่
 ยากนัก ในบางที่อาจไม่ได้คำ ๆ เดียวกะทัดรัด แต่เราก็พูดกันอย่างไทยพอที่จะให้ได้อรรถ
 กระทบความโดยสมบูรณ์ไม่ขาดตกบกพร่องที่ไหนเลยก็ยังได้ ข้าพระพุทธเจ้าได้ใช้คำว่า
 ผู้ทรงวิทยาความรู้ นี่ก็เป็นภาษาไทยฟังดูก็ฟังเพี้ยนไป เพราะเหตุว่าเดี๋ยวนี้ก็ชอบใช้คำว่า
 วิทยากร ซึ่งข้าพระพุทธเจ้าเองก็ไม่ชอบในศัพท์ว่าวิทยากรนี้ เพราะเหตุว่า ถึงแม้จะได้ยิน
 คำแปลว่า วิทย + อากร เป็นบ่อเกิดแห่งความรู้ คนที่จะเป็นบ่อเกิดแห่งความรู้ก็น่าจะ
 มีใช่คนที่ไปนั่งให้สัมภาษณ์ทางวิทยุหรือไม่ใช่คนที่มานั่งอภิปรายตอบคำถาม เพราะคน
 ขนาดนั้นเป็นผู้ทรงความรู้เท่านั้น ไม่ใช่เป็นผู้ได้ค้น คิดค้นคว้าให้เกิดความรู้ขึ้นมา
 หรือไม่ได้เป็นบ่อเกิดอย่างชนิดไม่มีที่สิ้นสุด ถ้าวิทย + อากร ก็ดูจะให้เกียรติกันหนักไป
 ถ้าจะเรียกว่าวิทยากรในแง่ของพิธีกร คือเป็นทำวิทยาเกิดชั่วคราวชั่วคราวก็พอฟังได้
 แต่ก็ยังไม่สมบูรณ์นัก ถ้าจะเรียกว่าผู้ทรงวิทยา ทำไมไม่เรียกวิทยากร ทั้งนี้ก็ได้ยิน
 เสียงหัวเราะ เพราะเหตุว่า ความเชื่อถือของคนไทยเอาคำว่าวิทยากรไปบวกกับคำว่า
 พิธีพญฺาธร แล้วเพี้ยนพญฺาธรที่เป็นอมนุษย์ชนิดหนึ่งที่เคยทำประพาศการไม่สมควรที่จะ
 กราบบังคมทูลพระกรุณา คนก็เห็นเป็นเรื่องน่าขัน แต่หากว่าเราจะใช้ว่า วิทยากร
 มันดั่งเป็นพิธีพญฺาธร ไม่อยากจะใช้แล้ว ก็ใช้ว่าผู้ทรงวิทยาเฉย ๆ ก็น่าจะได้ คือไม่จำเป็น
 ต้องไปเป็นวิทยากร แต่ในคำว่า “กร” ต่าง ๆ นี้มีอีกคำหนึ่ง คือ พิธีกร แปลก็เห็นจะว่า
 ผู้ทำพิธี แต่ความจริงนั้น ผู้ที่บัญญัติศัพท์พิธีกรก็คิดด้วยเกล้าฯ ว่า คงจะคิดเห็นภาษาฝรั่ง
 ย่อยากจะหาคำอะไรที่ให้ตรงกับคำว่า Master of Ceremony ถ้าจะเอาคำนั้นให้ตรงแล้วเป็น
 ภาษาไทยด้วย ทำไมไม่เรียกว่า นายพิธี ซึ่งก็เห็นว่าถูกต้องดีไม่เห็นมีเสียหายที่ตรงไหนเลย
 แต่คิดเป็นฝรั่งแล้วย่อยากจะให้ดั่งเป็นแขกอีกด้วย จึงได้ตั้งคำว่าพิธีกรขึ้นมาเพราะฟังดูมัน
 โก่งเคลือบประมาณทีเดียว นี่จะเอาเสียงให้ดั่งโก่งอีกด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้ความวิบัติก็ย่อม
 ต้องเกิด เมื่อพูดถึงพิธี ข้าพระพุทธเจ้าก็ได้นึกต่อไปเกี่ยวกับคำว่า “ประกอบพิธี” นี่ได้ยินอยู่
 ทุกเมื่อเชียวแล้วก็ไม่ทราบเกล้าฯ ว่ามีความหมายว่าอย่างไร เช่น “เสด็จพระราช
 ดำเนินทรงประกอบพิธี” ไม่มีธรรมเนียมที่ไหนในประเทศไทยแต่โบราณมาจนถึงทุกวันนี้
 ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะเสด็จพระราชดำเนินไปทรงประกอบพิธี เพราะถ้าทรง

ประกอบพิธีด้วยพระองค์เองแล้ว พราหมณ์ก็ไม่จำเป็นจะต้องมีไว้ในพระราชสำนัก
ทรงดำรงตำแหน่งพระมหाराชครูพราหมณ์ด้วยพระองค์เองอีกด้วย เพราะเหตุว่าพราหมณ์
เป็นผู้ประกอบพิธีโดยแท้ ถ้าเหตุว่ามีพราหมณ์พิธี พราหมณ์เป็นผู้ทำพิธี เสด็จพระราช
ดำเนินในพิธี ทรงเป็นประธานในพิธีก็พอแล้ว เมื่อเสด็จพระราชดำเนิน ไปเป็นกองเชียร์นั้น
เป็นไปไม่ได้เลยเป็นอันขาด ถ้าเสด็จพระราชดำเนินแล้วจะไปทรงเป็นอื่นก็ไม่ได้
ที่จะเสด็จพระราชดำเนินแล้ว ก็ต้องเสด็จพระราชดำเนินไปเป็นประธานในพิธี
พราหมณ์ก็เป็นผู้ทำพิธี เสด็จพระราชดำเนินไปประกอบพิธีนั้นผิดอย่างหนักและผิดเป็น
แน่นอน นี่ก็เป็นอีกเหตุหนึ่งซึ่งได้อินอยู่เสมอ แหล่งหรืออาการแห่งความผิดทั้งหลาย ทั้งปวงนี้
ส่วนใหญ่ก็ไม่ได้อยู่ที่นั่นแล้วข้าพระพุทธเจ้าก็ไม่ได้คิดด้วยเกล้าฯ ว่า คนที่กระทำ
ความผิดนั้นมานั่งฟังอยู่ในวันนี้ชุมนุมภาษาไทยก็ชุมนุมกันไป แต่ส่วนคนที่ทำผิดนั้น
อยู่ตามสถานีวิทย์ ตามสถานีโทรทัศน์ ซึ่งก็เป็นส่วนหนึ่งของหน่วยราชการ คนเหล่านี้
พูดผิดภาษาไทยอยู่เสมอออกเสียงก็ผิดใช้ศัพท์ก็ผิด ผิดทั้งในความหมาย ผิดทั้งในรูปศัพท์
ผิดทั้งในประวัติ ผิดทั้งในขนบธรรมเนียมประเพณี ผิดทั้งวัฒนธรรม ผิดทุกอย่าง เช่นคำว่า
“ประกอบพิธี” เป็นต้น คือใช้ไปโดยไม่มีเหตุผล แต่อย่างขึ้นใช้อยู่ โดยที่ใครดักเตือนก็ไม่เชื่อ
ถ้าหากว่าใครไปดักเตือนดังน้อยเข้า ก็บาดหมาง เป็นต้นว่า ถ้าไปปรากฏภาพในโทรทัศน์
ก็ไม่ออกชื่อเสีย เพราะเหตุว่าโกรธกันแล้วจะมาเดินให้เต็มจอก็ไม่บอกให้คนดูทราบเกล้า
ทราบกระหม่อมว่าเป็นผู้ใด ข้าพระพุทธเจ้าก็ได้มีประสบการณ์หรือว่าได้ผ่านพบมาแล้ว
ด้วยตนเอง พระราชอาญาไม่พ้นเกล้าฯ นี่ก็ไม่ใช่ว่าถือ แต่ก็เป็นเรื่องของการผ่านพบ ซึ่งใคร
จะขอพระราชทานกราบบังคมทูลไว้ นอกจากจะได้ใช้ความคิดที่ผิด เหตุผลที่ผิดในการใช้
ภาษาไทยแล้ว ยังมีการออกสำเนียงที่ผิดอีกอย่างยิ่งในระยยะปัจจุบันนี้ คือเมื่อคิดเป็น
ฝรั่งแล้ว และเมื่อใช้ภาษาแขกแล้วยังมีการออกเสียงให้ดังเป็นฝรั่งปนแขกอีกด้วย อย่าง
ชื่อจังหวัดเพชรบุรี ทุกวันนี้สถานีวิทย์ สถานีโทรทัศน์ออกเสียงว่า เพ็ด-ชะ-ระ-บุรี ราชบุรี
ออกเสียงว่า ราด-ชะ-บุรี นี่ถ้าหากว่าไม่มีการระงับไว้ ต่อไปภาษาไทยก็จะออกเสียงท้าย
คำหมด ข้าพระพุทธเจ้าก็อาจจะต้องเรียกตนเองว่า หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมชะ
ซึ่งรัฐมนตรีคนหนึ่งก็มีนามสกุลไปแล้วว่า นายสุนทร หงสะละดามย์ ทุกสถานีย่อเสียง
เป็นอย่างนั้นหมด ไม่ทราบเกล้าทราบกระหม่อมว่า เป็นเพราะเหตุใด เห็นจะเป็น
เพราะเพื่อจะให้คล้ายฝรั่งเข้าไปมากยิ่งขึ้น นี่ก็เป็นอีกเหตุหนึ่งที่ชี้ให้เห็นว่าภาษากำลัง
วิบัติอยู่ ที่นี้อาจารย์บุญเหลือ ได้พูดขึ้นมาว่า ในการบัญญัติศัพท์บุคคลานั้น มีการรังเกียจ
คำว่าตัว นี่เหตุแห่งความวิบัติ ในภาษาไทยก็มีอีกเหตุหนึ่ง คือ ความรังเกียจเล็กๆ น้อยๆ
โดยที่ไม่ได้นึกว่าภาษาไทยเรานั้น คนโบราณเขาใช้ศัพท์กันมาหลายอย่าง ซึ่งเขาไม่เคย
รังเกียจ ยกตัวอย่างเช่นคนปัจจุบันมีความสวีสวายอย่างยิ่งก็ให้เห็นว่าตัวนั้น
ใช้ได้กับสัตว์เท่านั้น เพราะฉะนั้น ถ้ามาเรียกว่าตัวบุคคล ฟังดูหยาบคายใช้ไม่ได้

แต่ภาษาไทยมีเสมอ เช่น ถ้วนทั่วทุกตัวคน” ไม่เคยมีใครเขาเห็นว่าหายบคายเลย แต่เมื่อใช้ตัวตรงนี้ต้องเกิดรังเกียจ เพราะคำว่าตัว พังดูเป็นสัตว์ โดยลักษณะเช่นเดียวกัน คำว่า “นายร้อย” ในยศทหาร ในยศตำรวจ ก็ให้เกิด รังเกียจไปว่า “นาย” เป็นแต่ของผู้ชาย เท่านั้น ผู้หญิงเป็นนายไม่ได้ ความจริงนายร้อยนั้น หมายถึงถึงผู้บังคับบัญชา ทหารหนึ่งร้อย หรือหนึ่งกองร้อย ซึ่งอาจเป็นผู้หญิงก็ได้ผู้ชายก็ได้ เป็นลักษณะของการบังคับบัญชา นาย ในกรณีนี้ไม่ได้แปลถึงเพศของผู้ที่ดำรง ตำแหน่ง แต่มีทหารหญิงขึ้นมา คำว่านายร้อยต้องตัดไปเรียกว่า ร้อยตรีเฉย ๆ ร้อยตรีจะ ได้ใช้ได้หมดทั้งผู้ชายผู้หญิง ถ้าเป็นผู้ชายจะได้เรียกว่าร้อยตรีเฉย ๆ เป็นผู้หญิงเติมหญิง เข้าไป เรียกร้อยตรีหญิง เป็นการเปลี่ยนเพศ ซึ่งก็ใกล้เคียงการณฝรั่งเข้าไปเติมที่อีกแล้วเหมือนกัน เพราะฉะนั้น คำว่า นายร้อยก็เปลี่ยนไป ที่นี้เมื่อนายร้อยทหารนายพลทหาร เปลี่ยนเหลือเป็นพลเอก พลโท พันเอก พันโท ลงไปเรื่อย ไปจนร้อยเอก ร้อยโท ร้อยตรี แล้ว ก็ไม่สู้กระไรนัก กลับมาถึงยศตำรวจ ก็ได้ออกพระราชบัญญัติไปแล้ว ตัดคำว่านายทิ้งเหมือนกันเพราะจะมี ตำรวจหญิง ในที่สุดก็นายตำรวจชั้นสูงที่สุดของกรมตำรวจ คือ นายพลตำรวจเอกนั้น เดียวนี้เรียกว่า พลตำรวจเอกเท่านั้น พังดูเหมือน กับว่าจบโรงเรียนพลตำรวจมาได้ คะแนนดีหน่อยหนึ่ง นี่ก็เป็นความวิบัติอย่างยิ่งของ ภาษาไทยที่เกิดขึ้นเพราะความรังเกียจ เล็ก ๆ น้อย ๆ ความไม่เข้าใจในความหมายของคำ แล้วก็ตีความเอากันง่าย ๆ ด้วยความสะเพร่า นี่ก็เป็นเรื่องที่เกิดขึ้น ซึ่งข้าพระพุทธเจ้ามีความ วิตกเป็นอย่างมาก และนอกจากนั้น การที่ตัว ร-เรือ และ ล-ลิง ซึ่งใช้กันสับสนอลหม่านจนในที่สุดไม่ใช้กันเลย นี่ก็เป็นความวิบัติอีกอย่างหนึ่ง คือว่า ฝ่ายหนึ่งนั้นนึกว่าพูดฝรั่งหรือว่าทำเสียง ให้เป็นฝรั่งแล้วจะต้องรวล้นให้มากก็ใช้ ร-เรือ หมด พูดอะไรก็เป็น ร ไปหมด เพื่อจะได้ฟังดูโก้เกิด อีกฝ่ายหนึ่งเห็นจะเป็นเพราะสะเพร่าหรือคบกับจีนมากไป ก็คงเหลือ แต่ ล-ลิง เท่านั้น ร-เรือ ก็หายไป แล้วในที่สุดความสับสนทุกวันนี้ที่ขนาดหนักถึงกับว่า บางท่านเกือบจะชี้ขาดลงไปไม่ได้ว่า คำภาษาไทยบางคำใช้ตัว ร-เรือ หรือ ล-ลิง ในการประกอบคำกันแน่ บางท่านใช้ไม่ได้ ในที่นี้ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ว่า ภาษาไทยเรานั้นมิใช่มีแต่ภาษาไทยภาคกลางเท่านั้น ภาษาไทยภาคเหนือ ภาษาไทยภาคอีสานยังคงใช้ได้เป็นหลักภาษาไทยอยู่ โดยเฉพาะในกรณี ร-เรือ และ ล-ลิงนั้น ถ้าทดสอบกับภาษาไทย ภาคเหนือและภาคอีสานแล้ว ย่อมได้ความจริงทันทีว่า ประกอบด้วยตัวอะไรแน่ ยกตัวอย่างเช่นคำว่า เรือด ซึ่งเป็นตัวสัตว์ชนิดกตคนชนิดหนึ่งนั้น คนส่วนมากเด็กปัจจุบัน นี้เรียกว่า เลือด กันหมดแล้ว ที่ถูกนั้นเป็นเรือด ถ้าถามว่าทำไมต้อง เป็น เรือด ก็ต้องอธิบายว่า เพราะในภาษาภาคเหนือภาคอีสานเขาเรียกว่า ตัว “เลือด” ภาคเหนือภาคอีสานแล้ว ตัว ร เป็น ฮ หมด เช่น รัก เป็น ฮัก เรือน เป็น เอือน แต่ว่าถ้าศัพท์ที่ใหม่ขึ้นไปจากกรุงเทพฯ เข้าก็ใช้ ร - เรือ ได้ เช่น รถ ก็เป็นรถ อยู่

เขาไม่ได้เรียกว่าสด ถ้าภาษาไทยเดิมแล้วทดสอบได้เสมอ เพราะฉะนั้นเพื่อรักษาภาษาไทยไว้ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้าฯ ว่านอกจากจะรักษาภาษาไทยภาคกลางพยายามชำระสะสางให้ถูกต้องแล้ว ยังเป็นหน้าที่ของคนไทยที่จะต้องรักษา หรือพยายามอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่จะรักษาหลักของภาษาในภาคต่าง ๆ ไว้ให้คงอยู่ เพื่อเป็นหลักทดสอบได้อีกด้วยไม่ให้สูญสิ้นไป มิฉะนั้นเราจะมีอะไรทดสอบ เพราะภาษาภาคกลางนั้นอยู่ใกล้ชิดฝรั่งใกล้ชิดแขก แล้วก็ภาษาที่คนที่สติสัมปชัญญะไม่ปรกติักใช้อยู่มากก็อาจจะผันผิอแล้วก็ผิดพลาดไปได้โดยง่าย ถ้าหากว่าไม่มีหลักอะไรที่จะทดสอบแล้วละก็ความวิบัติก็ย่อมจะเกิดขึ้นได้ ข้าพระพุทธเจ้ากราบบังคมทูลมาก็ด้วยเหตุ ที่มีความวิตกแล้วก็ต้องอาศัยพระบารมีปกเกล้าปกกระหม่อม เป็นที่พึ่งที่จะให้ภาษาไทยเจริญรุ่งเรืองต่อไป จะได้ยึดถือเป็นทางทำมาหากินต่อไปได้ แล้วก็ต้องอาศัยความกรุณาของชุมชนภาษาไทยนี้ ได้ช่วยกันรักษาและชำระสะสางภาษาไทยให้บริสุทธิ์

ยังมีอีกอย่างหนึ่งซึ่งข้าพระพุทธเจ้ารู้สึกข้องใจเป็นอย่างยิ่ง อาจพูดรุนแรงไปก็จะต้องขอพระราชทานอภัยโทษไว้ล่วงหน้า คือเรื่องราชาศัพท์ทุกวันนี้ ข้าพระพุทธเจ้ารู้สึกสลดใจ เมื่อได้เห็นได้ฟังของธูลีพระบาททรงพระราชอุตสาหะทุกขณะที่จะทรงเข้าใกล้ชิดกับพสกนิกรอาณาประชาราษฎรของใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท แต่ว่าราชาศัพท์ด้วยเหตุที่ไม่พยายามจะใช้ กลายเป็นเครื่องแบ่งแยก ราษฎรส่วนมากอยากจะเข้าเฝ้าใกล้ชิดพระองค์ แต่ก็ติดด้วยราชาศัพท์เป็นเหตุให้ต้องวังหนี่ นี่เป็นความรับผิดชอบของผู้ที่รู้ราชาศัพท์ เพราะฉะนั้นข้าพระพุทธเจ้าจึงรู้สึกอัสจรรย์ใจเป็นอย่างยิ่ง เมื่ออาจารย์บุญเหลือขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตใช้ภาษาธรรมดาสามัญ ไม่เกล้าที่จะทูลด้วยราชาศัพท์ เพราะเกรงว่าจะผิด เมื่อคนขนาดอาจารย์บุญเหลือเป็นเสียอย่างนี้แล้วคนทั้งประเทศจะอยู่ในลักษณะเช่นใด นี่เป็นเรื่องที่ข้าพระพุทธเจ้ารู้สึกอัสจรรย์ใจเป็นอย่างยิ่งเมื่อได้ยินคำของพระราชทานอภัยโทษตั้งแต่แรกเช่นนั้น ความจริงราชาศัพท์เป็นของจำเป็น เป็นหน้าที่ของผู้จงรักภักดีทุกคนจะต้องพูดให้ได้ เพราะเหตุว่าทุกวันนี้เป็นสมัยที่ประชาชนและพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเข้าใกล้ชิดกันได้ที่สุด ตั้งแต่ตั้งประเทศไทยมาไม่เคยปรากฏ ถ้าหากว่าไม่มีสื่อที่จะกราบบังคมทูลให้เข้าถึงได้แล้วก็หมดความหมาย ทรงพระราชอุตสาหะเท่าไรก็เปล่าประโยชน์ เป็นหน้าที่ของราษฎรไทยผู้จงรักทุกคนรวมทั้งอาจารย์บุญเหลือด้วย ถ้าไม่ทราบก็จะต้องเริ่มเรียนราชาศัพท์กันโดยด่วน ปล่อยปละละเลยไว้ไม่ได้อีกต่อไปแล้ว ไม่มีเหตุใด ๆ เลยที่จะหลีกเลี่ยงไม่ใช้ราชาศัพท์ ความจริงข้าพระพุทธเจ้าเห็นว่าในการพูดในที่นี้ก็ควรจะต้องพูดกับที่ประชุม โดยศัพท์ภาษาสามัญ แต่ที่ได้กราบบังคมทูลด้วยราชาศัพท์ตลอดมาก็เพื่อจะให้เป็นที่เรียบร้อยตัวอย่างอันดีไว้ ด้วยความประสงค์เช่นนั้นด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะฯ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสว่า ต้องขอขอบใจคุณคึกฤทธิ์ที่พูดเมื่อกี้ แล้วส่วนมากที่พูดก็เห็นด้วยเหมือนที่จะพูดด้วยตนเอง จะพูดแล้วก็คุยกับคุณคึกฤทธิ์ แล้วคุณคึกฤทธิ์ก็มาพูด แต่คุณคึกฤทธิ์ชอบอยู่อย่างหนึ่ง คือ โจมตีหน่วยราชการของข้าพเจ้า แท้จริงคุณคึกฤทธิ์ก็ออกจะทำหน้าที่กรมประชาสัมพันธ์ ไม่ได้เป็นข้าราชการแล้ว ก็ยิ่งอย่างนี้ก็เข้าใจว่าทำไมจึงชอบเป็นฝ่ายค้าน จะได้ไม่ต้องรับผิดชอบก็เข้าใจว่าอยู่อย่างนั้นเพื่อจะได้โจมตีหน่วยราชการรัฐบาล ก็ไม่ถือ เพราะว่าพูดในสิ่งที่ถูกต้อง วิพากษ์วิจารณ์ในสิ่งที่ถูกต้องแล้วนั้นเป็นของดี ไม่ว่าทำงานสิ่งใด ถ้ามีผู้วิพากษ์วิจารณ์ถูกต้อง หวังดี ก็เป็นการสมควรที่จะปฏิบัติให้ถูกต้องตามที่เขาวิจารณ์ มาเท่าที่จะทำได้ วันนี้ที่โต๊ะนี้โดนโจมตีอยู่สองคนคือ อาจารย์บุญเหลือด้วย ก็ขอให้อาจารย์บุญเหลือได้แก้ตัวเถอะ

หม่อมหลวง บุญเหลือ เทพยสุวรรณ กล่าวว่า ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาท ปกเกล้าปกกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้าใคร่จะขอพระราชทานถวายชี้แจงเรื่องที่ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตในครั้งแรก.....

มีพระราชกระแสว่า ต้องการให้ชี้แจงให้คุณคึกฤทธิ์ฟัง

หม่อมหลวงบุญเหลือกล่าวว่า เป็นพระบรมราชโองการให้ชี้แจงให้คุณคึกฤทธิ์ฟังว่า ที่ได้ขอพระบรมราชานุญาตกล่าวในที่ประชุมแล้วกล่าวว่าโดยไม่ต้องใช้ราชาศัพท์นั้น เพราะว่ากรมหมื่นนราธิปฯ ผู้พูดคนแรกตั้งต้นขึ้นมาโดยใช้ราชาศัพท์ จึงขอพระบรมราชานุญาต เพราะเห็นว่าการพูดต่อที่ประชุมจะไม่ใช้ราชาศัพท์ เพราะถ้าต้องพูดมาก ๆ เกรงจะผิดพลาดจะเป็นตัวอย่างให้คนทั้งหลายยึดถือเอาว่าเป็นถูกต้อง ผู้มีหน้าที่ชี้แจงต่อประชาชน ควรจะเตือนประชาชนบ่อย ๆ ว่าท่านเองนั้นบางทีก็มีความคิดหรือความผิดพลาดเช่นหน้าที่อย่างหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ มีหน้าที่เขียนหนังสือแก้ปัญหาประจำวันท่านก็รับว่าบางทีก็มีคลาดเคลื่อนหลายอย่าง แท้ที่จริงท่านไม่ได้บอกว่าท่านเป็นผู้ผิดพลาด ดิฉันก็เห็นด้วยว่าท่านไม่ค่อยจะผิดพลาดมากนัก ภาษาไทยที่ท่านใช้นั้นฟังแล้วรื่นหูดีแล้วดิฉันยังอยากจะแนะนำต่อไปว่า ผู้ที่จะคิดศัพท์ภาษาอังกฤษคิดเป็นภาษาอังกฤษแล้วจะพูดไทยไม่ได้ควรจะปรึกษาหารือกัน ช่วยกันคิด หรือคิดยังไม่ได้ว่าในขณะนี้จะใช้คำนี้ไปก่อนก็จะดี อย่างที่เห็นในปาฐกถาของหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ กล่าวถึงเรื่องปรัชญาตะวันตกเห็นใช้ศัพท์ใหม่ ๆ หลายคำ เช่น กรณียกรรม ยังคิดว่าอยากจะตามอย่างเอามาใช้บ้าง แต่ว่าสำหรับทางกระทรวงศึกษาธิการนั้น ได้เรียนให้ทราบแล้วว่าบัญญัติแต่ศัพท์เทคนิคเท่านั้น แต่ไม่ทราบว่าจะมีเครื่องมืออะไร ไปประกาศบอกใคร ๆ เขาบอกว่าความหมายเฉพาะในเรื่องเทคนิค นอกจากนั้น ทางกระทรวงศึกษาธิการจำเป็นจะต้องติดต่อกับคนที่มีความรู้หลายพวก คำว่าครูนั้นมีตั้งแต่ชั้นศาสตราจารย์ไปกระทั่งคนจบประถมสี่จะใช้คำที่เขาไม่เคยชิน เขาจำไม่ได้ อย่างคำว่า ประสพการณ์นี่พอใช้ไป

ครูทั้งหลายจำได้ คำว่าประสบการณ์บังเอิญเป็นคำที่ครูประถมจะต้องใช้มากพยายามหาคำที่เขาจะจำได้ง่าย ๆ มีผู้เชี่ยวชาญทางบาลีบอกว่า การณ แปลว่าเรื่องราวประสบ แปลว่าเกิด คำว่า Experience ทางปรัชญาของดิเวียหมายถึงอินทรีย์มีสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมปะทะกับอินทรีย์นั้น ก็จะเกิด experience เราเคยพยายามจะใช้ว่าการประสบ แต่มีคำที่จะต้องใช้กับ experience นี้หลายคำเช่นเดียวกับการอ่าน การประสบ การอ่าน การประสบเกี่ยวกับการอ่าน ก็ยาวเกินไปสำหรับครูประถม หรือนักเรียนครูประถมจะเข้าใจ จึงบอกว่าประสบการณ์ คือเหตุที่เกิดขึ้นกระทบมันก็เกิด จึงใช้ว่าประสบการณ์ เพราะมันใกล้เคียงกับการประสบกับคำว่า การ ที่จริงนั้นใช้ว่าการประสบเหมาะกว่า แต่มันเข้าประโยคยาก การประสบทางการอ่าน การประสบทางการฟัง การประสบทางอะไร ๆ หลายอย่าง ก็ทูลชี้แจงต่อกรมหมื่นนราธิป ด้วย

ที่ดิฉันเรียกกรมหมื่นนราธิป ที่ไม่เรียกเสด็จในกรมก็ไม่ต้องการจะโจมตีใคร เหมือนหม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ จะชี้แจงว่าที่ไม่เรียกเสด็จในกรมเพราะดิฉันเป็นข้าราชการ เคยได้รับการสั่งสอนจากบรรพบุรุษว่า ข้าราชการนั้นไม่ใช่ข้าราชการของใคร เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชโองการแต่งตั้งใครเป็นอะไร ข้าราชการต้องเรียกอย่างนั้น อย่างที่วิทยุของทางราชการเรียกเสด็จในกรมรองนายกรัฐมนตรี ถ้าถือตามแบบฉบับก็ไม่ควร ควรจะเรียกว่า กรมหมื่นนราธิป เพราะได้รับแต่งตั้งอย่างนั้นและอยากจะกราบทูลขอคำยืนยันว่าทรงเห็นพ้องด้วยหรือไม่ ขอจบเพียงเท่านี้ ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ

กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ตรัสว่า เรียกชื่อข้าพเจ้า ข้าพเจ้าก็เห็นพ้องด้วย

เมื่อหม่อมหลวงบุญเหลือกล่าวจบแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสว่า ที่จริงจบไว้ก็ดีเหมือนกัน เพราะว่าถ้าไม่จบเดียวเป็นการได้วาทะระหว่างอาจารย์บุญเหลือ กับอาจารย์คึกฤทธิ์อย่างนี้ทราบดี ถ้าเป็นเช่นนั้นแล้วพวกรุ่นนี้เข้าก็ยังไมเลิกละ เพราะว่าเวลาเริ่มแล้วก็หยุดยาก แล้วก็เลยเถิดไปเรื่องอื่นต่าง ๆ ขณะนี้มีผู้ถามปัญหามา ขอให้กรมมรา ฯ ทรงตอบ

กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ทรงตอบปัญหา มีผู้ถามมาว่า คำว่า ล่อกล่อก ในพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถานใช้ไม้เอก ที่ถูกไม่ควรใช้ จะแก้ก่อนพิมพ์ครั้งต่อไปหรือไม่ ที่จริงเรื่องนี้มีผู้ไข้อยู่สองสำนัก พวกหนึ่งเห็นว่าควรใช้ไม้เอก อีกพวกหนึ่งเห็นว่าไม่ควรเรื่องนี้ แล้วแต่กรรมการพจนานุกรมจะพิจารณาต่อไป อีกอย่างหนึ่ง คำว่า สาสน์ ส การันต์ ก่อนตัว น นะบอกพจนานุกรมไม่มี ที่จริงควรจะมี เพราะสาสน์โดยนัยว่า message ว่าสั่งเสียไป สาสน์ว่าสั่งเสียก็ได้ ฉะนั้นอย่างมีสาสน์ไปถึงใครต่อใครเราก็ยังพูดได้ คณะกรรมการพจนานุกรมก็คงจะคำนึงถึงข้อนี้ เพราะกำลังพิจารณาแก้ไขปรับปรุงอยู่ มีอีกท่านหนึ่งว่าการบัญญัติศัพท์ใหม่บอกว่าถ้าใช้กลุ่มคำไทยตั้งขึ้นจนเป็นการผิดหลักความจำยาก เพราะอาจยาวไปมากจนไม่เป็นศัพท์ก็ได้ การตั้งศัพท์ใหม่ เช่น พลร่ม น้ำแข็ง

เช่นนี้ประชาชนพอใจมาก แต่ก็เป็นการถูกต้องแล้วถ้าคิดคำไทยคำที่ใช้ในภาษาไทยมา
 ควบกันเข้าอย่างนี้ เช่น คำว่า หีบเสียง หรือไฟฟ้า ข้าพเจ้าเห็นว่า ผู้ที่คิดในสมัยนั้นมีปัญญา
 เฉียบแหลมดีมาก แต่ว่าสมัยนี้เป็นสมัยวิทยาศาสตร์ เรื่องก็ยุ่งยากขึ้นกว่าแต่ก่อนมาก
 เพราะฉะนั้นการที่จะคิดคำไทยเข้ามาควบกันเช่นนี้จะทำได้แค่ไหน ก็ได้แต่รับว่าจะ
 พยายามทำ อย่างที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้วแต่ก่อนแล้วเมื่อเวลาจะคิดศัพท์ขึ้นก็พยายาม
 หาคำไทยก่อน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสว่า ที่ว่าสมัยเก่ามีคนที่มีปัญญาดีศัพท์ว่า
 ไฟฟ้าเป็นต้นมีปัญหาเฉียบแหลม ก็หมายความว่ารับว่าสมัยนี้คนเราด้อยหลัง หรืออีกนัย
 หนึ่งวิทยาศาสตร์ก้าวหน้าเร็ว แต่สมองของคนเราไม่ก้าวหน้าก็เท่ากับเราด้อยหลังถึงให้
 โอวาทที่ไหน ๆ ก็ได้ให้ทุกคนพยายามฝึกฝนตนเอง ไม่ใช่ในวิชาการเท่านั้น แต่ให้เป็น
 การรู้จักตัวเอง หมายถึงทางปฏิบัติที่ถูกต้องถูกหลัก ให้รู้จักว่าอะไรดีอะไรไม่ดีถึงจะ
 ก้าวหน้าทันวิทยาศาสตร์ บัดนี้ที่นี้มีอาจารย์หมอมวยที่สนใจเรื่องปัญญาดีศัพท์เฉพาะใน
 ทางแพทย์จะได้เป็นตัวอย่างหนึ่งของการบัญญัติศัพท์ในวิชาเฉพาะ ก็อยากให้หมอมาย
 พุดบ้าง

ศาสตราจารย์ ดร.อวย เกตุสิงห์ กล่าวว่า ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้า
 ปกกระหม่อม พระราชอาญาไม่พ้นเกล้า ข้าพระพุทธเจ้ารู้สึกเป็นพระมหากษัตริย์คุณ
 อย่างยิ่งที่พระราชทานโอกาสให้ข้าพระพุทธเจ้ามาแสดงความเห็นเล็กน้อยในเรื่องภาษาไทย
 ก่อนอื่นข้าพระพุทธเจ้าขอแสดงความสำนึกในพระมหากษัตริย์คุณ ในนามของประชาชน
 ชาวไทยที่ไม่ใช่นักอักษรศาสตร์หรืออาจารย์ทางอักษรศาสตร์ ว่าการที่ได้ฝ่าละอองธุลี
 พระบาท ทรงสนพระราชหฤทัยอย่างเด่นชัดในการศึกษาและทำนุบำรุงภาษาไทยนั้น
 เป็นพระมหากษัตริย์คุณอย่างยิ่งแก่ประชาชนชาวไทย เพราะเท่ากับเป็นการช่วยให้คนไทย
 ได้มีความเป็นคนไทยยั่งยืนตลอดไป เพราะว่าภาษาไทยก็เป็นสมบัติของชาติ เป็นส่วนหนึ่ง
 ของวัฒนธรรมที่บ่งว่าเป็นคนไทยในขณะนี้มีคนเป็นจำนวนมากรู้สึกว่ กำลังอยู่ในอันตราย
 ฉะนั้นการที่ประมุขของชาติทรงสนพระราชหฤทัยอย่างออกหน้าในการรักษาภาษาไทยเช่นนี้
 จึงนับเป็นนิมิตอันดีอย่างยิ่งสำหรับชาวไทยทั้งหลาย นอกจากนั้นข้าพระพุทธเจ้า
 ขอพระราชทานพระบรมราโชวาท แสดงความสำนึกในพระมหากษัตริย์คุณเป็นส่วนตัว
 แทนเพื่อนร่วมอาชีพกลุ่มน้อยซึ่งสนใจในการใช้ภาษาไทยสำหรับวิชาแพทย์
 เพราะว่าในปัจจุบันนี้ รู้สึกว่ามีพวกร่วมวิชาชีพจำนวนมากทีเดียวที่รู้สึกว่าภาษาไทยไม่
 เหมาะสำหรับการใช้ในวิชาวิทยาศาสตร์ เช่น วิชาแพทย์ เป็นต้น ทั้งนี้ก็เห็นจะเกี่ยวกับการที่
 ไม่รู้จะใช้คำอะไรให้ถูกต้องและให้เหมาะสมนั่นเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิชาของแพทย์นั้น
 อันนี้มีเหตุผลพิเศษอยู่ด้วย เนื่องด้วยวิชาแพทย์ของเราคือ แพทย์แผนปัจจุบันนั้น
 ได้เจริญขึ้นมาด้วยความช่วยเหลือของต่างประเทศ และในสมัยหนึ่งเช่นสมัยเมื่อ
 ข้าพระพุทธเจ้ายังศึกษาวิชาแพทย์นั้น เราพูดภาษาอังกฤษตลอดเวลา ในการเรียนอาจารย์

ก็สอนเป็นภาษาอังกฤษ แม้อาจารย์คนไทยก็สอนเป็นภาษาอังกฤษ เพราะว่าหัวหน้าแผนกเป็นชาวต่างประเทศ การเขียนก็ดี การอภิปรายต่าง ๆ ในห้องเรียนก็ดีใช้ภาษาอังกฤษทั้งนั้น ตลอดมาจนกระทั่งเขียนรายงานวิชาการในการประชุมต่าง ๆ ก็นิยมใช้ภาษาอังกฤษล้วน ๆ ฉะนั้นจึงเป็นเวลานานที่พวกแพทย์ที่อยู่ในโรงเรียนนั้น ไม่ได้ใช้ภาษาไทยเลย

ประการที่สองเกี่ยวกับที่ไม่มีการติดต่อกันเลยระหว่างวิชาแพทย์แผนโบราณหรือแพทย์ไทยแท้กับแพทย์แผนปัจจุบันนี้ เราไม่ได้เอาของเดิมมาใช้เลยใช้ของใหม่ทั้งหมด ทั้งนี้ก็เป็นเพราะเข้าใจว่าวิชาแพทย์ไทยเรานั้นใช้ไม่ได้ไม่มีประโยชน์ อันนี้ข้าพระพุทธเจ้าเองมีความเห็นว่ามันตรงต่อความเป็นจริง ในวิชาแพทย์ของเราเดิมนั้นเรามีทั้งความรู้ที่เป็นหลักวิชา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการปฏิบัติ เช่น การใช้ยาไทยหรือสมุนไพรของไทยนั้น ข้าพระพุทธเจ้าเชื่อว่าเรายังมีของดี ๆ อีกมาก ซึ่งยังไม่ทราบคุณค่าในเวลานี้ ด้วยเหตุผลง่าย ๆ ว่าไม่มีใครเอาใจใส่หรือไม่มีใครได้มีโอกาสศึกษาอย่างแท้จริง ทั้งสองอย่างนี้ประกอบกันจึงทำให้พวกแพทย์ส่วนมากไม่สนใจเลยในเรื่องไทยในการแพทย์

ตลอดจนกระทั่งการใช้ภาษา มีกลุ่มชนหมุ่หม้อยในพวกแพทย์เท่านั้นเองที่เห็นว่าเราเป็นคนไทยต้องใช้ภาษาไทย ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นเครื่องทำความเข้าใจในระหว่างเพื่อนร่วมอาชีพด้วยกันเท่านั้น แต่จะเป็นเครื่องติดต่อสำคัญยิ่งระหว่างแพทย์ผู้รู้วิชากับประชาชนผู้ซึ่งจะต้องอาศัยวิชา ข้าพระพุทธเจ้าเองได้มีเหตุเกิดขึ้นที่ทำให้ต้องสนใจทางภาษาไทยสำหรับวิชาแพทย์ คือ เมื่อเรียนแพทย์จบใหม่ ๆ ยายถึงแก่กรรมลง ข้าพระพุทธเจ้าประสงค์จะเขียนหนังสือสั้น ๆ เกี่ยวกับวิชาแพทย์สำหรับประชาชน ก็ได้พบความยากลำบากอย่างยิ่งในการที่จะเขียน ให้คนธรรมดาเข้าใจในวิชาแพทย์สมัยใหม่ได้ จึงได้เริ่มแต่นั้นว่าจะต้องหาคำภาษาไทยมาใช้ ต่อมาเมื่อมีการส่งเสริมภาษาไทยในด้านสร้างคำใหม่ก็ได้มีการบัญญัติศัพท์ต่าง ๆ ขึ้นเป็นจำนวนมาก

ในกรณีนี้สำหรับข้าพระพุทธเจ้าเองมีความเห็นไม่ค่อยตรงกับคณะกรรมการบางชุดที่ผ่านมาแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในแง่ที่นิยมใช้คำศัพท์ต่างประเทศมาเป็นภาษาไทย นี่ก็เพราะรู้สึกว่าการใช้คำไทยของเราก็น่าจะใช้ ถ้าเลือกให้ดีก็น่าจะนำมาใช้ได้แยะ ในเรื่องนี้ข้าพระพุทธเจ้ามีความภูมิใจอยู่เสมอว่าคนไทยเรามีโชคดีที่มีภาษาที่มีลักษณะพิเศษอยู่สองสามประการที่ไม่แพ้ภาษาใดในโลก ประการหนึ่งเรามีการออกเสียงมีอักขรวิธีที่สามารถจะทำได้มากมาย จนกระทั่งกล่าวได้ว่า เกือบไม่มีภาษาใดในโลกนี้ที่เราไม่สามารถจะเขียนเลียนเสียงได้ด้วยอักษรไทยของเรา นับว่าเป็นสมบัติที่มีคุณค่าอย่างยิ่งต่างกับภาษาต่างประเทศเป็นอันมากที่มีการจำกัดในเรื่องเสียง อีกข้อก็คือคำไทยเราเป็นคำสั้น ๆ ง่าย ๆ ซึ่งเหมาะสำหรับการใช้ ประโยชน์ในข้อที่สามคือการที่เราจะสามารถจะสร้างคำขึ้นมาใหม่โดยเอาคำสองหรือสามคำมาต่อกันเข้าทำให้ได้คำซึ่งมีความหมายแปลกไปจากเดิม นับว่าเป็นสมบัติที่ดียิ่งของภาษาไทย มีคนจำนวนไม่น้อยไม่นึกถึงข้อนี้ จึงพยายามจะใช้คำภาษาต่างประเทศเพื่อสร้างคำไทยขึ้น ในการที่ข้าพระพุทธ

เจ้ามีหน้าที่ต้องสอนนักเรียนแพทย์ เขียนหนังสือบ่อย ๆ เกิดความจำเป็นที่จะต้องคิดคำขึ้น
มาใช้ และมีความรังเกียจที่จะใช้ภาษาต่างประเทศ จึงได้พยายามรวบรวมคำขึ้นเป็นจำนวน
มาก และได้ใช้เรื่อย ๆ มาในการเขียนนิตยสารของคณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล
หรือสารศิริราช แต่ว่าในข้อนี้ข้าพระพุทธเจ้าก็สำนึกดีในความอันตราย อันจะเกิดขึ้น
จากความเข้าใจผิดในเรื่องคำเหล่านั้น หรือพูดง่าย ๆ ในแง่ที่จะทำให้คนหันไปว่าชอบสร้าง
คำใหม่ ๆ จึงใช้วิธีพยายามค่อยทำค่อยไป ในบัดนี้เมื่อได้ทำสารศิริราชมาเป็นเวลา ๑๓-
๑๔ ปีนี้ ก็รู้สึกว่าได้รวบรวมคำภาษาไทยที่อาจใช้แทนคำต่างประเทศไว้ได้หลายพันคำ
และนับว่าเป็นโอกาสดีที่กระทรวงสาธารณสุขได้เสนอนามข้าพระพุทธเจ้าได้ร่วมในคณะกรรมการ
บัญญัติของราชบัณฑิตยสถานในแง่ที่เกี่ยวกับคำแพทย์ การนี้ ข้าพระพุทธเจ้า
เป็นแต่เพียงฝ่ายเสนอขอความเห็นหรือขอคำแนะนำ กรรมการราชบัณฑิตยสถาน
ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี แต่ก่อนอื่นข้าพระพุทธเจ้าได้ขอข้อตกลงกับคณะกรรมการ
บัญญัติศัพท์สำคัญข้อหนึ่งคือว่า ขอให้ถือว่าศัพท์ที่เสนอนี้เป็นการเสนอ ไม่ใช่เป็นการบัญญัติ
หมายความว่าไม่มีการบังคับให้ใช้ เป็นการแนะนำขึ้นมาเท่านั้นเอง และถ้าใครเห็นดี ชอบ ก็ใช้
ใครไม่ชอบ ก็ไม่ใช่ อันนี้ก็คงจะคล่องจงไปกับกระแสพระราชดำรัสที่ว่าภาษามีชีวิต
คำไหนที่ดีก็คงจะอยู่ยั่งยืนต่อไป คำไหนที่ไม่ดีมันก็ตายไปเอง โดยวิธีนี้ข้าพระพุทธเจ้า
เข้าใจว่าคำศัพท์ที่ไม่เหมาะก็คงจะหายไปเอง ส่วนคำศัพท์ไหนที่ดีก็คงจะมีผู้ใช้ต่อไป
ในการที่คิดศัพท์เหล่านี้ข้าพระพุทธเจ้าได้ใช้หลักอยู่ ๒-๓ ประการ คือประการหนึ่งถ้าหาก
ว่าในภาษาไทยเราแต่เดิมถ้ามีคำตรงกันอยู่แล้ว ความหมายตรงกันอยู่แล้ว
ก็พยายามใช้คำนั้น ในการนี้ข้าพระพุทธเจ้ามีความยินดีที่พบว่าคณะกรรมการบัญญัติศัพท์
ของราชบัณฑิตยสถานได้เห็นพ้องด้วยอย่างยิ่งในเรื่องนี้ เพราะฉะนั้นทุกครั้งที่เราได้มีโอกาส
นำคำแพทย์เดิมของเรามาใช้ ก็รู้สึกว่าการคณะกรรมการมีความปลอบปลื้มกันทั่วหน้า
ดังเช่นคำบางคำที่ลืมไปแล้ว เช่นคำว่า มานทะเลนเป็นต้น ข้าพระพุทธเจ้าไม่ทราบว่าเป็น
ที่ประชุมนี้จะมีผู้ทราบความหมายของคำนั้น อันนี้เกี่ยวกับการพิจารณาคำว่า Anasarca
ในภาษาอังกฤษ ซึ่งแปลว่าการบวมทั่วทั้งตัว ในชั้นต้นข้าพระพุทธเจ้าเสนอว่า อาการบวม
ทั้งตัว เป็นคำใช้แทนและคณะกรรมการก็ได้รับไปแล้ว บังเอิญต่อมาวันหลังข้าพระพุทธเจ้า
ได้มีโอกาสใช้คำว่ามานหรือท้องมาน ก็ได้พลิกพจนานุกรมดู จึงไปพบคำว่ามานทะเลน
ซึ่งในนั้นมีคำบัญญัติอยู่แล้วว่าการบวมทั่วตัว จึงบังเกิดความปิติยินดีอย่างยิ่ง และในคราว
ประชุมต่อไปก็ได้เสนอที่ประชุมขอเปลี่ยน คำนี้ที่ประชุมก็ไม่ขัดข้อง และทุกคนมีความยินดี
อย่างยิ่งที่เราได้มีคำเดิมของเราใช้ และความหมายตรงกันทีเดียว นอกจากนี้มีคำบางคำที่ถูก
ลืมนึกไปด้วยความเข้าใจผิด ในสมัยที่มีการบัญญัติศัพท์ขึ้นมาใหม่ เช่นคำว่า คนไข้
อันเป็นคำที่ใช้มาแต่บรมโบราณแล้ว แต่เมื่อสมัยสก็ยี่สิบกว่าปีมานี้ได้มีการบัญญัติศัพท์
ขึ้นใหม่โดยมีผู้แสดงความเห็นว่า คนไข่นั้นไม่เหมาะเพราะว่าคนบางคนที่ไม่สบาย
ไม่ได้เป็นไข้ด้วยอาจหาเจ็บก็ได้ ฉะนั้น คำว่าคนไข้ไม่เหมาะไม่ตรงกับความจริง

จึงมีผู้บัญญัติศัพท์ขึ้นแทนว่า ผู้ป่วย แต่คำนี้ก็ใช้แพร่หลายอยู่ในโรงเรียนแพทย์ แต่ความจริงใช้ของเรานี้เท่าที่ทราบและเห็นในพจนานุกรมก็ไม่ได้แสดงว่าตัวร้อนว่าอาการไม่สบายเป็นโรค ฉะนั้นคำว่าคนไข้ไม่ได้หมายความว่าคนตัวร้อน แปลว่าคนไม่สบายเท่านั้นเอง แล้วก็เหมาะสำหรับใช้อย่างเดิมอยู่แล้ว ในการพิจารณาใหม่คราวนี้กรรมการก็ได้ยอมรับให้ใช้คำว่าคนไข้แทนคำว่า patient ในภาษาอังกฤษ นับว่าเราได้สมบัติอันมีค่าของเรา กลับคืนมาใช้กันใหม่ อีกคำที่ถูกกลบออกไปจากบัญชีคำแพทย์ในทางวิชาการ คือคำโรคปัจจุบัน ข้าพระพุทธเจ้าเข้าใจว่าชาวบ้านเข้าใจว่าเป็นโรคอุปบัติก็ตายเป็นโรค ร้ายแรงมาก ในการพิจารณาศัพท์แพทย์พิจารณาว่า คำว่า acute ในภาษาอังกฤษ มีต้นศัพท์เดิมแปลว่าแหลม ให้ใช้คำว่าแหลมๆ เข้าไปด้วย จึงใช้ว่าเฉียบพลัน คือว่าแหลมหรือเร็ว แต่ ความจริงก็เป็นศัพท์เฉพาะวิชาของเราในทางแพทย์ ไม่น่าตั้งข้อรังเกียจว่าปัจจุบันแปลว่าเตี้ยนี้ ดังนั้นคำว่าปัจจุบันคณะกรรมการชุดนี้ ก็ได้รับมาใช้ใหม่ ก็นับว่าเป็นข้อที่น่ายินดีอย่างยิ่ง คำอื่น ๆ ที่ใช้กันนับว่าแพร่หลายอยู่แล้ว เช่น คำว่าใช้กระดานไฟเราก็กลับเอา มาใช้ใหม่ ฉะนั้นคำที่บางที่ใช้กันผิด ๆ อยู่ก่อนก็พยายามจะเปลี่ยนเช่นคำว่าธนาคารเลือด เป็นต้น ซึ่งแปลตรง ๆ จากคำว่า blood bank ในภาษาอังกฤษ แต่ผู้แปลไม่ทราบว่า bank แปลว่าธนาคารอย่างเดียว แปลว่า ที่เก็บหรือสะสมก็ได้ ฉะนั้นการใช้คำว่าธนาคารเลือด ธนาคารกระดูก ธนาคารนัยน์ตากันแพร่หลายกันจนกระทั่งเวลานี้ ในโรงพยาบาลศิริราชก็มี หน่วยธนาคารเลือดอยู่ อันนี้ ข้าพระพุทธเจ้าได้เคยเขียนคัดค้านมาหลายปีแล้วว่า เป็นคำที่ผิด และยังมีคำอื่น ๆ อีกหลายคำเช่นคำว่า Foreign body เคยใช้ว่าสิ่ง แผลกปลอม อันนี้ความจริงก็ผิดในเรื่องภาษา ถ้าเป็นสิ่งที่ปลอมไม่ได้ ความหมายนั้นว่าสิ่งที่ไปปรากฏในตำแหน่งซึ่งตามธรรมชาติแล้วไม่มี เช่นคนกลืนเข็มกลัดเข้าไปเป็นต้น ตกไปในกระเพาะ ก็เป็น Foreign body ในที่นี้ก็เสนอคำว่า สิ่งแปลกที่หรือสิ่งผิดที่ ซึ่งจะตัดความผิดในเรื่องการใช้คำได้ การที่ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาททรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานกระแสพระราชดำรัสในเรื่องภาษาไทย เน้นถึงความสำคัญของ ภาษาไทย และความจำเป็นที่เราจะต้องรักษา นี่นับว่าเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างยิ่ง และทำให้ข้าพระพุทธเจ้าและเพื่อนร่วมอาชีพบางคนที่ยังส่งเสริมจะให้มีการใช้คำภาษาไทยให้แพร่หลายยิ่งขึ้น ในทางแพทย์นั้นรู้สึกมั่นใจว่าเราปฏิบัติถูกทางแล้ว และจะได้พยายามทำให้ ภาษาไทยมีประโยชน์มากยิ่งขึ้นในทางแพทย์ เพื่อเป็นประโยชน์ของแพทย์เองและ ประชาชนชาวไทยด้วย ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ ฯ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสว่า เราได้ฟังหมอวยได้พูดถึงปัญหา โดยเฉพาะของการบัญญัติศัพท์หรือภาษาของสาขาวิชาหนึ่ง แต่ว่ามีข้อสังเกตอย่างหนึ่ง ซึ่งน่าจะย้ำ คือการบัญญัติศัพท์ ว่าภาษาไทยที่เอาคำสองคำมาประกอบกันเป็นคำใหม่ได้ ซึ่งเป็นคุณสมบัติของภาษาไทยอย่างหนึ่ง การประสมสองคำหรือสองส่วนมาเป็นคำหนึ่งนั้น

ย่อมต้องทำตามหลักวิชาของภาษา ต้องระวังไม่ให้เป็นปิตาจ หรือตัวที่เป็นคำที่ไม่สมประกอบ คือเอาสองภาษามาประสมกัน อย่างภาษาฝรั่งก็มีเหมือนกัน ที่เอาสองภาษามาประสมเป็นคำเดียว เขาเรียกว่า monster เพราะเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องตามหลักภาษา เช่นคำว่ารถยนต์ automobile ซึ่งเป็นการประสมภาษากับภาษาลาติน ก็กลายเป็น monster ภาษาไทยก็คงมีหลายคำ มีข้อสังเกตอีกอย่างเกี่ยวกับที่คุณศีกฤทธิได้พูดไม่ใช่โจมตีนะ มองอย่างเป็นห่วง เห็นด้วยในการที่เราควรจะรักษาภาษาภาคเหนือ ภาคใต้ ต้องระวังรักษาให้ดี ๆ เพราะเป็นแหล่งที่จะไปศึกษาภาษา โดยแท้เป็นความจริงเพราะว่าคนเราในกรุงเทพฯ ได้พบปะกับชาวต่างประเทศ ทั้งแขก ฝรั่ง จีน มากมาย ทำให้ภาษาของเราพูดจาแล้วบางทีก็ไม่รู้เรื่อง เพราะคิดแบบฝรั่ง คิดแบบจีน หรือแบบแขก นี่ก็เป็นความจริง

การรักษาภาษาในชนบทนั้นก็ต้องทำ ทำให้คิดถึงศิลปทางการร่ายรำของชาวบ้าน เดี่ยวนี้เวลาไปต่างจังหวัดก็ไปดูการแสดงร่ายรำพื้นเมือง วิจารณ์ไม่ได้แล้วว่า เป็นพื้นเมืองจริงหรือไม่จริง เพราะว่าดูแล้วเขาบอกว่าของจริงของจังหวัดนั้น ๆ แต่แท้จริงศิลปากรทั้งนั้น เพราะว่าศิลปากรได้ไปหาการร่ายรำของการพื้นเมืองแล้วเอามาดัดแปลง เพราะเห็นว่าเป็นชาวบ้านเกินไป ไม่สวยงาม เอามาประกอบขึ้นเพื่อให้พอใจ อาจเป็นการกลั่นทอนผู้ใหญ่ที่บอกว่าการร่ายรำทำเปล่าไม่ดี อะไรเป็นต้น ก็ต้องมาใส่รองเท้า หรือการแต่งตัวรุ่มร่าม ต้องเอามาเปลี่ยนแปลงให้หรูหรา จนกระทั่งเป็นแบบอย่าง ชาวจังหวัดที่เป็นบ่อเกิดของการร่ายรำหรือศิลปแบบนั้นก็ต้องเอาอย่างศิลปากร เพราะครูบาอาจารย์ที่ไปสอนเด็ก ๆ ก็มาจากส่วนกลางอย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งนึกว่าอะไรมาจากในกรุงต้องสวยงามและถูกต้องตามผู้ใหญ่ต้องการ จนกระทั่งเดี๋ยวนี้ไม่ทราบว่าการร่ายรำพื้นเมืองเป็นของจริงหรือไม่จริง กระทั่งต้องทะเลาะกันว่า อันนี้แท้หรือไม่แท้ นี่เป็นข้อสังเกตในการเปรียบเทียบศิลปกับภาษา ภาษาก็เป็นศิลปเหมือนกัน อาจจะไม่ทราบว่า ภาษามาจากไหนภาษาของไทยเราเป็นของจริง อยู่ที่ไหน เพราะว่าเราพยายามก่อกำเนิดขึ้นมา โดยไม่มีหลักฐาน ไม่มีความรอบคอบพอ แล้วก็แพร่ไปต่างจังหวัดไปทำลายภาษาพื้นเมือง ซึ่งจะเป็นหลักประกันของความบริสุทธิ์ของภาษา ต่อไปนี้ อาจารย์สุกิจ อยากจะกล่าวอะไรบางอย่างก่อนจะจบ

ฯ พณ ฯ นายสุกิจ นิมมานเหมินทร์ กล่าวว่า ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม เป็นพระมหากษัตริย์คุณอย่างล้นเกล้าฯ ความจริงข้าพระพุทธเจ้าไม่มีอะไรจะพูดมากนัก แต่เมื่อหม่อมอวยได้ชี้แจงถึงเรื่องศัพท์แพทย์ขึ้นมา ก็เลยคิดถึงความหลังครั้งหนึ่งยังจำได้ ว่าได้ไปร่วมประชุมกับคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ เวลานั้นมีกรรมการฝ่ายแพทย์ร่วมอยู่ด้วย ให้รู้สึกได้ว่าฝ่ายแพทย์คนที่มีความรู้มีวิชานั้น บางทีรู้สึกว่าจะแคบและเถรตรงหากปล่อยเข้ามาให้จัดทางภาษาแทนที่จะจะทำให้ดีจะทำให้เสียไปได้ พระราชอาญาไม่พินเกล้าฯ ไม่ควรจะนำมากرابบังคมทูลให้ระคายพระโสดเลย เมื่อครั้งกระโน้นมีนายแพทย์

ผู้ใหญ่มานั่งประชุมอยู่ด้วย ท่านก็เกิดเป็นโรคหว่าภาษาไทยจะไม่ตรง อย่างคุณหมอบอกว่า คนไข้ก็ไข้ไม่ได้ ครั้นจะใช้คนป่วยก็ไม่ใช่เพราะ ก็เลยเป็นผู้ป่วยอย่างนี้ ต่อมาคนเราลงท้อง ท้องร่วง ท้องเดิน ท่านว่า ท้องไม่เดิน ท้องไม่ร่วง ไม่ลงท้อง เพราะหาได้คิดไม่ว่า สมัยก่อนนั้นคนไทยเราก็มีมรยาทหรือวัฒนธรรมไม่อยากจะเอาสิ่งที่ไม่สมควรพูดต่อหน้าผู้ที่เคารพและนับถือ ก็ต้องใช้วิธีอย่างที่ว่ายากกรณฺ์เขาเรียกว่า metonymy หรือ synecdoche คือเอาสิ่งนั้นมาแทนสิ่งนี้ เอาสิ่งนี้มาแทนสิ่งนั้น จะไปบอกว่าอาหารที่บูดเน่าในท้องกำลังจะไหลมามันก็ไม่ถูก ก็บอกเป็นลงท้อง นายแพทย์ก็บอกว่าไข้ไม่ได้ ท้องไม่ลง ครั้นเอียงไปเอียงมาก็ยืนยันว่า คณะแพทย์ต้องการอย่างนี้ กรรมการก็เลยปล่อยให้ไปเข้าพระพุทธานุเจ้าก็ได้เตือนว่า อย่างว่าท้องร่วง ฟัง ๆ เหมือนกับเมื่อเด็ก ๆ ใครเล่าให้ฟังว่า วาเนระอยู่บนต้นมะคะ ถ่ายอุจจาระลงศีรษะพระยาเดโช จะต้องการให้แปลว่าอุจจาระร่วงเท่านั้น ท่านก็บอกว่าไม่รู้คณะแพทย์เขาต้องการอย่างนั้น กรรมการก็ต้องปล่อยให้ไป ฉะนั้นเรื่องศัพท์ อย่างปล่อยให้อยู่ในมือของผู้รู้หรือนักวิชาการนัก ถ้าไม่ปล่อย นักภาษาศาสตร์เข้าไปร่วมด้วยเกรงว่า ผลร้ายจะมีมากกว่าผลดีก็เป็นได้ เราอาจได้ภาษาพันทางภาษาแปลก ๆ อย่างที่เป็น monstrously ขึ้นมาอีกก็ได้ ถ้าหากมีโอกาสดนกรรมกรไหนจะบัญญัติศัพท์ต่อไปก็ควร จะฟันพุดคำเก่าที่ไม่สมควรหรือฟังไม่เพราะหูหรือนอกคอกนอกจริตประเพณีไป กลับมาพิจารณาใหม่คิดว่าจะดี บางอย่างก็บัญญัติไว้ เช่นผู้หลักผู้ใหญ่ เช่นรัชกาลที่ ๖ ท่านทรงบัญญัติบางคำ ท่านกลัวคนไทยจะไม่รู้ว่าของนั้นเป็นอย่างไร เช่น น้ำมันโอลีฟ ถ้าบอกคนไทยว่าน้ำมันโอลีฟ คนไทยไม่เคยเห็นลูกโอลีฟก็ไม่เข้าใจ จะบอกอย่างไรก็ไม่ถูก เคยเห็นคนไทยรับประทานลูกมะกอกน้ำ เห็นมันคล้าย ๆ กันก็เรียกว่าน้ำมันมะกอกก็ใช้ได้หากเกิดมีใคร จะเถรตรงบอกว่าไม่ใช่มะกอกขึ้นมาก็คงได้ไปว่า มะกอกฝรั่งก็หมดปัญหาไป

อย่างลูกเดือยก็เหมือนกัน ข้าวโอ๊ตก็ข้าวโอ๊ต ลูกเดือยก็ลูกเดือย ว่าเอาลูกเดือยมาให้ม้ากิน ม้ามันไม่กินเพราะมันไม่เคยเห็น หนังสือฝรั่งเขาว่าเอาโอ๊ตมาให้ม้าก็แปลว่าเอาลูกเดือยมาให้ม้า ความจริงเอาไปต้มน้ำตาลมันก็คล้ายกัน ออกบุ่ม ๆ เหมือนกัน แต่มันไม่เหมือนกันเราก็อ้างลูกเดือยฝรั่งก็ได้

อย่างต้นรัง พระท่านแปลสาปฤกษ์ว่าต้นรัง ความจริงสาปฤกษ์ในประเทศไทยยังไม่เคยมี เมื่อพระพุทธเจ้าเข้าสู่ปรินิพพานใต้ต้นสาปฤกษ์แล้วคนไทยจะมองไม่เห็น ต้นไม้เมืองไทยมีต้นรังคล้าย ก็เลยว่านิพพานใต้ต้นรังก็พอใช้ได้ ขอให้ฟังเขาพูดไทย ฟังรู้แต่เกิดมีใครขยันขึ้นมาว่าไม่ใช่ เราก็คงได้ไปว่าต้นรังแขกหรือรังเทศก็พอใช้ได้

ศัพท์บางคำเราเอามาจากคำแขก เห็นไม่เพราะหูคนไทยดัดไปเข้าเรื่องของคนไทยก็ได้ คนไทยเองก็จำไม่ได้ว่าเราใช้ศัพท์แขก เช่น ตำรายาซูกำลังขานหนึ่งบอกว่าใช้โคกกระสุน คนไทยบอกว่าโคกกระสุนก็รู้ โคกขามโคกกระเทียมมี คำว่าโคกกระสุนไปดูเข้าจริงมันเป็นศัพท์เทคนิค แขกเขาเป็น โค กับ กษุร โคก็วัว กษุรก็กบของวัว เม็ดสองเม็ด

ประกบกันเหมือนกับบัว ไทยเราเรียกโคกกระสุนก็เพราะดี ไม่น่าไปเปลี่ยนแปลง
ไม่ควรไปถอยหลังเข้าคลอง สิ่งใดเป็นภาษาไทยอยู่ตัวแล้วไม่น่าไปเปลี่ยน
แต่ถ้ายังเป็นพันทางอยู่ก็น่าจะเปลี่ยน ข้าพระพุทธเจ้ามีความเห็นเพียงเท่านี้ ขอเดชะฯ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสว่า ที่อาจารย์สุกิจพูดยืนยันว่า
คนไทยเรามีจิตใจพิเศษ ไม่เหมือนฝรั่ง หรือแขก หรือจีน ก็ต้องรักษาจิตใจพิเศษนี้ไว้
ซึ่งมีอยู่ในภาษาเหมือนกัน วันนี้ได้พูดเรื่องปัญหาภาษาหลายอย่างคละเข้าไป แต่ว่าคงเป็น
วิธีดีที่สุดที่จะกระตุ้นเตือนทุกคนว่า ภาษานี้เกิดปัญหาขึ้นได้มากหลายทาง ต้องพยายาม
ช่วยกันแก้ปัญหาต่าง ๆ นี้ และถกเถียงกันเพื่อที่จะขบให้แตก และให้ภาษาของเราบริสุทธิ์
ใช้การได้ไม่ให้คุณคึกฤทธิ์ขาดอาชีพ บัดนี้สมควรแก่เวลาที่จะเลิกประชุมแล้ว
ข้าพเจ้าขอปิดประชุม

ที่ประชุมยืนขึ้นปรบมือ ถวายคำนับ

เลิกประชุม เวลา ๑๒.๒๐ นาฬิกา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินกลับ สมาชิกชุมนุมภาษาไทย
และนิสิตพร้อมกันส่งเสด็จยังรถยนต์พระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินออกจากบริเวณ
มหาวิทยาลัยเมื่อเวลา ๑๒.๓๐ นาฬิกา

พระราชพิธีฉัตรมงคล

คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ เรียบเรียง

เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๓ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเสด็จประทับภายใต้ นพปฎลมหาเศวตฉัตร ซึ่งเป็นเครื่องราชกกุธภัณฑ์ที่สำคัญยิ่งเป็นเครื่องหมายแสดงความเป็นพระมหากษัตริย์ โดยสมบูรณ์ ดังนั้นในวันที่ ๕ พฤษภาคม ทุกปี จึงมีพระราชพิธีฉัตรมงคลตามโบราณราชประเพณี

ในพระราชนิพนธ์เรื่องพระราชพิธีสิบสองเดือน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงอธิบายความเป็นมาพระราชพิธีฉัตรมงคลมีความสรุปได้ว่า แต่เดิมนั้นเมื่อถึงเดือนหก อันเป็นเวลาหลังจากเปลี่ยนขึ้นปีใหม่ตามคติกาลโบราณ พนักงานข้างหน้าข้างในบรรดาซึ่งรักษาเครื่องราชูปโภค รักษาตำแหน่งหน้าที่ เช่น พระทวารและประตู่วัง จะทำการสมโภชเครื่องราชูปโภคและตำแหน่งที่ตนรักษา โดยฝ่ายในจะตั้งเครื่องประโคม ร้อยดอกไม้ธูปเทียนบูชาตามกำลังมากและน้อย ฝ่ายหน้าจัดทำบุญเลี้ยงพระด้วยเป็นส่วนหนึ่งของพนักงานทำกันเองมิใช่พิธีหลวง ครั้นถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษกในวันพฤหัสบดี เดือนหก ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีกุน จุลศักราช ๑๒๑๓ ตรงกับ พ.ศ. ๒๓๙๔ ทรงพระราชดำริว่า วันบรมราชาภิเษกเป็นมหามงคลสมัย ประเทศทั้งปวงซึ่งมีพระเจ้าแผ่นดินปกครองย่อมถือวันนั้นเป็นนักขัตฤกษ์มงคลกาล และโดยที่วันบรมราชาภิเษกของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเฉพาะตรงกับสมัยที่เจ้าพนักงานสมโภชเครื่องราชูปโภค จึงได้ทรงทำการพระราชกุศล และการสมโภชเป็นพิธีหลวง เรียกว่า ฉัตรมงคล จัดเป็น ๓ วัน แต่มิได้ทรงแสดงพระราชปรารภไว้ชัดเจนว่าเป็นการทำบุญวันบรมราชาภิเษก

ครั้นถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษกในเดือน ๑๒ แต่ในระยะแรกยังคงทรงบำเพ็ญพระราชกุศลและสมโภชเครื่องราชูปโภคในเดือนหกตามที่เคยมีมาในรัชกาลก่อน เนื่องด้วยบรรดาพระบรมวงศานุวงศ์ยังเข้าใจว่า การพระราชกุศลดังกล่าวเป็นการสมโภชพระที่นั่ง ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างตราชูลจอมเกล้าแล้ว จึงได้เปลี่ยนการประกอบพระราชพิธีฉัตรมงคลไปในเดือน ๑๒ และทรงกระทำตามแบบอย่างในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กล่าวคือมีพระราชพิธี ๓ วัน มีพิธีสงฆ์สมโภช เวียนเทียนเครื่องราชกกุธภัณฑ์ และพระแสงประจำรัชกาล ทรงเพิ่มเติมให้อาลักษณ์อ่านคำประกาศ ทหารบกทหารเรือยิงสลุต และเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์แก่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการ นับแต่นั้นมาการ

พระราชพิธีฉัตรมงคลในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลต่อ ๆ มา ก็ได้อาศัยแนวทางดังกล่าว และกระทำในวันคล้ายวันบรมราชาภิเษกตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

ในพุทธศักราช ๒๕๒๒ นี้ ตามหมายกำหนดการ พระราชพิธีฉัตรมงคล กำหนดมีการพระราชกุศลทักษิณานุปทาน ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ในวันพฤหัสบดีที่ ๓ พฤษภาคม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงถวายราชสักการะพระบรมอัฐิสมเด็จพระบรมราชบูรพการี ซึ่งเจ้าพนักงานอัญเชิญประดิษฐานเหนือพระราชบัลลังก์ภายใต้ฉัตรพญามเหศวรฉัตร พร้อมด้วยพระพุทธรูปประจำพระชนมวารคู่พระบรมอัฐิประดิษฐานในพระที่นั่งบุษบกมาลา ประกอบด้วยเครื่องบรมอิสริยาชูปโภคพร้อมสรรพ พระสงฆ์ ๒๒ รูป สวดพระพุทธมนต์ พระราชาคณะถวายพระธรรมเทศนา ๑ กัณฑ์ แล้วทรงสดับปกรณ์พระบรมอัฐิสมเด็จพระบรมราชบูรพการี

ส่วนพระราชพิธีฉัตรมงคล เริ่มตั้งแต่วันที่ ๔ พฤษภาคม ตั้งการพระราชพิธีเสกน้ำพระพิพัฒน์สัตยาในการพระราชพิธีพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาธิบดี ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เวลา ๑๖ นาฬิกา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราลงกรณ์ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินไปปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์ ในการเสกทำน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และเวลา ๑๖ นาฬิกา ๓๐ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถ เสด็จไปในพระราชพิธี ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท สมเด็จพระราชาคณะถวายศีล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยบูชาเครื่องราชกกุธภัณฑ์ พระครูสดานันทมุนี หัวหน้าพรหมณ์ อ่านประกาศพระราชพิธีฉัตรมงคล พระสงฆ์ ๒๐ รูป เจริญพระพุทธมนต์

วันเสาร์ ที่ ๕ พฤษภาคม ภาคเช้า เวลา ๑๐ นาฬิกา ๑๕ นาที พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปยังพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท สมเด็จพระราชาคณะถวายศีล พระสงฆ์ ๒๐ รูป ถวายพระพร ทรงพระเคนกัตตอาหาร แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปยังมุขเด็จพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ทรงจุดเทียนทอง เทียนเงิน ที่พระที่นั่งบุษบกมาลา แล้วเสด็จพระราชดำเนินลงสู่ชานาหน้าพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถทรงจุดธูปเทียนเครื่องทองน้อยถวายราชสักการะบวงสรวงสมเด็จพระบรมราชบูรพการี แล้วเสด็จพระราชดำเนินเข้าสู่พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท พระครูสดานันทมุนี หัวหน้าพรหมณ์อ่านประกาศสดุดีบวงสรวง ทรงพระเคนกัตตปัจจัยไทยธรรมพระสงฆ์ ซึ่งรับพระราชทานฉัตรเสร็จแล้ว พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรกถวายพระพรลา

เวลา ๑๒ นาฬิกา ดุริยางค์บรรเลงเพลงมหาฤกษ์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ อาลักษณ์กองประกาศิต สำนักนายกรัฐมนตรี อ่านประกาศเกียรติคุณผู้ที่รับพระราชทาน

อิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาธิบตีตามลำดับ ดุริยางค์บรรเลงเพลงมหาชัย แล้วเสด็จขึ้น
คณะองคมนตรีและข้าราชการ ทหาร พลเรือน ที่เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ พระที่นั่ง
ดุสิตมหาปราสาท จะได้ไปยังพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

เจ้าพนักงานตั้งบายศรีแก้ว ทอง เงิน เวียนเทียนสมโภชนพปฎลมหาเศวตฉัตร
สิริราชกกุธภัณฑ์ พราหมณ์เจิมนพปฎลมหาเศวตฉัตร ไห่ผูกผ้าสีชมพู ณ พระที่นั่งดุสิต
มหาปราสาท เวลา ๑๒ นาฬิกา ทหารบก ทหารเรือ จะได้อยู่ยืนใหญ่เฉลิมพระเกียรติฝ่าย
ละ ๒๑ นัด

เวลา ๑๓ นาฬิกา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้า
พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปยังพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดธูปเทียนถวายนมัสการพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากรและ
พระพุทธรูปฉลองพระองค์ แล้วทรงศีล พระครูสดานันท์มนี ห้วนหน้าพราหมณ์ อ่านโองการ
แช่งน้ำ แล้วเชิญพระแสงศรและพระแสงราชศัสตราทั้งในน้ำพระพิพัฒน์สัตยา
พระสงฆ์เจริญ พระพุทธมนต์สัจจะคาถา พราหมณ์เป่าสังข์ ภาษามาลาแกว่งบันท้าว
ชาวพนักงานประโคม ช้องชัย สังข์แตร ดุริยางค์ เมื่อสุดเสียงประโคมแล้ว ผู้รับพระราชทาน
ราชอิสริยาภรณ์อันมีศักดิ์รามาธิบตี กล่าวถวายสัตย์ปฏิญาณสาบานตนจบแล้ว พระครู
สดานันท์มนีเชิญน้ำพระพิพัฒน์สัตยาทูลเกล้าฯ ถวาย แล้วผู้รับพระราชทานราชอิสริยาภรณ์
อันมีศักดิ์ รามาธิบตี ดื่มน้ำพระพิพัฒน์สัตยาตามลำดับ เสร็จแล้วพระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัวทรงประเคนจตุปัจจัยไทยธรรม พระสงฆ์ ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก
เสด็จพระราชดำเนินกลับ

เวลา ๑๗ นาฬิกา เป็นวันเสด็จออกมหาสมาคม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เสด็จออก ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวประทับยังหน้าพระราชบัลลังก์นพปฎลมหาเศวตฉัตร
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าแก่พระราช
วงศ์และข้าทูลละอองพระบาท แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปยังอุโบสถวัดพระศรีรัตน
ศาสดาราม ทรงจุดธูปเทียนถวายนมัสการพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากรและพระพุทธ
รูปฉลองพระองค์แล้ว เสด็จพระราชดำเนินไปยังปราสาทพระเทพบิดร ทรงจุดธูปเทียน
เครื่องราชสักการะถวายบังคมสมเด็จพระบูรพมหากษัตริราช แล้วเสด็จพระราช
ดำเนินกลับ

ในวันที่ ๕ พฤษภาคม นี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปิดปราสาทพระเทพบิดร
ในพระบรมมหาราชวัง ให้พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการและประชาชน ได้ถวายบังคม
สมเด็จพระบูรพมหากษัตริราช ตั้งแต่เวลา ๘ นาฬิกา จนถึง ๑๗ นาฬิกา และ
เจ้าพนักงานจัดสมุดไว้ให้ข้าราชการและประชาชน ลงนามถวายพระพร ณ พระบรมมหาราช
วังด้วย

โดยที่ประจักษ์อยู่ทั่วกันแล้วว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงกอรปด้วยทศพิธราชธรรม โดยพระปรีชาสามารถ และพระมหากรุณาธิคุณ พระองค์ได้ทรงนำความร่มเย็นเป็นสุขมาสู่ประเทศและประชาชนชาวไทย ทรงขจัดปัดเป่าสรรพภัยและความทุกข์ยากเดือดร้อนลำเค็ญของพสกนิกรทั่วทุกภูมิภาค พระองค์ทรงเป็นสัญลักษณ์แห่งสามัคคีธรรม ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เมื่อประเทศชาติตกอยู่ในความยุ่งยาก ไม่ว่าจะโดยภัยธรรมชาติหรือในภาวะคับขัน เนื่องด้วยความผันผวนทางการเมือง พระบารมีและพระบรมเดชานุภาพก็ได้แผ่ปกคลุมครอบงำจิตใจนั้นให้ประเทศชาติกลับคืนสู่ภาวะปกติได้โดยเร็ว จึงทรงเป็นมิ่งขวัญเป็นดวงประทีปนำแสงสว่างและความหวังทั้งปวงมาสู่พสกนิกรทั้งมวล นอกจากทรงประกอบพระราชกรณียกิจในฐานะองค์พระประมุขแล้ว พระองค์ยังทรงสนพระราชหฤทัยศึกษาค้นคว้า โปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชดำริ และแนวทางปฏิบัติในการดำเนินงานด้านการพัฒนาและการสังคมสงเคราะห์ เพื่อความอยู่ดีมีสุขของประชาราษฎร์ โดยมีได้ทรงย่อท้อต่อความยากลำบาก ไม่ว่าจะในถิ่นทุรกันดารหรือในเขตที่มีภัยอันตรายจากผู้ก่อการร้าย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถ จะเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมเยียน เพื่อบำรุงขวัญของเจ้าหน้าที่หรือพสกนิกร นับแต่ได้ทรงประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๔๙๓ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันนี้ พระมหากรุณาธิคุณและพระบรมเดชานุภาพได้ปรากฏเป็นที่ประจักษ์แผ่ไพศาลไปทั้งในประเทศและทั่วโลก ซึ่งต่างแซ่ซ้องสาธุการสดุดี พระเกียรติคุณตลอดมา

ดังนั้น เนื่องในโอกาสที่มหามงคลวาระราชพิธีฉัตรมงคล เฉลิมสิริราชสมบัติ ในวันที่ ๕ พฤษภาคม ศกนี้ จึงเป็นศุภวารอันควรที่ประชาชนชาวไทยทั่วหน้า จะได้พร้อมกันสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ น้อมเกล้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล เพื่อให้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระผู้ทรงเป็นมิ่งขวัญร่มเกล้าของชาวไทย ทรงพระเกษมสำราญ ยังยืนในสิริราชสมบัติ พระบรมเดชานุภาพแผ่ไพศาล เป็นฉัตรเกล้าชาวไทย ตลอดชั่วกาลนาน

ออกอากาศ

ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

วันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๒๒

วันฉัตรมงคล

ท่านผู้ทรงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา เรียบเรียง

ปาฐกถาของพระยาศรีวิศาลวาจา เมื่อวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๗ เรื่อง “พระมหากษัตริย์ในประเทศไทย” มีความตอนหนึ่งว่า

“ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้วโดยย่อถึงพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ในประเทศไทย นับตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ มา เราได้ใช้ระบอบประชาธิปไตย ภายใต้รัฐธรรมนูญแล้ว พระราชอำนาจและพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ก็เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่พระราชประเพณีเกี่ยวกับตำแหน่งหน้าที่ของพระมหากษัตริย์ยังดำรงอยู่ พระมหากษัตริย์ของเรายังคงทรงรักษาไว้ซึ่งทศพิธราชธรรมและประเพณีธรรมข้างต้นนั้น เพราะว่าที่แท้แล้ว ธรรมเหล่านี้เป็นหลักชัยของการปกครองที่ดี อันเป็นวัตถุประสงค์ของการปกครองทั้งหลาย ก็เพื่อจะประสาทความสุขและความร่มเย็นแก่อาณาประชาราษฎร์ รัฐบาลใดปกครองได้ผลดังกล่าวนี้อันแล้ว ก็นับได้ว่าได้ปฏิบัติหน้าที่ที่ต้องปฏิบัตินั้นครบถ้วนแล้ว”

ข้อความตอนที่ว่า “แต่พระราชประเพณีเกี่ยวกับตำแหน่งหน้าที่ของพระมหากษัตริย์ดำรงอยู่พระมหากษัตริย์ของเรายังคงทรงรักษาไว้ซึ่งทศพิธราชธรรม และประเพณีธรรม เพราะว่าที่แท้แล้วธรรมเหล่านี้เป็นหลักชัยของการปกครองที่ดี เพื่อจะประสาทความสุขและความร่มเย็นแก่อาณาประชาราษฎร์” นั้น ย่อมปรากฏชัดแจ้งอยู่ในพระประณมบรมราชโองการจากพระโอรสของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผู้ทรงรับพระมูรธาภิเษกเป็นบรมราชาธิราชเป็นเจ้าเป็นใหญ่แก่ปวงชนชาวไทย ดังพระนิพนธ์ในพระวรราชคเณศ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากรทรงไว้ในเรื่อง “บรมราชาภิเษก” ซึ่งขอเชิญมาตอนที่เกี่ยวกับพระประณมบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังนี้

“แล้วพระสิทธิชัย จึงกล่าวคำถวายพระเศวตฉัตร และพราหมณ์อื่นกล่าวคิเวทวิชณมุนต์เป็นภาษาโบราณ และถวายชัยด้วยมคธและสยามภาษา ซึ่งพระเจ้าอยู่หัว รับสั่งว่า

“ดูกรพราหมณ์ บัดนี้ เราทรงราชภาระครองแผ่นดินโดยธรรมสม่ำเสมอ เพื่อประโยชน์เกื้อกูลสุขแห่งมหาชน เราแผ่อาณาเหนือท่านทั้งหลายกับโภคสมบัติ เป็นที่พึงจัดการป้องกัน อันเป็นธรรมสืบไป ท่านทั้งหลายจงวางใจอยู่ตามสบายเถอญ” พระมหाराชครูรับว่า

“ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ขอรับพระบรมราชโองการ พระบันฑูรสุรสิงหนาทประณมธรรมิกราชาวาจา ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ

นี่เป็นระยะสำคัญที่สอง เพราะพระมหากษัตริย์มีพระบรมราชโองการเป็นครั้งแรก แล้วทรงหลั่งน้ำจากพระเศวตฉัตรทักษิณทักษิณ ตั้งสัตยาธิษฐานที่จะทรงเป็นธรรมิกราช”

จากนั้นแล้ว พระมหากษัตริย์เสด็จออกมหาสมาคมทั้งฝ่ายหน้าและฝ่ายใน ทรงรับคำถวายชัยมงคลจากพระบรมวงศานุวงศ์ เสนามาตย์ราชบริพาร ทรงรับสิริราชสมบัติ

และพระราชอาณาจักรจากมุขอมายัตย หัสนาธิราชบาลฝ่ายสมุหพระกลาโหม สมุหนายก และจตุสดมภ์ แล้วจึงพระราชทานอนุญาตให้บรรดาข้าราชการทุกฝ่ายดำรงตำแหน่งรักษาราชอาณาและราชสมบัติในหน้าที่ของตนสืบต่อไป

เมื่อเสด็จพระราชดำเนินในพระราชพิธีประกาศพระองค์เป็นพุทธศาสนูปถัมภก และเกลี้ยพระราชมณเฑียรแล้ว พระราชพิธีบรมราชาภิเษกจึงยุติลง ทรงดำรงราชไชยวรยศเป็นพระมหากษัตริยาธิราชแห่งราชอาณาจักรไทยอย่างสมบูรณ์

พระมหากษัตริย์ของไทยเราแต่โบราณสมัยมาแล้ว ทรงประพฤติปฏิบัติพระองค์เป็นธรรมิกราชตามพระราชวาจาที่ทรงเปล่งพระประณมบรมราชโองการ แต่ละพระองค์จะทรงปฏิบัติได้มากน้อยเพียงใดย่อมเป็นไปตามธรรมดาของมนุษย์วิสัย พระชนมชีพและพระราชภารกิจประจำวันย่อมพัวพันใกล้ชิดกับความเป็นอยู่ของราษฎร ทรงมนสิการคำนึงถึงแต่ทุกข์สุขของราษฎรกว่าสิ่งอื่นใด ในเมื่อราษฎรมีทุกข์ พระธรรมิกราชย่อมมีพระราชหฤทัยร่วมด้วย และทรงถือเป็นพระราชภารกิจสำคัญที่จะต้องแก้ไขทุกข์ยากของประชาราษฎรโดยด่วน เมื่อราษฎรประสบโชคชัยมีความสำเร็จในชีวิต ได้กินดีอยู่ดี ก็ทรงโสมนัสยินดี ในคัมภีร์พระธรรมศาสตร์และในพระไตรปิฎก มีคำกล่าวไว้ว่า พระมหาสมมตราช (คือผู้ที่ได้รับเลือกขึ้นเป็นราชา) ตั้งอยู่ในราชธรรม ๑๐ ประการ ทรงเบญจางคศิลป์เป็นปกติและอัชฌาณคิกศิลป์เป็นอุโบสถศิลป์ ประกอบด้วยพระเมตตากรุณา แก่สัตว์ทั้งปวง และทรงไว้ซึ่งประพฤทธิธรรมสี่ประการ คือ พิจารณาซึ่งความชอบความผิดแห่งผู้กระทำให้เป็นประโยชน์และไม่เป็น ประโยชน์แก่พระองค์ ๑ ทนบำรุงบุคคลผู้มีศีล ๑ ประมูลมาซึ่งพระราชทรัพย์โดยชอบธรรม ๑ รักษาพระนครราชเสมา ให้เป็นสุขเกษมโดยยุติธรรม ๑ อนึ่งพระลักษณะแห่งพระธรรมิกราช ยังมีอธิบายไว้ในลักษณะของพระจักรพรรดิตามที่พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากรทรงคัดมาไว้ในพระนิพนธ์เรื่อง "บรมราชาภิเษก" ดังนี้

"วัตรระ คือหน้าที่ของพระจักรพรรดิ จะต้องเป็นผู้นิยมนับถือธรรม เป็นผู้สนับสนุนธรรม จะต้องเอาพระทัยใส่คัมภีร์บรรดาผู้อาศัยอยู่ในแคว้นแคว้นของพระองค์คือ ผู้เป็นอันโตชน (คนภายในครอบครัว) ผู้เป็นพลกาย (คนในกองทัพ) ผู้เป็นอนุยนต์ (ติดสอยห้อยตาม) ผู้เป็นพราหมณ์และคหบดี ตลอดจนสัตว์สี่เท้าสองเท้าต้องทรงสอดส่องมิให้มีการอธรรมเกิดขึ้นได้ในแคว้นแคว้นของพระองค์ และเกื้อกูลคนจนด้วย

อนึ่งเมื่อผู้มีศีลรู้จักสรวมตนและปฏิบัติตน เพื่อความดีมาสู่พระองค์ และทูลถามถึงอะไรดี อะไรผิด อะไรชอบ อะไรถึงทำ อะไรถึงเว้น พระองค์จะต้องฟังเขาโดยตลอด แล้วห้ามปรามอย่าให้เขาไปทางชั่วสนับสนุนให้เขาไปในทางที่ดี ดังนี้"

ดังได้พรรณนาสาธกมานั้น คือพระลักษณะของพระธรรมิกราช ผู้ทรงเปล่งพระประณมบรมราชโองการว่า ".....บัดนี้เราทรงราชภาระครองแผ่นดินโดยธรรมสม่ำเสมอเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและสุขแห่งมหาชน...."

พระมหากษัตริยาธิราชของไทยพระองค์ปัจจุบัน ผู้ทรงพระบรมนามาภิไธยว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงดำรงรักษาพระราชวาจาอันเป็น พระประณมบรมราชโองการไว้อย่างผ่องแผ้วและมั่นคง ทรงปฏิบัติตามพระราชวาจาอันนั้น โดยสมบูรณ์ นับแต่วันที่ได้ทรงรับพระบรมราชาภิเษกมาได้ ๓๓ พรรษาแล้ว เป็นที่ประจักษ์ชัดและซาบซึ้งหัวใจไทยทั้งหลายว่า ทรงบริบูรณ์ด้วยทศพิธราชธรรม ประพฤติธรรม และจักรพรรดิวัตรครบถ้วนทุกประการ เกินถ้อยคำที่จะแสดงหามาพรรณนาสาธยายพระเดชพระคุณอันล้นเกล้าฯ แก่ชาวไทยทั่วขอบขัณฑสีมา ทรงเป็นยิ่งกว่าบิดาของประชากรชาวไทย ทรงเป็น “พลังแห่งแผ่นดิน” อารังความมั่นคงของแผ่นดินไทยปัจจุบันไว้ได้ ด้วยพระราชหฤทัย เด็ดเดี่ยวกล้าหาญสมกับที่ทรงปฏิบัติในบรมชัตติยสกุลโดยแท้ เห็นถนัดนับแต่มหามงคลดิถีแรก ที่ทรงยอมรับสิริราชสมบัติเพื่อป้องกันอาณาประชาราษฎรไทยตลอดมาจนปัจจุบันกาล

พระราชดำรัสที่พระราชทานแก่อธิบดีสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติใน พ.ศ. ๒๕๑๖ และอดีตรัฐมนตรีและตุลาการ ซึ่งเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาททูลเกล้าฯ ถวายเงินโดยเสด็จพระราชกุศลเมื่อวันศุกร์ที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๑๘ ณ ตึกหน้าจักรวรรดิราชมงคลนั้น หนังสือพิมพ์ชาวไทย ฉบับที่ ๗๕๖๗ วันอังคารที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๑๘ อัญเชิญมาลงไว้เป็นตอนๆ มีตอนหนึ่งที่จับใจและตื้นตันใจแก่ผู้อ่านเหลือจะพรรณนาขอเชิญความตอนนี้มาดังนี้

“.....ที่เขาเรียกกันว่า แม่ลำปางโคตร อะไรรั้น ข้าพเจ้าไม่หวั่นกลัว และไม่หนีด้วย ข้าพเจ้าจะยอมตายอยู่ตรงที่นี้ ข้าพเจ้ายืนอยู่ที่นี่แหละ และจะสู้แม้ว่าจะเหลืออยู่เป็นคนสุดท้ายก็ตาม”

เพลงพระราชนิพนธ์ “เราสู้” จึงถือกำเนิดขึ้น ถ้อยคำและทำนองของเพลงเจียบขาด เข้มคม ปลุกเร้าหัวใจคนไทยทั่วชาติให้เพิ่มพูนความหวงแหนแผ่นดินไทยอย่างมอภาย ถวายชีวิต อุทิศให้ได้ทุกเมื่อ เพื่อปกป้องอิสรภาพของชาติไทย เนื้อร้องท่อนหนึ่งมีดังนี้

“.....ถึงซูแม่ลำปางโคตรก็ไม่หวั่น จะสู้กันไม่หลบหนีหาย สู้ตรงนี้สู้ที่นี้สู้จนตาย ถึงเป็นคนสุดท้ายก็ลองดู.....”

เนื่องในโอกาสชัตติสมัยฉัตรมงคลดิถี เวียนมาบรรจบครบรอบปีที่ ๓๗ ณ ๕ พฤษภาคม พระพุทธศักราช ๒๕๒๖ นี้ ไทยไทยทั่วพระราชอาณาจักร ขอพระราชทานพระราชวโรกาส น้อมเกล้าฯ ถวายชัยมงคลขอให้ทรงพระเจริญพระชนม์ พระสิริสุขทุกประการ พระโรคาพาธและอริราชจู่ปลาดมลายลาญด้วยพระบารมี สถิตสถาวรเป็นหลักชัยแก่ปวงประชาชี ขั้วกาลนานเทอญ.

ออกอากาศ

ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

วันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๒๖

วันฉัตรมงคล

นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา เรียบเรียง

วันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๒๘ นี้ เป็นวันสำคัญของชาติไทยวันหนึ่ง เพราะเป็นวันฉัตรมงคล หรือวันที่ระลึกในการครบรอบปีของการบรมราชาภิเษกขึ้นเป็นพระราชอาบิดี โดยสมบูรณแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช กล่าวคือพระองค์ได้เสด็จขึ้นครองราชสมบัติสืบต่อสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙ แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปทรงศึกษาอยู่ ณ ทวีปยุโรป จนกระทั่งทรงบรรลุนิติภาวะแล้วจึงได้เสด็จนิวัตประเทศไทย และมีพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๔๙๓ วันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๔๔ จึงเป็นวันฉัตรมงคลปีที่ ๑ และวันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๒๘ นี้เป็นวันฉัตรมงคลปีที่ ๓๙ หรือครบรอบปีที่ ๓๙ แห่งการครองราชสมบัติในรัชกาล เป็นระยะเวลาอันยืนยาวที่พลกนิกรชาวไทยได้รับความร่มเย็นเพราะพระบารมีตลอดมา ดังนั้นคณะอนุกรรมการจัดทำเอกสารภาษาไทย ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ จึงขอสำแดงความจงรักภักดีแด่พระประมุขของชาติ ด้วยการเล่าความหมายของพระราชพิธีบรมราชาภิเษกและพระราชพิธีฉัตรมงคล ในแง่ของสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาพอสมควรแก่เวลา

ด้วยเหตุที่วันฉัตรมงคลเป็นวันที่ระลึกในการครบรอบปีของวันบรมราชาภิเษก ดังนั้น จึงจำเป็นต้องเล่าถึงพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเสียก่อน พระราชพิธีดังกล่าวเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของชาติไทย เพราะเป็นพิธีการแสดงถึงการยอมรับนับถือต่อพระประมุขของสังคม ซึ่งเป็นหัวใจของการปกครองและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของชาติ หลักฐานทางประวัติศาสตร์บอกให้เราทราบว่า ชาติไทยได้เคยมีพิธีต้อนรับหรือรับรองฐานะ ความเป็นประมุขของสังคมอย่างเป็นกิจลักษณะมาแล้ว ตั้งแต่ครั้งพ่อขุนผาเมืองอภิเษก พ่อขุนบางกลางหาวให้เป็นผู้ปกครองเมืองสุโขทัย ดังปรากฏหลักฐานในศิลาจารึกสมัยกรุงสุโขทัยจนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี พระองค์ได้ทรงฟื้นฟูวัฒนธรรมของชาติทุกสาขาให้คืนดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฟื้นฟูพระราชพิธีบรมราชาภิเษกให้ถูกต้องสมบูรณ์ ทรงตั้งคณะกรรมการขึ้นชุดหนึ่งประกอบไปด้วยผู้รู้แบบราชประเพณีครั้งกรุงศรีอยุธยา มีเจ้าพระยาเพชรพิชัยเป็นประธาน สอบสวนระเบียบแบบแผน โดยถี่ถ้วนแล้ว เรียบเรียงขึ้น เป็นตำราพิธีพราหมณ์ใช้ถือปฏิบัติมาจนปัจจุบัน ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาโบราณ ตะวันออกได้ตรวจสอบภาษาที่ใช้ในพระราชพิธีนี้แล้ว มีความเห็นว่าเป็นภาษาทมิฬโบราณ

เหตุที่พระราชพิธีบรมราชาภิเษกเป็นพิธีพราหมณ์นั้น อาจเป็นเพราะเมื่อชนชาติไทยได้ขับไล่อิทธิพลของเขมรจากลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาสำเร็จ สิ่งที่ยังตกค้างอยู่คือวัฒนธรรมของเขมร ซึ่งไทยได้นำเข้ามาใช้ด้วยอันเป็นเรื่องธรรมดาของวัฒนธรรมที่จะต้อง

มีการผสมกลมกลืนกัน ดังนั้นฐานะของพระมหากษัตริย์ซึ่งเดิมเรายึดถือว่าเป็นพ่อเมือง ผู้ปกป้องประชาชนดุจพ่อปกครองลูก และต่อมาเมื่อได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมมอญจาก อาณาจักรทวารวดีเข้ามาสู่ชีวิตประจำวัน จึงเป็นราชประเพณีที่พระมหากษัตริย์ทรง บำเพ็ญทศพิธราชธรรมเป็นธรรมิกราชดุจดังพระเจ้ามหาสมมตราชแห่งคัมภีร์พระธรรม ศาสตร์นั้น ครั้นเมื่อได้รับเอาลัทธิเทวราชของเขมรมาใช้ จึงมีหลักการใหม่ว่าพระมหากษัตริย์นั้นเป็นอวตารของพระผู้เป็นเจ้า พระราชพิธีบรมราชาภิเษกจึงเริ่มด้วยการที่ พราหมณ์จะสาธยายมนต์ เชิญพระผู้เป็นเจ้าลงมาสู่องค์พระมหากษัตริย์ ให้แต่งพระองค์ ด้วยสายสังวาลย์ธูราเช่นเดียวกับพระอิศวร ใช้คำพูดแก่พระองค์เช่นเดียวกับพระผู้เป็นเจ้า แต่อย่างใดก็ตามลัทธิเทวราชของเขมรนั้นก็ติดอยู่เพียงเปลือกนอกโดยจิตใจของคนไทย ยอมรับแต่ว่าเรื่องเหล่านี้เป็นแต่เครื่องประกอบพระราชอิสริยยศเท่านั้น คือ พระมหากษัตริย์ซึ่งยังมีได้ทรงทำพระราชพิธีบรมราชาภิเษก จะไม่ใช่คำว่า “พระบาท” นำหน้า “สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว” คำสั่งของพระองค์ก็ไม่เรียกว่า “พระบรมราชโองการ” และที่สำคัญอีกประการคือยังไม่มีการใช้นพปฎลเศวตฉัตรหรือฉัตรขาว ๙ ชั้น

การพระราชพิธีบรมราชาภิเษกนั้น อาจแบ่งแยกขั้นตอนของพิธีออกเป็น ๕ ลำดับได้ดังนี้

๑ ชั้นเตรียมพิธี มีการทำพิธีดักน้ำและตั้งพิธีเสกน้ำสำหรับถวายเป็นน้ำอภิเษก และน้ำสรงมุรธาภิเษก น้ำอภิเษกนั้นต้นตำราให้ใช้น้ำจากแม่น้ำ ๕ สายในชมพูทวีปที่ เรียกว่าปัญจมหานที อันเป็นการไม่สะดวกของไทยจึงเปลี่ยนเป็นน้ำจากสถานที่สำคัญ ๗ ภายในราชอาณาจักร ซึ่งในรัชกาลปัจจุบันได้ดักน้ำมาจากที่ต่าง ๆ ๑๘ แห่ง แล้วทำพิธี เสกน้ำ ณ เจดีย์สถานสำคัญในสถานที่นั้นก่อนจึงจัดส่งมาเข้าพิธีที่กรุงเทพฯ ต่อไป ใน ชั้นเตรียมพิธีนี้ยังมีพิธีจารึกพระสุพรรณบัฏดวงพระบรมราชสมภพ และแกะพระราช ลัญจกรคือดวงตราประจำรัชกาล

๒ พิธีเบื้องต้น มีการตั้งน้ำวงด้าย จุดเทียนชัย และเจริญพระพุทธมนต์ในการ พระบรมราชาภิเษก

๓ พิธีบรมราชาภิเษก เริ่มด้วยการสรงพระมุรธาภิเษก จากความหมายเดิมว่า ก่อนจะทำพิธีใหญ่ต้องอาบน้ำทำความสะอาดร่างกายเสียก่อน จากนั้นสมเด็จพระเจ้า อยู่หัวจะเสด็จพระราชดำเนินไปประทับเหนือพระที่นั่งอัฐทิศอุทุมพรราชอาสน์ อันเป็น พระราชอาสน์ ๘ เหลี่ยมภายใต้เศวตฉัตร ๗ ชั้น ราชบัณฑิตและพราหมณ์นั่งประจำทิศทั้ง ๘ กล่าวคำถวายพระพรชัยมงคล ถวายดินแดนแต่ละทิศให้สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงคุ้มครอง ในรัชกาลปัจจุบันได้เปลี่ยนราชบัณฑิตเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแทน

เมื่อเสร็จพิธีรับน้ำอภิเษกแล้วจึงเสด็จไปสู่พระราชอาสน์องค์ใหม่ ได้แก่ พระที่นั่ง ภัทรบิฐ พระมหाराชครูเริ่มพิธีพราหมณ์ ร่ายเวทย์สรรเสริญไกรลาศ เชิญพระอิศวร เสด็จมาสถิตองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จบแล้วกราบบังคมทูลเฉลิมพระปรมาภิไธย

กราบบังคมทูลถวายเครื่องราชกกุธภัณฑ์ คือของใช้ที่เป็นเครื่องหมายแห่งความเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ๕ อย่าง เมื่อถวายพระมหาพิชัยมงกุฏ ทรงรับมาสวมพระเศียร ปัจจุบันอนุโลมเช่นเดียวกับธรรมเนียมตะวันตก ถือว่าเป็นตอนสำคัญที่สุดของพิธี จึงมีการเป่าสังข์ ชับฉันทะว่ ประโคมดนตรี ทหารยิงปืนใหญ่ถวายคำนับ พระสงฆ์ ย่าระฆังและสวดชัยมงคลคาถาทั่วพระราชอาณาจักร ต่อจากนั้นได้ถวายพระแสง อัญวุธคืออาวุธเครื่องป้องกันตัว และในที่สุดได้พระราชทานกระแสงพระราชดำรัสรับว่าจะปกครองแผ่นดินโดยธรรม เป็นพระปฐมบรมราชโองการ

๔ พิธีเบื้องปลาย ครั้นตอนกลางวันแต่เดิมได้เสด็จออกท้องพระโรง ทรงรับมอบอำนาจและทรัพย์สินต่าง ๆ จากเจ้านายและข้าราชการแล้ว ทรงอนุญาตให้ท่านเหล่านั้นรับราชการต่อไปในหน้าที่เดิม ปัจจุบันได้เปลี่ยนเป็นเสด็จออกมหาสมาคมเพื่อรับคำถวายพระพร และตั้งแต่วันที่ ๗ เป็นต้นมา ได้มีพระราชพิธีประกาศสถาปนาสมเด็จพระบรมราชินีแล้วเสด็จพระราชดำเนินไปประกาศพระองค์เป็นศาสนูปถัมภกในพระวรพุทธศาสนา ถวายบังคมพระบรมศพพระบรมอัฐิพระอัฐิ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระอัครมเหสีในรัชกาลก่อน ๆ และเสด็จเฉลิมพระราชมณเฑียรคือการขึ้นบ้านใหม่แบบไทย

๕ เสด็จพระราชดำเนินเลียบพระนคร โดยกระบวนพยุหยาตราใหญ่ทั้งทางสถลมารคและทางชลมารค เพื่อให้อาณาประชาราษฎร์ได้มีโอกาสเฝ้าชมพระบารมี หรืออีกนัยหนึ่งคือการแสดงตัวให้ประชาชนรู้จักนั่นเอง

ส่วนพระราชพิธีฉัตรมงคลนั้น เดิมเป็นงานพิธีของเจ้าพนักงานที่มีหน้าที่รักษาเครื่องราชูปโภคและพระทวารประตู่ จึงจัดการสมโภชสังเวศน์เครื่องราชูปโภคที่ตนรักษา ทุกปีในเดือนหก ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริว่า ในอารยประเทศย่อมนับถือว่า วันคล้ายวันบรมราชาภิเษกเป็นวันมงคลสมัยควรเฉลิมฉลอง จึงทรงริเริ่มวันฉัตรมงคลขึ้น แต่เนื่องจากเป็นธรรมเนียมใหม่อธิบายให้ใครฟังก็ไม่ค่อยเข้าใจ เผอิญวันบรมราชาภิเษกไปตรงกับวันสมโภชเครื่องราชูปโภคที่มีมาแต่เดิม จึงทรงอธิบายว่า วันฉัตรมงคลเป็นวันสมโภชเครื่องราชูปโภค ทำให้ไม่มีใครตั้งใจสงสัยอะไร แต่พอถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว วันบรมราชาภิเษกตรงกับเดือนสิบสอง จะโปรดเกล้าฯ ให้จัดงานฉัตรมงคลในเดือนสิบสอง ก็ไม่มีผู้ใหญ่ท่านใดยินยอม จึงทรงแก้ไขด้วยการออกพระราชบัญญัติว่าด้วยตราจุลจอมเกล้าสำหรับตระกูลขึ้น ให้มีการพระราชทานตรานี้ตรงกับวันคล้ายวันบรมราชาภิเษก ท่านผู้หลักผู้ใหญ่จึงยินยอมให้เลื่อนงานวันฉัตรมงคลมาตรงกับวันคล้ายวันบรมราชาภิเษกได้ แต่ยังให้รักษาประเพณีสมโภชเครื่องราชูปโภคอยู่ตามเดิมรูปงานวันฉัตรมงคลจึงเป็นดังนี้จนปัจจุบัน

ขั้นตอนของงานวันฉัตรมงคลในปัจจุบันมักกำหนดเป็น ๓ วัน คือวันที่ ๓ พฤษภาคม มีงานบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทาน คือพิธีทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ พระบรมราช

บุรพการี ซึ่งจะทรงทำทุกครั้งก่อนเริ่มพระราชพิธีใหญ่ ๆ แสดงถึงความเคารพนับถือ และรำลึกถึงบรรพบุรุษอันเป็นวัฒนธรรมอันดีงามของชาติไทย และวันนี้บางปีได้เพิ่มพระราชพิธีต๋องหมุดต๋องชัยเฉลิมพลที่จะพระราชทานแก่หน่วยทหารบางหน่วยเข้าไว้ด้วย

รุ่งขึ้นวันที่ ๔ พฤษภาคม เริ่มพระราชพิธีฉัตรมงคล เจ้าพนักงานจะได้ัญเชิญเครื่องราชกกุธภัณฑ์ขึ้นประดิษฐานบนพระแท่นใต้พระมหานพปฎลเศวตฉัตร พระราชครูหัวหน้าพราหมณ์อ่านประกาศพระราชพิธีฉัตรมงคล แล้วทรงสดับพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์

วันที่ ๕ พฤษภาคม เสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานภัตตาหารพระสงฆ์ที่เจริญพระพุทธมนต์เมื่อวันก่อน ทรงบูชาเครื่องราชกกุธภัณฑ์ พราหมณ์เบิกแว่นเวียนเทียนสมโภชพระมหาเศวตฉัตรและเครื่องราชกกุธภัณฑ์ ตอนเย็นมีการพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้า แล้วเสด็จไปทรงนมัสการพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร และถวายบังคมพระบรมรูปสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้าที่ปราสาทพระเทพบิดร เป็นเสร็จพระราชพิธี

งานพระราชพิธีฉัตรมงคล เป็นเครื่องหมายยืนยันว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติมาครบรอบชวบปีด้วยดีอีกวาระหนึ่ง และในรอบปีพระราชกรณียกิจและพระราชอัธยาศัยทำให้เหล่าพสกนิกรเกิดความปีติยินดี สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเพิ่มขึ้นตามลำดับ รัฐบาลเองก็ได้รำลึกถึงพระบรมราชปณิธานในพระปฐมบรมราชโองการ ที่มีพระราชดำรัสว่า "เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม" และได้น้อมนำอัญเชิญมาเป็นแนวอุดมการณ์ เพื่อสร้างสรรค์แผ่นดินไทยให้เป็นแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง โดยมุ่งพัฒนาจิตใจของประชาชนให้เป็นคนดี มีศีลธรรม ห่างไกลจากอบายมุข และอยู่ร่วมกันด้วยความสุขตามแนววิถีทางประชาธิปไตย ตลอดจนพัฒนาด้านเศรษฐกิจด้วยการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และวันที่ ๕ พฤษภาคมนี้ทางราชการก็จะได้ชักชวนให้พี่น้องประชาชนร่วมชุมนุมกันทั่วราชอาณาจักรบำเพ็ญกุศลถวายอาหารบิณฑบาตแด่พระภิกษุสงฆ์ และมีการอ่านคำถวายราชสดุดีถวายชัยมงคลให้ทรงพระเกษมสำราญพระชนมพรรษายิ่งยืนนานเป็นมิ่งขวัญแห่งพสกนิกรชาวไทยไปชั่วกาลนาน.

ออกอากาศ

ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

วันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๒๘

บทความเฉลิมพระเกียรติเนื่องในวันคล้ายวันราชาภิเษกสมรส

นางวัลลีย์ ปราสาททองโอสถ เรียบเรียง

ถ้ามีใครตั้งคำถามว่า วันที่ ๒๘ เมษายน เป็นวันที่มีความสำคัญอย่างไรสำหรับประชาชนชาวไทย พวกเราหลาย ๆ คนอาจจะตอบไม่ได้ เพราะวันนี้มิได้ถือเป็นวันหยุดของทางราชการ มิได้เป็นวันสำคัญทางศาสนา แต่ถ้าจะแนะนำให้สะกิดใจว่าวันนี้เป็นวันสำคัญเกี่ยวกับองค์พระประมุขอันเป็นที่รักยิ่งของประชาชนชาวไทย หลายคนก็คงจะนึกขึ้นได้ว่า วันนี้คือวันราชาภิเษกสมรสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน

นับย้อนหลังไปจากวันนี้ เมื่อ ๒๙ ปีที่แล้ว วันที่ ๒๘ เมษายน ๒๔๙๓ ใครขอนำเอาข้อความจากหนังสือ พระราชพิธีราชาภิเษกสมรส ซึ่งเป็นพระนิพนธ์ของพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร มาถ่ายทอดสู่กันฟัง เพื่อจะได้ช่วยเตือนความทรงจำสำหรับผู้ที่จะจดจำเหตุการณ์ครั้งนั้นได้ และช่วยให้ผู้ที่เกิดไม่ทันได้ทราบเรื่องราวของพระราชพิธีอันน่าชื่นชมยินดี และนำมาซึ่งความปลาบปลื้มโสมนัส แก่เหล่าพสกนิกรทั่วหน้ากัน

หนังสือพระราชพิธีราชาภิเษกสมรสได้เล่าเหตุการณ์ไว้ว่า เมื่อเวลา ๙.๓๐ นาฬิกา วันที่ ๒๘ เมษายน ๒๔๙๓ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปสู่วังสมเด็จพระราชบิดา ตาบลปทุมวัน ประทับ ณ ห้องรับแขก ตาหนักสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ณ ที่นั้น หม่อมเจ้านักขัตรมงคล กิตติยากร ได้ทรงพาหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิตติยากร ไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงลงพระปรมาภิไธยในทะเบียนสมรส ซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้ทูลเกล้าฯ ถวาย แล้วโปรดเกล้าฯ ให้หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิตติยากร ลงนามในทะเบียนสมรส และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ราชสักขี คือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนชัยนาทนเรนทร ลงพระนามและจอมพล ป. พิบูลสงคราม ลงนามด้วย หลังจากนั้น สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จไปถวายนมัสการพระพุทธปฏิมาชัยวัฒน์ รัชกาลที่ ๒ และที่ ๕ พร้อมด้วย หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิตติยากร พอถึงเวลา ๑๐.๔๕ นาฬิกา สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ถวายน้ำพระพุทธมนต์ เทพมนต์ และทรงเจิมแต่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และทรงรดน้ำพระพุทธมนต์ เทพมนต์ และทรงเจิมแต่หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิตติยากร ในการพระราชพิธีราชาภิเษกสมรสตามราชประเพณี

ในวันเดียวกันนั้น เวลา ๑๑.๐๐ นาฬิกา สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศสถาปนา หม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิตติยากร เป็นสมเด็จพระราชินี ในตอนบ่ายทั้งสองพระองค์เสด็จออก ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณมหินทราเทพวิมาน เพื่อให้พระบรมวงศานุวงศ์ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายพระพรชัยมงคล ข้อความ

ตอนหนึ่งในคำถวายพระพรของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนชัยนาทนเรนทร กราบบังคมทูลว่า“.....ข้าพระพุทธเจ้า พระบรมวงศานุวงศ์ ทั้งหลาย ต่างพากันปลาบปลื้มปิติโสมนัสด้วยความจงรักภักดี ที่ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทเป็นพลเทพย์แห่งพระราชจักรีวงศ์ ได้ทรงพิจารณาเลือกสรรประสพผู้ที่สมควรแก่การสนองพระยุคลบาท ร่วมทุกข์สุขแบ่งเบาพระภาระในภายภาคหน้า.....” หลังจากนั้นเสด็จออก ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย มหาศรียพินาณ ให้คณะรัฐมนตรี คณะทูต สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทน และข้าราชการเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทกราบบังคมทูลพระกรุณาแสดงความชื่นชมยินดีและถวายพระพรชัยมงคล ในตอนคำได้มีการเล็งฉลองพิธีราชาภิเษกสมรสเป็นส่วนพระองค์สำหรับพระราชวงศ์ผู้ใกล้ชิดเท่านั้น

จากเรื่องราวโดยสังเขปที่กล่าวมานี้ ผู้ฟังทั้งหลายคงจะเห็นแล้วว่าพระราชพิธีราชาภิเษกสมรสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ นั้น ได้ดำเนินไปอย่างถูกต้องตามแนวกฎหมาย ในฐานะทรงเป็นกษัตริราช ภายใต้อำนาจปกครองในระบอบประชาธิปไตย เป็นไปตามโบราณราชประเพณีของไทย และท้ายที่สุดมีข้อสังเกตอันจะเว้นไม่กล่าวถึงมิได้ก็คือ งานเล็งฉลองพระราชพิธีราชาภิเษกสมรสนั้น ได้ทรงกระทำอย่างประหยัด เป็นการส่วนพระองค์ นับเป็นตัวอย่างอันดีที่พวกเราทุกคนควรจะสังวรณ และยึดถือปฏิบัติเจริญรอยพระยุคลบาท

นับแต่วันพระราชพิธีราชาภิเษกสมรสมาจนบัดนี้ เป็นเวลา ๒๙ ปี ช่วงเวลานี้สำหรับคู่สมรสโดยทั่วไปแล้ว นับว่าเป็นระยะที่สำคัญที่สุดของชีวิต เพราะเป็นระยะให้กำเนิดบุตรธิดาสืบวงศ์ตระกูล ซึ่งคู่สมรสจะต้องช่วยกันให้ความเอาใจใส่ดูแลอบรมสั่งสอนให้การศึกษา เป็นระยะที่จะต้องเลือกประกอบอาชีพให้เป็นหลักฐาน สร้างฐานะของครอบครัวให้มั่นคงและประกอบภาระกิจอื่น ๆ ตามหน้าที่พลเมืองดีของประเทศชาติ

เมื่อเราหันมาดูเหตุการณ์ในช่วงเวลา ๒๙ ปี หลังจากพระราชพิธีราชาภิเษกสมรสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ แล้ว ก็เป็นที่ประจักษ์ชัดว่าทั้งสองพระองค์ได้ทรงครองชีวิตสมรสที่ประสบความสำเร็จอย่างหาได้ยากยิ่งในด้านพระราชภาระส่วนพระองค์ในครอบครัวแล้ว ก็นับว่าเป็นที่น่าชื่นชมยินดี และเป็นโชคดีสำหรับประชาชนชาวไทยที่ได้เห็นพระราชโอรสและพระราชธิดาขององค์พระประมุขได้เจริญพระชันษาผ่านการศึกษาเล่าเรียนไปตามขั้นตอนในสาขาวิชาต่าง ๆ ตามที่ทรงสนพระทัย ได้ช่วยแบ่งเบาพระราชภาระของพระบรมชนกนาถและพระบรมราชชนนีเป็นตัวอย่างของบุตรธิดาที่ดี อันน่าภาคภูมิใจของผู้เป็นบิดา มารดา

นอกจากพระราชภารกิจในครอบครัวแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ยังทรงมีพระราชภารกิจอีกเป็นอันมากที่ทรงกระทำเพื่อประโยชน์สุขของพสกนิกรชาวไทยทั้งมวล หลังจากพระราชพิธีราชาภิเษกสมรส

และพระราชพิธีบรมราชาภิเษกในปี พ.ศ. ๒๔๙๓ แล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จไปยังประเทศสวิต เพื่อทรงศึกษาต่ออีก ในครั้งนั้นสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ได้ตามเสด็จไปด้วย ทั้งสองพระองค์ก็ได้เสด็จนิวัตพระนครเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงศึกษาสำเร็จแล้ว ในปี พ.ศ. ๒๔๙๔ นับแต่นั้นมาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ก็ได้ทรงเริ่มโครงการต่าง ๆ มาโดยลำดับ ซึ่งทุกโครงการกล่าวได้ว่าล้วนทรงดำริขึ้นจากการที่พระองค์ พร้อมทั้งสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จไปทรงเยี่ยมเยียน ราษฎรทุกหนทุกแห่งทั่วประเทศ แม้ในท้องถิ่นทุรกันดาร ก็ได้ทรงจดวัน ได้ทรงตระหนัก ถึงปัญหาความทุกข์ยากของประชาชนทุกอาชีพ ทั้งในด้านชีวิตความเป็นอยู่และการ ประกอบอาชีพ จึงทรงริเริ่มโครงการต่าง ๆ เพื่อช่วยแก้ปัญหาเหล่านั้น และหาช่องทางที่จะ ช่วยส่งเสริมให้ประชาชนได้มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งนี้ด้วยพระราชหฤทัยที่ ทรงห่วงใยในทุกข์สุขของพสกนิกรของพระองค์ และด้วยความเสียสละโดยมิได้เห็นแก่ความ เหน็ดเหนื่อยพระวรกาย

พระราชภารกิจที่ทรงกระทำเพื่อช่วยเหลือพสกนิกรไทยนั้น มีมากมายนานับการ ส่วนใหญ่มุ่งไปยังกลุ่มประชาชนในท้องถิ่น โดยเฉพาะมุ่งช่วยผ่อนคลายปัญหา การทำมาหากิน จะเห็นได้ว่าโครงการตามพระราชดำริหลายโครงการเป็นโครงการทางด้านการเกษตร ทั้งนี้เพราะประชากรของประเทศส่วนใหญ่ประกอบอาชีพในด้านนี้ เช่น โครงการพัฒนาที่ดินตามพระราชประสงค์ ซึ่งเริ่มที่หุบกระพง จ.ประจวบคีรีขันธ์ เป็น แห่งแรก โครงการนี้มุ่งที่จะช่วยเหลือเกษตรกรในเรื่องของที่ดินทำกิน นอกจากนั้น ยังมีโครงการหลวงพัฒนาชาวเขา โครงการฝนเทียม โครงการปลูกป่า โครงการขุดคลอง ระบายน้ำ แม้แต่ในสวนจิตรลดาเองก็ทรงใช้เป็นที่พักผ่อนงานอาชีพ เช่น การเลี้ยงโคนม เพื่อเป็นตัวอย่างแก่ประชาชนผู้มีอาชีพเลี้ยงโคนม การทำแปลงนาทดลองเพื่อศึกษาพันธุ์ ข้าวและวิธีการเพาะปลูกที่จะให้ผลดี การจัดโรงสีข้าวตัวอย่างและยุ้งข้าวแบบต่าง ๆ เพื่อศึกษาเกี่ยวกับการเก็บรักษาข้าว และวิธีการสีข้าวที่ได้ผลดี ประหยัดค่าใช้จ่าย การเพาะเลี้ยงพันธุ์ปลา ทั้งพันธุ์พื้นเมือง และพันธุ์ปลาจากต่างประเทศ ที่เลี้ยงง่ายและ เลี้ยงได้ดีในทุกภาคเพื่อขยายพันธุ์ปลาแจกจ่ายแก่ราษฎรทั่วประเทศ

พระราชภารกิจขององค์พระประมุข ที่มุ่งช่วยเหลือประชาชนในด้านการประกอบ อาชีพที่น่าสนใจอีกอันหนึ่งก็คือ งานส่งเสริมชาวบ้าน ของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ให้มีอาชีพเพื่อช่วยเสริมรายได้ให้แก่ครอบครัว ส่งเสริมให้ชาวบ้านนำเอาวัสดุในท้องถิ่น มาทำสิ่งของจำหน่าย ทรงฟื้นฟูงานอาชีพของท้องถิ่น เช่น ทรงสนับสนุนให้พื้นฟูงาน ทอผ้าและเลี้ยงไหมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้ผ้ามัดหมี่กลายเป็นสินค้าที่ได้รับความนิยมทั้งในประเทศและต่างประเทศ ช่วยเพิ่มรายได้ให้แก่ราษฎรในท้องถิ่น และโปรดฯ ให้มีการอบรมชาวบ้านให้สามารถประดิษฐ์สินค้าพื้นเมืองที่สวยงาม น่าสนใจ

ช่วยให้มีผู้นิยมซื้อไปใช้กันมากขึ้น โครงการพัฒนาอาชีพในท้องถิ่นของสมเด็จพระบรมราชินีนาถเหล่านี้ นอกจากจะให้ประโยชน์แก่ประชาชนในแง่ของการเพิ่มพูนรายได้แล้ว ยังเป็นการส่งเสริมให้คนรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และเป็นการฟื้นฟูงานฝีมืออันเป็นศิลปะของไทยให้ดำรงคงอยู่อีกด้วย

นอกจากในด้านงานอาชีพแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงสนพระทัยที่จะช่วยบำบัดความทุกข์ในด้านสุขภาพอนามัยของประชาชนในท้องถิ่นห่างไกล ในโอกาสที่เสด็จเยี่ยมราษฎรในท้องถิ่นต่าง ๆ จะมีคณะแพทย์ตามเสด็จไปปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ เมื่อพบผู้ป่วย คณะแพทย์ก็จะทำการรักษาพยาบาลทันที ถ้าผู้ป่วยต้องเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลก็โปรดฯ ให้เจ้าหน้าที่นำเข้ารับการรักษายาบาลเป็นคนใช้ส่วนพระองค์

ในระยะ ๕ - ๖ ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยต้องเผชิญกับปัญหาในทางการเมืองทั้งภายในและภายนอกประเทศหลาย ๆ เรื่อง บางครั้งเหตุการณ์ก็กระทบกระเทือนขวัญของประชาชนมาก แต่ประเทศไทยก็ผ่านพ้นวิกฤตการณ์ต่าง ๆ มาได้โดยลำดับ ทั้งนี้ก็ด้วยพระบารมีและพระมหากรุณาธิคุณของทั้งสองพระองค์ซึ่งทรงเป็นที่ยึดเหนี่ยว เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทยทั้งชาติ ช่วยให้เราสามารถร่วมแรงร่วมใจกันฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ มาได้

พระราชกรณียกิจดังพรรณนามาโดยสรุปนี้ แสดงให้เห็นชัดถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงห่วงใยในราษฎร ย้ำให้เห็นถึงพระราชภารกิจของสมเด็จพระบรมราชินีนาถซึ่งทรงช่วยแบ่งเบาพระราชภาระทั้งในด้านครอบครัวและเพื่อส่วนรวม สมตามคำถวายพระพรของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาชัยนาทนเรนทร ที่ได้หยิบยกมากล่าวไว้ในตอนต้น

หากจะนำเอาพระราชภารกิจทั้งหมดมาเล่าในที่นี้ ก็คงจะไม่มีเวลาพอ จึงได้หยิบยกมากล่าวไว้โดยสังเขปพอเป็นตัวอย่างเท่านั้น ในโอกาสที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จเยือนมาครั้งนี้จึงเป็นวาระที่ประชาชนชาวไทยมีความจงรักภักดี และสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ร่วมกันน้อมเกล้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล ขอให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ จงมีพระชนมายุยิ่งยืนนาน สถิตในราชสมบัติเป็นมิ่งขวัญของพสกนิกรไทยชั่วกาลนาน

ออกอากาศ

ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

วันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๒๒

วันราชาภิเษกสมรส
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
และ
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ
๒๘ เมษายน ๒๕๒๖

คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ เรียบเรียง

วันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๒๖ นี้ เป็นโอกาสขัตติมหามงคลสมัยคล้าย วันราชาภิเษกสมรส ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ผู้ทรงเป็นมิ่งขวัญและเป็นที่รักเทิดทูนแห่งพสกนิกรไทยทั่วหน้า

เมื่อนับย้อนกาลเวลากลับไปสู่วันเดียวกันนี้ ในพุทธศักราช ๒๔๙๓ หรือเมื่อ ๓๓ ปีมาแล้ว เราคงยังจำได้ถึงความปิติยินดีชื่นชมที่องค์พระประมุขของชาติทรงเข้าสู่พระราชพิธีอันเป็นมงคลสำคัญแห่งชีวิต คือมีพระราชพิธีอภิเษกสมรส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ยังทรงบำเพ็ญพระองค์เป็นแบบฉบับแก่พสกนิกรไทยในการเริ่มต้นชีวิตครอบครัว โดยที่ทรงเป็นพระประมุขของประเทศภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย แม้ทรงเป็นบรมขัตติยราชแต่ก็ทรงเคารพและปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมือง กล่าวคือได้ทรงจดทะเบียนสมรสเช่นเดียวกับราษฎรสามัญ โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้ทูลเกล้าฯ ถวายทะเบียนสมรส เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงลงพระปรมาภิไธยแล้ว ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถซึ่งขณะนั้นทรงดำรง พระยศเป็นหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร ทรงลงพระนามาภิไธยพร้อมด้วยสักขี คือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาชัยนาทนเรนทร และจอมพลป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี

พระราชจริยาวัตรเนื่องในพระราชพิธีราชาภิเษกสมรส ที่ประทับใจประชาชนชาวไทยเป็นอย่างยิ่งอีกประการหนึ่ง ก็คือ ในการพระราชทานเลี้ยงฉลองราชาภิเษกสมรส นั้น ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เชิญเฉพาะพระบรมวงศานุวงศ์ที่ทรงใกล้ชิดอย่างแท้จริงเพียง ๑๒ พระองค์ นับว่าทรงเป็นแบบฉบับและทรงนำทางสร้างทัศนคติใหม่ในการฉลองมงคลสมรสอย่างประหยัด สมควรอย่างยิ่งที่หญิงชายชาวไทยในปัจจุบันจะได้เจริญรอย พระยุคลบาทยึดถือปฏิบัติตามพระราชนิยม

ยิ่งกว่านั้น ความชื่นชมยินดีในบรรดาประชาชนชาวไทยผู้มีความจงรักภักดีเมื่อวาระคล้ายวันมหามงคลสมัยเวียนมาอีกครั้งหนึ่งนี้ ก็คงจะได้แก่การได้ประจักษ์อย่างชัดเจนว่า ตลอดระยะเวลา ๓๓ ปี นับแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระ

พระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงราชาภิเษกสมรสจนถึงปัจจุบัน ทั้งสองพระองค์ได้ทรงครองชีวิตสมรสโดยมงคลอันอุดม ทรงประสบความสำเร็จทั้งในการครองเรือนและการครองราชย์ พระบารมีและพระเกียรติคุณได้แผ่ไพศาลเป็นที่แซ่ซ้องสดุดีไม่เฉพาะแต่ในบรรดาอาณาประชาราษฎร์ไทยเท่านั้น หากยังได้ปรากฏจรจรายไปในนานาประเทศทั่วโลก มหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงหลายแห่งได้ทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาเกิตติมศักดิ์สาขาต่างๆ แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเป็นจำนวนมาก องค์การอาหารและเกษตรของสหประชาชาติได้อัญเชิญพระฉายาลักษณ์สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ไปจำหลักในเหรียญซีเรสเผยแพร่ไปทั่วโลก และหนังสือพิมพ์ในต่างประเทศก็ได้เขียนบทความสรรเสริญพระเกียรติคุณในฐานะที่ทรงเป็นพระมหากษัตริย์และพระราชินี ผู้ทรงประกอบพระราชกรณียกิจด้วยพระราชวิริยะอุตสาหะ ทรงตรากตรำพระวรกาย อุทิศพระองค์เพื่อความผาสุกของประชาชนเป็นสำคัญหาใช่พระมหากษัตริย์และพระราชินีองค์ใดในโลกนี้จะเทียบเท่าได้

หากจะศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ที่ทรงประกอบตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา จะเป็นທີ່ประจักษ์ชัดเจนว่า ทั้งสองพระองค์ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณแก่กิจการทุกด้านของประเทศ ในด้านการศึกษา นั้น นอกจากจะทรงส่งเสริมการศึกษาทุกวิถีทางแล้วยังทรงตระหนักดีว่า ประเทศชาติจะเจริญรุ่งเรืองเท่าเทียมอารยประเทศได้ก็เพราะประชาชนในประเทศมีการศึกษาดี นักเรียน นิสิต นักศึกษา ล้วนเป็นผู้ที่เจริญเติบโตไปเป็นผู้บริหารประเทศชาติต่อไปในอนาคต จึงทรงอุตสาหะวิริยะ สร้างเสริมความดีงามและความสามัคคีในหมู่ นักเรียน นักศึกษา เสด็จพระราชดำเนินไปทรงประสาธน์ปริญญาพระราชทานทุนการศึกษาพระราชทานพระบรมราโชวาท ตลอดจนพระราชทานพระมหากรุณาและโอกาสพิเศษแก่นักศึกษามหาวิทยาลัยต่าง ๆ ให้ได้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทโดยใกล้ชิด ทรงพระกรุณาอบรมสั่งสอนทรงนำทางอันสว่างและดีงามแก่นิสิต นักศึกษา เพื่อให้สามารถบำเพ็ญประโยชน์แก่ชาติบ้านเมือง แม้พระราชโอรส พระราชธิดาก็โปรดเกล้าฯ ให้ทรงศึกษาร่วมกับบุตรธิดาของข้าราชการบริพารและราษฎรสามัญเพื่อให้ทรงมีโอกาสใกล้ชิดและทรงทราบวิถีชีวิตของคนทั่วไป สำหรับนำมาเป็นประโยชน์แก่การประกอบพระราชกรณียกิจให้เป็นผลดีแก่บ้านเมืองต่อไป

ในด้านการต่างประเทศ ทั้งสองพระองค์ได้ทรงพระอุตสาหะ วิริยะ เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเจริญสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศ มิได้ทรงย่อท้อต่อความยากลำบาก ตรากตรำพระวรกาย ทำให้ประเทศไทยได้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางทั่วไปในโลก และไมตรีจิตมิตรภาพอันมีรากฐานพระราชกรณียกิจของพระองค์ ก็ได้อำนวยประโยชน์แก่ประเทศไทยทั้งในด้านการเมืองระหว่างประเทศ อันเป็นผลส่งไปถึงสันติสุขของประชาชนในประเทศตลอดมา

เกี่ยวกับการพระศาสนาของชาตินั้น นอกจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงเป็นพุทธมามกะโดยเคร่งครัด ทรงพระผนวชในพระบวรพุทธศาสนาตามโบราณขัตติยราชประเพณีและส่งเสริมความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระบวรพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาประจำชาติไทยแล้ว ยังทรงพระมหากรุณาว่างพระองค์ในฐานะองค์ศาสนูปถัมภกของทุก ๆ ศาสนาอย่างแท้จริง พระราชทานพระมหากรุณาธิคุณส่งเสริมกิจกรรมด้านพระศาสนาอื่น ๆ ทุกศาสนาและทุกนิกาย โดยทรงพระราชดำริว่า หลักธรรมอันแท้จริงแห่งศาสนาทั้งปวงล้วนมุ่งนำมนุษย์ไปสู่ความดีงามโดยเฉพาะในหมู่ประชาชนชาวไทยด้วยกันนั้น แม้จะนับถือศาสนาต่างกัน แต่ก็มีความเป็นไทยเหมือนกัน และความรักใคร่สมานฉันท์ร่วมมือกันโดยพร้อมเพรียง แม้ต่างศาสนาก็สามารถอำนวยประโยชน์แก่ประเทศชาติได้เป็นอย่างดี

หลักการแห่งเสรีภาพในการนับถือศาสนาและการอุปถัมภ์บำรุงศาสนาต่าง ๆ ที่องค์พระประมุขของประเทศ และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้ทรงส่งเสริมและทรงปฏิบัติอยู่ตลอดดังกล่าวมาแล้วนี้ ก็มีส่วนเสริมสร้างรากฐานและค้ำจุนความมั่นคงของประเทศชาติตลอดจนนำสันติสุขมาสู่ประเทศชาติและประชาชนชาวไทยด้วย

ในด้านศิลปวัฒนธรรม อันเป็นเอกลักษณ์ของชาตินั้น โดยที่ทรงตระหนักดีว่าประเทศไทยมีความเจริญรุ่งเรืองและมีการฟื้นฟูพัฒนาทางด้านศิลปวัฒนธรรมตลอดมาทั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ และพระเจ้าลูกเธอตลอดจนพระบรมวงศานุวงศ์ ล้วนแต่ทรงส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของชาติเป็นอย่างดี และทรงพระราชดำริริเริ่มโครงการส่งเสริมศิลปะเพื่อผลทางเศรษฐกิจและการดำรงชีวิตที่ดีกว่าของประชาชนด้วย เป็นต้นว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ พระราชทานพระมหากรุณา เสด็จพระราชดำเนินไปทรงร่วมงานของศิลปิน พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ หรือเครื่องหมายเกียรติคุณรางวัลแก่ศิลปิน เป็นกำลังใจให้สร้างงานอันเป็นทรัพย์สินทางปัญญาของชาติให้ทวีขึ้น พระองค์เองโปรดทรงดนตรีและจิตรกรรม ได้ทรงพระราชนิพนธ์เพลงอันเป็นที่นิยมทั่วโลก และทรงผลิตผลงานจิตรกรรมอันมีค่าขึ้นไว้เป็นสมบัติของชาติเป็นจำนวนมาก

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ก็ได้เจริญรอยพระยุคลบาทอย่างสำคัญในการเสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมเยียนทุกซอกซอรรามในท้องถิ่นต่าง ๆ ของประเทศ ได้ทรงศึกษาสังเกตโดยพระปรีชาสามารถและพระราชอัจฉริยภาพ ทรงประจักษ์ว่าทุกภูมิภาคมีงานศิลปะพื้นบ้านเป็นเอกลักษณ์เฉพาะซึ่งกำลังจะสูญสิ้นไป เนื่องจากขาดการอุปถัมภ์บำรุงและถ่ายทอด จึงทรงพระวิริยะ อุตสาหะ ริเริ่มโครงการศิลปาชีพพิเศษฟื้นฟูศิลปหัตถกรรมของทุกภาค เช่น การทำผ้ามัดหมี่ กระเป๋าย่านลิเภา เครื่องถมเงิน ถมทอง ศิลปประดิษฐ์แต่งผ้าและการทำเครื่องเงินของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ เป็นต้น โครงการศิลปาชีพพิเศษนี้ ต่อมาได้ขยายออกเป็น มูลนิธิศิลปาชีพพิเศษ มีร้านจำหน่ายสินค้า

“จิตรลดา” ซึ่งนอกจากจะเป็นการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมให้ยั่งยืนสืบไปแล้ว ยังเป็นอาชีพเสริมเพิ่มพูนรายได้ให้แก่ราษฎรที่ร่วมโครงการ ให้มีความอยู่ดีกินดีขึ้นกว่าเดิมได้

พระราชกรณียกิจที่สำคัญอย่างยิ่งอีกประการหนึ่งของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถ นั้น ก็ได้แก่การอุปถัมภ์บำรุงอาชีพเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพของราษฎรส่วนใหญ่ของประเทศ ทรงตระหนักในความทุกข์ยากขาดแคลนอันเนื่องมาจากการอาชีพเกษตรกรรมไม่เป็นผล จึงทรงพระราชอุทิศหา วิริยะ ทรงวิเคราะห้ปัญหา ทรงปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ ทรงริเริ่มโครงการด้านเกษตรกรรมเป็นจำนวนมาก เป็นต้นว่า โครงการพัฒนาที่ดินตามพระราชดำริ ที่หุบกระพงโครงการหลวงพัฒนาชาวเขาในภาคเหนือ โครงการพัฒนาที่ดินระบายน้ำจากพรตต่าง ๆ ในภาคใต้

ในส่วนพระราชภารกิจด้านการครองเรือนนั้น ทรงบำเพ็ญพระองค์สมเป็นพระอภิชาตบุตรและบุตร โดยทรงตั้งอยู่ในกตัญญูกตเวทิตาธรรมมาโดยตลอด ในฐานะพระราชชนกและพระบรมราชชนนี ได้พระราชทานกำเนิดพระราชโอรสพระราชธิดา และทรงเอาใจใส่อุปถัมภ์บำรุงเลี้ยงดูรักใคร่ห่วงใย พระราชทานการศึกษา ทรงสถาปนาพระอิสริยยศ โปรดเกล้าฯ ให้รับราชการสนองพระมหากรุณาธิคุณเพื่อประโยชน์สุขของพสกนิกร

พระเกียรติคุณในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถนี้ แม้ฟ้าดินสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก็ประจักษ์แจ้งแสดงปาฏิหาริย์เฉลิมพระเกียรติและพระบรมเดชานุภาพดังปรากฏการณ์ธรรมชาติที่พระอาทิตย์และพระจันทร์ทรงกลดกระจ่างแจ่ม เนื่องในพระราชพิธีสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อวันที่ ๕ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๒๕

ในมหามงคลสมัยคล้ายวันราชาภิเษกสมรสนี้ ขอเชิญชวนชาวไทยทั้งปวง น้อมสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณและพร้อมใจกันอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย อภิบาลให้สองพระองค์ทรงพระเจริญด้วยจตุรพิธพรชัย สถิตเสถียรสถาพรในไอศวรรย์ เป็นมิ่งขวัญร่มเกล้าแก่พสกนิกรไทยตราบชั่วกาลนานเทอญ.

ออกอากาศ

ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

วันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๒๖

วันราชาภิเษกสมรส
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
กับ
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ
๒๘ เมษายน ๒๕๕๓

นางสาววนิดา สถิตานนท์ เรียบเรียง

การสมรส คือการที่ชายและหญิงจะเริ่มต้นชีวิตครอบครัว สร้างหลักฐานให้มั่นคง เป็นปึกแผ่น และมีผู้สืบสกุลต่อไป ชายและหญิงที่จะมาอยู่ร่วมกันด้วยความผาสุกราบรื่น โดยตลอดนั้น จำต้องยึดหลักธรรมะหลายประการ เช่น คหบดีธรรม หรือธรรมะของผู้ครองเรือน ได้แก่

๑. สัจจะ ซื่อสัตย์ต่อกัน ไว้วางใจกัน และจริงใจต่อกัน
๒. ทมะ รู้จักข่มจิต มีความยับยั้งชั่งใจ ไม่แสดงความหุนหันพลันแล่น
๓. ชันติ อุดทน อุดทนต่อความยากลำบาก อุดทนหากอีกฝ่ายหนึ่งมีอารมณ์หงุดหงิด ฉุนเฉียว หรืออดทนต่อสิ่งไม่พอใจต่าง ๆ

๔. จาคะ การให้ การเสียสละ มีจิตใจโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ทั้งด้วยกำลังกาย กำลังทรัพย์ และกำลังปัญญา

ธรรมะอีกประการหนึ่งสำหรับคู่สมรส ได้แก่ สังคหะวัตถุ ๔ คือ ธรรมะที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวหัวใจกัน ได้แก่

๑. ทาน การให้
 ๒. ปิยวาจา การพูดดี พูดน่าฟัง
 ๓. อัตถจริยา ความประพฤติที่เป็นประโยชน์ต่อกัน ประสงค์ดีต่อกัน
 ๔. สมานัตตตา วางตัวเสมอต้นเสมอปลาย วางตัวพอดีพองาม
- นอกจากนี้ ยังมีธรรมะที่เจาะจงสำหรับคู่สมรสที่พึงปฏิบัติต่อกันในเรื่องทิศ ๖ ว่า
- สามีควรปฏิบัติต่อภรรยา ๕ ประการคือ

๑. ยกย่อง
๒. ไม่ดูหมิ่น
๓. ไม่ประพฤตินอกใจ
๔. มอบความเป็นใหญ่ในบ้านให้
๕. ให้เครื่องแต่งตัว

ส่วนภรรยาก็ควรปฏิบัติต่อสามี ๕ ประการเช่นเดียวกันคือ

๑. จัดการงานดี
๒. สงเคราะห์คนข้างเคียงของสามี
๓. ไม่ประพฤตินอกใจสามี
๔. รักษาทรัพย์สินที่สามีหามาได้
๕. ขยัน ไม่เกียจคร้านในการทำงานทั้งปวง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงบัญญัติถ้อยคำเกี่ยวกับการสมรสไว้เป็น ๓ อย่าง คือ ข้าราชการผู้มีบรรดาศักดิ์เรียกว่าสมรส พระองค์เจ้าหรือหม่อมเจ้าเรียกว่าเสกสมรส เจ้าฟ้าใช้ว่า อภิเชกสมรส

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ราชากิเชก ได้มีพระบรมราชโองการสถาปนาพระอัศรมหเสี โดยประกาศวันที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๓ ความตอนหนึ่งว่า "มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า โดยได้ทรงประกอบพระราชพิธีราชาภิเชกสมรสกับหม่อมราชวงศ์สิริกิติ์ กิติยากร ถูกต้องตามกฎหมายและราชประเพณี โดยสมบูรณ์ทุกประการแล้ว" ฉะนั้น จึงมีคำว่า "ราชาภิเชกสมรส" สำหรับพระมหากษัตริย์

ในโอกาสที่วันราชาภิเชกสมรสจะเวียนมาบรรจบครบรอบอีกครั้งหนึ่งในวันพรุ่งนี้คือวันที่ ๒๘ เมษายน จึงขออัญเชิญเรื่องเกี่ยวกับพระราชพิธีราชาภิเชกสมรสมาเพื่อท่านผู้ฟังได้รำลึกถึงความปลาบปลื้มปิติยินดีของพสกนิกรชาวไทยในครั้งนั้น

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๙ เมื่อรัฐบาลในนามของประชาชนทั้งประเทศ กราบบังคมทูลอัญเชิญพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ขึ้นครองราชย์สืบราชสันตติวงศ์ต่อจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล นั้น ประเทศไทยขาดพระบรมราชินีคู่ราชบัลลังก์มาเป็นเวลานานหลายปีแล้ว เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงหมั้นสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ซึ่งขณะนั้นคือ ม.ร.ว.สิริกิติ์ กิติยากร ธิดาเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงลอนดอน เมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๙๒ ประชาชนชาวไทยจึงพากันตื่นเต้นยินดี ยิ่งได้ทราบว่าพระคู่หมั้นทรงมีสิริโฉมงดงาม มีปรีชาสามารถในทางภาษาและดนตรี ดำรงอยู่ในราชสกุลที่ได้ทำคุณประโยชน์ไว้ให้แก่ประเทศชาติก็ยิ่งพากันชื่นชมโสมนัสเป็นที่ยิ่งล้นพ้น

พระราชพิธีราชาภิเชกสมรสมีขึ้นเมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๓ ที่พระตำหนักของสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ในวังสระปทุม ในตอนเช้าทรงจดทะเบียนสมรสตามกฎหมาย หลังจากจดทะเบียนสมรสแล้วได้ถวายดอกไม้ ธูป เทียน เครื่องราชสักการะสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าได้ถวายน้ำพระพุทธมนต์จากพระมหาสังข์ ทรงเจิมพระนลาฏทั้งสองพระองค์

ในตอนบ่าย โปรดเกล้าฯ ให้พระบรมวงศานุวงศ์เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระชัยนาทนเรนทร ทรงรับฉันทานุมัติให้ถวายพระพรใน

นามของพระบรมวงศานุวงศ์ ซึ่งได้ถวายพระพรว่า

“ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาท

ในศุภวาระดิถีมงคลสมัยที่ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทได้ทรงประกอบพระราชพิธีราชาภิเษกสมรส ข้าพระพุทธเจ้า บรรดาพระบรมวงศานุวงศ์ทั้งหลายต่างพากันปลาบปลื้มปีติโสมนัสด้วยความจงรักภักดี ที่ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทเป็นพลเทพย์แห่งพระราชวงศ์จักรี ได้ทรงเลือกสรรประสพผู้ที่สมควรแก่การสนองพระยุคลบาทร่วมทุกข์ร่วมสุขแบ่งเบาพระราชภาระในภายภาคหน้า ข้าพระพุทธเจ้าและมวลสมาชิกแห่งพระราชวงศ์จักรี ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสถวายพระพรชัยต่อได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทและสมเด็จพระราชินี ขอให้ทรงพระเจริญด้วยพระชนมายุยิ่งยืนนาน ทรงพระเกษมสำราญ นิราศจากโรคพาธภัยพิบัติ จงประสบสรรพลสิริสวัสดิ์พิพัฒนามงคล ขอได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ทั้งสมเด็จพระราชินี เสด็จสถิตเป็นศรีแก่พระราชวงศ์จักรีกาลนาน”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสตอบพระบรมวงศานุวงศ์ หลังจากนั้นโปรดเกล้าฯ ให้คณะรัฐมนตรี ทูตานุทูต สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พร้อมทั้งข้าราชการชั้นผู้ใหญ่เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท จอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ในสมัยนั้น ได้รับฉันทานุมัติให้กล่าวถวายพระพรในนามของผู้ที่เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในมหาสมาคมนั้นว่า

“ขอเดชะได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ในมหามงคลสมัยที่ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานกระแสพระราชดำรัสในการที่ได้ทรงประกอบพระราชพิธีราชาภิเษกสมรสกับสมเด็จพระราชินีสิริกิติ์แล้ว ข้าพระพุทธเจ้าในนามข้าทูลละอองธุลีพระบาททั้งหลายและผู้ซึ่งได้มาชุมนุมเฝ้า ณ มหาสมาคมนี้ รู้สึกปลาบปลื้มและชื่นชมยินดีเป็นอย่างยิ่ง จึงขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสถวายพระพรชัยมงคล ขอให้สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชกับทั้งสมเด็จพระราชินีสิริกิติ์ จงทรงพระเจริญพระชนมายุยิ่งยืนนาน เสด็จอยู่ในสิริราชสมบัติเป็นมิ่งขวัญแก่ประเทศชาติ มีพระราชประสงค์จำนงหมายสิ่งใด จงบรรลุดลใจ สมดังคำสัตยาธิษฐานนี้ทุกประการ”

งานเลี้ยงเนื่องในพระราชพิธีราชาภิเษกสมรส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเลี้ยงเป็นการภายในระหว่างพระญาติสนิทและข้าราชการบริพารที่ใกล้ชิด ประมาณ ๒๐ คน กล่าวได้ว่าเป็นพระราชพิธีราชาภิเษกสมรสที่ทรงประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย แต่ก็ทรงรักษาประเพณีโบราณที่สำคัญไว้ และหลังจากวันพระราชพิธีแล้ววันรุ่งขึ้นคือวันที่ ๒๙ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๓ ได้เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับ ณ วังไกลกังวล หัวหิน ๓ วัน ซึ่งก็อาจกล่าวได้เช่นเดียวกันว่าเป็นการเตรียมน้ำผึ้งพระจันทร์ที่สั้นเปลืองน้อยมาก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงบำเพ็ญพระองค์ตามหลักธรรมที่ว่าด้วยการครองเรือนโดยตลอด ในคราวที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จอเมริกาและยุโรปเป็นทางการเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถซึ่งตามเสด็จได้ทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง "ความทรงจำในการตามเสด็จต่างประเทศทางราชการ" ตอนหนึ่งว่า "อีกเรื่องหนึ่งที่เขาชอบถามกันนักก็คือว่า ข้าพเจ้ามีอิทธิพลเหนือพระเจ้าอยู่หัวหรือไม่ ข้าพเจ้าตอบทันทีว่า ไม่เคยเลย ท่านต่างหากเป็นผู้ทรงอิทธิพลเหนือข้าพเจ้า พวกสื่อมวลชนต่างหัวเราะชอบใจ และเล่าให้ข้าพเจ้าฟังว่า เขาเคยสัมภาษณ์ภริยาคนสำคัญหลายคน ทุกคนต่างก็ว่าตนมีอิทธิพลเหนือสามีโดยเฉพาะทางการงานด้วยกันทั้งนั้น ข้าพเจ้าจึงว่า ธรรมเนียมไทย ภริยาที่ดีเยี่ยมไว้วางใจสามีและไม่ก้าวล่วงงานของเขา นักหนังสือพิมพ์ผู้ชายต่างหัวเราะชอบใจ ส่วนผู้หญิงต่างยังสงวนท่าทีอยู่ไม่เห็นด้วย แต่ไม่ขัดคอ"

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงร่วมทุกข์ร่วมสุขและแบ่งเบาพระราชภาระแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาโดยตลอด เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระผนวชเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๙ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถก็ได้ทรงเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในยามที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเยี่ยมทหาร ตำรวจตระเวนชายแดน ซึ่งได้รับบาดเจ็บจากการปฏิบัติหน้าที่ ไม่ว่าจะเป็นที่โรงพยาบาลหรือในเขตที่มีการต่อสู้ สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงตามเสด็จด้วยโดยไม่ทรงหวาดหวั่นอันตรายใดๆ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสละความสุขส่วนพระองค์เสด็จ เยี่ยมราษฎรในท้องที่ทุรกันดารทุกภาคทั่วราชอาณาจักร ทรงดำเนินการโครงการตาม พระราชดำริ เพื่อให้ประชาชนพ้นจากความทุกข์ยาก สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ก็ตามเสด็จด้วยทุกหนทุกแห่งโดยไม่ทรงย่อท้อต่อความเหนื่อยยากตรากตรำ ทรงดำริโครงการอาชีพส่งเสริมฟื้นฟูและพัฒนาศิลปหัตถกรรม ช่วยราษฎรในท้องถิ่นให้ มีงานและมีรายได้เสริมด้วย ในการเสด็จเยี่ยมราษฎร ทั้งสองพระองค์นอกจากจะทรงสละความสุขส่วนพระองค์ แม้จะทรงเหน็ดเหนื่อยก็ไม่ได้ทรงเบื่อหน่าย ได้แสดงน้ำพระราชหฤทัยที่เปี่ยมด้วยพระเมตตากรุณา พระราชทานคำแนะนำในเรื่องอาชีพและสุขภาพ พลานามัยแก่ราษฎรโดยไม่ถือพระองค์ ทรงจัดหน่วยแพทย์ไปรักษาแก่ราษฎรในท้องถิ่นห่างไกลที่ ขาดยาและหมอ ให้ได้พ้นจากโรคภัยไข้เจ็บทั้งปวง ทรงซักถามความเป็นอยู่จาก ราษฎรด้วยพระองค์เอง การเสด็จเยี่ยมราษฎรนี้ได้ทรงปฏิบัติมาโดยสม่ำเสมอเป็นเวลานาน ส่วนพระราชโอรสและพระราชธิดา ก็ทรงพระปรีชาสามารถ ได้ทรงบำเพ็ญประโยชน์ เพื่อประเทศชาติและประโยชน์สุขแก่ราษฎรโดยไม่ทรงเห็นแก่ความสุขส่วนพระองค์เช่นเดียวกัน

ในวโรกาสที่วันราชาภิเษกสมรส วันที่ ๒๘ เมษายน ได้เวียนมาบรรจบครบรอบในวันพຽງนี้เป็นปีที่ ๓๖ จึงขอเชิญชวนท่านผู้ฟังตั้งจิตอธิษฐานอาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสากลโลก ได้โปรดคุ้มครองพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถให้ทรงพระเกษมสำราญ ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ มีพระพลานามัยสมบูรณ์ มีพระชนมายุยืนนานเทอญ

ออกอากาศ

ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

วันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๒๙

ปาฐกถา
เรื่อง ข้อควรคิดในภาษาไทย
พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์
รองนายกรัฐมนตรี

ทรงแสดงแก่ชุมนุมภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ณ หอประชุมคณะอักษรศาสตร์
เมื่อวันเสาร์ที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๐๒

ม.ร.ว. สุนทราธิปไตย สวัสดิกุล ได้ไปหาข้าพเจ้า และเชิญให้ข้าพเจ้าปราศรัยกับท่านผู้มีเกียรติทั้งหลายในเรื่องภาษาไทย โดยปรารถนาตามพระราชกระแสว่า เราทั้งหลายควรช่วยกันทะนุถนอมภาษาไทยให้เจริญรุ่งเรือง มิให้เลอะเลือนหรือเสื่อมคลายไป นั่นเป็นที่สบใจข้าพเจ้าเป็นอย่างยิ่ง เพราะข้าพเจ้าสนใจในเรื่องนี้มาเป็นเวลานานปีแล้ว และก็ยังเอาใจใส่อยู่เท่าทุกวันนี้ เพราะภาษาเป็นชีวิตส่วนหนึ่งของชาติที่รักของเรา และภาษาไทยเป็นภาษาที่ร่ำรวย เป็นอุปกรณ์สำหรับแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิด และความเจริญก้าวหน้าแห่งสมัยปัจจุบันได้ดีทีเดียว ฉะนั้น ก่อนนึกถึงอะไรหมด ข้าพเจ้าก็ได้ตอบรับคำเชิญทันที ครั้นถูกถามว่าจะพูดเรื่องอะไร ข้าพเจ้าก็จำต้องให้หัวข้อกว้างๆ ว่า ข้อควรคิดในภาษาไทย ทั้ง ๆ ที่ในขณะนั้นก็ไม่ทราบว่าจะมีข้ออะไรบ้าง แต่เชื่อแน่ว่าก่อนถึงเวลาที่จะมาพูดกับท่านทั้งหลาย คงจะมีข้อคิดมาดลใจได้มากพอที่จะสนทนาแลกเปลี่ยนความเห็นกัน

ภาษา ตามที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้ว เป็นชีวิตส่วนหนึ่งของชาติ ฉะนั้น ถึงแม้ชาติหนึ่งจะยืมคำอีกชาติหนึ่งมาใช้ซึ่งทำกันเป็นธรรมดา เนื่องจากเหตุประวัติศาสตร์บ้าง เหตุที่อยู่ใกล้ชิดกันบ้าง และเหตุที่เป็นชาวโลกร่วมอารยธรรมปัจจุบันกันบ้าง แต่คำที่ยืมมาใช้นั้นย่อมมาดัดแปลง เสีย และตัวสะกดให้เข้ารูปภาษาของเราให้เหมาะสมแก่ปัจจัยลักษณะแห่งภาษาของเรา จึงจะเป็นคำที่ดี และใช้กันแพร่หลาย ไม่เป็นคำที่กระเดิดและตายด้าน

ข้อนี้เป็นข้อสำคัญมากเพราะบัณฑิตมักจะมีนิสัยว่า ถ้านำคำบาลี หรือสันสกฤตที่ถูกต้องในภาษาเดิมมาใช้แล้ว เป็นได้การ เป็นอันใช้ได้ แต่อันที่จริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ ดังที่ท่านที่คิดศัพท์ย่อมทราบดี เพราะความหมายของคำนั้นนอกจากความหมายตามมูลศัพท์แล้ว ยังมีความหมายตามความนิยมใช้อีกด้วย และความกระเพื่อม หรือจังหวะของเสียงตามพยางค์ของคำก็มีความสำคัญมาก ถ้าจังหวะไม่เข้ากับเสียงในภาษาไทย ถึงแม้ว่าความหมายจะเป็นการถูกต้องแล้ว คำนั้นก็ไม่ได้ดี เมื่อแรกข้าพเจ้าคิดศัพท์

ข้าพเจ้าไม่ได้นึกถึงข้อนี้ ฉะนั้น สำหรับคำว่า culture ข้าพเจ้าจึงได้นำคำว่า พุทธิธรรม ตามรูปสันสกฤตมาใช้ พุทธิธรรมตามรูปสันสกฤตข้าพเจ้าเองก็รู้สึกว่ามันหนัก ๆ อยู่ ยังไม่เป็นที่พอใจ คนอื่นที่ใช้ตามก็ยังไม่พอใจ ครั้นวันหนึ่งข้าพเจ้าเขียนบทนำให้หนังสือ พิมพ์ "ประชาชาติ" คำว่า วัฒนธรรม ก็ตลใจมาเอง และข้าพเจ้ารู้สึกทันทีว่า คำนั้นจะติด เพราะจะหงะเสียงในภาษาไทยสนิทดี เหมาะสมกับอัจฉริยลักษณะแห่งภาษาไทย

อัจฉริยลักษณะของภาษา Genius of the language นี้แหละเป็นสิ่งสำคัญ และหน้าที่ของภาษาศาสตร์ก็คือจะหยั่งทราบอัจฉริยลักษณะของภาษาตัวเอง เสียงในภาษาไทยอย่าง ไหนจะเพราะ อย่างไหนจะไม่เพราะ ย่อมดัดแปลงกันมาตามยุคตามสมัยตั้งแต่โบราณกาล เช่น จินตามณีให้คำว่า หงวันไหว เราใช้กันว่า หวันไหว ซึ่งเหมาะแก่เสียงไทยของเรามาก กว่า และคำที่เราเอามาจากภาษาบาลีและสันสกฤตแผลง เพื่อให้เหมาะสมแก่เสียงในภาษาไทย

จุดสำคัญที่ข้าพเจ้าเสนอในที่นี้ ก็คือ ขอให้ภาษาศาสตร์ยึดอัจฉริยลักษณะของภาษาไทยเป็นใหญ่ ไม่ใช่อึดภาษาโบราณ เช่น สันสกฤต เป็นการตายตัว

เมื่อเร็ว ๆ นี้ข้าพเจ้าได้ชมโทรทัศน์ มีรายการภาษาไทย ซึ่งเป็นประโยชน์ดีมาก อาจารย์ผู้บรรยายเป็นผู้เคร่งวิชา ควรได้รับการสรรเสริญ เรามีความประสงค์ร่วมกันในอันที่จะป้องกันการเลอะเลือนและเสื่อมคลายของภาษาไทย และบรรดาอาจารย์สอนเคร่งไว้ก็เป็นการดีแล้ว เช่น แทนที่จะว่า สิ่งสลักหักพัง ให้ใช้ว่า สิ่งปรักหักพัง ส่วนการที่ท่านได้แสดงความหมายต่างกันระหว่าง กรณี กับ กรณีย์ ก็เป็นการดีทีเดียว เพราะแม้ในทางราชการก็ยังมี การใช้ผิด สะกดผิด แต่เมื่อท่านแสดงถึงวิธีอ่านคำว่า อาชญา และ ปรัชญาท่านได้แสดงถูก ตำรา แต่ข้าพเจ้าสงสัยว่าจะถูกอัจฉริยลักษณะของภาษาไทยหรือไม่ เพียงไร ข้าพเจ้าเห็นว่า ข้อนี้มีความสำคัญจึงขอนำมาอภิปราย ทั้งนี้มิได้หมายความว่า ให้บรรดาอาจารย์ทั้งตำรา แต่ขอให้พิจารณาเหตุผลว่า ควรมิควรอย่างไร

การที่มีมาตรฐานเป็นแบบเดียวกันนั้น เป็นสิ่งที่ดี เป็นสิ่งที่พึงปรารถนา เช่นตัวสะกดเป็นต้น ให้ใช้ตามพจนานุกรมของราชบัณฑิตยสถานเป็นการดีแล้ว ส่วนการอ่านออกเสียงนั้น ถ้าอ่านตามที่บอกไว้ในพจนานุกรม ใครจะว่าอ่านผิดก็ไม่ได้ ย่อมนิยมว่าเป็นการอ่านถูก แต่ถ้าบอกให้อ่านขัดกับอัจฉริยลักษณะแห่งเสียงในภาษาไทยแล้ว ก็ยากที่จะหวังให้คนไทยอ่านตามได้

เช่น ตัว ร และตัว ล ถ้าเราใช้ออกเสียงควบกับบางตัวเท่านั้น เช่น กร กรม กล กลม ขร ขรว ชล ชล้ง คร ครอง คล คล้ง เมื่อมาถึงตัว จร พจนานุกรมก็ยอให้อ่าน จะหрок (จรอก) จะร้น (จรัล) จะหรัส (จรัส) จะรูน (จรูญ) แต่ยังคงให้อ่าน จรด จรวด ตามเสียงเขมร ซึ่งไทยเราก็ไม่อ่าน จะหาว่าไม่รู้หนังสือก็ทำเนาเราอ่านว่าจะหรด จะหรวด ซึ่งข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นการอ่านภาษาไทยที่ถูกต้องแล้ว ตัว ฉ ไม่มี ร หรือ ล ถ้าพจนานุกรมให้อ่านว่า ฉะหลัก ฉะหลัก ฉะหลุ เป็นการดีแล้ว ขร มีให้อ่าน ชระ

ซึ่งเป็นคำกริยาวิพนธ์เป็นส่วนมาก เช่น ชรทิง ก็มีคำว่า ชทิง ชรไม-ชไม ชรโลง-ชระ ลู-ฉลู ซึ่งเราก็อใช้เสียงไทย ส่วนกริยาท่านจะกล้ำ กลัว ชร อย่างไร เราก็อไม่ขัดข้อง แต่ขออย่าให้บังคับ ปุณฺชนเท่านั้น สำหรับปุณฺชนขอให้อยู่กันคุมให้ออกเสียงไทย ปลา ว่า ปลา อย่าให้ว่า ปา ข้าพเจ้าก็พอใจแล้ว เสียง ตร เรามี แต่ ทร เราไม่มี เราอ่านเป็น ช ไป เสียง บร เราไม่มี ฉะนั้น พจนานุกรมให้อ่าน บราลีว่า บราลี ข้าพเจ้ายังไม่เคยได้ยินใครอ่านเช่นนั้น อ่านกันว่า บอ รา ลี เสียง พร และ ปล ของเรามี เสียง ผร ของเราไม่มี มี ผล เรามีทั้งเสียง พร และพล คำเขียน ศร สร เรามี แต่เราไม่อ่านตัว ร จริงอยู่พจนานุกรมมีที่บอกเสียงอ่าน สร กล้ำ ถ้าเป็นคำกริยาวิพนธ์ ก็แล้วแต่พวกกริยาจะรวลั้น แต่สำหรับสามัญชนแล้ว ถึงแม้พจนานุกรมจะให้อ่าน ศฤงคาร ว่า สริงคาร คนไทยก็อ่านว่า สะหริงคาร หรือนามสกุลท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร ซึ่งสถานีวิทยุกระจายเสียง และโทรทัศน์ทุกสถานีซึ่งข้าพเจ้าได้ฟังมา ออกเสียงว่า จารุสะเรณี ไม่มีใครอ่าน เสรณี ตามพจนานุกรม ข้าพเจ้าก็เห็นว่า จะว่าเขาไม่ได้ เพราะไทยเราไม่ใช้เสียง สร เราว่า เสดถี (เศรฐี) และเส้า (เศร้า)

ที่ข้าพเจ้ากล่าวมานี้ ก็เพื่อจะแสดงให้เห็นว่า ตัวอักษรควบในภาษาสันสกฤตนั้น จะหวังให้คงควบอยู่ในภาษาไทยหาได้ไม่ เพราะโดยมากเราต้องแยกออกเราจะควบได้ก็ แต่เสียง ร และ ล กล้ำ ในบางกรณีเท่านั้น เช่นเสียง ตร เราพูดได้ แต่เสียง ทร เราไม่ชอบพูด จึงไปอ่านเป็น ช เสีย เช่น ทรพัย อ่านว่า ชับ เป็นต้น ปัญหาจึงมีว่า เราควรจะต้องให้คนไทย อ่าน ทร ให้จงได้หรือไม่ เช่น นิทรา ไม่ควรยอมให้อ่าน นิกรา เป็นแน่ ฉะนั้น ก็ควรจะลองให้กุลบุตรกุลธิดาอ่าน นิทรา แต่ถ้าปรากฏว่า คนไทยส่วนมากเห็นว่ายากเกินไป จะอ่านว่า นิทะรา โดยแยกตัว ทร ออกจากกัน ก็ควรจะยอมให้

บัณฑิตไม่ควรจะกริดกราดไป ควรจะมีขันติธรรมพอ เพราะเราพูดภาษาไทย ไม่ได้พูดภาษาแขก เช่น ศรีอินทราทิตย์ ก็ควรจะอ่านว่า สีนทราทิต แต่โดยมากเราก็ออ่านว่า สีนทระราทิต ซึ่งข้าพเจ้าก็เห็นว่าควรจะยอมให้ในภาษาไทย แต่ข้าพเจ้าได้ฟังวิทยุกระจายเสียงเมื่อ ๒-๓ วันมานี้ ได้ยินเจ้าหญิงเรียกชื่อ อินทรา ไม่ใช่ อินทระา อย่างเพราะฝรั่ง ตลอดเวลา ข้าพเจ้าก็ยังรู้สึกว่าการพยายามสอนให้อ่านว่า อินทรา แต่จะสอนสำเร็จหรือไม่นั้น ข้าพเจ้ายังสงสัยอยู่ เพราะคนไทยเราชอบแยกอักษรควบ เช่น

อัครภาคี ควรอ่านว่า อักระพาคี เพราะเสียง กระ ของเราก็อมี ข้าพเจ้ายังเคยได้ยินผู้ที่รู้ภาษาไทยอย่างดีเยี่ยมอ่านว่าอักระระพาคี และบุคคล ซึ่งควรอ่านบุตรคน ท่านผู้นั้นได้อ่านว่า บุตตะคน คำว่า ชนมสุข ซึ่งควรอ่านว่า ชนมะสุก ข้าพเจ้ายังเคยได้ยิน สมเด็จพระราชาคณะองค์หนึ่งถวายพระพรโดยออกเสียงว่า พระชนนะมะสุก และยิ่งซ้ำร้ายกว่านั้น พจนานุกรมให้อ่าน ชนมาพิธิ และชนมายุพิธิ ว่า ชนนะมาพิธิ และชนนะมายุพิธิ ซึ่งเป็นการแยก น ม ออกจากกัน

ปัทมราช พจนานุกรมให้อ่านว่า ปัดมะระด แต่คนไทยเราอ่าน ปัดทะมะระด ก็มี แต่ไม่แปลกประหลาดอย่างไร เพราะบาลีก็ต้องแยก ทม ใน ปัทม เป็นปทุม ขยา ซึ่งแปลว่า

สายธนู สันสกฤตใช้ว่า ชยา บาลีแยก ชย ออกเป็นชียา พจนานุกรมให้อ่านว่า ชยะ โดยแยกออกจากกันได้

บัดนี้ถึงเวลาแล้วที่ข้าพเจ้าจะพูดถึงตัวควบ ชญ ในภาษาสันสกฤต ซึ่งข้าพเจ้าใคร่จะพูดถึง เพราะท่านอาจารย์ผู้สอนทางโทรทัศน์ ได้สอนตามตำรา รวมทั้งพจนานุกรมด้วยว่าให้อ่าน อาชญา ว่า อาดยา อ่าน ปรัชญา ว่า ปรัตยา ถ้าท่านให้เหตุผลว่า เพราะตำราเดิมรวมทั้งพจนานุกรมของราชบัณฑิตยสถานให้อ่านเช่นนั้น ข้าพเจ้าก็จะไม่ว่าอะไร เพราะเป็นความจริงเช่นนั้น แต่ท่านได้ให้เหตุผลว่าอ่านเช่นนั้นเพราะตัว ช เป็นตัวสะกด ในกรณีคำว่า อาชญา และปรัชญา ตัว ช เป็นตัวสะกดจริง แต่คำสันสกฤตว่า ชญาน ก็ตัว ช ขึ้นหน้าเลย ไม่ได้เป็นตัวสะกดอะไรหามิได้ และตัวสะกดอื่นเราก็กังขังก็มี เช่น ศ ษ ส อัจฉริยะ ประดิษฐาน หัสตินทร์ และเมื่อเรากังขัง เราก็กังขังอักษรตัวควบนั้นออกจากกัน เช่น อ่านว่า อัดสะจัน ประดิตสะถาน และ หัดสะดิน

ท่านอาจารย์โทรทัศน์ผู้นั้นยังได้กล่าวต่อไปว่า ตัว ย ร ล ว เป็นช้อยกเว้น คือถ้าควบเข้ากับอักษรใด แม้จะเป็นตัวสะกด ก็ออกเสียง เช่น วิทยา อ่าน วิดทะยา จัตวา อ่านว่า จัตตะวา ท่านเป็นแต่บอกกฎนี้ไว้แต่ไม่ได้ให้เหตุผลว่าทำไมจึงเป็นเช่นนั้น

ตามความเห็นของข้าพเจ้า ข้าพเจ้ากลับเห็นว่า ย ร ล ว เป็นกึ่งสระ ซึ่งอาจควบเป็นเสียงกล้ำได้ง่ายขึ้น เช่น วิทยาลัย มีผู้อ่าน วิทยาไล แทน วิดทะยาไล ก็มี แต่การที่แยกออกเป็นเสียง วิดทะยาไล และ จัตตะวา นั้น ข้าพเจ้าเห็นว่าชอบแล้ว เพราะต้องด้วยอัจฉริยลักษณะของภาษาไทย

แต่ข้าพเจ้ามีความเห็นต่อไปว่า ชญ ก็ควรแยกเช่นเดียวกัน คำว่า อาชญานั้น ข้าพเจ้าเชื่อโดยไม่เถียงว่า ตามตำราโบราณให้อ่านว่า อาดยา แต่คำนั้นได้กลายมาใช้นิรูปอาญาแล้ว เมื่อข้าพเจ้ากลับมาประเทศไทย ๔๐ ปีมาแล้ว ได้พบศัพท์กฎหมายว่า อาชญาบัตร ซึ่งใครเป็นผู้คิดขึ้นข้าพเจ้าไม่ทราบ แต่ข้าพเจ้าได้ยินอ่านแต่เสียงว่า อาดชะยา บัด ไม่ใช่ อาดยาบัด และต่อมา มีผู้คิดคำ อาชญวิทยา อาชญากรรม และอาชญากรขึ้น ซึ่งไม่ใช่ข้าพเจ้าเป็นผู้คิด และคำเหล่านั้นก็ได้ อ่านกันว่า อาดชะยะวิดทะยา อาดชะยากำ และ อาดชะยากอน ซึ่งเข้ากับระเบียบเสียงของไทยดีแล้ว แต่ถ้าบัณฑิตจะให้อ่านว่า อาดยาวิดทะยา อาดยากำ และอาดยากอน ก็สอนไปได้ แต่ถ้าคนไทยไม่ตามก็จะว่า คนไทยไม่ได้ เพราะข้าพเจ้าสงสารผู้กระเจาเสียง ซึ่งพยายามออกเสียงว่า อาดยา แต่ประเดี๋ยวก็กลับไปอ่านว่า อาดชะยากำ อาดชะยากอน

แต่ข้าพเจ้าได้กล่าวแล้วว่า คำเหล่านี้ ข้าพเจ้าไม่ได้เป็นผู้คิดขึ้น ฉะนั้นจะอ่านอย่างไรก็แล้วแต่ ข้าพเจ้าเองอ่านว่า อาดชะยาบัด อาดชะยาวิดทะยา อาดชะยากำ อาดชะยากอน ทั้งนี้ถือว่าเป็นคำไทย ไม่ใช่คำแขก

ส่วนคำว่า ปรัชญานั้น เป็นคำซึ่งข้าพเจ้านำมาใช้เอง และบัดนี้ก็ได้ใช้กันแพร่หลายแล้ว โดยออกเสียงว่า ปรัตชะยา ฉะนั้น ผิดกฎอย่างไรขอให้ตกอยู่แก่ข้าพเจ้า แต่ขอให้คน

ทั่วไปได้ออกเสียงว่า ปรีตชะยา ต่อไปเกิด อย่าได้ให้ต้องว่า ปรีตยา ซึ่งก็ไม่มีใครเขาเต็มใจอ่านดอก ทั้งนี้ข้าพเจ้าร้องขอในนามแห่งอัจฉริยลักษณะของภาษาไทย ไม่ใช่ภาษาแขก

การคิดศัพท์เป็นเรื่องพิสดาร และยุ่งยากมาก แต่เป็นเรื่องที่สำคัญสำหรับความเจริญก้าวหน้าของภาษาเหมือนกัน เฉพาะอย่างยิ่งในสมัยปัจจุบัน ขณะที่อารยธรรมของโลก กำลังดำเนินก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว हमา เราต้องหาคำใหม่ที่เหมาะสมมาใช้สำหรับแสดงความหมายแห่งความคิดเห็นในอารยธรรมนั้น ถ่ายให้แก่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนทั่วไปเข้าใจ และใช้ในชีวิตความรู้สึกคิดของเขาด้วยแล้ว เราจะต้องหาคำที่มีเค้ามูลในภาษาไทยมา แล้วนำออกมาใช้ โดยให้มีความหมายใหม่ตามที่เราต้องการ

เมื่อข้าพเจ้ากลับมาจากนอกกราว ๔๐ ปีมาแล้ว เป็นสมัยที่กำลังคิดศัพท์กันเฉพาะอย่างยิ่งศัพท์กฎหมายเพราะกำลังแปลประมวลกฎหมายกันอยู่ ข้าพเจ้าจึงได้เริ่มสนใจอย่างจริงจัง ในสมัยนั้น มีหลายสำนักด้วยกัน และท่านประชันกัน เพื่อประโยชน์แห่งภาษาของเรา มีสำนักพระมงกุฎเกล้าฯ สำนักสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณฯ สำนัก สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์ฯ สำนักกรมพระจันทบุรี และกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ และอื่น ๆ

ขณะนั้น กำลังหาคำสำหรับ Cooperative กรมหมื่นพิทยาทรางคิดว่า สหการ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ารับสั่งว่า “การ” เผื่อนัก เอาเป็น สหกรณ์ เป็นไร ทุกคนก็เห็นชอบด้วย คำว่า สหกรณ์ จึงได้เกิดขึ้นในภาษาไทย

สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกฯ โปรดคำไทยง่าย ๆ จึงทรงเรียก United States of America ว่า ประเทศรวมแห่งอเมริกา แปลตามศัพท์ว่า Combined Country of America ซึ่งก็มีความหมายพอใช้ได้ แต่ไม่กระชับเท่าในเชิงศัพท์ พระมงกุฎเกล้าฯ จึงทรงใช้ สหกรณ์รัฐอเมริกา ซึ่งถ้าจะอ่านให้ถูกต้องตามแบบฉบับแล้ว จะต้องอ่านว่า สะหะกะระณะรัฐอเมริกา มีเสียง อะ ดิด ๆ กันมากนัก พระมหาสมณะจึงทรงแปลงเป็น สหการรัฐอเมริกา พระมงกุฎเกล้าฯ ทรงเห็นความเหมาะสมในทางเสียง แต่ในทางความหมายควรให้ความหมายว่า ปกครองร่วมกัน จึงทรงใช้ว่า สหปาสีรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นการถูกต้องทีเดียว แต่ต้องใช้อักษรย่อเป็นสี่ตัว คือ สปรอ แทน USA ของเขาสามตัว และเพื่อตัดให้สั้นเข้า ต่อมาภายหลังข้าพเจ้าจึงได้ใช้สหรัฐอเมริกา ส.ร.อ.

พระมงกุฎเกล้าฯ ทรงเป็นพระมหาธีรราชเจ้าโดยแท้ ได้ทรงคิดคำว่า เสรีภาพ ขึ้นโดยแปล freedom of the seas ว่า เสรีภาพแห่งทะเล เสรี แปลว่า self-will, independence และมักใช้ในทางไม่ดี คล้าย ๆ กับ คำที่อังกฤษใช้ว่า licence แต่ตามมูลศัพท์ก็แปลว่า ตนเองเป็นใหญ่เท่านั้นเอง ความหมายนิยมใช้อาจเปลี่ยนแปลงไปตามกาลและเทศะ และอันที่จริงในคาถาบาลี ซึ่งพระจอมเกล้าฯ พระราชทานพรแก่เสด็จพ่อข้าพเจ้า ก็มีคำว่า เสรี ซึ่งหมายความว่า ให้พึ่งตนเองเป็นใหญ่ ใช้ว่าจะให้เป็นคนเสเพล

ประการใดก็หาไม่ สมเด็จพระมหาสมณะฯ ก็ทรงเห็นว่า เสรีภาพ เป็นคำที่ใช้สำหรับ freedom ได้ เสรีภาพ จึงเป็นคำที่ติดและใช้กันแพร่หลาย เฉพาะอย่างยิ่งภายใน หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว

อังกฤษมีคำ liberty อีกคำหนึ่ง ข้าพเจ้าจึงได้นำใช้ เสรีธรรม แทน เรา จึงมีคำว่า เสรีภาพ - freedom และ เสรีธรรม - liberty

ความมุ่งหมายก็คือ จะบำรุงภาษาของเราให้เจริญงอกงาม ฉะนั้น ยิ่งช่วยกันคิดมาก ๆ ก็ยิ่งดี และคำไหนจะติดก็ควรปล่อยให้เป็นไปตามข้อเท็จจริง หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ให้เป็นไปตามความนิยมของประชาชน

ข้าพเจ้าจึงมีความยินดีเป็นอันมาก ที่กระทรวงศึกษาธิการมีคณะกรรมการบัญญัติศัพท์สำหรับใช้ในกระทรวงนั้น เพราะการที่มีคณะกรรมการดำเนินการ นั้น เป็นการถูกต้อง จะได้มีผู้ใช้คำในวิชาต่าง ๆ มาช่วยแสดงให้ทราบความหมายที่ใช้ในวิชานั้น ๆ ทั้งนี้ เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่คิดศัพท์เป็นอันมาก

แต่คำที่กระทรวงศึกษาธิการคิดนั้น จะติดหรือไม่ติดก็ต้องแล้วแต่ว่าจะชอบด้วย อัจฉริยลักษณะของภาษาไทยหรือไม่ คำที่เปลี่ยนเสียงในภาษาเดิม นั้น บางคำก็ติด บางคำก็ไม่ติด แต่คำว่า สัมมนา คงติด เพราะเสียงภาษาไทยใช้ได้ดี ส่วนความหมายเราก็กำหนดเอาได้และข้าพเจ้าคนหนึ่ง จะสนับสนุนใช้ตาม แต่ในกรณีชื่อ ธนาคารสยามกัมมาจล ซึ่งมุ่งจะเปลี่ยนเสียง Siam Commercial Bank นั้น ข้าพเจ้าได้จัดการเปลี่ยนเป็น ธนาคารไทยพาณิชย์ เสีย เพราะ กัมมาจล แปลว่าการกระทำไม่เคลื่อนไหว แต่กิจการธนาคารควรไหวติงอยู่เรื่อย จึงจะดี ข้าพเจ้าเองได้ลองเปลี่ยนเสียงเดิมครั้งหนึ่ง คือ มีผู้ให้ข้าพเจ้า แปลคำว่า Power ซึ่งหมายถึงประเทศ เรามีคำว่า มหาอำนาจ สำหรับ Great Powers แต่เรายังไม่มีคำสำหรับ small powers อันที่จริงคำว่า อำนาจ ก็ไม่ถูก เพราะอำนาจหมายถึงกำลังในการบังคับ แต่ Power หมายถึง กำลังพลัง ซึ่งกว้างออกไปกว่า ข้าพเจ้าได้นำคำว่า ภู มาใช้แต่ไม่ติด เพราะในภาษาไทยมีแต่เสียง ภู และ ภูวะ ซึ่งทั้งสองเสียงไม่เหมาะที่จะนำเอามาใช้ในระหว่างนี้ก็ยังไม่ใช้คำว่า ประเทศ แทน ถ้าจะคิดใหม่ข้าพเจ้าก็คงจะนำคำว่า ประพล

คำว่า information นั้น เคยใช้กันว่า การแถลงข่าว แต่ ข่าว ได้แก่ news จึงเป็นคำแคบไป ข้าพเจ้าได้เติมคำว่า สาร เป็น ข่าวสาร ก็พอจะใช้ได้ แต่บางคนก็ยังไม่พอใจ ข้าพเจ้าก็ให้คำว่า สารสนเทศ ซึ่งก็มีใช้ในทางราชการ แต่มีผู้รังเกียจว่า เสียงใกล้เคียงสนเท่ห์ไป ข้าพเจ้าจึงได้ให้คำว่า สารนิเทศน์ แต่ปรากฏว่า กระทรวงศึกษาธิการใช้ สารนิเทศก็ไปอีกนัยหนึ่ง ข้าพเจ้าก็ไม่ขัดข้อง กระทรวงการต่างประเทศเปลี่ยนชื่อกองเสียใหม่ก็ได้ ที่ข้าพเจ้ากล่าวมานี้ก็เพื่อจะชี้แจงให้เห็นว่า ภาษาไทยกำลังขยายตัว ฉะนั้น จะหวังให้คำ ต่าง ๆ ที่นำออกไปใช้มีความหมายแน่นอนตายตัวไม่ได้ จะต้องปล่อยให้ใช้กันไป และดูว่า คำไหนจะติด คำไหนจะไม่ติดอย่างไร

แล้วพจนานุกรมก็ควรจะเก็บคำที่ติด โดยให้คำนิยาม ความหมายไว้ด้วย ดังนี้ จึงถือว่าเป็นบรรทัดฐานได้

บัดนี้ข้าพเจ้าต้องแสดงความเสียใจว่า มีคำหนึ่งซึ่งคณะกรรมการกระทรวงศึกษาธิการได้คิดขึ้น และข้าพเจ้ารับเอาไม่ได้ จึงต้องประชันกันต่อไป คือคำว่า ประสบการณ์ experience อันที่จริงเป็นคำง่ายและสะดวกดีมาก แต่ความหมายไม่อำนวย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเมื่อสะกดเป็น ประสบ ไม่ใช่ ประสบ

“ประสบ” ตามพจนานุกรมแปลว่า การเกิดผล “การณ” แปลว่า เหตุ “ประสบการณ์” จึงแปลว่า เหตุแห่งการเกิดผล แต่ experience หมายถึงการสังเกตเหตุการณ์ และความรู้อันเป็นผลเนื่องมาจากนั้น ฉะนั้น ข้าพเจ้าสงสัยว่าจะสะกดผิด และอาจมุ่งหมายให้เขียน “ประสบการณ์” ก็ได้ ถ้าเช่นนั้นก็ดีขึ้น และถ้าใช้ “ประสบ” โดยไม่มี “การณ” ก็คงยิ่งดีขึ้นอีก เช่น experience pleasure “ประสบความยินดี” ดีกว่า “ประสบการณ์ความยินดี” แต่คำว่า “ประสบ” หมายความว่า ได้พบ ไม่เกินความถึงความรู้ซึ่งเกิดจากการพบ ด้วยเหตุนี้เอง ข้าพเจ้าจึงยังเห็นว่า ตามที่คณะกรรมการบัญญัติศัพท์ซึ่งข้าพเจ้าเป็นประธาน ได้บัญญัติ experience ว่า พินาน, ความจัดเจน นั้น เป็นการดีและถูกต้องแล้ว

เรื่องการคิดศัพท์นี้ มีข้อความที่จะพูดได้มากมาย สำหรับวันนี้ข้าพเจ้ามีความประสงค์แต่จะชี้แจงให้เห็นว่า ถ้ามีศัพท์ใหม่ ๆ ใช้ และบางศัพท์ยังไม่ลงรอยกันนั้น ก็พึงถือว่าเป็นธรรมดา ไม่ใช่ภาษาเสื่อมคลาย กลับแสดงว่าภาษากำลังเจริญ

เรื่องที่ข้าพเจ้าจะกล่าวต่อไป คือ เรื่องราชาศัพท์ เพราะคนไทยไม่รู้ราชาศัพท์จริงๆ และจะมีสอนได้ก็แต่ในวงแคบ คือ พระราชสำนัก และโรงเรียนข้าราชการ เป็นต้น แม้ในสมัยก่อนก็ไม่ได้หวังให้ข้าราชการทั่วไปรู้ราชาศัพท์ จึงได้มีปลัดทูลฉลองกราบบังคมทูลแทนเรา เมื่อข้าพเจ้ากลับจากนอก ไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ข้าพเจ้าคอยแต่คำนับ ในเมื่อปลัดทูลฉลองออกชื่อข้าพเจ้าเท่านั้น นอกนั้น ปลัดทูลฉลองว่าไปเสร็จ

อันที่จริง ราชาศัพท์เป็นภาษาที่พิสดาร ยากที่จะไปแต่ต้อง ข้าพเจ้าจำได้ว่า เมื่อข้าพเจ้ากลับจากนอก เป็นสมัยที่เล่นศัพท์ ถกศัพท์กันอยู่มาก เจ้าพระยาอมราชเห็นว่า ละออง กับ ธุลี ก็เป็นคำเดียวกัน เป็นคำซ้ำกันในคำกราบบังคมทูลถวายพระพรชัย ในวันเฉลิมพระชนมพรรษา จึงได้ใช้คำว่า ได้เฝ้าละอองพระบาท แทนคำว่า ได้เฝ้าละอองธุลีพระบาท ข้าพเจ้านึกสงสัยแล้ว เพราะได้เคยดูละคร ซูชินเซา และในนั้นมีคำ Light of light, love of love ฯลฯ ในกรณีนี้ ข้าพเจ้าก็แปล ละอองธุลีว่า Dust of dust คือ ละอองของละออง อีกทีหนึ่งไม่ใช่ซ้ำกัน แต่เป็นการยกย่องขึ้นอีกชั้นหนึ่ง ไม่ก๊ววันถัดมา ทูลกระหม่อมเล็กทรงออกข้อบังคับกลางโหมให้ใช้ ได้เฝ้าละอองพระบาท สำหรับเจ้าฟ้า และใช้ได้เฝ้าละอองธุลีพระบาท สำหรับพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในปีถัดมา เจ้าพระยาอมราชจึงถวายพระพรชัยแต่ ได้เฝ้าละอองธุลีพระบาท ตามประเพณี

แต่การถวายพระพรชัยนั้น ถ้าอาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัยให้คุ้มครองรักษา
ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ซึ่งโบราณไม่ใช่ เพราะต่ำสูงทางพระศาสนา

ข้าพเจ้าใช้คำว่า ถวายพระพรชัย เพราะสงฆ์ถวายพระพร แต่คฤหัสถ์
ถวายพระพรชัย หรือพระพรชัยมงคล

และข้าพเจ้าว่า ถวายพระพร ไม่ใช่ ทูลเกล้าฯ ถวายพระพร หรือกรณีพระราชกุศล
ก็ว่า ถวายพระราชกุศล ไม่ใช่ทูลเกล้าฯ ถวายพระราชกุศล ซึ่งพูดผิดกันอยู่บ้าง
เพราะพระพร หรือพระราชกุศล เป็นนามธรรม ไม่ใช่รูปธรรม ที่จะทูลหัวได้

ที่ใช้ผิดกันอยู่อีกอย่างหนึ่ง ก็ว่า ทรงขอบพระราชหฤทัย ทรงขอบใจเรา “ขอบ”
แปลว่า ตอบ ฉะนั้นจึงต้องใช้ว่า ทรงขอบใจเรา

สมัยนี้มักจะถือหลักง่าย ๆ ว่า จะทำให้เป็นราชาศัพท์ก็เดิมคำว่า พระ เข้าไว้หน้า
นามและคำ ทรง เข้าหน้ากิริยา อันที่จริงก็เป็นการเจตนาแสดงความเคารพยกย่องตามทาง
ที่ควรแล้ว เพราะราชาศัพท์สำหรับพระอวัยยะต่าง ๆ ก็ไม่สับสนัก เช่น เมื่อข้าพเจ้า
กลับมาจาก นอก ยังเป็นปัญหาวารราชาศัพท์สำหรับ ไต นั้น คือ วักกะ ไซหรือไม
เพราะไทยแปล วักกะ ว่า ม้าม และแปล ปิหกะ ว่า ไต ซึ่งซิลเดอรัสแปลว่า ม้ามเป็นการสับ
กันอยู่สมเด็จพระยา เทวะวงศ์ฯ ต้องทรงตรวจดูตำราหมอ จึงทรงเห็นว่าซิลเดอรัสถูกแล้ว
ที่แปลผิดไขว้กันมา ก่อนนั้น ก็เพราะหมอเถาวันเข้าใจผิดมาจากนายโหมด
(พระยากระสาปณ์) แปลให้ผิด

ถ้าเจ้านายประชวรโรค appendicitis เราจะใช้คำว่ากระไร ข้าพเจ้านึกว่าใช้ว่า
ประชวรโรคไส้ติ่งอักเสบ ก็ได้แล้ว

ถ้าจะพยายามให้ดีขึ้นไป ก็จะเป็นภาษานวนิยายที่ว่า เจ้าหญิงเอา พระภูษา
คลุมพระเศียรไม่ใช่เอา ผ้าคลุมพระเศียร ซึ่งก็จะเป็นภาษาที่ดีแล้ว นี่กลับเอา ภูษา
เครื่องนุ่งห่มหรือผ้าทรง ผ้านุ่ง คลุมพระเศียร

มีราชาศัพท์อีกคำหนึ่ง คือ ประทับ ซึ่งมีผู้ถามข้าพเจ้าว่า ควรจะใช้ว่า ประทับ หรือ
ทรงประทับ คำตอบที่แท้จริงก็คือ แล้วแต่นัยที่ใช้ เพราะคำนี้มีอยู่สองนัย นัยหนึ่งซึ่งได้แก่
การประทับตรา นี่ไม่ใช่ราชาศัพท์ เพราะใครก็ประทับตราได้ ฉะนั้นก็ต้องเดิม ทรง เป็น
“ทรงประทับตรา” แต่อีกนัยหนึ่ง เป็นราชาศัพท์ เช่น ประทับยืน เจ้าหญิงอเล็กซานดรา
ประทับยืน อยู่ นี่เป็นคำในหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่ง ซึ่งเป็นการถูกต้องแล้ว เมื่อมีประทับ
ยืนแล้ว ก็ย่อมมีประทับนั่ง มีนายแพทย์เพื่อนข้าพเจ้าผู้หนึ่งกลับจากนอกแล้วก็ต้องไป
รักษาเจ้านาย ขณะที่ทำการตรวจ ก็ขอให้ ประทับนั่ง บางคนหัวเราะเยาะ เพราะถือว่า
ควรจะให้ประทับลง แต่ข้าพเจ้าเห็นว่า ประทับนั่ง น่าจะใช้ได้ ในเมื่อมี ประทับยืน
แต่นายแพทย์ ผู้นั้นในการตรวจต่อไป ได้ขอให้บรรทมนอน นี่หนักมือไป เพราะบรรทม
เป็นราชาศัพท์ สำหรับนอนอยู่แล้ว เมื่อวันพฤหัสบดีที่แล้วมา ในสภาร่างรัฐธรรมนูญ
ข้าพเจ้าได้ยินประโยค ว่า เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ไม่ทรงประทับอยู่ในพระนคร

ข้าพเจ้าก็รู้สึกสะอิดสะเอียนทีเดียวว่า ผิดราชาศัพท์ และอันที่จริงก็ผิดตามที่เคยใช้กันมาก่อน เช่น ประทานเป็นราชาศัพท์แล้ว อาจารย์ท่านห้ามไม่เติมคำ ทรง ท่านถือว่า "ทรงประทาน" นั้นผิด แต่สมัยนี้ก็มิใช่กันบ้าง ทั้งนี้จะว่าผิดทีเดียวข้าพเจ้าก็ยังสงสัยอยู่ เพราะสมัยนี้ก็มิพูดกันได้ว่า โปรดประทานอภัยเถิดครับ ฉะนั้นการใช้ ทรงประทาน เป็นราชาศัพท์ ก็เป็นคำที่เข้าใจได้ คำว่า ทรงโปรด ก็เช่นเดียวกัน แต่ข้าพเจ้าได้รับหนังสือราชการว่า ทรงรับสั่ง ก็รู้สึกอย่างไรอยู่ ครั้นมานึกดู ถ้าใช้ว่า ทรงมีรับสั่ง ก็จะเป็นภาษาที่ใช้ได้แล้ว ข้าพเจ้ารู้สึกว่าจะต่อไปนี้อากที่จะป้องกันไม่ให้คนทั่ว ๆ ไป หรือแม้ข้าราชการทั่วไปใช้หลักง่าย ๆ โดยเติมคำว่า พระ หน้านาม และคำว่า ทรง หน้ากริยา เพื่อให้เป็นราชาศัพท์นั้นได้ แต่การที่อาจารย์จะสอนให้เคร่งไว้เป็นการดีและการสมควรแล้ว

เมื่อข้าพเจ้าได้รับเชิญ ม.ร.ว.สุมนชาติแล้ว ข้าพเจ้าได้ซื้อหนังสือพิมพ์ มาอ่านหลายฉบับ ทั้งที่รู้จักและไม่รู้จัก ข้าพเจ้ามีความยินดีเป็นอันมาก ที่ได้เห็นภาษาหนังสือพิมพ์ดีขึ้นกว่าแต่ก่อนมาก ข้าพเจ้าได้ลองดูการใช้ บุรพบท กับ แก่ แต่ ต่อ ก็เห็นว่าใช้ถูกต้องโดยทั่วไป เช่น พูดกับ ดังนี้ ถูก บอกกับ ไม่ถูก ควรใช้ บอกแก่ แต่มีอีกคำหนึ่งซึ่งอยู่ ระหว่าง กับ และ แก่ คือ กะ ซึ่งอาจใช้ประโยชน์ได้ เช่น พจนานุกรม ให้ตัวอย่างว่า พี่พูดกะน้อง แทน พี่พูดกับน้อง เขาบอกกะท่าน แทน เขาบอกแก่ท่าน มีกะใจ แทน มีแก่ใจ

ข้อสำคัญเราต้องพิจารณาดูความหมาย ท่านจะทำอะไรแก่ ฉัน หมายความว่า ท่านจะทุบตีฉันหรือ ท่านจะทำอะไร กับฉัน หมายความว่า ท่านจะเอาฉันไปฆ่าไปขายเสีย หรือ ท่านจะทำอะไร กะ ฉัน หมายความว่ารวมทั้งสองอย่าง จึงมีความหมายทั่วไป ถ้าสงสัยเราใช้ กะ ไว้จะเห็นว่าเป็นทางออกที่สะดวก เช่น จะเอาอะไร กับ ฉัน หมายความว่าให้ฉัน ทำอย่างไร ข้าพเจ้าเห็นว่าถูกต้องแล้ว กับ ในที่นี้หมายความว่าเท่าที่เกี่ยวกับฉัน แต่ถ้ากล่าวไว้ว่า "จะเอาอะไร กะ ฉัน" ก็เป็นการใช้ได้โดยไม่มีปัญหา "จะเอาเลือดกับ ปู" ข้าพเจ้าก็เห็นว่าถูกต้องแล้ว หมายความว่า จะเอาเลือดเท่าที่เกี่ยวกับ แต่ถ้าใช้ว่า "จะเอาเลือดกะปู" ก็จะเสี่ยงปัญหาได้เหมือนกัน จึงขออย่าให้ลืมนึกว่า กะ นี้เสีย

คำว่า ด้วย และ โดย ก็มักใช้ถูกต้องดีแล้ว เว้นแต่ "ด้วยวิธีนี้" ควรใช้ว่า โดยวิธีนี้ เพราะพจนานุกรมก็ได้บอกไว้ว่า "ด้วย" เป็นคำนำหน้านาม เพื่อให้รู้ว่ำนามนั้นเป็นเครื่องใช้ เช่น พันด้วยมิด ทำด้วยไม้

ข้อควรคิดในภาษาไทยที่ข้าพเจ้านึกได้ในสัปดาห์นี้มาถึงที่บรรยายมา ข้าพเจ้าขอขอบคุณท่านผู้มีเกียรติทั้งหลายที่ได้กรุณาข้าพเจ้าด้วยสันติคุณ ข้าพเจ้ามีความมุ่งหมายแต่เพียงจะมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเท่านั้น ฉะนั้น ถ้าจะมีการอภิปรายและซักถามกันต่อไปก็ขออย่าได้เกรงใจเลย ขอให้อภิปรายและซักถามได้โดยเสรีเถิด

พระราชพิธีสมภาคาภิเชก

นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา เรียบเรียง

ในวันที่ ๗ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๒๘ ซึ่งจะมาถึงในเร็ว ๆ นี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะเจริญพระชนมพรรษา ๕๗ พระพรรษา กับ ๓๓ วัน เสมอพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทราบว่าในวาระสำคัญนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเป็นการภายใน ณ พระราชฐานที่ประทับแรม ซึ่งปกติในเดือนมกราคมของทุกปีก็จะประทับที่พระตำหนักภูพิงค์ราชนิเวศน์ จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งนี้เพื่อทรงพระราชอุทิศพระราชกุศลถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบรมอัยกาธิราช และเพื่อขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตดำรงรัฐสีมาอาณาจักร เพื่อทรงทะนุบำรุงความสุขให้แก่ปวงชนชาวไทยสืบไป พระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลเนื่องในการที่เจริญพระชนมพรรษาเสมอ พระราชบุรพชน พระองค์ใดพระองค์หนึ่งนี้ เคยมีเป็นพระราชประเพณีเรียกว่า พระราชพิธีสมภาคาภิเชก เนื่องในพระราชพิธีสำคัญวันนี้ คณะอนุกรรมการจัดทำเอกสารภาษาไทย ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี จึงใคร่ที่จะได้อัญเชิญพระราชประวัติและพระราชกรณียกิจบางประการของสมเด็จพระมหาราชเจ้าทั้งสองพระองค์ ได้ทรงบำเพ็ญไว้ เป็นคุณประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองละม้ายเหมือนกัน มาเป็นเครื่องเฉลิมพระเกียรติพอสมควรแก่เวลา

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติสืบราชสันตติวงศ์ เป็นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์เมื่อพุทธศักราช ๒๔๑๑ ในขณะที่มีพระชนมพรรษาเพียง ๑๕ พระพรรษา กับ ๑๐ วัน ซ้ำยังเป็นเวลาที่ทรงพระประชวรหนักแทบจะสวรรคต ฉะนั้นจึงได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในพระราชหัตถเลขาพระราชทานสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมารพระองค์แรก ความตอนหนึ่งว่า

“เปรียบเหมือนคนที่ศีรษะขาดแล้ว จับเอาแต่ร่างกายขึ้นตั้งไว้ในที่สมมติกษัตริย์ เหลือที่จะพรรณนาถึงความทุกข์อันต้องเป็นกำพราในอายุเพียงเท่านั้น และความหนักของมกุฎอันเหลือที่คองจะทานไว้ได้ ทั้งมีศัตรูซึ่งมุ่งหมายอยู่โดยเปิดเผยรอบข้างทั้งภายนอกภายใน หมายเอาทั้งในกรุงเองและต่างประเทศ ทั้งโรคภัยในกายเบียดเบียนแสนสาหัส เพราะฉะนั้นพอจึงถือได้ว่าวันนั้นเป็นวันเคราะห์ร้ายอย่างยิ่ง อันตั้งแต่เกิดมาพึงได้มี แก่ตัว”

เมื่อแรกเสวยราชสมบัตินั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงปราศจากพระราชอำนาจโดยสิ้นเชิง เพราะมีผู้สำเร็จราชการแผ่นดินและผู้สำเร็จราชการ

ราชสำนักดูแลพระราชกิจแทนทุกประการ แต่ทรงพยายามบำเพ็ญพระราชบารมีหลายด้าน หลายประการจนกระทั่งมีพระราชอำนาจขึ้นตามลำดับ เช่นดังที่ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ว่า

“เมื่อมีผู้ร่วมคิดในทางอันดีมากขึ้น จึงค่อยแผ่อำนาจออก โดยยึดทางที่ถูกต่อสู่ทางที่ผิด เมื่อชนะได้ครั้งหนึ่งสองครั้ง ความนิยมของคนซึ่งตั้งอยู่ในทางกลาง ย่อมรวนเรหันมาเห็นด้วยก่อนจึงเกิดความนิยมมากขึ้น ๆ จนถึงผู้ซึ่งเป็นศัตรูก็ต้องกลับเป็นมิตร เว้นไว้แต่ผู้ที่มีความปรารถนาถ้าวั้นจะถอยกลับมิได้เสียแล้วก็ต้องทำไป แต่ย่อมเห็นว่ากำลังอ่อนลงทุกเมื่อ ๆ”

๔๒ ปีในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ย่อมเป็นระยะเวลาที่นานพอต่อการที่ทำให้ประชาชนได้เกิดความจงรักภักดีอย่างสุดสิ้นจิตใจ ถึงกับถวายพระราชสมัญญาว่า “สมเด็จพระปิยมหาราช” พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นที่รักของประชาชน ทั้งนี้เนื่องจากการที่ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเป็นคุณประโยชน์แก่ชาติ ดังจะได้อัญเชิญตัวอย่างมาเพียง ๓ ประการคือ ทรงสร้างเอกภาพของชาติ ทรงรักษาเอกราชของประเทศ และทรงดูแลทุกข์สุขของประชาชนด้วยพระองค์เอง

ประเทศไทยแต่เดิมนั้นมีลักษณะการปกครองอย่างหลวม ๆ คือ ประกอบไปด้วย ราชธานีหัวเมืองชั้นใน หัวเมืองชั้นนอก และเมืองประเทศราช ซึ่งเป็นแต่เพียงแสดงความอ่อนน้อมยอมอยู่ในร่มพระบรมโพธิสมภาร แต่มีอิสระในการปกครองตนเองอย่างเด็ดขาด พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีพระวิริยะอุตสาหะอย่างแรงกล้าในการสถาปนาราชอาณาจักรไทยเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน รวมศูนย์กลางแห่งอำนาจ การเมืองการปกครองไว้ที่องค์พระมหากษัตริย์ด้วยการจัดตั้งการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาล รวมทั้งที่ขึ้นเป็นหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ เมือง และมณฑลตามลำดับ การปฏิรูปการปกครองดังกล่าวเป็นไปอย่างละมุนละม่อมค่อยเป็นค่อยไป แม้กระนั้นก็ยังเกิดปฏิกิริยาในรูปต่าง ๆ เช่น ความวุ่นวายเรื่องผีบุญทางภาคอีสาน กบฏเงี้ยว พกหาหม่องทางภาคเหนือ หรือการแข็งเมืองทางภาคใต้ แต่ได้ทรงพยายามสร้างเอกภาพของชาติเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้จนสำเร็จ

พระราชกรณียกิจที่ทรงชมขึ้นพระราชหฤทัยยิ่ง คือ การรักษาเอกราชของชาติ เพราะขณะนั้นภัยจากลัทธิล่าอาณานิคมของมหาอำนาจชาติตะวันตกได้แผ่ไปเกือบทั่วโลก โดยเฉพาะในทวีปเอเชียหรือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศเพื่อนบ้านของไทยได้ตกเป็นเมืองขึ้นของชาติมหาอำนาจจนหมดสิ้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพยายามประคับประคองเอกราชของชาติจนรอดพ้นภัยอันตรายอันใหญ่หลวงมาได้ ด้วยพระปรีชาสามารถอันสุขุมคัมภีรภาพยิ่ง ทรงใช้นโยบายทางการทูตนำหน้าการทหาร ทรงยอมเสียสละดินแดนชายแดนชายพระราชอาณาเขตไปเพื่อรักษาเอกราชของส่วนใหญ่ไว้ พร้อมกันนั้นได้ทรงเร่งรัดความเจริญก้าวหน้าด้านเศรษฐกิจสังคมของประเทศโดยริบด่วน เพื่อแสดงให้เห็นว่า ไทยมีความเจริญเพียงพอแล้วไม่ต้องมาสงเคราะห์ช่วยปกครองให้

ส่วนพระราชกรณียกิจในการทรงทะนุบำรุงความสุขบำบัดความเดือดร้อนของประชาชนด้วยพระองค์เองนั้น เป็นที่ซาบซึ้งกันเป็นอย่างดี เพราะการศึกษา การรักษาพยาบาล การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง ล้วนแต่เกิดจากพระราชดำริทั้งสิ้น โปรดเสด็จประพาสสมณทลต่าง ๆ ในพระราชอาณาเขตเป็นประจำ เพื่อทรงเยี่ยมเยียนประชาชนอย่างใกล้ชิด ยิ่งกว่านั้นยังโปรดที่จะเสด็จประพาสเยี่ยมประชาชนด้วยการปิดบังมิให้รู้ว่าเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ที่เรียกว่าเสด็จประพาสต้นอีกด้วย ทำให้ทรงทราบสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนได้อย่างแท้จริง ซึ่งพระราชจริยวัตรนี้ ก็ละม้ายกับพระราชจริยวัตรของพระเจ้ากาหลิบ ในพระราชนิพนธ์ของพระองค์เองเรื่อง นิทราชาคริต ในประเด็นที่ว่า “ปวงชนไปทราบความ ยามพระลบลับไม้ จึงอ่าองค์ท่านให้ แม่นมั่นจนจร”

เมื่อหวนมารำลึกถึงพระราชกรณียกิจแห่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระมหากษัตริย์ที่ทรงชนะน้ำใจของปวงชนชาวไทยในปัจจุบัน ย่อมเป็นที่น่าพิศวงว่ามีส่วนใกล้เคียงกับพระราชกรณียกิจสมเด็จพระอัยกาธิราชเจ้าของพระองค์เป็นอย่างยิ่ง เริ่มแต่เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์รัชกาลที่ ๙ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๘๙ ก็เป็นการเสด็จขึ้นครองราชย์ด้วยการปราศจากพระราชอำนาจใด ๆ ยังไม่ทรงบรรลुพระราชนิติภาวะต้องมีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ แต่ความจงรักภักดีของประชาชนได้เริ่มปรากฏตั้งแต่นั้นมา ขณะที่ต้องเสด็จพระราชดำเนินไปทรงศึกษาต่อ ณ ต่างประเทศ ขณะที่ประทับรณงค์ พระที่นั่งจะเสด็จพระราชดำเนินไปท่าอากาศยานนั้น มีประชาชนกราบบังคมทูลว่า พระองค์อย่าทรงทิ้งประชาชน ซึ่งต่อมาได้ทรงพระราชบันทึกไว้ว่า ทรงตอบในพระราชหฤทัยว่า เมื่อประชาชนไม่ทิ้งพระองค์แล้วพระองค์จะทรงทิ้งประชาชนได้อย่างไร เมื่อระยะเวลาในรัชกาลผ่านไป พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงใกล้ชิดประชาชนมากขึ้น ความจงรักภักดีของประชาชนแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทวีขึ้นตามลำดับ โดยไม่ต้องมีใครบังคับ ไม่ต้องมีใครสั่งสอน แต่ความรู้สึกนี้เกิดขึ้นในหัวใจด้วยเหตุด้วยตาด้วยสัมผัสของเขาเอง ทั้งนี้เพราะพระราชกรณียกิจเช่นเดียวกับสมเด็จพระบรมอัยกาธิราชเจ้า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในเรื่องทรงสร้างเอกภาพของชาติ ทรงรักษาเอกราชของประเทศและทรงดูแลทุกข์สุขของประชาชนด้วยพระองค์เอง

พระราชกรณียกิจในการทรงสร้างเอกภาพของชาติ ทุกคนย่อมยอมรับอย่างปราศจากข้อสงสัยว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นศูนย์รวมหัวใจของไทยทั้งชาติไม่ว่าจะเป็นชาวเขาที่ด้อยการศึกษา ชาวชนบทที่อยู่ห่างไกล ชาวจังหวัดชายแดนที่มีวัฒนธรรมประเพณีแตกต่างกันออกไป ล้วนแต่มีความจงรักภักดีต่อองค์พระประมุขของชาติพระองค์เดียวกัน ในขณะที่ทรงเป็นพุทธมามกะที่เคร่งครัดในพระรัตนตรัย ก็ทรงเป็นเอกอัครศาสนูป

พระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก

ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา เรียบเรียง

พระราชพิธีอันมีนามว่า รัชมังคลาภิเษกนี้ จะมีได้ด้วยยากยิ่งและยากที่ประชาชนจะประสบพบเห็น นับแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา มาจนถึงรัตนโกสินทร์ อาจกล่าวได้ว่ามีเป็นครั้งแรกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะนามของพระราชพิธีเพ็งบัญญัติขึ้นในรัชสมัยนี้ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงวชิรญาณวรโส(สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ในรัชสมัยต่อมา)ทรงคิดคำขึ้น คำจารึกอันไพเราะที่ฐานพระบรมราชานุสรณ์แห่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ สถานพระราชวังดุสิต แจ้งให้ทราบถึงสาเหตุแห่งการประกอบพระราชพิธี จึงขอเชิญข้อความในจารึกมาดังนี้

“พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์...พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จดำรงสิริราชสมบัติมาถ้วนถึง ๔๐ ปีเต็มบริบูรณ์ เป็นรัชสมัยที่ยืนนานยิ่งกว่าสมเด็จพระมหาราชธิราชแห่งสยามประเทศในอดีตกาล พระองค์ก่อปรด้วยพระราชกฤษฎาภินิหาร เป็นอัจฉริยะภูบาลบรมบพิตร เสด็จสถิตยในสังฆมณเฑียรอันมั่นคงมิได้หวั่นไหว ทรงอธิฐานพระราชหฤทัย ในทางที่จะทำนุบำรุงพระราชอาณาจักรให้สถิตยสถาพร แลให้เกิดความสามัคคีสโมสร เจริญสุขสำราญทั่วไปในอเนกนิกรประชาชาติ เป็นเบื้องหน้าแห่งพระราชจรรยา ทรงสุขุมปรีชาสามารถสอดส่องวินิจฉัยในคุณโทษแห่งประเพณีเมือง ทรงปลดเปลื้องโทษ นำประโยชน์มาบัญญัติโดยปฏิบัติพระองค์ทรงนำหน้า ชักจูงประชาชนให้ดำเนินตาม ในทางที่มีประโยชน์เป็นแก่นสาร พระองค์ทรงนำความสุขสำราญให้ประชาราษฎร์สำเร็จได้ ด้วยอาไศรยดำเนินอยู่เนื่องนิตย์ ในพระวิริยะและพระขันติคุณอันแรงกล้าทรงอาจหาญ ในพระราชจรรยามิได้ย่อท้อต่อความลำบากยากเข็ญ มิได้เห็นที่ขัดขัดอันใดอันใดอันควรขยาด แม้ประโยชน์และความสุขในส่วนพระองค์ก็อาจทรงสละ แลกความสุขสำราญ พระราชทานไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินได้ โดยทรงพระกรุณาปราณี พระองค์คือบุรพการีของราษฎร เพราะเหตุเหล่านี้ แผ่นดินของพระองค์ จึงยิ่งยง ด้วยความสถาพรรุ่งเรืองงาม มหาชนชาวสยามถึงความสุขเกษมล่วงล้ำอดีตสมัยที่ได้ปรากฏมา พระองค์จึงเป็นปิตุมาหาราชที่รักของมหาชนทั่วไป

ครั้นบรรลุลูกกษัตริย์รัชมังคลาภิเษกสัมพัจฉรกาล พระราชวงศ์อนุวงศ์เสนามัตยราชบริพาร พร้อมด้วยสมณพราหมณ์อาณาประชาราษฎร์ชาวสยามประเทศทุกชาติชั้นบรรดาศักดิ์ทั่วรัฐสีมาอาณาจักร มาคำนึงถึงพระเดชพระคุณอันได้พรรณนามาแล้วนั้น จึงพร้อมกันสร้างพระบรมรูปนี้ ประดิษฐานไว้สนองพระเดช

พระคุณเพื่อประกาศพระเกียรติยศ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวปิยมหาราช ให้ปรากฏสืบชั่วกัลปาวสาน...ที่มายุโกโหตุ มหาราชฯ" คำจารึกสั้นเพียงเท่านี้

พระบรมราชานุสรณ์ ณ ลานพระราชวังดุสิต จึงเป็นอนุสรณ์แห่งความรัก ความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ไพศาล ที่ประชาชนทุกหมู่เหล่าในสยามประเทศ พร้อมใจกันบริจาคทุนทรัพย์ตามกำลังฐานะของตน สร้างน้อมเกล้าฯ ถวายแด่สมเด็จพระบรมกษัตริย์ราชผู้เป็นที่รักเทิดทูนยิ่ง เนื่องในวันพระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก ๑๑ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๕๑ และคนไทยทุกเชื้อชาติต่างถวายสักการะบูชา ด้วยความกตัญญูรู้พระคุณสืบมามิได้ขาด สมเด็จพระปิยมหาราชเสด็จสวรรคต ณ ๒๓ ตุลาคม พุทธศก ๒๔๕๓ ด้วยประการฉะนี้ วันที่ ๒๓ ตุลาคมของทุกปีต่อ ๆ มา ได้กำหนดเป็นวันอนุสรณ์ของชาติ ซึ่งเหล่าอาณาประชาราษฎร์ผู้สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ได้หลั่งไหลกันมาถวายสักการะตราប់ปัจจุบัน เป็นงานพิธีที่ปฏิบัติกันทั่วพระราชอาณาจักร

พระราชพิธีรัชมังคลาภิเษกในรัชสมัยพระปิยมหาราชเจ้านั้น แบ่งออกเป็น ๒ งาน งานแรก คือ วันที่ ๒๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๐ - ๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๐ อันเป็นปีที่ทรงดำรงสิริราชสมบัติปีที่ ๔๐ ในรัชกาล นับเท่าจำนวนปีรัชสมัยแห่งสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ของพระนครศรีอยุธยา (พ.ศ. ๒๐๓๔ - ๒๐๓๒ ซึ่งนับได้ ๓๘ ปี แต่พงศาวดารบางฉบับว่า ๔๐ ปี) ขณะนั้นพระยาโบราณบุรารักษ์ (โบราณราชธานินทร์ ในเวลาต่อมา) เป็นข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลกรุงเก่า ได้เป็นผู้จัดงานร่วมกับข้าราชการสมณพราหมณ์ ประชาชนในมณฑลและจังหวัดใกล้เคียง ตั้งพิธีมณฑลในพระราชวังกรุงเก่า โดยปรับแต่งรากฐานของพระที่นั่งสรรเพชญ์ปราสาทและพระที่นั่งสุริยาสโมสรนรินทร์ โดยสร้างตามแบบเดิมเป็นการชั่วคราว ตั้งพระที่นั่งรัตนสิงหาสน์ราชบัลลังก์หน้าพระที่นั่งสรรเพชญ์ปราสาท สำหรับทอดพระเนตรงานฉลอง มีมหรสพต่าง ๆ มีระฆากดอกไม้ไฟ ฯลฯ พระราชพิธีใน พ.ศ. ๒๔๕๐ นี้ เรียกว่า "พระราชกุศลรัชมงคล"

วันที่ ๒๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๐ เสด็จพระราชดำเนินโดยรถไฟพระที่นั่ง ราษฎรตั้งปะรำแต่งเครื่องบูชาทุกสถานที่เสด็จผ่าน เจ้านายและข้าราชการจากกรุงเทพฯ ล่วงหน้าไปรับเสด็จร่วมกับข้าราชการมณฑลกรุงเก่า พร้อมด้วยสมณพราหมณ์ประชาชนที่นั่น การเสด็จฯ วันนี้มีพระราชทานกระแสว่า เพื่อถวายสักการะอดีตกษัตริย์กรุงเก่า ตามประเพณีของพระเจ้าแผ่นดินผู้สวดยราชย์ใหม่ และเพื่อประพาสตรวจตราโบราณสถานสำคัญ ซึ่งโปรดให้ขุดแต่ก่อนไว้

วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน เสด็จเข้าพระราชวังหลวงโดยกระบวนราบ ขึ้นประทับพระที่นั่งสรรเพชญ์ปราสาทที่จัดเป็นสถานบำเพ็ญพระราชกุศล บรรดาสงฆ์จังหวัดใกล้เคียง มารวมกันเฝ้าถวายชัยมงคล เจ้าคณะมณฑลอ่านคำถวายพระพร มีพระราชดำรัสตอบ

แล้วเสด็จออกรัตนสิงหาสน์ ทอดพระเนตรมหรสพ พระยาโบราณบุรารักษ์อ่านคำถวาย
ชัยมงคลในนามข้าราชการและราษฎรมณฑลกรุงเก่า พระราชทานเหรียญเสมาแก่ราษฎร
ทรงประเคนพัดทองทอง รูปพระครุฑพ่าห์แก่สงฆ์ ๔๐ รูป ทรงพระราชอุทิศเป็นการส่วน
พระราชกุศลถวายสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ พระราชทานเหรียญชัยมงคลแก่เจ้านาย
และข้าราชการฝ่ายหน้าฝ่ายใน ทอดพระเนตรมหรสพและดอกไม้ไฟชนิดต่าง ๆ
ซึ่งสงฆ์ทุกวัดที่มีส่วนร่วมทุนในการสร้างพระบรมรูปราชานุสรณ์จัดทำสนองพระเดช
พระคุณโดยมิได้คิดมูลค่าทั้งสามคืน งานพระราชกุศลรัชชมงคลนี้มีการจัดทำดวงตรา
ไปรษณีย์เป็นที่ระลึกของงาน

วันที่ ๑ ธันวาคม ตอนเช้าเชิญพระพุทธรูปต่างพระองค์พระเจ้าแผ่นดินกรุงเก่า ๓๒
องค์ และกรุงธนบุรี ๑ องค์ ประดิษฐานรวมกันบนพระแท่นเศวตฉัตร แล้วเลี้ยงสงฆ์
ทรงพระราชอุทิศกุศลถวาย ตอนบ่ายสงฆ์สวดพระปริตรเป็นส่วนพระราชกุศลถวายอดีต
มหากษัตริย์กรุงศรีอยุธยาและกรุงธนบุรี ตอนเย็นพระราชทานเลี้ยงข้าราชการ ณ พระที่นั่ง
สุริยาสน์อมรินทร์ ทรงแจกเหรียญรัชมงคล

วันที่ ๒ ธันวาคม เสด็จประทับพระที่นั่งสรรเพชญปราสาท มีสังเวทยเวทดา พราหมณ์
เบิกแว่นเวียนเทียนสมโภชพระพุทธรูปต่างพระองค์พระเจ้าแผ่นดินทั้งนั้น ทรงศีล
ทรงประเคนพัดและไทยธรรม เครื่องกัณฑ์ แก่พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงวชิรญาณวรโรรส
ซึ่งถวายเทศนา ๑ กัณฑ์ ในการพระราชทานเลี้ยง ณ พระที่นั่งสุริยาสน์อมรินทร์วันนี้
โปรดเกล้าฯ ให้มีการประชุมตั้งโบราณคดีสโมสร สำหรับสืบสวนเรียบเรียงเรื่องราวของ
กรุงสยาม รุ่งขึ้นวันที่ ๓ ธันวาคม เสด็จฯ คินสู่พระนคร

งานที่ ๒ เรียกว่า พระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก กำหนดขึ้นในวันที่ ๑๑ - ๑๘
พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๕๑ เป็นปีที่ ๔๑ ในรัชกาล เกินปีรัชสมัยสมเด็จพระรามาธิบดี
ที่ ๒ แห่งกรุงเก่า ๑ ปี โปรดให้ประกอบพระราชพิธี ณ กรุงเทพมหานคร

รายการสำคัญที่ควรกล่าวสำหรับพระราชพิธีนี้ คือ ตอนเช้า ทรงวางศิลาฤกษ์
ก่อรากพระที่นั่งอนันตสมาคมองค์ปัจจุบัน พระราชทานเลี้ยงภัตตาหารแก่สงฆ์ แล้ว
พระราชทานเหรียญรัตนนาภรณ์แก่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการฝ่ายหน้าฝ่ายใน
พระราชทานเหรียญรัชมังคลาภิเษก ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดข้าวกระตังส่งถวาย
สงฆ์ ๑๐๐ รูป ซึ่งเจริญพระพุทธมนต์ฉลองพระบรมรูปราชานุสรณ์ ตอนบ่าย ๑๖ นาฬิกา
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร (พระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว) กราบบังคมทูลฯ น้อมเกล้าฯ ถวายพระบรมราชานุสรณ์หน้า
พลับพลาที่ประทับ ณ ลานพระราชวังดุสิต มีพระราชดำรัสตอบแล้วทรงเปิด
แพรคลุมพระบรมราชานุสรณ์ เวลา ๑๙.๓๐ นาฬิกา พระราชทานเลี้ยงพระบรมวงศานุวงศ์
ข้าราชการและพ่อค้าพาณิช ณ สวนแป๊ะเต่ง พระราชวังดุสิต แล้วทอดพระเนตรมหรสพ

และดอกไม้ไฟสมโภชพระบรมราชานุสรณ์ ราษฎรจุดประทัดไฟที่บ้านเรือน มีมหรสพสนองพระเดชพระคุณ ๓ วัน

เงินส่วนเหลือจากทุนบริจาคสร้างพระบรมรูปน้อมเกล้าฯ ถวายนั้น ต่อมาได้สมทบสร้างจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถานศึกษาในพระบรมนามาภิไธย

เรื่องพระราชพิธีรัชมิ่งคลาภิเษกในรัชสมัยสมเด็จพระปิยมหาราช กล่าวไว้ ณ ที่นี้ โดยสรุป อาจขาดตกบกพร่อง ท่านผู้สนใจอาจหารายละเอียดอ่านได้

ท่านผู้อ่านที่นับถือ เมื่อท่านได้อ่านคำจารึกพรณนาพระปรีชาสามารถพระคุณลักษณะพิเศษ พระมหากษัตริย์คุณและพระเกียรติคุณ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ปิยมหาราชของชาวไทย ผู้เป็นสมเด็จพระบรมอัยกาธิราชแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชแล้ว ทุกคนย่อมประจักษ์แก่แน่ใจว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์พระราชนัดดา ผู้ทรงพระคุณสุดประเสริฐแก่ชนไทยปัจจุบันนี้ ย่อมละม้ายแนบกับสมเด็จพระบรมอัยกาธิราช ทุกข้อ ทุกประการ ประดุจเป็นพระองค์เดียวกัน ฉะนั้นทั้งสองพระองค์ทรงเป็นมิ่งขวัญ เป็นศูนย์รวมใจของประชาชน เป็นร่มโพธิ์ทองยิ่งใหญ่ปกเกล้าไทยประชา ยากจะหาพระมหากษัตริย์ในประเทศอื่นใดเทียบเทียมได้

ดังนั้น วันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศก ๒๕๓๐ นี้ เป็นมหามงคลสมัยที่ทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ ๕ รอบ ไทยทั่วหน้าพากันปิติชื่นชม เตรียมจัดงานสมโภชเฉลิมพระเกียรติกันทั่วพระราชอาณาจักร ต่างเตรียมใจกายสนองพระเดชพระคุณเต็มกำลังของตน ตั้งตาคอยชมพระบารมีในวันมหามงคลที่จะมาถึง

และก็เป็น วันที่ ๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๑ จะเป็นปีที่ทรงดำรงสิริราชสมบัติเป็นปีที่ ๔๓ ในรัชกาล ด้วยความปลาบปลื้มและสำนึกในพระมหากษัตริย์คุณอันไพศาล รัฐบาลและชาวไทยทุกหมู่เหล่ากำลังกราบบังคมทูลฯ ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจัดงานพระราชพิธีรัชมิ่งคลาภิเษกถวาย เพื่อสมโภชรัชสมัยอันยืนนาน เพื่อทรงเป็นมิ่งขวัญรุ่งเรืองตระการของประเทศชาติและประชาชนให้ทรงพระเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไปในจิรรัฐสมัย

แต่สมเด็จพระบรมมหาธรรมมหาราชเจ้าพระองค์นี้ ทรงพระทศพิธราชธรรมเจริญยิ่งนัก พระราชกระแสสำคัญที่ทรงเตือนชาวประชา คือ ความประหยัสดอดออม เคยปรากฏมาแล้วครั้งที่รัฐบาลจัดพระราชพิธีรัชดาภิเษก น้อมเกล้าฯ ถวายเมื่อเสด็จเสวยราชย์ได้ ๒๕ ปี ผู้ที่เคยอ่านหนังสือราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ ๑๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๔ จะเห็นความตอนหนึ่งในคำนำหนังสือนั้นว่า

"...คณะกรรมการจัดงานฯ ได้กำหนดแผนงานและได้เตรียมการดำเนินงานเพื่อให้พระราชพิธีเป็นไปโดยสมบูรณ์พระเกียรติยศ แต่เนื่องด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงห่วงใยอาณาประชาราษฎร์ มีพระราชดำริว่า บ้านเมืองยังอยู่ในสถานการณ์ที่ไม่น่าไว้วางใจ ควรมุ่งพัฒนาเพื่อความอยู่ดีมีสุขของประชาชนและไม่ควรจัดงานให้มโหฬาร

สิ้นเปลืองโดยใช่เหตุ จึงพระราชทานพระราชกระแสปรารภแก่รัฐบาลว่า
 “ขอให้ทำโดยประหยัด”

ดวงพระราชหฤทัยแห่งสมเด็จพระบรมมหาธรรมราชาพระองค์นี้ ทรงพระ
 อนุสรณ์คำนึงถึงแต่ทุกข์สุขของพสกนิกรแห่งพระองค์ท่านอยู่ทุกเวลานาที ขอให้ทรง
 พระเจริญยิ่งยืนนาน

สมพระนามพระอิริราชเรื่อง	“ภูมิพล” แท้เอย
“พลังแห่งแผ่นดิน” ดล	ดั่งร้อน
ทรงรับราชย์โดยกมล	มาดมั่น
ชุบชีวิตชาติซ้อน	พลกพันภัยผอง

ออกอากาศ

ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

วันที่ ๒๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๐

พระราชพิธีสมมงคลพระชนมายุ ๖๔ พรรษา

นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา เรียบเรียง

ในวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๓๔ มีพระราชพิธีเป็นการพิเศษที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน พระราชพิธีหนึ่ง มีชื่อตามกำหนดการสำนักพระราชวังว่า พระราชพิธีสมมงคลพระชนมายุ ๖๔ พรรษา เฝ้าพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดี ศรีสินทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๓๔ ดังนั้น คณะอนุกรรมการจัดทำเอกสารและบทความสดุดีบุคคลสำคัญ ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี จึงขอเสนอรายละเอียดของพระราชพิธีและพระราชประวัติ พระราชกรณียกิจแห่งสมเด็จพระมหากษัตริราชเจ้าทั้งสองพระองค์ ได้ทรงบำเพ็ญเป็นคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติ มาเป็นเครื่องเฉลิมพระเกียรติสนองพระเดชพระคุณตามสมควรแก่เวลา

เนื่องจาก พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดี ศรีสินทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมพิตรตามหัยกาธิราช คือ ปู่ทวด เสด็จสวรรคตเมื่อพระชนมายุ ๖๔ พรรษา นับพระชนมวารได้ ๒๓,๓๖๐ วัน และในพุทธศักราช ๒๕๓๔ นี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเจริญพระชนมายุ ๖๔ พรรษา นับพระชนมวารมาบรรจบวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๓๔ จะได้ ๒๓,๓๖๐ วัน เป็นสมมงคลพระชนมายุ ๖๔ พรรษา และบรรจบพระชนมวารเฝ้าสมเด็จพระบรมพิตรตามหัยกาธิราช จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธี ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุประทานในโอกาสขัตติสมัยสมมงคลนี้

การพระราชพิธีดังกล่าวได้ทรงบำเพ็ญ ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยในพระบรมมหาราชวังมีการเจริญพระพุทธมนต์ แสดงพระธรรมเทศนา และสวดมาติกา เพื่อทรงพระราชอุทิศพระราชกุศล ถวายพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อันเป็นการแสดงให้เห็นว่าทรงรำลึกถึงพระเดชพระคุณแห่งสมเด็จพระราชบูรพการี และเป็นการขอพระราชทานพระบรมราชนุญาตดำรงรัฐสีมาอาณาจักรเพื่อทรงทำนุบำรุงความสุขให้แก่ปวงชนชาวไทยสืบไป

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ก่อนเสด็จขึ้นครองราชย์ได้ทรงผนวชเป็นพระภิกษุถึง ๒๖ ปีเศษ จึงทรงมีความรู้ในพระพุทธศาสนาอย่างแตกฉาน ทรงมีโอกาสเสด็จออกไปดูตงค์ยังปุษนิยสถานสำคัญ ๆ ตามหัวเมืองต่าง ๆ ทำให้ทรงรู้จักผืนแผ่นดินไทย และสภาพความเป็นอยู่ ความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง ทรงศึกษาวิชาภาษาต่างประเทศทำให้มีพระปรีชาญาณรู้เท่าทันสภาพเหตุการณ์ของโลกตะวันตกเป็นอย่างดี เท่ากับเป็นพื้นฐานให้พระองค์เป็นพระเจ้าแผ่นดินที่ทันสมัยสามารถนำสยามรัฐนาวาผ่านพ้นจากภัยของลัทธิล่าอาณานิคมของชาติมหาอำนาจตะวันตกมาได้

พระราชกรณียกิจสำคัญที่สุดของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือการเปิดประตูเมืองออกติดต่อกับชาติตะวันตก เพราะทรงทราบผลจากการที่ประเทศเพื่อนบ้าน ไม่ยอมประนีประนอมในการติดต่อกับประเทศตะวันตก ต้องถูกบังคับจนถึงเสียเอกราชไปก็มี ดังนั้น จึงทรงยินยอมที่จะทำสนธิสัญญาการค้าอันเสียเปรียบในเรื่องสิทธิสภาพ นอกอาณาเขตคือสถานกงสุลต่างประเทศมีอำนาจศาลพิจารณาคดีคนในบังคับของตนได้ และถูกจำกัดการขึ้นอัตราภาษีศุลกากร เพื่อเป็นการแลกกับเอกราชของชาติ นอกจากนี้ นั้นการยินยอมเลิกระบบการค้าผูกขาดของทางราชการไทยกลับทำให้เศรษฐกิจส่วนรวมของประเทศดีขึ้น มีการส่งสินค้าไปขายต่างประเทศมากกว่าเดิม พร้อมกันนั้นก็ทรงยอมรับ อารยธรรมความเจริญทางเทคนิควิทยาของชาวตะวันตกมาใช้ เช่น การสำรวจทำแผนที่พระราชอาณาจักร การฝึกหัดทหารแบบยุโรป การต่อเรือกลไฟ การนำเครื่องยนต์กลไกของฝรั่งมาเป็นประโยชน์ เช่น การตั้งโรงพิมพ์หนังสือราชกิจจานุเบกษา การตั้งโรงงานทำเหรียญกษาปณ์ โรงสีข้าว โรงเลื่อยไม้ แม้พระองค์เองนอกจากทรงศึกษาภาษาต่างประเทศอย่างแตกฉานแล้ว ยังมีพระวิญญานเป็นนักวิทยาศาสตร์ สนพระราชหฤทัย ในวิชาดาราศาสตร์ ถึงขั้นสามารถพยากรณ์การเกิดสุริยุปราคาไว้ล่วงหน้าเป็นปีได้อย่างละเอียดถูกต้องที่สุด จนสมาคมนักวิทยาศาสตร์ไทยถือว่าวันมีสุริยุปราคาที่ตำบลหว้ากอ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ครั้งนั้น เป็นวันวิทยาศาสตร์ไทย

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงบำเพ็ญศุภกิจราชธรรมได้อย่างบริบูรณ์ ทรงสอดส่องการปฏิบัติงานของข้าราชการอย่างใกล้ชิด มิให้เบียดเบียนประชาชน ใครมีทุกข์ร้อนก็สามารถเขียนฎีกามาร้องทุกข์ถวายต่อพระหัตถ์ได้ พระราชทานเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนด้วยการยินยอมให้ออกหนังสือพิมพ์ และสุดท้ายเมื่อจะเสด็จสวรรคตก็ทรงเวนคืนราชสมบัติให้ที่ประชุมเจ้านายและคณะเสนาบดีสรรหาพระเจ้าแผ่นดินที่ดีที่สุดองค์ต่อไป เหมือนที่พระองค์ได้รับอัญเชิญให้ครองราชสมบัติจากมติของที่ประชุมเช่นเดียวกัน

เมื่อหวนรำลึกถึงพระราชกรณียกิจแห่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช พระมหากษัตริย์ที่ทรงชนะน้ำใจของปวงชนชาวไทยในปัจจุบัน ย่อมเป็นที่น่าพิศวงว่ามีส่วนคล้ายคลึงกับพระราชกรณียกิจแห่งสมเด็จพระบรมปิตามหัยกาธิราช กล่าวคือพระองค์ทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดินที่ทันสมัย ทรงสนพระราชหฤทัยในวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เช่น การแผนที่ การสื่อสารคมนาคม และการคอมพิวเตอร์ ดังจะเห็นได้จากเวลาที่เสด็จพระราชดำเนินไปเยือนสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ก็จะทรงสนพระราชหฤทัยสอบถามแสดงพระราชดำริต่าง ๆ เกี่ยวกับวิชาการสมัยใหม่เหล่านี้เป็นเวลาหลายชั่วโมง นอกจากนี้ยังได้ทรงมีส่วนร่วมในการสร้างเอกภาพของชาติ ทรงร่วมในการรักษาเอกราชของประเทศ และดูแลทุกข์สุขของประชาชนด้วยพระองค์เอง

พระราชกรณียกิจในการสร้างเอกภาพของชาตินั้น ทุกคนย่อมยอมรับอย่าง

ปราศจากข้อสงสัยว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นศูนย์รวมหัวใจของไทยทั้งชาติ ไม่ว่าจะเป็นชาวเขาที่ด้อยการศึกษา ชาวชนบทที่อยู่ห่างไกล ชาวจังหวัดชายแดนที่มีวัฒนธรรมประเพณีแตกต่างกันออกไปล้วนแต่มีความจงรักภักดีต่อองค์พระประมุขของชาติ พระองค์เดียวกัน ในขณะที่ทรงเป็นพุทธมามกะที่เคร่งครัดในพระรัตนตรัย ก็ทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภกของพสกนิกรทุกศาสนา ไม่ว่าจะเป็นอิสลาม หรือคริสต์ หรือแม้ศาสนาพราหมณ์ซึ่งมีผู้นับถือเป็นจำนวนไม่กี่คน พระบรมราชูปถัมภนั้นแผ่ขยายไปทุกศาสนา เช่น ทรงสนับสนุนให้มีการแปลพระคัมภีร์กุรอานเป็นภาษาไทย เพื่อปวงมุสลิมจะได้ศึกษาปฏิบัติโดยสะดวกยิ่งขึ้น ในบางครั้งที่เกิดการจลาจลวุ่นวายขึ้นในบ้านเมือง เพราะความคิดเห็นในทางการเมืองขัดแย้งกัน จนกระทั่งมีการใช้กำลังเข้าปะทะกัน ทำให้เกิดการสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สิน เหตุการณ์ทำท่าจะลุกลามยิ่งขึ้นก็มี พระมหากษัตริย์ทรงให้ระงับความแตกแยกนั้น สันติสุขก็กลับคืนสู่แผ่นดิน

ในด้านการรักษาเอกราชของชาตินั้นแล้ว แม้ภัยจากลัทธิล่าอาณานิคมของชาติมหาอำนาจจะไม่ปรากฏโดยตรงเช่นเดิม แต่ภัยนั้นยังคงมีอยู่ เป็นแต่เปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น โดยเฉพาะภัยจากผู้อักร้ายคอมมิวนิสต์ ที่ยังลอบทำร้ายชีวิตผู้ป้องกันชาติ และทำลายทรัพย์สินของแผ่นดิน บางยุคบางสมัยก็ก่อการร้ายขึ้นอย่างรุนแรง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นมิ่งขวัญเป็นกำลังใจแก่ผู้รักษาแผ่นดินโดยบางครั้งทรงเสี่ยงพระชนม์ชีพด้วยการเสด็จพระราชดำเนินเข้าไปใกล้ชิดกับเหตุการณ์

ส่วนในด้านทรงทะนุบำรุงความสุขของประชาชนด้วยพระองค์เอง ก็เป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของมหาชนอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นถิ่นทุรกันดารห่างไกลเพียงใด ไม่ทรงทอดทิ้งที่จะเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนประชาชน เพื่อให้เขาเหล่านั้นได้ต่อสู้เอาชนะแก่ ความยากจน ความเจ็บไข้ได้ป่วย และความขัดสนของสติปัญญา โดยอาศัยโครงการพระราชดำริรูปต่างๆ

ดังนั้นในการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงเจริญพระชนมายุมาถึง ๖๔ พรรษา จึงได้ยังความปรามาศยอยินดีแก่หัวใจของพสกนิกรชาวไทยเป็นอย่างยิ่ง ทุกคนมีสมานฉันท์พร้อมกัน ตั้งสัตยาธิษฐาน ขออัญเชิญคุณพระศรีรัตนตรัยอันประเสริฐสุด ได้อภิบาลให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระเกษมสำราญ เจริญพระชนมพรรษา ยิ่งยืนนาน และประชาชนชาวไทย ก็พร้อมใจกันที่จะคอยขึ้นชมพระบารมี เนื่องในพระราชพิธีสมมงคลพระชนมายุ ๗๒ พรรษา ๕ เดือน กับ ๑๙ วัน เสมอด้วยพระชนมายุ พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดี ศรีสินทรมหาวชิราลงกู พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระประณมบรมกษัตริย์แห่งมหาวชิราลงกูบรมราชวงศ์ ในไม่ช้านี้สืบไป

ออกอากาศ

ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

วันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๓๔

พระพุทธปฏิมากร ประจำพระชนมวารและพระชนมพรรษา

หม่อมราชวงศ์ แสงสุรย์ ลดาวัลย์ เรียบเรียง

เนื่องในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ เดือนธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๐ นี้ จะได้มีพิธีการหล่อและฉลองพระพุทธปฏิมากรสำคัญสำหรับรัชกาลขึ้น ๒ องค์ คือ

๑. พระพุทธปฏิมากรประจำพระชนมวาร

๒. พระพุทธปฏิมากรประจำพระชนมพรรษา

พระพุทธปฏิมากร ๒ องค์นี้จะตั้งการพระราชพิธีหล่อ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดารามในเดือนสิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๓๐ เมื่อหล่อแล้วก็จะได้ใช้เวลาประมาณ ๓ เดือน ตกแต่งองค์พระให้งดงาม ครั้นถึงวันที่ ๔ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๐ จะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีฉลองพระเป็นปฐมวาระเริ่มงานพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ ดังนั้น ในโอกาสนี้จึงจะได้นำประวัติความเป็นมาแห่งพระพุทธปฏิมากรสำคัญทั้งสององค์มาเล่าสู่กันฟัง พอเป็นเครื่องประเทืองปัญญาแต่ท่านผู้ฟังตามควรแก่เวลา

พระพุทธปฏิมากรประจำพระชนมวาร หมายถึง พระประจำวันเกิด เป็นจารีตประเพณีของคนไทยที่นับถือพระพุทธศาสนา จะต้องมีการบูชาพระพุทธรูปไว้สักการบูชาประจำบ้าน เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนและบุคคลในครอบครัว ถ้าพระพุทธรูปที่บูชาเป็นพระพุทธรูปปางที่ต้องโฉลกกับวันเกิดแห่งตนด้วยแล้ว ก็ยิ่งถือว่าเป็นมงคลอย่างยิ่ง จึงเกิดเป็นประเพณีการสร้างพระปางประจำวันไว้สักการบูชากันมากขึ้น

ตามคตินิยมในการสร้างพระพุทธรูปประจำวันไว้บูชา มีดังนี้

ผู้เกิดวันอาทิตย์ สร้างพระพุทธรูปปางถวายเนตร ซึ่งเป็นพระพุทธรูปทรงยืนในพระอาการสังวร ประสานพระหัตถ์ พระหัตถ์ขวาทับพระกรซ้าย สิมพระเนตร

ผู้เกิดวันจันทร์ สร้างพระพุทธรูปปางห้ามสมุทร ซึ่งเป็นพระพุทธรูปทรงยืนยกพระหัตถ์ทั้งสองตั้งเสมอพระอุระ แขนพระหัตถ์แสดงกิริยาห้าม

ผู้เกิดวันอังคาร สร้างพระพุทธรูปปางไสยาสน์ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปในพระอาการบรรทมตะแคงขวา หลับพระเนตร พระหัตถ์ขวารองรับพระเศียร พระกรซ้ายทาบไว้ข้างพระองค์ พระบาทซ้ายซ้อนพระบาทขวา เขยียดพระบาทเสมอกันทั้ง ๒ ข้าง

ผู้ที่เกิดวันพุธ สร้างพระพุทธรูปปางอุ้มบาตร ซึ่งเป็นพระพุทธรูปทรงยืน พระหัตถ์ทั้งสองอุ้มบาตร

ผู้เกิดวันพฤหัสบดี สร้างพระพุทธรูปปางสมาธิ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปทรงนั่งขัดสมาธิ หายพระหัตถ์ทั้งสองซ้อนไว้บนหน้าตัก โดยพระหัตถ์ขวาอยู่เบื้องบน

ผู้เกิดวันศุกร์ สร้างพระพุทธรูปปางรำพึง ซึ่งเป็นพระพุทธรูปทรงยืนประธานพระ
หัตถ์ทั้งสองไว้ที่พระอุระ โดยพระหัตถ์ขวาทับบนพระหัตถ์ซ้าย

ผู้เกิดวันเสาร์ สร้างพระพุทธรูปปางนาคปรก ซึ่งเป็นพระพุทธรูปทรงนั่งขัดสมาธิ
หงายพระหัตถ์วางซ้อนบนหน้าตัก โดยพระหัตถ์ขวาอยู่เบื้องบนดังปางสมาธิ มีรูปพญานาค
๕ เศียรหรือ ๗ เศียรแผ่พังพานอยู่เบื้องพระปฤษฎางค์ ส่วนตัวพญานาคขดเป็นพุทธบัลลังก์

นอกจากการสร้างพระปางประจำวันแล้ว ยังนิยมสร้างพระปางเมื่อถึงกาลพระราหู
และพระเกตุเสวยอายุอีกด้วย ดังนี้

ผู้ที่พระราหูเสวยอายุ สร้างพระพุทธรูปปางป่าเลไลยก์ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปทรงนั่ง
ห้อยพระบาท แบบพระหัตถ์ขวาดำกิริยาทรงรับสิ่งของที่มีผู้ถวาย พระหัตถ์ซ้ายวางคว่ำบน
พระชานุ และส่วนมากมักนิยมสร้างให้มีรูปช้างหมอบถวายกระบอกน้ำ และรูปลิงนั่ง
ถวายรวงผึ้งประกอบด้วย

ผู้ที่พระเกตุเสวยอายุ สร้างพระพุทธรูปปางสมาธิเพชร ซึ่งเป็นพระพุทธรูปทรงนั่ง
ขัดสมาธิไขว้พระขงฆ์ หงายฝ่าพระบาททั้งสองวางบนพระเพลา หงายพระหัตถ์ขวาซ้อน
พระหัตถ์ซ้ายดุจเดียวกับปางสมาธิ พระปางนี้นอกจากสร้างเป็นพระสำหรับผู้
พระเกตุเสวยอายุแล้ว ยังนิยมสร้างเป็นพระประธานในอุโบสถด้วย

สมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชเจ้าผู้ทรงเป็นพระประมุขของปวงชนชาวไทยนั้น
ทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นเอกอัครพุทธศาสนูปถัมภก จึงทรงรับประเพณีการสร้าง
พระพุทธรูปปฏิมากรประจำพระชนมวาร ไว้ทรงสักการบูชาตามคตินิยมแห่งพุทธศาสนิกชน
ชาวไทยทั้งปวง ต่างก็แต่เฉพาะพระที่สร้างสำหรับคนเกิดวันอังคารซึ่งนิยมสร้างพระปาง
ไสยาสน์นั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเปลี่ยนไปสร้างพระคันธารราษฎร์
หรือที่เรียกกันในหมู่ประชาชนว่าพระพุทธรูปปางขอน้ำฝนแทน

เมื่อได้บรรยายมาถึงเรื่องของพระปางประจำวัน ก็เห็นควรที่จะบรรยายถึงความ
เป็นมาของพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ให้ทราบที่มาไว้ด้วย

พระพุทธรูปนั้นท่านถือว่าเป็นอุเทสิกะเจดีย์ แต่การสร้างอุเทสิกะเจดีย์ไว้ใน
พระบวรพุทธศาสนานั้น ก่อนพุทธศักราช ๒๗๐ ขึ้นไปยังไม่มีการสร้างเป็นองค์พระพุทธรูป
เพราะในอินเดียถิ่นต้นกำเนิดของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังห้ามมิให้ทำรูปคนเป็น
รูปเคารพ ด้วยเหตุนี้ ระหว่างพุทธศักราช ๒๗๐ ถึง ๓๑๑ ในแผ่นดินพระเจ้าอโศกมหาราช
แม้จะได้ทรงเลื่อมใสประกาศยกพระพุทธรูปขึ้นเป็นศาสนาสำหรับประเทศ
และได้ทรงสร้างพุทธเจดีย์สถานขึ้นหลายแห่ง รวมทั้งอุเทสิกะเจดีย์ ไว้เป็นเครื่องระลึกถึง
องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วย แต่ก็ยังมีได้สร้างเป็นพระพุทธรูป เห็นจะยังทรงเคารพ
ในข้อห้ามของประเทศที่ห้ามทำรูปคนเป็นรูปเคารพอยู่ ทรงสร้างแต่รูปปั้นขึ้นเป็นสัญลักษณ์
เช่น สร้างเป็นรูปม้าผูกเครื่องไม่มีคนขี่ขึ้นเป็นสัญลักษณ์ของการเสด็จออกมหาภิเนษกรมณ์

สร้างเป็นรูปธรรมจักรมีรูปกวางหมอบ ขึ้นเป็นสัญลักษณ์ว่าทรงแสดงพระธรรมจักร ณ มฤคทายวัน สร้างเป็นรูปพระนางศิริมหามายา ทรงยืนหรือนั่งบนดอกบัว มีช้าง ๒ เชือกยกเต้าน้ำเทบนเศียรนางกษัตริย์ เป็นสัญลักษณ์ที่มีความหมายถึงการประสูติของ พระโพธิสัตว์ ดังนี้ เป็นต้น

ต่อมาเมื่อพระเจ้ากนิษกะแห่งราชวงศ์กุษาณะขึ้นครองราชสมบัติระหว่างพุทธ ศักราช ๖๖๒-๗๐๖ จึงโปรดให้สร้างพระพุทธรูปเป็นรูปองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าขึ้น โดยสร้างให้มีพระพุทธรูปลักษณะอนุโลมตามมหาปुरुสลักษณะในพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา หลังจากนั้นจึงเกิดความนิยมสร้างพระพุทธรูปกันแพร่หลายขึ้น มีการพิจารณาถึง พระพุทธรูปประวัติแล้วสร้างพระพุทธรูปในพระอิริยาบถที่ต่างกัน แล้วตั้งชื่อว่าเป็นปางนั้น ปางนี้ เช่น ปางประทานอภัย ปางประทานพร เป็นต้น แต่ก็มีการสร้างกันอยู่เพียงไม่กี่ปาง จนกระทั่งถึงรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์พระองค์ทรงมีพระราชศรัทธาในพระบรม พุทธศาสนา ได้ทรงพระราชดำริจะสร้างพระพุทธรูปให้มีพระอิริยาบถต่าง ๆ กัน ให้มากกว่าที่เคยมีการสร้างกันไว้แต่กาลก่อน จึงโปรดฯ ให้สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรม พระปรมานุชิตชิโนรส ทรงคิดค้นคิดพุทธอิริยาบถต่าง ๆ ตามเนื้อเรื่องที่ปรากฏใน พระพุทธรูปประวัติ เพื่อสร้างขึ้นไว้เป็นองค์พระให้ครบทุกปาง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในบทพระราชนิพนธ์เรื่อง “พระราชพิธีสิบสองเดือน” ตอนที่ ว่าด้วยพระราชพิธีเดือน ๕ ว่า “ในเวลานั้นตรวักกันได้ว่ามี ๓๗ ปาง” และทรงพระราชนิพนธ์ ต่อไปว่า “เป็นเวลาที่แรทองแดงเมืองจีนก็เกิดขึ้นใหม่ จึงโปรดให้หล่อพระพุทธรูปปาง ต่าง ๆ นั้นไว้ทั้ง ๓๗ ปาง เมื่อเสร็จแล้วก็ตั้งไว้ที่หอพระปริตร”

ครั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติ ทรงพระราชดำริว่า ที่สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชทรงสร้างพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ไว้ ๓๗ ปางนั้น เป็นเค้าเงื่อน خوبกลอยู่ ด้วยตรงกับจำนวนของสมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชเจ้า ทั้ง ๓ กรุงพоди คือ กรุงศรีอยุธยา ๓๓ พระองค์ (ทรงยกเว้นไม่นับรวมขุนวรวงศาธิราช) กรุงธนบุรี ๑ พระองค์ กรุงรัตนโกสินทร์ที่ล่วงแผ่นดินไปแล้ว ๓ พระองค์ รวม ๓๗ พระองค์ เท่าจำนวนพระปางที่สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชทรงสร้างไว้ จึงโปรดให้สร้างฐานเชิงเป็น ฐานรองรับพระปางเพิ่มขึ้นจากฐานเดิมอีกชั้นหนึ่ง แล้วกาไหล่ทองคำพระทั้ง ๓๗ ปาง เสร็จ แล้วโปรดเกล้าฯ ให้จารึกทรงพระราชอุทิศถวายแด่สมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชเจ้าทั้งสาม กรุงนั้น พระองค์ละ ๑ ปาง ซึ่งปัจจุบันประดิษฐานอยู่ ณ หอราชกรมานุสรณ์ และหอราช พงศานุสรณ์ หลังพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม สำหรับพระปาง ๓ องค์ ที่ทรง พระราชอุทิศถวายสมเด็จพระบรมอัยกาธิราช สมเด็จพระบรมชนกนาถ และสมเด็จพระ บรมเชษฐาธิราชนั้น โปรดให้สร้างฉัตรปักถวายเป็นพิเศษด้วย แต่จะทรงพระราชอุทิศ พระพุทธรูปปฏิมากรปางใดถวายเป็นพระพุทธรูปปฏิมากรประจำแผ่นดินใด ไม่อาจนำมากล่าว

ไว้ในบทความนี้ได้เนื่องจากเวลาจำกัด ท่านผู้สนใจศึกษาหาความรู้เป็นพิเศษโปรดศึกษาได้จากหนังสือพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง "พระราชพิธีสิบสองเดือน"

สำหรับพระปางที่บุคคลทั่วไปนำไปสร้างเป็นพระประจำวันนั้น เมื่อสมเด็จพระมหา กษัตริยาธิราชเจ้า ทรงสร้างไว้สำหรับสักการบูชา ก็เรียกกันว่าพระพุทธรูปปฏิมากรประจำ พระชนมวาร ซึ่งเมื่อได้ทรงทำพิธีเททองหล่อและตกแต่งงดงามแล้ว จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีฉลอง เสร็จการฉลองแล้วอัญเชิญประดิษฐานไว้ ณ หอพระใน พระราชฐานที่ประทับ สำหรับทรงสักการะเป็นประจำ ต่อเมื่อพระมหากษัตริย์พระองค์ที่ ทรงเป็นเจ้าของพระเสด็จสวรรคต ก็อัญเชิญพระพุทธรูปปฏิมากรประจำพระชนมวารออกตั้ง ณ พระแท่นสรงพระบรมศพและตั้งเหนือพระแท่นพระมหาเศวตฉัตร เป็นพระพุทธรูปปฏิมา ประธานประจำพระราชพิธีมณฑล ในการบำเพ็ญพระราชกุศลถวายพระบรมศพด้วย

สำหรับพระอัคมรเหลือจะทรงหล่อพระพุทธรูปปฏิมากรประจำพระชนมวารหรือไม่ ย่อมสุดแต่พระราชอัธยาศัย ที่ทรงหล่อพร้อมสมเด็จพระบรมราชสวามีก็มี เช่น สมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี ทรงหล่อพร้อมพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๗

พระพุทธรูปปฏิมากรประจำพระชนมพรรษา หมายถึง พระพุทธรูปที่สร้างขึ้น เป็นองค์พระเท่าจำนวนปีแห่งพระชนมพรรษา เท่าที่ปรากฏหลักฐานเริ่มมีพระพุทธรูปปฏิมากร ประจำพระชนมพรรษามาตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวคือ ภายหลัง ที่ได้โปรดฯ ให้หล่อพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ไว้ทั้ง ๓๗ ปางแล้ว ก็ทรงพระราชศรัทธาที่จะ สร้างพระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษาขึ้น เป็นพระพุทธรูปเงินองค์เล็ก ในพระอิริยาบถ แห่งพระปางสมาธิ มีน้ำหนักเงินองค์ละหนึ่งซังห้าตำลึง ครั้งแรกสร้างขึ้นมากองค์เท่า พระชนมพรรษาในปีที่เริ่มสร้าง ในปีต่อมา ก็สร้างเพิ่มขึ้นปีละ ๑ องค์ ตามพระชนมพรรษา ที่เจริญขึ้นในปีหนึ่ง ๆ พระ ๓๖ องค์แรกไม่มีฉัตร เพราะทรงถือว่าตอนนั้น ยังมิได้เสด็จดำรง ไศศรัยราชสมบัติ ส่วนที่ทรงสร้างเพิ่มขึ้นปีละ ๑ องค์ ภายหลังเสด็จดำรงไศศรัยราชสมบัติ แล้ว ก็มีฉัตรเงินกาไหล่ทองจำหลักปฐ ๓ ชั้น กันกันเหนือองค์พระ

นอกจากจะทรงหล่อพระพุทธรูปปฏิมากร ประจำพระชนมพรรษาของพระองค์เองแล้ว ยังทรงพระราชศรัทธาสั่งสร้างอุทิศถวายสมเด็จพระบรมอัยกาธิราช ๗๓ องค์ ในพระอิริยาบถ ทรงนั่งขัดสมาธิเพชรพระหัตถ์ห้อย ซึ่งในปัจจุบันเรียกกันว่าพระพุทธรูปปาง ทรงพิจารณา ขราธรรม โดยเหตุผลว่าทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่จำเริญพระชนมพรรษาสูงสุด ที่ถวาย สมเด็จพระบรมชนกนาถ จำนวน ๕๘ องค์ ในพระอิริยาบถปางมารวิชัย โดยเหตุผลว่า ได้เคยทรงมีชัยต่อผู้คิดประทุษร้ายอันเป็นภัยต่อราชบัลลังก์ สำหรับการถวายฉัตรแก่ พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษาทั้ง ๒ รัชกาล ถวายเฉพาะองค์ประจำปีที่ได้เสด็จดำรง ไศศรัยสมบัติเช่นกัน

พระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษานั้น ชุดที่สร้างถวายสมเด็จพระบรมอัยกาธิราช และสมเด็จพระบรมชนกนาถ อัญเชิญเข้าประดิษฐานไว้ในช่องกระจกห่อพระบรมอัฐิ ส่วนชุดที่สร้างไว้ในรัชกาลของพระองค์ เชิญประดิษฐานที่หอพระสุราลัยพิมาน เพื่อทรงนมัสการเข้าเฝ้า และในพระราชพิธีศรีสัจปานกาล หรือที่เรียกกันในสมัยหลังว่า พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ก็จะเชิญพระพุทธรูปปฏิมากรประจำพระชนมพรรษาออกประดิษฐานในพิธีมณฑลร่วมกับพระพุทธรูปปฏิมากรสำคัญองค์อื่น ๆ ด้วย

ในรัชกาลที่ ๕ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระพุทธรูปปฏิมากรประจำพระชนมพรรษา เมื่อพุทธศักราช ๒๔๑๓ แล้ว โปรดให้ฉลองพระในพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาปีนั้น และในทุกปีต่อมาเมื่อทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเฉลิมพระชนมพรรษาก็ แทรกการพระราชพิธีฉลองพระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษาที่หล่อขึ้นใหม่ด้วยทุกปีไป โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เรียกการพระราชพิธี ๒ พิธีนี้รวมกันว่า พระราชพิธีเฉลิมและฉลองพระชนมพรรษา ในรัชกาลที่ ๗ ก็ได้โปรดให้หล่อพระพุทธรูปปฏิมากรประจำพระชนมพรรษาดังรัชกาลก่อนเมื่อประมาณปีพุทธศักราช ๒๔๗๒ ได้เรียกชื่อพระราชพิธีให้เด่นชัดขึ้นว่า “พระราชพิธีฉลองพระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษาและเฉลิมพระชนมพรรษา” แต่ก็ได้รับการหล่อพระพุทธรูปปฏิมากรประจำพระชนมพรรษามาแต่พุทธศักราช ๒๔๗๗ เนื่องด้วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๗ ทรงสละราชสมบัติ ในรัชกาลที่ ๘ ไม่มีการหล่อพระพุทธรูปปฏิมากรประจำพระชนมพรรษาดลอดพระชนมชีพ ครั้นถึงรัชกาลปัจจุบันก็ได้ทรงหล่อเช่นเดียวกับสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช จนกระทั่งถึงวาระแห่งกาลอันเป็นมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ กรมการจัดงานเฉลิมพระเกียรติฯ คำนึงว่าเป็นราชประเพณีที่เคยมีมาแต่ก่อน อันใดที่ควรเป็นพระราชสิริก็ควรทำ จึงกราบบังคมทูลขอพระราชทานให้ทรงหล่อขึ้นทั้งพระพุทธรูปปฏิมากรประจำพระชนมวาร และพระพุทธรูปปฏิมากรประจำพระชนมพรรษา ซึ่งก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้การได้เป็นไปดังคำกราบบังคมทูล

พระพุทธรูปปฏิมากรประจำพระชนมวารที่จะหล่อขึ้น เป็นพระพุทธรูปปฏิมากรปางลีลา แทนพระประจำวันจันทร์ อันเป็นวันพระบรมราชสมภพ ส่วนพระพุทธรูปปฏิมากรประจำพระชนมพรรษา หล่อเป็นพระพุทธรูปปฏิมากรปางคันธาระ ซึ่งเรียกกันว่าพระคันธารราษฎร์ ในพระอิริยาบถทรงนั่งขัดสมาธิ พระหัตถ์ขวาทำกริยาภักทิมุทิตา พระหัตถ์ซ้ายแบเป็นกริยารับน้ำฝน พระปางนี้เป็นพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เป็นพระสำหรับพระราชพิธีพืชมงคล การที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชทรงเลือกพระปางนี้เป็นพระพุทธรูปปฏิมากรประจำพระชนมพรรษา แม้จะมีได้รัสรพระราชทานเหตุผลแต่ก็พอจะเดาพระราชหฤทัยออกว่า

ทรงตั้งพระราชหฤทัยให้เกิด ความเป็นสิริมงคลในทางเกษตรกรรมของประเทศ
มากกว่าที่จะให้เกิดพระราชสิริแก่พระองค์เอง นี่แหละน้ำพระทัยของกษัตริย์เกษตร
พระมหाराษฎ์เป็นกำลังของแผ่นดิน

ออกอากาศ

ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

วันที่ ๑๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๐

หนังสืออ้างอิง

๑. พระราชพิธี ๑๒ เดือน พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว
๒. พระพุทธรูปปางต่าง ๆ โดยสมพร อยู่โพธิ์
๓. หมายกำหนดการพระราชพิธีประจำปี ของสำนักพระราชวัง

สถาบันพระมหากษัตริย์ในรัฐธรรมนูญ

นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา เรียบเรียง

วันที่ ๑๐ ธันวาคมนี้เป็นวันสำคัญวันหนึ่งของชาติไทย ทางราชการถึงกับกำหนดให้เป็นวันหยุดราชการประจำปี เรียกว่าวันพระราชทานรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้เพราะพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม เป็นฉบับถาวรเมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๗๕ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานความสำคัญแก่พระราชพิธีนี้เป็นอย่างมาก มีการซ้อมการดำเนินพระราชพิธีไว้อย่างละเอียดถี่ถ้วน และมอบให้รัชทายาทขึ้นเสวยศรีกรุงเป็นผู้บันทึกเหตุการณ์นี้ไว้ด้วยภาพยนตร์ รัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงนับได้ว่าเป็นรากฐานสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับต่อ ๆ มา เช่นได้บัญญัติถึงสถาบันพระมหากษัตริย์ไว้ในรัฐธรรมนูญ ว่าจะต้องทรงรับผิดชอบในการบริหารราชการแผ่นดินอย่างใด ดังนั้นเมื่อวันพระราชทานรัฐธรรมนูญได้เวียนมาบรรจบครบรอบปีอีกครั้งหนึ่งในวันที่ ๑๐ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๒๕ นี้ ผู้เรียบเรียงจึงใคร่ที่จะได้เสนอว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน มีบทบัญญัติเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ไว้อย่างใด

ท่านผู้ฟังย่อมทราบว่ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยนั้น ประมุขของประเทศมีอยู่ด้วยกัน ๒ แบบ คือ มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เช่นประเทศอังกฤษ สวีเดน เดนมาร์ก และประเทศไทย อีกแบบหนึ่งมีประธานาธิบดีเป็นประมุข เช่นประเทศสหรัฐอเมริกา สาธารณเยอรมันตะวันตก และประเทศฝรั่งเศส การที่จะมีประมุขของประเทศเป็นแบบใดย่อมขึ้นแก่ความเป็นมาของประเทศนั้น และประมุขแต่ละแบบก็เหมาะสมแก่แต่ละประเทศไม่เหมือนกัน เช่นประเทศไทยเคยมีพระมหากษัตริย์เป็นมิ่งขวัญมาตั้งแต่สถาปนาประเทศ พระมหากษัตริย์ไทยทรงเป็นผู้นำในการต่อสู้รักษาอธิปไตยของประเทศชาติในยามสงคราม และทรงเป็นผู้นำในการปกครองทะนุบำรุงบ้านเมืองให้สงบสุขเจริญวัฒนาในยามสงบ ความผูกพันระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับประชาชนชาวไทยจึงแยกกันไม่ออก เมื่อประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากรบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ความจงรักภักดีของประชาชนต่อสถาบันพระมหากษัตริย์จึงเป็นต้นทุนสำคัญ ข้าพระชากรณียกิจของสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้าในพระมหากักรบรมราชวงศ์ ได้ทรงบำเพ็ญเป็นคุณประโยชน์แก่ประเทศไทยเป็นที่ล้นพ้นจะรำพันได้ครบถ้วนเป็นคะแนนเพิ่มเติมขึ้นมาอีก ประกอบกับพระบารมีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลปัจจุบัน ซึ่งเสวยราชสมบัติมาเป็นเวลานาน ทรงมีประสบการณ์ในการบริหารราชการแผ่นดิน ทรงทราบถึงปัญหา

และอุปสรรคต่าง ๆ ของประเทศเป็นอย่างดี จึงทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจในฐานะพระประมุขของประเทศแนะนำช่วยเหลือรัฐบาล และทรงส่งเสริมให้พลกษัตริย์ผู้ยากไร้ด้วยทศพิธราชธรรมบารมี สถาปนพระมหากษัตริย์ไทยจึงอาจกล่าวได้ว่า ตั้งอยู่ได้ด้วย ความมั่นคงและด้วยความนิยมนับถือของมหาชน ยากที่จะหาประเทศใดเปรียบเทียบได้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับ มีบทบัญญัติรับรองยืนยันไว้ว่า ประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข กล่าวคือ เราเคยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขมั่งขวัญมาแต่โบราณกาล เรากียังยืนยันที่จะพิทักษ์รักษาของดีของเรา มรดกของชาติเราสืบต่อไป ต่อไปรัฐธรรมนูญได้บัญญัติว่าอำนาจ อธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้เป็นประมุข ทรงใช้อำนาจนั้น แต่โดยบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ ข้อความนี้เป็นการยืนยันถึงหลักการของประชาธิปไตยว่า อำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศเป็นของปวงชน พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจสูงสุดนี้ ตาม การที่กฎหมายรัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ คือพระองค์จะทรงใช้พระราชอำนาจในเรื่องใดได้บ้างและทรงใช้อย่างใด แต่ความจริงยังมีพระราชอำนาจอีกประการหนึ่งซึ่งทรง พละนาถาพียง และรัฐธรรมนูญมิได้กำหนดไว้ นั่นคือพระราชอำนาจทางสังคม หมายถึง ความนิยมยกย่องนับถือของมหาชน อันเป็นพระราชอำนาจที่ทรงมีสิทธิ โดยชอบธรรม และเป็นพระราชอำนาจที่นักการเมืองจำเป็นต้องคำนึงถึง และพยายามสนองพระราช ประสงค์เท่าที่จะทำได้

ข้อความสำคัญเกี่ยวแก่สถาบันพระมหากษัตริย์ต่อมาคือ องค์พระมหากษัตริย์ดำรง อยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดมิได้ ผู้ใดจะกล่าวหาหรือฟ้องร้อง พระมหากษัตริย์ในทางใด ๆ มิได้ พระราชฐานะของพระมหากษัตริย์ย่อมต่างกับ ประธานาธิบดีตรงที่ว่า ทรงเป็นที่เคารพสักการะ ทั้งนี้เพราะมิได้ทรงเป็นนักการเมือง เสด็จ ขึ้นครองราชสมบัติตามหลักสันตติวงศ์ คือดำรงตำแหน่งตามวงศ์ตระกูล ดังนั้น จึงต้อง เติร์ยมพระองค์ และรับการฝึกอบรมให้เป็นพระมหากษัตริย์ที่ดีมาตั้งแต่ทรงพระเยาว์ ต่างจากระบบประธานาธิบดีซึ่งได้รับตำแหน่งด้วยคะแนนนิยมในยุคสมัยหนึ่ง อันไม่มี หลักประกันใดยืนยันว่า จะเป็นผู้รับคะแนนนิยมสูงสุดตลอดไป ดังนั้นเมื่อพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นที่เคารพสักการะแล้ว ทางบ้านเมืองจึงต้องมีมาตรการถวายพระเกียรติและคุ้มครอง พระเกียรติ เช่นยอมรับนับถือพระราชประเพณีต่าง ๆ มีการใช้ราชาศัพท์เพื่อแสดงถึง การถวายพระเกียรติ และประมวลกฎหมายอาญาก็มีบทลงโทษผู้หมิ่นพระบรมเดชานุภาพ ไว้เป็นกรณีพิเศษ นอกจากนั้นผู้ใดจะกล่าวหาหรือฟ้องร้องพระมหากษัตริย์ในทางใด ๆ มิได้กล่าวคือไม่มีกฎหมายใดที่มีโทษทางอาญาแก่พระมหากษัตริย์ แต่ในเรื่องทางแพ่งนั้น ประชาชนอาจฟ้องผู้จัดการทรัพย์สินส่วนพระองค์ เพื่อให้ศาลบังคับคดีให้เป็นไปตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้ แต่ประชาชนไม่สามารถฟ้องร้องพระองค์ โดยตรงในคดีแพ่งได้

บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญที่น่าสนใจต่อมาคือ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะและทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก ประเด็นนี้ถ้าไม่พิจารณาให้รอบคอบแล้ว อาจเห็นไปได้ว่าเป็นการบีบบังคับเสรีภาพของพระมหากษัตริย์ ว่าจะทรงนับถือศาสนาอื่นไม่ได้ นอกจากพระพุทธศาสนา และอาจเป็นความไม่ยุติธรรมต่อศาสนาอื่น แต่ถ้าพิจารณาให้ดีแล้วจะเห็นได้ว่า เป็นบทบัญญัติที่คุ้มครองทั้งพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ก่อนอื่นเราต้องยอมรับกันเสียก่อนว่า พระพุทธศาสนานั้นเป็นศาสนาประจำชาติมาแต่โบราณกาล โลกทัศน์ต่าง ๆ คือค่านิยมในวัฒนธรรมประเพณี ชีวิตประจำวันของคนไทย ได้รับมาจากพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ จนอาจกล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนานั้นเป็นเอกลักษณ์ไทยประการหนึ่ง ถ้าขาดศาสนานี้แล้ว ไทยก็จะเป็นไทยดังที่เห็นกันอยู่เนี่ย ดังนั้นรัฐธรรมนูญจึงได้บัญญัติให้พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ โดยให้องค์ประชุมของชาติเป็นชาวพุทธ และการที่เป็นชาวพุทธนั่นเอง จึงทำให้ทรงสามารถเป็นผู้อุปถัมภ์ศาสนาอื่นได้ทุกศาสนา เพราะพระพุทธศาสนานั้นใจกว้างเอื้อเพื่อต่อทุกศาสนาเสมอ ขออย่างเดียว อย่าให้ขาดไตรสรณาคมเป็นใช้ได้ นั่นคือการปฏิญาณว่า จะนับถือพระพุทธ พระธรรม พระอริยสงฆ์ เป็นที่พึ่งที่ระลึกเท่านั้น พระมหากษัตริย์ไทยแต่โบราณกาล จึงทรงเป็น เอกอัครศาสนูปถัมภกแก่ทุกศาสนาตลอดมา ไม่ทรงเบียดเบียนศาสนาใด พระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ตามสมควรอยู่เสมอ

ต่อมารัฐธรรมนูญบัญญัติว่า พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจอินติบัญญัติทางรัฐสภา ทรงใช้อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี และทรงใช้อำนาจตุลาการทางศาล ความจริงยังมีพระราชอำนาจอื่นในรัฐธรรมนูญ แต่มีได้ระบุไว้เป็นหมวดหมู่ชัดเจน เช่นพระราชอำนาจในการยับยั้งร่างกฎหมายหรือวิโต้ ซึ่งเป็นพระราชอำนาจที่สำคัญยิ่งเหมือนกัน การบัญญัติถึงวิธีการใช้พระราชอำนาจนั้น เพื่อให้เป็นไปตามหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย ได้แก่ พระมหากษัตริย์จะทรงกระทำผิดมิได้ นั่นก็คือมิได้ทรงบริหารราชการแผ่นดินด้วยพระองค์เองโดยตรง พระมหากษัตริย์จะทรงกระทำผิดมิได้ นั่นก็คือมิได้ทรงบริหารราชการแผ่นดินด้วยพระองค์เองโดยตรง แต่อย่างใดก็ตามนักรัฐศาสตร์ชาวอังกฤษผู้หนึ่งได้กล่าวถึง พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยว่ามี ๓ ประการคือ พระราชอำนาจที่จะได้รับการกราบบังคมทูลของรัฐบาลขอพระราชทานคำแนะนำพระราชอำนาจที่จะทรงตักเตือน และพระราชอำนาจที่จะทรงสนับสนุนการกระทำที่ถูกต้องดีงาม โดยเฉพาะสำหรับประเทศไทยที่มีข่าวว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมทั้งพระบรมวงศ์ ได้ทรงพระอุตสาหะเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนประชาชนในท้องถิ่นทุรกันดารเป็นประจำและทรงช่วยเหลือประชาชนผู้ได้รับความเดือดร้อนจำนวนมากนั้น ขอได้เข้าใจว่ามีใช่เป็นการใช้พระราชอำนาจบริหารตามรัฐธรรมนูญ แต่หากเป็นการบำเพ็ญราชธรรมตามชัตติยราชประเพณี ซึ่งทรงบำเพ็ญทางสังคมสงเคราะห์มากกว่า เมื่อได้ทอดพระเนตรเห็นทุกข์ร้อนของประชาชน

ในการประกอบอาชีพการอนามัย หรือการเสาะแสวงหาความรู้ ก็ทรงร่วมปรึกษาหารือกับ
ตัวประชาชนเอง พร้อมด้วยเจ้าหน้าที่ฝ่ายบ้านเมือง จนได้ข้อเท็จจริงเป็นที่ยุติแล้ว
และขอร้องให้ผู้บริหารรับดำเนินการต่อไป

บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญที่น่าสนใจต่อมาคือ พระมหากษัตริย์ทรงเลือกและ
แต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิรวมไม่เกิน ๑๕ คน เป็นคณะองคมนตรี ทำหน้าที่ถวายความเห็นต่อ
พระมหากษัตริย์ ในพระราชกรณียกิจทั้งปวงที่ทรงปรึกษา และยังมีหน้าที่อื่น ๆ อีกตามที่
กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ เรื่องนี้หมายความว่าพระมหากษัตริย์จะไม่ทรงปรึกษาหารือ
กิจการบ้านเมืองกับผู้ใดนอกจากคณะองคมนตรี พระราชกรณียกิจต่าง ๆ ที่ต้องบำเพ็ญ
หากทรงชองพระราชหฤทัยประการใด ก็อาจทรงปรึกษาหารือกับคณะองคมนตรีได้

สุดท้ายก็คือเรื่องการสืบราชสมบัติ ให้เป็นไปโดยนัยแห่งกฎหมายที่ตราว่าด้วย
การสืบราชสันตติวงศ์ พระพุทธศักราช ๒๔๖๗ ประกอบด้วยความเห็นชอบของรัฐสภา
นอกจากนั้นรัฐธรรมนูญยังได้บัญญัติว่า หากไม่มีพระราชโอรส รัฐสภาอาจให้ความเห็น
ชอบในการให้พระราชธิดาสืบราชสันตติวงศ์ก็ได้ กฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราช
สันตติวงศ์ฉบับดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตราขึ้นไว้อย่างละเอียด
รอบคอบ เพื่อให้ได้ผู้เหมาะสมจริง ๆ เป็นผู้สืบราชสมบัติ และรัฐธรรมนูญได้บัญญัติ
ให้แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่ตราฉบับนี้ด้วยความยาก เช่นเดียวกับวิธีการแก้ไขเพิ่มเติม
รัฐธรรมนูญ เพื่อป้องกันการแก้ไขเพิ่มเติม โดยไม่สมควร

การบัญญัติถึงสถาบันพระมหากษัตริย์ไว้ในกฎหมายรัฐธรรมนูญอย่างละเอียด
ถี่ถ้วน จึงเป็นมาตรการที่ดี อันเป็นการยืนยันว่า ชาตินไทยจะได้ร่มเย็นเพราะพระบารมีของ
สมเด็จพระมหากษัตริราชเจ้าสืบไปชั่วกาลนาน

ออกอากาศ

ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

วันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๒๕

พระบรมราชจักรีวงศ์กับพระพุทธศาสนา

นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยู่ธยา เรียบเรียง

ก่อนที่คนไทยจะได้ก่อร่างสร้างตัวขึ้นเป็นประเทศไทย ดินแดนซึ่งเป็นที่ตั้งของประเทศไทยในปัจจุบัน เป็นอาณาจักรที่มีการปกครองเป็นปึกแผ่นมีระเบียบแบบแผนอยู่หลายอาณาจักร เริ่มตั้งแต่อาณาจักรสุวรรณภูมิ ซึ่งเข้าใจว่าได้แก่ดินแดนภาคกลางของประเทศไทยในปัจจุบัน มีจังหวัดนครปฐมเป็นศูนย์กลาง ประชาชนส่วนใหญ่เป็นพวกละว้าและมอญ พร้อมกันนั้นก็มียาอาณาจักรฟูนันอันเป็นดินแดนประเทศเขมรในปัจจุบันและรวมถึงบางส่วนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยในปัจจุบัน เมื่ออาณาจักรฟูนันเริ่มเสื่อมลงในพุทธศตวรรษที่ ๑๑ พวกเชื้อสายมอญซึ่งมีถิ่นฐานอยู่ในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาได้ก่อตั้งอาณาจักรทวารวดีขึ้นเป็นปึกแผ่น และขยายอาณาภาพขึ้นไปถึงเมืองลพบุรี ยิ่งกว่านั้นพระนางจามเทวีซึ่งเป็นเชื้อสายมอญจากลพบุรี ได้ขึ้นไปครองอาณาจักรหริภุญชัยซึ่งเป็นจังหวัดลำพูนในปัจจุบัน ในขณะที่อาณาจักรทวารวดีรุ่งเรืองอยู่ในภาคกลางของประเทศไทย ดินแดนทางใต้ขึ้นมาถึงเมืองสุราษฎร์ธานีได้เป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรศรีวิชัย มีระยะเวลาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๗ ต่อมาภคัษัตริย์กัมพูชา(ขอม) เริ่มมีอำนาจมากขึ้น ได้แผ่ขยายอำนาจเข้ายึดครองเมืองลพบุรีและดินแดนใกล้เคียง มีระยะเวลาประมาณ ๓๐๐ ปี คือในพุทธศตวรรษที่ ๑๕ - ๑๘

อาณาจักรต่าง ๆ ที่พรรณนามานี้ปรากฏหลักฐานว่าได้มีการยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาแพร่หลายมั่นคงอยู่แล้ว เริ่มตั้งแต่อาณาจักรสุวรรณภูมิ พระเจ้าอโศกมหาราช กษัตริย์ในราชวงศ์โมริยะเสด็จขึ้นครองราชย์เมื่อ พ.ศ. ๓๑๘ ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ได้ทรงส่งสมณทูตออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศถึง ๙ สาย สายหนึ่งมีพระโสณะและพระอุตตระเป็นหัวหน้าคณะ ได้มาเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่อาณาจักรสุวรรณภูมิ ดังปรากฏพระปฐมเจดีย์องค์เดิมมีความคล้ายคลึงในรูปลักษณะและวิธีการก่ออิฐเช่นเดียวกับพระสถูปสาญจิ ซึ่งสร้างในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชที่ประเทศอินเดีย และยังพบรูปกวางหมอบหน้าพระธรรมจักร อันหมายถึงสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงพระปฐมธรรมเทศนาที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวันอยู่หลายรูป รูปสัญลักษณ์นี้ก็เป็นของนิยมสร้างในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชก่อนที่จะมีคติสร้างพระพุทธรูปเช่นกัน

ส่วนในอาณาจักรฟูนันมีการติดต่อค้าขายกับพ่อค้าชาวอินเดีย จึงรับเอาพระพุทธศาสนาทั้งฝ่ายนิกายเถรวาทและนิกายมหายานมานับถือด้วย จนกระทั่งเข้าสู่สมัยอาณาจักรทวารวดีปรากฏว่ามีการนับถือพระพุทธศาสนาเฉพาะนิกายเถรวาท แต่ในดินแดนอาณาจักรศรีวิชัยมีหลักฐานความเจริญของพระพุทธศาสนานิกายมหายาน เช่นที่

พระมหาธาตุเจดีย์องค์เดิมของเมืองนครศรีธรรมราช และพระบรมธาตุที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ครั้นถึงอาณาจักรลพบุรีปรากฏว่ามีการนับถือทั้งศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธนิกายเถรวาทและนิกายมหายาน แต่ส่วนใหญ่แล้วนิกายมหายาน ได้รับความนิยมนับถือมากกว่า ดังมีหลักฐานที่ปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา และปราสาทสามยอด จังหวัดลพบุรี

เมื่อพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ทรงเป็นผู้นำชาวไทย สามารถก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัย ขึ้นเป็นปึกแผ่น เมื่อ พ.ศ. ๑๗๙๖ แล้ว คนไทยคงยังนับถือผีสงเทวดาตามลัทธิ ความเชื่อถือเดิม ดังเช่นชาวสุโขทัยยังนิยมถวายเครื่องเซ่น บูชาแก่พระชะพุงผี ซึ่งเป็นเทวดาผู้รักษาชุมชนและเป็นใหญ่เหนือเทวดาอื่น พร้อมกันนั้นก็เริ่มเคารพนับถือ พระพุทธศาสนานิกายมหายานอันมีอิทธิพลอยู่ในสมัยอาณาจักรศรีวิชัยและอาณาจักรลพบุรี แต่พอถึงรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหง พ.ศ. ๑๘๒๖ - ๑๘๖๐ ทรงเลื่อมใสพระพุทธศาสนานิกาย เถรวาท โดยทรงอาราธนาพระเถระนิกายลังกาวงศ์จากเมืองนครศรีธรรมราชมาเป็น สังฆราชประมุขสงฆ์เมืองสุโขทัย และยังได้ทรงแบ่งพระสงฆ์ลังกาวงศ์อาราธนาไปถวาย พ่อขุนเม็งรายแห่งอาณาจักรล้านนาซึ่งเป็นพระสหายสนิทอีกด้วย ทำให้พระพุทธ ศาสนานิกายลังกาวงศ์ซึ่งเป็นฝ่ายเถรวาทได้ตั้งมั่นเจริญรุ่งเรืองในอาณาจักรล้านนามาจนปัจจุบัน ตั้งแต่นั้นมาพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ก็ได้ทรงปฏิญาณพระองค์เป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภกของพุทธศาสนาสืบเนื่องมาจนปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระมหาธรรมราชาหรือพญาลิไท ซึ่งเสด็จครองราชย์เมื่อ พ.ศ. ๑๘๘๙ ทรงรอบรู้ในพระไตรปิฎกและทรงมั่นอยู่ในทศพิธราชธรรมเช่นเดียวกับพ่อขุนรามคำแหง และได้เสด็จออกทรงผนวชเมื่อ พ.ศ. ๑๙๐๕ ณ วัดป่ามะม่วงที่ทรงสร้างขึ้น ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ซึ่งพระราชชนนีเป็นพระราชวงศ์ สุโขทัย ก็ได้เสด็จออกทรงผนวชเมื่อ พ.ศ. ๒๐๐๘ เป็นเวลาถึง ๘ เดือน ณ วัดจุฬามณี ซึ่งทรงสร้างขึ้นในเมืองพิษณุโลก ในการนี้ได้มีข้าราชการทหารพลเรือนและประชาชน บวชตามเสด็จถึง ๒,๓๔๘ คน

ครั้นถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระมหากษัตริย์ในพระบรมราชจักรีวงศ์มีพระราช ศรัทธาเลื่อมใส ในพระบรมพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง โดยทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก ทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญ และทรงใช้พระบรมเดชานุภาพชำระเสี้ยนหนาม พระพุทธศาสนาให้หมดสิ้นไป ดังเช่นพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงสถาปนาวัดพระศรีรัตนศาสดารามขึ้นในพระบรมมหาราชวัง สร้างและปฏิสังขรณ์ วัดเดิมขึ้นเป็นพระอารามหลวงจำนวนหลายวัด โปรดให้เชิญพระพุทธรูปในวัดร้าง ตามหัวเมืองเข้ามารักษาไว้ในพระนครนับเป็นพัน ๆ องค์ รวมทั้งพระพุทธรูปสำคัญ เช่น พระศรีศากยมุนีจากพระวิหารหลวงกรุงสุโขทัยด้วย ในด้านพระธรรมวินัยก็โปรดให้มีการสังคายนาพระไตรปิฎกไว้เป็นหลักของพระศาสนา และทรงทะนุบำรุงศาสนจักรด้วย

การสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช สมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะครบทุกตำแหน่ง
ทรงกวดขันการประพฤติปฏิบัติของคณะสงฆ์ด้วยการออกพระราชกำหนดกฎหมาย
และสอดส่องดูแลอย่างใกล้ชิดรวมความว่าพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช
ทรงวางรากฐานการทูลบำรุงพระพุทธศาสนาไว้อย่างมั่นคง สมดังพระราชปณิธานที่ว่า

“ตั้งใจจะอุปถัมภก ยอยกพระพุทธศาสนา
จะป้องกันขอบขันฑเสมา รักษาประชาชนแลมนตริ์”

ในรัชกาลต่อมา คือ แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
ก็ได้ทรงจำเริญตามรอยพระยุคลบาทสมเด็จพระบรมชนกนาถในการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา
ทรงบูรณะวัดอรุณราชวรารามขึ้นมาใหญ่โตสง่างาม และมีพระราชดำริที่จะสถาปนา
พระพุทธปรางค์โบราณซึ่งสูง ๑๐ เมตร ให้งามสง่ายิ่งขึ้น จึงโปรดให้ช่างออกแบบและเริ่ม
ดำเนินการก่อสร้างวางฐานรากก็พอดีสิ้นรัชกาล ในรัชกาลต่อมาจึงได้สนองพระเดชพระคุณ
ดำเนินการก่อสร้างจนแล้วเสร็จเป็นศรีสง่าแก่ประเทศเป็นที่รู้จักกันในนานาประเทศ
และมีความสำคัญดังที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเคยมีพระราชดำรัสถึงว่า
พระปรางค์องค์นี้เป็นเครื่องรำลึกสำหรับชาติ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
ได้ทรงสนับสนุนให้การศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์เจริญกว้างขวางขึ้น
โดยมีการสอบเปรียญธรรมเป็น ๙ ประโยค ทรงฟื้นฟูประเพณีวิชาขบข่าเป็นงานสำคัญ
ระดับชาติถึง ๓ วัน ๓ คืน และได้ทรงประกอบพุทธศิลป์ต่าง ๆ ด้วยพระองค์เอง
หลายประการ เช่นทรงปั้นหุ่นพระพักตร์พระประธานวัดอรุณราชวราราม ทรงร่วมแกะสลัก
บานทวารพระวิหารหลวงวัดสุทัศน์เทพวราราม และงานประณีตศิลป์เกี่ยวกับพระศาสนา
อีกหลายชิ้น

ครั้นถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นยุคที่โปรดการสถาปนา
และบูรณะพระอารามเป็นกรณีพิเศษ กล่าวคือทรงสร้างใหม่ ๓ วัด ทรงบูรณะพระอารามเดิม
ถึง ๓๓ วัด และนอกจากนั้นยังทรงรับวัดที่พระบรมวงศานุวงศ์และขุนนางข้าราชการสร้าง
ถวายเป็นพระอารามหลวงอีกจำนวนมาก แม้กระทั่งใกล้จะเสด็จสวรรคตก็ยังมีพระราช
หฤทัยผูกพันในการบำรุงรักษาพระอาราม ดังมีพระราชดำรัสว่า “ทุกวันนี้คิดสละห่วงใหญ่
ให้หมด อาลัยอยู่แต่วัด สร้างไว้ใหญ่โตหลายวัด ที่ยังค้างอยู่ก็มี ถ้าชำรุดทรุดโทรมไปจะไม่มี
ผู้ช่วยทะนุบำรุง เงินในพระคลังที่เหลือจ่ายใช้ราชการแผ่นดินมีอยู่ ๔ หมื่นชั่ง ขอสัก ๑
หมื่นเถิด ถ้าผู้ใดเป็นเจ้าของแผ่นดินแล้ว ให้ช่วยบอกแก่เขาขอเงินรายนี้ให้ช่วยทะนุบำรุงวัดที่
ชำรุดและการวัดที่ยังค้างอยู่นั้นเสียให้แล้วด้วย” (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ พระราชพงศาวดาร
กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓ เล่ม ๒ หน้า ๑๘๘) นอกจากการก่อสร้างพระอารามพระองค์
ได้ทรงส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นอย่างยิ่ง จนถึงขนาดจ้างครูมาสอนบาลีแก่
พระภิกษุสงฆ์บนพระมหาปราสาททุกวัน

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์เป็นพระมหากษัตริย์ที่

ทรงรอบรู้ และจัดเจนในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากได้ทรงผนวชและทรงศึกษาพระไตรปิฎกอยู่ถึง ๒๗ ปี ได้ทรงก่อตั้งคณะธรรมยุติกนิกายขึ้นเพื่อกวาดล้างการปฏิบัติประเพณีให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยสามารถอธิบายด้วยเหตุผลได้ ทรงส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรม และมีการแปล บทสวดมนต์เป็นภาษาไทยเพื่อความเข้าใจ มีการแสดงพระธรรมเทศนาด้วยการอธิบายธรรมะแทนการเทศน์ชาดกแบบโบราณ เมื่อทรงลาสิกขาเสด็จขึ้นครองราชย์แล้วจึงทรงทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างใกล้ชิด นอกจากการสถาปนาพระอารามหลวงขึ้นใหม่หลายแห่งแล้ว ยังได้โปรดให้บูรณะพระปฐมเจดีย์เป็นการใหญ่ โดยสร้างพระมหาสถูปใหญ่ขึ้นครอบองค์เดิมเป็นปูชนียสถานสำคัญของชาติแห่งหนึ่ง

รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงจำเริญรอยพระยุคลบาทพระบรมชนกนาถในการนำประเทศไปสู่ความเป็นอารยะ การทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา พระองค์จึงได้กำหนดให้จากจารีตประเพณีเดิม เช่น การพิมพ์พระไตรปิฎกด้วยตัวอักษรไทย การปรับปรุงการปกครองคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับการปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดิน การก่อตั้งสถาบันการศึกษาของคณะสงฆ์ด้วยระบบการเรียนการสอนแผนใหม่ และการติดต่อสัมพันธ์กับชาวพุทธนานาชาติประเทศกว้างขวางกว่าที่เคยปรากฏ ส่วนการสถาปนาและปฏิสังขรณ์พระอารามก็ยังคงมีอยู่เช่นเดียวกับแผ่นดินก่อน ๆ ดังที่ปรากฏพระอารามทั้งามวิจิตรเป็นมรดกสำคัญของชาติ เช่น วัดราชบพิธ วัดเทพศิรินทราวาส และวัดเบญจมบพิตร และที่สำคัญยิ่งคือ ทรงดำรงสิริราชสมบัติ ตั้งแต่พระชนมายุได้ ๑๗ พรรษา เมื่อทรงมีพระชนมายุ ๒๐ พรรษา ก็ได้เสด็จออกทรงผนวชจึงทรงเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกในพระมหากษัตริย์บรมราชวงศ์ที่ทรงผนวชในรัชกาล

ครั้นถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว บ้านเมืองก้าวสู่ความเจริญทางศิลปวิทยาสมัยใหม่ ความนิยมในการสร้างพระอารามประจำรัชกาลได้เลิกไปเพราะพระอารามหลวงในรัชกาลก่อน ๆ มีมากมายแล้ว จึงหันไปทรงส่งเสริมด้านการศึกษาสร้างโรงเรียนแทนวัด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ แม้จะเสด็จไปศึกษายังต่างประเทศเป็นเวลานาน แต่ก็ทรงสนพระราชนุเคราะห์ศึกษาพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง ดังจะเห็นได้จากพระราชนิพนธ์เทศนาเสือป่า พระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร พระบรมราชาบาทและพระบรมราชานุสาสนียในงานวิสาขบูชา และยังได้ทรงแปลมงคลวิเสสเถาเป็นภาษาอังกฤษ รัฐบาลพม่าได้เห็นคุณค่าของบทแปลนี้ จึงขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตนำไปใช้ในการอบรมสั่งสอน ทหารในกองทัพ นับเป็นเกียรติแก่ประเทศไทยอย่างสูง ส่วนพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงสนับสนุนให้มีการประกวดแต่งหนังสือสอนพระพุทธศาสนาแก่เด็ก โปรดให้พิมพ์พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐและยังได้ทรงบูรณะปฏิสังขรณ์พระอารามสำคัญ ๆ อีกหลายแห่งด้วย

เมื่อประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญ

แห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับได้กำหนดให้พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ก็ทรงสนพระราชหฤทัยในการศึกษาพระพุทธศาสนา โดยมีพระราชปรารภว่าจะทรงผนวชแต่ก็สิ้นรัชกาลเสียก่อน จนกระทั่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบันมีพระราชศรัทธาทรง ผนวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๙ นับเป็นพระมหากษัตริย์ พระองค์ที่สองในพระบรมราชจักรีวงศ์ที่ได้ทรงผนวชในขณะที่ครองราชสมบัติ และได้ทรงใกล้ชิดกับพระศาสนามาก โดยทรงบำเพ็ญพระราชกุศลตามโบราณราช ประเพณีอย่างสม่ำเสมอ และโปรดในการเสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมวัดวาอาราม เข้านมัสการพระเถรานุเถระในท้องถิ่นต่าง ๆ เป็นประจำ

ในบทความนี้จะได้ประมวลพระราชกรณียกิจแห่งพระมหากษัตริย์ในพระบรม ราชจักรีวงศ์ ว่าได้ทรงทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างไร โดยแบ่งหัวข้อออกตามพระไตร สรณาคม พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ คือ พระพุทธเจ้า ได้แก่ การก่อสร้างและบูรณะ ปฏิสังขรณ์พระอารามต่าง ๆ การสร้างและปฏิสังขรณ์พระพุทธรูปสำคัญ พระธรรม ได้แก่ พระไตรปิฎกและการศึกษาเล่าเรียนในพระธรรมวินัย และพระสงฆ์ คือการจัดระเบียบ สังฆมณฑล การสถาปนาพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ และการกวัดขัน ประพฤติปฏิบัติ ให้ถูกต้องพระธรรมวินัย โดยจะยกตัวอย่างในแต่ละหัวข้อพอสมควรแก่เวลา

การสร้างและบูรณะพระอารามและพระพุทธรูป

การสถาปนาพระอารามนั้นได้รับความนิยมแพร่หลายตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยแล้ว โดยมีวัตถุประสงค์ในการสร้างแตกต่างกัน ซึ่งอาจสรุปได้เป็น ๓ ประการคือ

๑. การสร้างเพื่อให้เป็นวัดประจำตระกูล คือเป็นที่บำเพ็ญกุศลและบรรจุอัฐิธาตุของ สมาชิกในสกุล เป็นคติที่นิยมมากในสมัยอยุธยา จนกล่าวกันว่าสร้างวัดไว้ให้ลูกมีที่วิ่งเล่น
๒. การสร้างเพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ผู้ยังมีชีวิตอยู่หรือล่วงลับไปแล้ว
๓. การสร้างวัดด้วยศรัทธาความเชื่อเรื่องบุญกรรม และเชื่อว่าการทำบุญอย่างใด ก็ได้รับผลบุญไม่เท่ากับการทำบุญไว้แก่พระศาสนา การเชื่อว่าการทำบุญเพื่อสาธารณประโยชน์ เช่น การสร้างโรงเรียน โรงพยาบาล ก็ได้รับอานิสงค์สูงเช่นกันเพ่งจะเป็นที่เข้าใจและ ยอมรับกันไม่นานนัก

การสร้างและปฏิสังขรณ์พระอารามขึ้นเป็นพระอารามหลวงในสมัยกรุงรัตน โกสินทร์ จากรายงานประจำปี ๒๕๒๒ ของกรมการศาสนา ปรากฏว่ามีพระอารามหลวงใน กรุงเทพมหานคร ๘๐ วัด และในต่างจังหวัด ๘๗ วัด รวมเป็น ๑๖๗ วัด พระอารามที่สำคัญ ที่สุดหรือเรียกว่าเป็นระดับชาติคือ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ถัดไปที่สำคัญมีคุณค่าสูงยิ่ง ประมาณราคามได้จำนวนหลายวัด เช่น วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม วัดสุทัศน์ เทพวราราม วัดอรุณราชวราราม วัดราชโอรสาราม วัดราชประดิษฐ์สถิตมหาสีมาราม วัดบวรนิเวศวิหาร วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม และวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม

ในที่นี้กล่าวเฉพาะการสถาปนา วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามเป็นตัวอย่าง

วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรมหาวิหาร ตั้งอยู่เลขที่ ๒ ถนนสนามไชย แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

วัดนี้เป็นวัดโบราณสร้างมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาชื่อวัดโพธาราม ในสมัยกรุงธนบุรี ได้รับการบูรณะและยกฐานะขึ้นเป็นพระอารามหลวง มีเจ้าอาวาสทรงสมณศักดิ์ชั้นพระราชาคณะปกครอง ครั้นถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดให้สถาปนาวัดนี้ใหม่ทั้งพระอารามเมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๑ ทรงสร้างพระอุโบสถ พระระเบียงพระวิหารขึ้นใหม่ โปรดให้อัญเชิญพระพุทธรูปจากวัดร้างตามหัวเมืองต่าง ๆ มาประดิษฐาน พร้อมทั้งเขียนเรื่องพระชาดกทำร้อยห้าสิบพระชาติ ตำรายา และสร้างรูปฤาษีดัดตนไว้เป็นวิทยาทานที่ศาลาราย เสร็จแล้วโปรดให้จัดงานฉลองเป็นการใหญ่เมื่อ พ.ศ. ๒๓๔๔ พระราชทานนามว่า "วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาวาส" ถือเป็นวัดประจำรัชกาลของพระองค์

ต่อมาในรัชกาลที่ ๓ มีการบูรณะปฏิสังขรณ์ใหญ่วัดนี้อีกครั้งในระหว่าง พ.ศ. ๒๓๗๕ - ๒๓๙๑ ที่สำคัญคือ รื้อพระอุโบสถลงสร้างใหม่ สร้างพระพุทธรูปไสยาสน์พร้อมทั้งวิหารสร้างพระมหาเจดีย์เพิ่มอีก ๒ องค์ รื้อหอพระไตรปิฎกสร้างใหม่เป็นยอดมงกุฎ รื้อกุฏิสงฆ์สร้างใหม่เป็นตึกทั้งหมด และโปรดให้จารึกสรรพตำราต่าง ๆ รวม ๘ หมวดลงบนแผ่นหินอ่อนประดับไว้ตามศาลารายเพื่อเผยแพร่ความรู้แก่ประชาชน

ในรัชกาลที่ ๔ โปรดให้บูรณะพระพุทธรูปไสยาสน์ ถ้ายแบบพระเจดีย์วัดสวนหลวง สบสวรรค์ที่พระนครศรีอยุธยา มาสร้างเป็นพระมหาเจดีย์ประจำรัชกาล แต่การก่อสร้างมาเสร็จในรัชกาลที่ ๕ และทรงแก้สร้อยชื่อพระอารามจาก มังคลาวาส เป็นมังคลาราม

เมื่อถึงรัชกาลที่ ๕ ประมาณ พ.ศ. ๒๔๒๒ - ๒๔๓๒ โปรดให้สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาบำราบปรปักษ์ ทรงเป็นแม่กองบูรณะสิ่งที่ชำรุดทรุดโทรม จากนั้นมีการตั้งงบประมาณอุดหนุนในการซ่อมแซมวัดตลอดมาจนถึงรัชกาลที่ ๖ และที่ ๗ จึงเห็นได้ว่าวัดพระเชตุพนฯ เป็นพระอารามหลวงคู่บ้านคู่เมืองมาตั้งแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ มีความสำคัญยิ่ง เพราะเป็นที่รวมของโบราณสถานโบราณวัตถุที่มีคุณค่าทั้งด้านประวัติศาสตร์และศิลปกรรม นอกจากนั้นยังเป็นมหาวิทยาลัยเปิดแห่งแรกของประเทศไทยด้วย

เรื่องการสถาปนาวัดพระเชตุพนฯ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ปรากฏในหนังสือจดหมายเหตุความทรงจำของกรมหลวงนรินทรเทวี โดยมีพระราชวิจารณ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงอธิบายเพิ่มเติม น่าสนใจมาก ประกอบกับข้อความที่ปรากฏในพระราชพงศาวดาร รัชกาลที่ ๑ ของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ สรุปได้ว่า การสถาปนาวัดพระเชตุพนนั้นได้จารึกไว้บนแผ่นศิลาหินอ่อนที่วิหารพระโลกนาถความว่า เมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๒ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเสด็จเสวยราชสมบัติได้ ๘ ปี เสด็จทอดพระเนตร

เห็นวัดโพธารามเก่าชำรุดปรักหักพังเป็นอันมาก มีพระราชศรัทธาจะสร้างให้บริบูรณ์งามขึ้นกว่าเก่า พื้นที่ซึ่งเป็นที่ลุ่มดอนห้วยคลองสระบ่อรองคูอยู่นั้น ทรงพระกรุณาให้ขอแรงคน ๒ หมื่นเศษขนดินมาถมเต็มแล้ว รุ่งขึ้นปีหนึ่งสองปีกลับยุบลุ่มไป จึงซื้อมูลดินถมสิ้นพระราชทรัพย์ ๒๕๐ ชั่ง ๑๕ ตำลึง ต่อมาอีก ๔ ปี พ.ศ. ๒๓๓๖ โปรดให้เริ่มการปฏิสังขรณ์ สร้างพระอุโบสถมีกำแพงแก้วกระเบื้องปฐามรอบ มีพระระเบียงล้อม ๒ ชั้น มีพระวิหารทิศ ตรงพระวิหารทิศตะวันออกไปสร้างพระมหาเจดีย์ศรีสรรเพชญดาญาณ ตามพระนามพระพุทธรูปซึ่งฝังไว้ในพระเจดีย์นั้น ในวงพระระเบียงรอบพระอุโบสถมีพระมหาธาตุ ๔ ทิศ นอกพระระเบียงชั้นนอกระหว่างพระวิหารคด มีพระเจดีย์ ๕ องค์อยู่บนฐานเดียวกัน ๔ ทิศ รวมพระมหาเจดีย์สูง ๘๒ ศอก ๑ องค์ พระมหาธาตุ ๔ องค์ พระเจดีย์ทิศ ๒๐ องค์ รวมเป็น ๒๕ องค์ บรรจุพระบรมธาตุทุกองค์ นอกจากนั้นยังมีพระวิหารคดทั้ง ๔ ทิศ หอไตรมุงกระเบื้องหุ้มตึก รูปปราสาทไว้พระไตรปิฎก ศาลาการเปรียญ หอระฆัง พระวิหารน้อยซ้ายขวา ขุดสระน้ำ ปลุกพันธุไม้ ศาลารายรวม ๑๗ ศาลาตั้งตำรายาและฤาษีตัดตนไว้เป็นทาน ทำตึกและกุฏิสงฆ์ ๑๒๙ หลัง พร้อมหอฉัน หอสวดมนต์ ศาลาต้มกรัก สระน้ำ ในพระอุโบสถ พระวิหาร พระระเบียง โปรดให้เชิญพระพุทธปฏิมากรหล่อด้วยทองเหลืองสัมฤทธิ์ ซึ่งชำรุดปรักหักพังอยู่ ณ เมืองพิษณุโลก เมืองสวรรคโลก เมืองสุโขทัย เมืองลพบุรี กรุงเก่า และที่วัดศาลาสีหน้ากรุงเทพฯ เป็นพระพุทธปฏิมาน้อยใหญ่ ๑,๒๔๔ องค์ ลงมาให้ช่างหล่อต่อพระศอก พระเศียร พระหัตถ์ พระบาท แผลงพระพักตร์ พระองค์ให้งาม ประดิษฐานไว้ตามที่สมควร

การสถาปนาพระอารามใช้เวลาถึง ๗ ปี ๕ เดือน ๒๘ วัน จึงสำเร็จบริบูรณ์สิ้นพระราชทรัพย์ในการช่วยชายฉกรรจ์ ๑๒๔ คน เป็นเงิน ๙๕ ชั่ง ๑๑ ตำลึง สักแซนขวา ถวายเป็นข้าพระ และค่าก่อสร้างต่าง ๆ รวมเป็นเงินทั้งสิ้น ๓,๗๘๕ ชั่ง ๖ ตำลึง ครั้นถึง พ.ศ. ๒๓๔๔ จึงตั้งการฉลองพระอารามนิมนต์พระสงฆ์มาร่วมพิธี ๑,๐๐๐ รูป ทรงสมათานอุโบสถศีลแล้วหลั่งน้ำอุทิศลงเหนือพระหัตถ์พระพุทธปฏิมากรถวายพระอารามแก่คณะสงฆ์แล้วพระราชทานนามว่า วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาวาส การฉลองพระอารามนั้นทำการใหญ่มาก มีทั้งทำบุญแก่พระสงฆ์ ด้วยการถวายภัตตาหาร และเครื่องไทยธรรม และทำทานแก่ประชาชนด้วยการตั้งโรงอาหารจัดเลี้ยงที่เรียกว่าโรงฉ้อทาน ทั้งทานต้นกล้วยพฤกษ์ คือเอาเงินฝังในผลมะนาวและทำลูกกล้วยพฤกษ์ข้างในมีสลาก พักตราดา พระราชโอรส พระราชธิดา พระสนม ข้าง ม้า นาวา ฉลากละ ๕ ชั่ง ๔ ชั่ง และ ๒ ชั่ง คือเท่ากับพระราชทานพระราชโอรส พระราชธิดา เป็นทานแล้วได้ตัวคืนมา ต่อจากนั้นก็มีการละเล่นต่าง ๆ ตั้งแต่โขงโม่งโรงใหญ่ หุ่น ละคอน มอญรำ ระบำ โมงครุ่ม คลี่ตีไม้ พรบไก่ จั้วจิ้น ญวนหกคะเมน ต่ายลวด ลอดห่วง รำแพน นอนหอกนอนดาบ สิ่งโตล่อแก้ว และมวย เวลากลางคืนประดับไปด้วยประทีปแก้ว ระย้าแก้ว โคมพวง โคมราย มีดอกไม้รุ่งสว่างไปทั้งพระอาราม มีหนังสือ ๔ โรง

มีดอกไม้เพลิง ระทาใหญ่ พลุ ประทัด พะเนียง ดอกไม้ม้า ดอกไม้กระถาง ดอกไม้กลต่าง ๆ เป็นที่โสมนัสบูชาโอฬารวิเศษ รวมหมดเงินตราในการฉลองถึง ๑,๙๓๐ ชั่ง ๑๔ ตำลึง คือกว่าร้อยละ ๕๐ ของค่าก่อสร้างเสียอีก

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชวิจารณ์ตอนหนึ่งว่า "พระระเบียงที่ว่าเป็นสองชั้น พระระเบียงชั้นนอกหรือชั้นที่สองนั้น ไม่ได้กันหุ้มมุ่ม พระระเบียงชั้นใน ย่อเข้ามาทั้งสองข้างชนพระวิหารทิศ เพราะฉะนั้นเมื่อดูภายนอกรอบ พระระเบียงจึงเห็นเป็นไม้สิบสอง เป็นการช่างอย่างดีซึ่งข้าพเจ้าพอใจเป็นอันมาก ได้ชมอยู่เป็นนิจ ไม่มีแห่งใดเหมือนเลย"

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงกล่าวถึงวัดพระเชตุพนไว้ในพระราชพงศาวดาร รัชกาลที่ ๒ ฉบับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพว่า

"วัดพระเชตุพนยังมีสิ่งก่อสร้างในรัชกาลที่ ๑ เหลืออยู่ได้ คือ

ก. พระวิหารทิศทั้งสี่ มีลายหน้าบันเป็นเอก กับฐานพระพุทธรูปประจำพระวิหาร แต่ละทิศก็คิดทำอย่างงามประหลาดไม่มีเสมอสอง สมกับองค์พระพุทธรูปอันงาม ซึ่งเลือกคัดเชิญมาแต่หัวเมืองเหนือ แต่ก่อนรูปเขียนมารประจัญในพระวิหารเบื้องบูรพทิศ เป็นฝีมือดีล้ำเลิศประเสริฐยิ่งกว่าที่ไหนหมดในพระราชอาณาจักร มีความเสียใจที่ไม่ได้รักษา ปล่อยให้หลังคารั่วจนฝนชะลอกเสียเป็นอันมาก เหลืออยู่ได้เป็นหย่อม ๆ ครั้นซ่อมใหม่ก็เลยถูกลบซ้ำ ฝีมืออันประเสริฐนั้นก็สูญสิ้นน่าเสียดายเป็นอย่างยิ่ง ผู้เขียนนั้นได้ทราบว่ชื่อพระอาจารย์นาค (ภิกษุ) ฝีมือยังมีอยู่อีกที่ด้านอุดหลังพระอุโบสถ วัดราชบูรณะ แลที่หอพระไตรปิฎกวัดระฆัง แต่ไม่ได้ตั้งใจทำจนสุดฝีมือเหมือนมารประจัญที่นี่

ข. พระวิหารคดทั้งสี่ ไม่ใช่สิ่งที่สำคัญ จึงมิได้ทำอย่างวิจิตรพิสดาร แต่ถึงกระนั้น ก็ยังมีแปลกประหลาดที่หน้าบัน ทำเป็นภาพจับเรื่องรามเกียรติ์เกมกับลาย ซึ่งยังไม่เคยเห็นทำหน้าบันที่ไหนมาก่อนเลย

ค. พระระเบียง ดูประหนึ่งว่าเป็นฝีมือในรัชกาลที่ ๓ แต่เข้าใจว่าทำซ่อมแปลงตามทำนองเดิม ซึ่งทำไว้แต่รัชกาลที่ ๑ ซึ่งเป็นความคิดอย่างวิเศษ เหตุว่าคิดวางทำทางดี มีพระระเบียงใหญ่อยู่ชั้นในมีพระระเบียงเล็กซ้อนชั้นนอก แต่ไม่วางอ้อมไปรอบเลี้ยว ย่อเข้าหาพระระเบียงใหญ่เสียที่ใกล้มุม เมื่อดูภายนอกทำให้เห็นมุมพระระเบียงชั้นนอกชั้นในผสมกันหลั่นลาดเป็นไม้สิบสอง ไม่จีดตา แต่เมื่อดูภายในเป็นวงสี่เหลี่ยม เข้ากับพระอุโบสถ ไม่มีที่ไหนได้ทำเหมือนดังนี้ เป็นความคิดอันดีสมควรจะสรรเสริญยิ่งนัก"

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๔ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนิน ถวายผ้าพระกฐินที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ทอดพระเนตรเห็นถาวรวัตถุของวัด ซึ่งสมเด็จพระบรมอัยกาธิราช ทรงสถาปนาไว้เริ่มชำรุดทรุดโทรม จึงโปรดให้บูรณะ

ปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนฯ เป็นการใหญ่เป็นเวลาถึง ๑๖ ปีจึงสำเร็จ งานก่อสร้างสำคัญในรัชกาล คือ รื้อพระอุโบสถเดิมลงทั้งหมดแล้วสร้างใหม่ให้ใหญ่กว่าเดิม งานศิลปกรรมสำคัญ คือ บานทวารพระอุโบสถประดับมุกเป็นลายเรื่องรามเกียรติ์ เป็นบานทวารประดับมุก ที่ใหญ่ที่สุดและงามวิจิตรอย่างที่สุดเหมือนกัน ต่อไปคือ ทรงสร้างพระมหาเจดีย์ชานาบ พระมหาเจดีย์เดิมด้านซ้ายขวาอีก ๒ องค์ อุทิศส่วนพระราชกุศลเป็นของสมเด็จพระบรมชนกนาถและของพระองค์เอง สิ่งก่อสร้างสำคัญอย่างยิ่งคือ พระพุทธไสยาสน์ยาว ๑ เส้น ๓ วา พร้อมทั้งพระวิหาร พระพุทธไสยาสน์ทอดพระวรกายในท่านอนตะแคงขวาแบบสีหไสยาสน์มีพุทธลักษณะงดงามมาก ยิ่งกว่านั้นที่พระพุทธบาทเป็นลวดลายประดับมุกเป็นภาพมงคล ๑๐๘ ประกอบด้วยภาพต่าง ๆ ในช่องสี่เหลี่ยมเล็ก ๆ รวม ๖๗ ช่องล้อมภาพวงจักรอยู่ตรงกลาง พระพุทธบาทคู่นี้นับว่าเป็นงานประดับมุกที่วิจิตรงดงามมากแห่งหนึ่งของชาติไทย และสิ่งก่อสร้างที่เป็นงานสถาปัตยกรรมที่งามสง่าที่สุดอีกแห่งหนึ่ง คือ หอไตร ซึ่งทรงรื้อของเดิมสร้างใหม่เป็นยอดมงกุฎ มีมุข ๔ มุข ประดับกระเบื้องเคลือบและกระเบื้องถ้วยสลัpsi ผนังด้านในเขียนเรื่องสังคายนา ๙ ครั้ง นับว่าเป็นหอไตรที่มีรูปลักษณะไม่เหมือนหอไตรวัดใดทั้งสิ้น

ความสำคัญของวัดพระเชตุพนฯ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ มีพระราชประสงค์จะให้พระอารามนี้เป็นมหาวิทยาลัยเปิดของมหาชนที่จะมาศึกษาหาความรู้ได้ด้วยตนเอง จึงโปรดให้นำความรู้ทั้งของเก่าและที่ให้ท่านผู้รู้แต่งขึ้นใหม่จารึกลงบนแผ่นศิลาประดับไว้ภายในอาคารต่าง ๆ ในพระอาราม ความรู้บางเรื่องก็มีภาพหรือแผนผังหรือรูปปั้นประกอบ ศิลปจารึกดังกล่าวอาจแบ่งออกได้เป็น ๘ หมวด คือ ประวัติวัด ตำรายา อนามัย ประเพณี วรรณคดี สุภาษิต ทำเนียบนาม และพุทธศาสนา

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้รับสั่งเกี่ยวกับเรื่องวัดพระเชตุพนฯ กับหม่อมราชวงศ์สุนนชาติ สวัสดิกุล ถึงเรื่องวัดพระเชตุพนฯ ดังนี้

“เรื่องการสร้างวัดพระเชตุพนฯ เป็นเรื่องใหญ่และเรื่องลึกซึ้งในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธยอดฟ้าฯ ทรงสร้างวัดพระเชตุพนฯ กับกรมพระราชวังบวรทรงสร้างวัดมหาธาตุ นั้น สร้างในคราวเดียวกัน วัดสองวัดนี้เป็นวัดใหญ่ที่สุดในพระนคร สร้างแต่แรกสร้างกรุง ผิดกับวัดอื่น ๆ เพราะเหตุใดทั้งสองพระองค์จึงทรงสร้างวัดใหญ่ถึงปานนั้น พระพุทธยอดฟ้าฯ สร้างวัดพระเชตุพนฯ สร้างโตเท่าที่เห็นอยู่ทุกวันนี้”

“พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มาทรงแก้ที่โบสถ์พระนอน เดิมเป็นวังกรมหลวงนรินทรเทวี เจ้าครอกวัดโพธิ์ นอกนั้นแนวกำแพงใหญ่โตมาแต่พระพุทธยอดฟ้าฯ ทั้งสิ้น รัชกาลที่ ๓ มาทำพระอุโบสถอย่างวัดสระเกศ แต่โตกว่าหน่อยหนึ่ง ที่ขยายใหญ่โตออกไปนั้นเป็นของพระนั่งเกล้าฯ นอกนั้นระเบียง วิหาร ศาลาราย มีมาแต่พระพุทธยอดฟ้าฯ ทั้งสิ้นที่เป็นของประหลาดก็คือ พระนั่งเกล้าฯ ทรงซ่อมปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนฯ

ตั้งใจจะเป็นมหาวิทยาลัยจริง ๆ ถ้ากล่าวถึงประวัติของ มหาวิทยาลัยของไทย วัดพระเชตุพนฯ นี้จะลืมนเสียมิได้เป็นอันขาด เวลานั้นหนังสือตำราเรียนครูบาอาจารย์หาได้ยาก ตำรับตำราก็มีหวงปิดบังวิชาความรู้ สอนกันแต่ที่มืด ๆ บ้าง ฯลฯ พระนั่งเกล้าฯ ตั้งนักปราชญ์ ราชบัณฑิตคิดค้นรวบรวมโบราณคดี วรรณคดี ตำรายา ฯลฯ เลือกเอาแต่ที่ดีมาจารึก แผ่นศิลาติดไว้เพื่อเป็นหลักในภายหลัง”

การสร้างพระไตรปิฎกและการบำรุงส่งเสริมการศึกษาพระธรรมวินัย

พระราชภารกิจสำคัญของสมเด็จพระมหาบุรุษภักษัตริยาธิราชเจ้าในพระบรมราชจักรีวงศ์เกี่ยวกับการทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาอีกด้านหนึ่ง คือการสร้างพระไตรปิฎก อันเป็นคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งจะได้ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติและหลักในการศึกษาเล่าเรียน นอกจากนี้ก็จะต้องทรงสนับสนุนการศึกษาพระปริยัติธรรม ของคณะสงฆ์ให้เจริญรุ่งเรือง เพื่อสามารถชักนำสั่งสอนเหล่าพุทธศาสนิกชนให้มีความรู้ ความเข้าใจในพระธรรม

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเสด็จเสวยราชสมบัติ มีพระราชศรัทธาพระราชทานพระราชทรัพย์สร้างพระไตรปิฎกไว้ในหอพระมณเฑียรธรรมและถวาย พระอารามหลวงทุกพระอาราม ครั้นถึง พ.ศ. ๒๓๓๑ จมื่นไวยวรนาถกราบบังคมทูลว่า พระไตรปิฎกซึ่งทรงพระราชศรัทธาสร้างขึ้นนั้น อักขระบทพยัญชนะตกวิปลาศอยู่แต่ฉบับเดิมมา หากผู้จะทำนุบำรุงตกแต่งคิดแปลงให้ถูกต้องบริบูรณ์ขึ้นไม่ได้ จึงทรงพระปรารภว่าพระบาลีและอรรถกถาฎีกาพระไตรปิฎกทุกวันนี้ เมื่อแลผิดเพี้ยนวิปลาศอยู่เป็นอันมากฉะนี้ จะเป็นคัมภีร์พระศาสนา กระไรได้ ควรจะทำนุบำรุงพระบวรพุทธศาสนาไว้ให้ถาวรวัฒนาการ เป็นประโยชน์แก่เทพยดาและมนุษย์ทั้งปวง ต่อมาจึงทรงอาราธนาสมเด็จพระสังฆราช พระราชาคณะ ฐานานุกรมเปรียญ ๑๐๐ รูป มารับพระราชทานฉันทน์ แล้วมีพระราชดำรัสเผด็จถาม พระราชาคณะทั้งปวงว่า พระไตรปิฎกธรรมทุกวันนี้ ยังถูกต้องบริบูรณ์อยู่หรือผิดเพี้ยน ประการใด จึงคณะสงฆ์ถวายพระพรว่า พระบาลีและอรรถกถาฎีกาพระไตรปิฎกทุกวันนี้ พิรุณมาช้านานแล้ว หากพระมหากษัตริย์พระองค์ใดจะทำนุบำรุงมิได้ แต่กำลังอาตมาภาพ ทั้งปวงก็คิดจะใคร่ทะนุบำรุงอยู่แต่เห็นจะไม่สำเร็จ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงดำรัสว่า ครั้นนี้ขออาราธนาพระผู้เป็นเจ้าทั้งปวง จงมีอุตสาหะในฝ่ายพระพุทธจักรให้พระไตรปิฎกบริบูรณ์ขึ้นให้จงได้ ฝ่ายข้างอาณาจักรที่จะเป็นศาสนูปถัมภก นั้นเป็นพนักงานโยม โยมจะสูญเสียสละชีวิตบูชาพระรัตนตรัย สุดแต่จะให้พระปริยัติบริบูรณ์เป็นมูลที่จะตั้งพระพุทธศาสนาจงได้

การสังคายนาได้กระทำที่วัดนิพพานาราม เพราะเหตุที่อยู่ระหว่างพระบรมมหา ราชวังและพระบวรราชวังจะเสด็จไปอุปถัมภ์ได้สะดวกทั้งสองพระองค์ ในการนี้ จึงพระราชทานนามพระอารามใหม่ว่า วัดพระศรีสรรเพชญ์ดาราม พระบาทสมเด็จพระ

พระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระอนุชาธิราชเสด็จพระราชดำเนินออกไป ณ พระอารามทุก ๆ วัน วันละ ๒ เวลา เวลาเช้าทรงประเคนภัตตาหารแก่พระสงฆ์ ณ พระระเบียบโดยรอบ เวลาเย็นทรงถวายน้ำอัฐิฐานและธูปเทียน พระสงฆ์และราชบัณฑิตได้ประชุมดำเนินการสังคายนาพระไตรปิฎกจนครบ ๕ เดือนจึงสำเร็จ ทรงพระกรุณาให้จำหน่ายพระราชทรัพย์จ้างช่างจารึกพระไตรปิฎกซึ่งชำระบริสุทธ์แล้วลงลานใหญ่ สำเร็จแล้วให้ปิดทองทับทั้งใบปกหน้าหลังและกรอบทั้งสี่เรียกว่าฉบับทอง เป็นต้นฉบับในการคัดลอกส่งไปยังพระอารามอื่นต่อ ๆ มา

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงฝึกฝนในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ได้มีการสร้างพระไตรปิฎกขึ้นใหม่ มีการตรวจสอบอักขระบาลีอย่างครบถ้วนจนได้รับการยกย่องว่าเป็นพระไตรปิฎกฉบับที่สมบูรณ์ยอดเยี่ยมกว่าฉบับใดๆ ทั้งสิ้น แต่การจารึกพระไตรปิฎกที่ทำกันมาแต่เดิมนั้นได้จารึกเป็นตัวอักษรขอมและยังมีน้อยฉบับต้องคัดลอกด้วยมือ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้โปรดให้พิมพ์พระไตรปิฎกด้วยอักษรไทยรวม ๓๙ เล่ม จำนวน ๑,๐๐๐ ฉบับ พระราชทานพระอารามใหญ่ตลอดจนสถาบันการศึกษาในต่างประเทศเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖ ดังมีพระราชดำรัสแก่คณะสงฆ์ ในการตรวจสอบพระไตรปิฎก ปีชวด พ.ศ. ๒๔๓๑ ว่า

“การซึ่งมีความประสงค์จะให้ตรวจสอบพระไตรปิฎกลงพิมพ์ไว้ในครั้งนี้ นั้น ด้วยเห็นว่าแต่ก่อนมาประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนายังมีอำนาจปกครองบ้านเมืองโดยลำพังด้วยพระเจ้าแผ่นดินเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนาได้ทะนุบำรุงอุดหนุนการศาสนาอยู่หลายประเทศด้วยกัน คือ เมืองลังกา เมืองพม่า เมืองลาว เมืองเขมร และกรุงสยาม เมื่อเกิดวิบัติอันตรราย พระไตรปิฎกขาดสูญบกพร่องไปในเมืองใด ก็ได้อาศัยหยาบยืมกันมาลอกคัดคงฉบับบริบูรณ์ถ่ายกันไปกันได้ แต่ในการทุกวันนี้ประเทศลังกาและพม่าอยู่ใต้อาณาอังกฤษ ผู้ปกครองบ้านเมืองไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนา ก็ทะนุบำรุงแต่อาณาประชาราษฎร์ไพร่-บ้านพลเมืองหาได้อุดหนุนพระพุทธศาสนาอย่างหนึ่งอย่างใดไม่ พระสงฆ์ซึ่งปฏิบัติตามพระพุทธศาสนา ก็ต่างคนต่างประพฤติตามลำพังตน คนที่ชั่วมากกว่าดีอยู่เป็นธรรมดา ก็ชักพาให้พระปริยัติธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าวิปริต ผิดเพี้ยนไปตามอัธยาศัย ส่วนเมืองเขมรนั้นเล่าก็ตกอยู่ในอำนาจฝรั่งเศส ไม่มีกำลังที่จะอุดหนุนพระพุทธศาสนาให้เป็นการมั่นคงถาวรไปได้ ส่วนเมืองลาวอยู่ในพระราชอาณาเขต เจ้านายและไพร่บ้านพลเมืองก็นับถือพระพุทธศาสนาวิปริตแปรปรวนไปด้วยเชื่อเป็นผีสา่งเทวดา จะเอาเป็นหลักฐานมั่นคงไม่ได้ ถ้าพระไตรปิฎกคลาดเคลื่อนไปในเวลานี้ จะหาที่สอบสวน ลอกคัดเหมือนอย่างแต่ก่อนนั้นไม่มีแล้ว การพระพุทธศาสนายังเจริญมั่นคงถาวรอยู่แต่ใน-ประเทศสยามนี้ประเทศเดียว จึงเป็นเวลาสมควรที่จะสอบสวนพระไตรปิฎกให้ถูกต้องบริบูรณ์แล้วสร้างขึ้นไว้ให้มากฉบับแพร่หลาย จะได้เป็นหลักฐานเชื้อสายของศาสนา

ธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าสืบไปภายหน้า เพราะฉะนั้นจึงขออาราธนาพระเถรานุเถระ และพระสงฆ์ทั้งปวง ให้ปลงใจเห็นแก่พระพุทธศาสนา และมีความเมตตากรุณาแก่ชนทั้งปวง ช่วยชำระสอบสวนพระไตรปิฎกให้ถูกต้องบริบูรณ์ เป็นเครื่องเกื้อกูลแก่ความตั้งมั่นของคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าสืบไปภายหน้า"

การพิมพ์พระไตรปิฎกครั้งสำคัญอีกครั้งหนึ่งได้ทำในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยโปรดให้กราบทูลอาราธนาพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณ สมเด็จพระสังฆราชเจ้าเป็นองค์ประธานในการตรวจสอบต้นฉบับ พระไตรปิฎกฉบับสมบูรณ์มี ๔๕ เล่ม มีตราข้างเป็นเครื่องหมายและทรงขนานนามว่าพระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ ต่อมาเมื่อมีงานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน มีการแปลพระไตรปิฎกเป็นภาษาไทยและจัดพิมพ์เป็นเล่ม ปรากฏว่าเป็นที่นิยมแพร่หลายมาก เพราะผู้ไม่มีความรู้ในภาษาบาลีก็สามารถอ่านทำความเข้าใจ ความเข้าใจ ในพระไตรปิฎกได้

การบำรุงส่งเสริมการศึกษาของคณะสงฆ์

การศึกษาของคณะสงฆ์หรือการศึกษาพระปริยัติธรรม หมายถึงการศึกษาพระธรรมและพระวินัยที่เป็นคำสั่งสอนและเป็นบทบัญญัติของพระพุทธเจ้าที่เรียกว่าพระไตรปิฎกนั่นเอง พระไตรปิฎกจึงเป็นตำราสำคัญที่สุดในการศึกษาของพุทธศาสนา ซึ่งประกอบไปด้วยส่วนต่าง ๆ ๓ ส่วน คือ พระสูตร พระวินัย และพระอภิธรรม

พระภิกษุสงฆ์ซึ่งเป็นสาวกของพระพุทธเจ้ามีหน้าที่โดยตรงในการศึกษาเล่าเรียนพระไตรปิฎก มิฉะนั้นแล้วพระพุทธศาสนาก็อาจเสื่อมสูญไปได้ พระมหากษัตริย์ในพระบรมราชจักรีวงศ์จึงถือเป็นพระราชภาระในการสนับสนุนการศึกษาของคณะสงฆ์ โดยโปรดให้ราชบัณฑิตบอกหนังสือคือสอนพระไตรปิฎกแก่สงฆ์ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และการสอบพระไตรปิฎกหรือสอบพระปริยัติธรรมก็ถือว่าเป็นราชการแผ่นดินอย่างหนึ่งเรียกว่าสอบสนามหลวง การสอบเดิมไม่มีกำหนดเวลาแน่นอน ต่อเมื่อมีพระบรมราชโองการให้สอบ พระสังฆนายกทั้งปวงจึงประชุมกันสอบพระปริยัติธรรมพระภิกษุสามเณร และมีข้าราชการช่วยปฏิบัติ ดูแลตามตำแหน่งหน้าที่จนสำเร็จราชการ

เดิมการสอบไล่เป็นการสอบปากเปล่าแปลพระไตรปิฎกให้คณะกรรมการฟัง โดยแบ่งออกเป็นชั้นดังนี้คือ บาเรียนตรีหรือเปรียญตรีต้องสามารถแปลพระสูตรได้ตามที่คณะกรรมการกำหนด บาเรียนโทต้องสามารถแปลพระสูตรและพระวินัยได้ และบาเรียนเอกต้องสามารถแปลได้ทั้งพระสูตร พระวินัย และพระอภิธรรม ถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๔ สมเด็จพระสังฆราช(มี)ทรงเห็นว่าการสอบแบบเก่ายังมีข้อบกพร่องอยู่ และเพื่อยกวิทยฐานะของพระภิกษุสามเณรให้มี

ความรู้สูงกว่าเดิม จึงได้ถวายพระพรพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ขอพระบรมราชานุญาตขยายหลักสูตรขึ้นไปเป็นบาเรียนประโยค ๙ เป็นประโยคสูงสุดของ หลักสูตรภาษาบาลี ทำให้การศึกษาภาษาบาลีเจริญก้าวหน้าขึ้น

ครั้นถึงรัชกาล พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ทรงให้การสนับสนุนการศึกษา พระปริยัติธรรมเป็นอันมาก เช่นโปรดให้สร้างแก่งขึ้นในพระบรมมหาราชวังเป็นที่เล่าเรียน ของพระสงฆ์ทั้งหลาย ต่อมาเมื่อสถานที่คับแคบลงก็โปรดให้ไปเรียนที่พระที่นั่งดุสิต มหาปราสาท พระสงฆ์ที่สอบได้เปรียญและได้เลื่อนเป็นพระราชาคณะ ถ้าบิดามารดา เป็นไพร่หลวงไพร่สมอยู่ก็ดี โปรดยกพระราชทานให้เป็นโยมสงฆ์ และพระสงฆ์นั้น หากลาสิกขาแล้ว จะไปทำราชการอยู่ในกรมใดก็โปรดให้ตามใจสมัคร พระสงฆ์สามเณร จึงอุตสาหะเล่าเรียนพระไตรปิฎกทั้งในกรุงและนอกกรุงเป็นอันมาก

ส่วนพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ตลอดรัชกาลที่ ๓ ได้ทรงพระผนวชเป็น พระภิกษุอยู่ถึง ๒๗ ปี ได้ทรงศึกษาภาษาบาลีและพระไตรปิฎกอย่างแตกฉาน ทรง ตระหนักพระราชหฤทัยว่าวัตรปฏิบัติที่พระสงฆ์ไทยยึดถือเป็นแบบแผนปฏิบัติตาม กันมานั้น ผิดไปจากพระพุทธบัญญัติเป็นอันมาก บังเอิญได้ทรงรู้จักกับพระพุทธ วังโสซึ่งเป็นพระมอญ ได้เป็นพระราชาคณะที่พระสุเมธอาจารย์ อยู่วัดบวรเมศล เป็นพระที่มีวินัยปฏิบัติเคร่งครัด ทรงสนทนาวินิจฉัยแล้วเกิดความพอพระราชหฤทัยว่า วัตรปฏิบัติของพระมอญ คณะกัลยาณีนั้น ถูกต้องใกล้เคียงพระพุทธบัญญัติกว่า จึงเสด็จไปประทับ ณ วัดสมอรายซึ่งต่อมามีนามว่า วัดราชาธิวาส เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๒ และทรงปฏิบัติตามลัทธิใหม่นั้นเป็นต้นมา มีพระภิกษุปฏิบัติตามเป็นอันมากจนเกิด เป็นพระสงฆ์คณะใหม่ได้ชื่อว่า "ธรรมยุติกนิกาย" แปลว่าผู้ปฏิบัติตามธรรมวินัย พระในคณะนี้เคร่งครัดในพระวินัยบัญญัติก็จริง แต่มีแนวความคิดทันสมัย เช่น มีการแปลบทสวดมนต์เป็นภาษาไทยเพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าใจเนื้อหาพระธรรม คำสั่งสอนมากขึ้น มีการเทศนาด้วยการนำพระธรรมมาอธิบาย แทนการเทศน์นิทานชาดก แบบโบราณ และมีการสนับสนุนการศึกษาพระปริยัติธรรมอย่างเข้มแข็ง เมื่อทรงย้ายมา จำพรรษาที่วัดบวรนิเวศแล้ว จนพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวออกพระโอษฐ์ว่า ถ้าพระภิกษุวัดบวรนิเวศเป็นเปรียญหมดทั้งวัดก็จะดี ทั้งนี้เพราะพระภิกษุวัดนี้สอบได้ เป็นเปรียญเป็นจำนวนมากนั่นเอง

การศึกษาของคณะสงฆ์ได้เจริญจนเข้ามาตรฐานในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสนพระราชหฤทัยส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมของ คณะสงฆ์ โปรดให้ขยายสำนักเรียนออกไปทั่วพระราชอาณาจักร ทรงให้ปรับปรุงแก้ไข หลักสูตรมีการสอบพระปริยัติธรรมเป็นทางการตามกำหนดเวลาที่แน่นอน สามเณรรูปใดที่สอบพระปริยัติธรรมได้ถึงประโยค ๙ ก็มีพระบรมราชานุเคราะห์รับไว้เป็น นาคหลวง อุปสมบทในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทรงแต่งตั้งพระราชาคณะผู้ทรงคุณวุฒิ

เป็นผู้ดำเนินการจัดการศึกษาฝ่ายสงฆ์ไปประจำอยู่ตามมณฑลต่าง ๆ ท้าวพระราชอาณาจักร และมอบให้อยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงธรรมการ ในรัชกาลมีสถาบันการศึกษา ชั้นสูงของคณะสงฆ์อยู่ ๒ สถาบัน คือ มหามกุฎราชวิทยาลัย ตั้งอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตั้งอยู่ที่วัดมหาธาตุ ปัจจุบันสถาบันการศึกษาทั้ง ๒ แห่งได้ให้การศึกษาถึงระดับปริญญาตรี และกำลังจะขยายเป็นปริญญาโทในเร็ววันนี้ ทั้งนี้บุคคลที่อยู่เบื้องหลังในการปฏิรูปการปกครองและการศึกษาของคณะสงฆ์คือ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ซึ่งเป็นสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยพระองค์ทรงเป็นนักปกครอง นักบริหาร และนักปราชญ์ ที่ทรงความเป็นอัจฉริยะยากจะหาผู้เสมอเหมือน ได้ทรงเป็นกำลังสำคัญ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบริหารงานคณะสงฆ์เป็นปีกแผ่นเจริญรุ่งเรืองมาจน ปัจจุบัน

การทํานุบำรุงการปกครองคณะสงฆ์

คณะสงฆ์ซึ่งประกอบไปด้วยพระภิกษุจำนวนมาก มีพื้นฐานคุณธรรมแตกต่างกันจึงจำเป็นต้องมีระบบการปกครองที่เป็นระเบียบแบบแผน ระบบการปกครองของคณะสงฆ์ ประกอบไปด้วยหลักใหญ่ ๓ ประการ คือ พระวินัย กฎหมายบ้านเมือง และจารีตประเพณีของท้องถิ่น พระวินัยหรือพระธรรมวินัยนั้นคือบทบัญญัติของพระพุทธเจ้าอันเป็นข้อห้ามต่าง ๆ ซึ่งในพระปาฏิโมกข์มีอยู่ ๒๒๗ บท และยังมีพระวินัย นอกเหนือจากที่บัญญัติไว้ใน พระปาฏิโมกข์อีกหลายประการ กฎหมายบ้านเมืองนั้น หมายความว่า พระภิกษุต้องประพฤติปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมืองเช่นเดียวกับประชาชนทั่วไป และพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภก อุปถัมภ์ในพระศาสนา ด้วยการใช้พระราชอำนาจคุ้มครองคณะสงฆ์ และกำจัดสงฆ์ ที่มีความประพฤติไม่ได้ออกไปจากพระศาสนาได้ ส่วนจารีตประเพณีของท้องถิ่นหากไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมืองแล้ว คณะสงฆ์ก็จะรับมาถือปฏิบัติ พระภิกษุใดที่ทำผิดจารีตประเพณีของท้องถิ่น แม้ไม่มีบทกำหนดโทษโดยตรงก็ได้รับการตำหนิตะนุและไม่ใช่เป็นที่เคารพนับถือของประชาชนในท้องถิ่นนั้น

การปกครองในสมัยสุโขทัยปรากฏหลักฐานในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง พ.ศ. ๑๘๓๕ ระบุว่า กรุงสุโขทัยมีสังฆราชและปศุครู แต่ตำแหน่งดังกล่าวไม่ใช่สมณศักดิ์ที่พระเจ้าแผ่นดินพระราชทาน หากเป็นตำแหน่งสำหรับพระภิกษุที่มีอายุพรรษามาก และทรงคุณธรรมในพระศาสนา เหตุที่การปกครองสมัยสุโขทัยมีลักษณะคล้ายนครรัฐ คือแต่ละเมืองมีอำนาจอิสระตามสมควร ดังนั้นทุกเมืองใหญ่จึงมีพระสังฆราชของตน ส่วนปศุครูตรงกับพระครูในปัจจุบัน เป็นตำแหน่งรองไปจากพระสังฆราช ส่วนระเบียบ

การปกครองคณะสงฆ์แบ่งเป็น คณะคามวาสี หมายถึงพระสงฆ์ที่เล่าเรียนคัมภีร์อยู่ตาม พระอารามในเมือง และคณะอรัญวาสีเป็นพระสงฆ์ที่นิยมอยู่ตามป่าเขาบำเพ็ญวิปัสสนาธุระ และมาตอนปลายสมัยสุโขทัยจึงเริ่มมีการพระราชทานสมณศักดิ์แก่พระสงฆ์เพื่อประโยชน์ ในการปกครอง

ถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา มีตำแหน่งพระครูเป็นเจ้าคณะสงฆ์ในหัวเมืองเล็ก พระสังฆราชเป็นเจ้าคณะสงฆ์ในหัวเมืองใหญ่ และเพิ่มตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช เป็นสกลมหาสังฆปริณายก มีอำนาจว่ากล่าวออกไปถึงหัวเมือง ในด้านการปกครอง เจ้าคณะใหญ่ฝ่ายคามวาสีมีราชทินนามว่าสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ เจ้าคณะใหญ่ ฝ่ายอรัญวาสีมีราชทินนามว่าสมเด็จพระวันรัตน์ เป็นพระสังฆราชด้วยกันทั้ง ๒ องค์ ที่เรียกว่าพระสังฆราชซ้ายพระสังฆราชขวา องค์ใดเป็นผู้มีอายุพรรษามากกว่าก็ได้เป็น สมเด็จพระสังฆราช ต่อมาปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา พระอริยมุนีได้ไปสืบอายุพระพุทธ ศาสนาที่ลังกาทวีปมีความชอบมาก เมื่อกลับมาต่อมาก็ได้เป็นเจ้าคณะใหญ่ฝ่ายคามวาสี เป็นพระสังฆราช สมเด็จพระสังฆราช ตามลำดับ พระเจ้าเอกทัศมีพระราชดำริที่จะให้ ดำรงราชทินนามอริยมุนีซึ่งมีชื่อเสียงเกียรติยศยิ่งในลังกาทวีปไว้ จึงตั้งราชทินนาม สมเด็จพระสังฆราชเป็นสมเด็จพระอริยวงศาสังฆราชาธิบดี มาแก่เป็นสมเด็จพระ อริยวงศญาณในสมัยกรุงธนบุรี และในที่สุดพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง ปรับปรุงเป็นสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณและใช้มาจนปัจจุบัน เป็นอันสรุปว่า สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณเป็นตำแหน่งสมเด็จพระสังฆราช และสมเด็จพระวันรัต เป็นตำแหน่งรองลงมาเป็นการตายตัว ไม่สลับกันเป็นสมเด็จพระสังฆราชตาม อายุพรรษาเช่นเดิม

พระราชพงศาวดารรัชกาลที่ ๑ ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ได้กล่าวไว้ว่า "ในปีขาล จัตวาศกนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริว่า ฝ่ายข้างอาณาจักรได้แต่งตั้ง ข้าราชการตามตำแหน่งเสร็จแล้ว ควรจะจัดการฝ่ายข้างพุทธจักร ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ซึ่งเสื่อมทรุดเศร้าหมองนั้นให้วัฒนารุ่งเรืองสืบไป จึงดำรัสให้สีกพระวันรัต (ทองอยู่) กับพระรัตนมุนี (แก้ว) ออกเป็นพระราชาส ดำรัสว่าเป็นคนอาสัติย์สอพลอทำให้เสียแผ่นดิน และโปรดตั้งนายแก้วรัตนมุนีเป็นพระอาลักษณ์ ให้เป็นผู้ขนานพระนาม พระองค์เจ้าต่างกรม แต่นายทองอยู่วันรัตนนั้น สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกรมพระราชวังบวรสถานมงคลลงพระอาญา แล้วจะให้ประหารชีวิตเสีย ด้วยมีความผิดแก่พระองค์มาแต่ก่อน มีพระบรมราชโองการขอ ชีวิตไว้แล้วโปรดให้เป็นหลวงอนุชิตพิทักษ์อยู่ในกรมมหาดไทย ดำรัสให้สมเด็จพระสังฆราช พระพุทธาจารย์ พระพิมลธรรม ซึ่งเจ้ากรุงธนบุรีให้ลงโทษ ถอดเสียจากพระราชาคณะเพราะ ไม่ยอมถวายบังคมนั้น โปรดให้คนที่สมณฐานันดรศักดิ์ ดังเก่าให้คืนไปอยู่ครองพระอาราม ตามเดิม และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และกรมพระราชวังบวรสถานมงคลดำรัส สรรเสริญว่า พระผู้เป็นเจ้าทั้ง ๓ พระองค์นี้ มีสันดานซื่อสัตย์มั่นคงดำรงรักษา

พระพุทธศาสนาโดยแท้ มิได้อาลัยแก่ร่างกายและชีวิต ควรเป็นที่นับถือให้วันบเคราะห์
สักการบูชา แม้มีข้อสงสัย สิ่งใดในพระบาลีไปภายในหน้า จะได้ประชุมพระราชาคณะใต้ถาม
ถ้าพระผู้เป็นเจ้าทั้ง ๓ ว่าอย่างไรแล้ว พระราชาคณะอื่นๆ จะว่าอย่างไรไป ก็คงจะเชื่อถือ
คำพระผู้เป็นเจ้าทั้ง ๓ ซึ่งจะเชื่อถือฟังความตามพระราชาคณะอื่น ๆ ที่เป็นพวกมาก
นั้นหาไม่ได้ ด้วยเห็นใจเสียครั้งนี้แล้ว ดำรัสว่า พระสังฆราช (ชื่น) วัดหงส์ซึ่งเจ้ากรุงธนบุรี
ตั้งขึ้นใหม่นั้น ก็เป็นพวกอัสสัถย์สอพลอพลอยว่าตาม นายแก้วนายทองอยู่ไป มิได้เป็น
ต้นเหตุ แต่รู้พระไตรปิฎกมากเสียตายอยู่อย่าให้สึกเลย และที่พระวรวงศ์นั้นวางอยู่หาตัวมิได้
จึงโปรดให้ตั้งเป็นพระธรรมธีรราชมุณีว่าที่พระวรวงศ์ อนึ่งพระราชาคณะทั้งปวงนั้น
ก็ว่าตามกันไปด้วยกลัวพระราชอาญา ทรงพระกรุณาไต่ถามโทษเสียทั้งสิ้น”

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชนั้น ทรงกวตขัน
การประพาศปฏิบัติของคณะสงฆ์เป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้เป็นปฐนียบุคคลโดยแท้จริง
ดังจะเห็นได้จากกฎพระสงฆ์ ๑๐ ฉบับที่ทรงตราขึ้นในระหว่าง พ.ศ. ๒๓๒๕ - ๒๓๔๔
นับว่าเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกที่ออกกฎหมายปกครองคณะสงฆ์โดยเฉพาะ
ดังเช่นกฎที่ ๓ ทรงจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ แต่งตั้งพระภิกษุสงฆ์ผู้ทรงคุณธรรม
เป็นพระราชาคณะและเจ้าอธิการปกครองดูแลลูกคณะลูกวัด เมื่อพระภิกษุลูกคณะลูกวัด
จะเดินทางไปต่างเมือง ก็จะต้องมีหนังสือแจ้งชื่อตัวชื่ออุปัชฌาย์ประทับตราพระราชาคณะ
นำไปแสดงแก่พระราชาคณะเจ้าอธิการเมืองที่เดินทางไปพักอาศัย ดังความตอนหนึ่งว่า

“แลภิกษุสงฆ์ทุกวันนี้ละพระวินัยบัญญัติเสีย มิได้ระวังตักเตือนสั่งสอนกำชับ
ว่ากล่าวกัน เมื่อบวชเข้าแล้วก็มิให้ศิษย์อยู่นิสัยในหมู่คณะสงฆ์ครูอุปัชฌาย์อาจารย์ก่อน
ละให้เที่ยวไปโดยอำเภอใจแต่รูปหนึ่งสองรูปสามรูป ไปตั้งชุมชนอยู่ทำมารยาธรักษา
ศีลภาวนา ทำกิริยาให้คนเลื่อมใสนับถือ สำแดงความรู้วิชาอดิทธิฤทธิ์ เป็นอุตริมนุส
ธรรมเป็นกลโกหก

“แต่นี้สืบไปเมื่อหน้า ให้พระราชาคณะจัดแจงแต่งตั้งภิกษุสงฆ์สามเณร บรรดานอก
กรุงในกรุงแขวงจังหวัดหัวเมืองนอกหัวเมืองโทตรีจัตวา ให้เป็นราชาคณะแลอธิการ ให้มี
ตราตั้งเป็นอักษรชื่ออารามเป็นอักษรขอมสำหรับตัว ประจำที่ราชาคณะเจ้าอธิการทุก
ตำแหน่งทุกอารามแลถ้าพระสงฆ์และสามเณรแขวง จังหวัดเมืองเอกโทตรีจัตวา
จะมีศรัทธาเที่ยวเข้ามั่วเรียนคันถุระวิปัสสนาธุระแลสมณกิจประการใด ก็ให้เขียน
ฉายาแลขีตั้นแลพระวิสสา (พรรษา) และชื่อ-อุปัชฌาย์อาจารย์ ดีตราราชาคณะและ
หัวเมืองนั้น ๆ มาเป็นสำคัญ จะอยู่อารามใดหัวเมืองใดก็ดี ให้เอาหนังสือแลตราสำคัญนั้น
แจ้งแก่ราชาคณะเจ้าอธิการในกรุง ถ้าแลราชาคณะอธิการในกรุงเห็นหนังสือแลตราสำคัญ
แล้ว จึงให้รับไว้ร่ำเรียนคันถุระ วิปัสสนาธุระตามกิจ อาการดังนี้แม้จะชั่วแลดีจะไป
สืบสาวรู้อย่าง อนึ่งก็เป็นทีที่ค่านับรู้จักค้ำมูลแห่งกัน จะได้กระทำสังฆกรรมอุโบสถกรรม
ด้วยกันเป็นอันดีทำความรังเกียจแก่กันมิได้” (สะกดการันต์ตามแบบที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน)

ส่วนการปกครองคณะสงฆ์ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ คือ รัชกาลที่ ๑ - ๓ ได้มีวิวัฒนาการไปจากเดิม กล่าวคือตอนปลายอยุธยา การปกครองคณะสงฆ์แบ่งออกเป็น ๓ คณะคือ คณะคามวาสีชาว คณะคามวาสีชาย และคณะอรัญวาสี ครั้นมาถึงต้นรัตนโกสินทร์ได้ปรับปรุงการปกครองคณะสงฆ์ออกเป็น คณะเหนือ คณะกลาง คณะใต้ โดยคณะกลางยังมีคณะธรรมยุตรวมอยู่ด้วย ส่วนคณะอรัญวาสีนั้นเท่ากับถูกยุบไปโดยปริยาย คือไปรวมอยู่กับคณะเหนือคณะกลางและคณะใต้ตามสภาพภูมิศาสตร์ ส่วนประธานสงฆ์ในหัวเมืองเดิมมีตำแหน่งเป็นสังฆราชา ก็ทรงให้เปลี่ยนเป็นสังฆปาโมกข์ ซึ่งเทียบเท่ายศพระครู นอกจากนั้นยังมีส่วนราชการชื่อกรมสังฆการีทำหน้าที่เกี่ยวกับพระสงฆ์ทุกอย่าง เช่นการนิมนต์พระสงฆ์ไปในงานพระราชพิธี เป็นตำรวจพระคอยควบคุมดูแลความประพฤติของคณะสงฆ์โดยทั่วไป ตลอดจนฟ้องร้องและเป็นตุลาการตัดสินคดีของพระสงฆ์ที่ทำผิด

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการแยกคณะธรรมยุตออกมาจากคณะกลาง มีเจ้าคณะใหญ่ปกครองคณะสงฆ์ธรรมยุตทั่วประเทศ จนถึง พ.ศ. ๒๔๔๕ จึงมีวิวัฒนาการครั้งสำคัญในการปกครองคณะสงฆ์ไทยคือ มีพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ เกิดขึ้นดังพระบรมราชโองการดังนี้

“มีพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้าฯ ให้ประกาศจงทราบทั่วกันว่า ทุกวันนี้การปกครองฝ่ายพระราชอาณาจักร ก็ได้ทรงดำริแก้ไข และจัดการตั้งแบบแผนการปกครองให้เรียบร้อยเจริญดีขึ้นกว่าแต่ก่อนเป็นหลายประการแล้ว

และฝ่ายพระพุทธจักรนั้น การปกครองสังฆมณฑลย่อมเป็นการสำคัญทั้งในประโยชน์แห่งพระศาสนา และในประโยชน์ความเจริญของพระราชอาณาจักรด้วย ถ้าการปกครองสังฆมณฑลเป็นไปตามแบบแผนอันเรียบร้อย พระศาสนาจะรุ่งเรืองถาวร และจะชักนำประชาชนทั้งหลายให้เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาว่าทพระพฤติสัมมาปฏิบัติและจำเรียนวิชาคุณ ในสังฆสำนักยิ่งขึ้นเป็นอันมาก มีพระราชประสงค์จะทรงทำนุบำรุงสังฆมณฑล ให้เจริญคุณสมบัติมั่นคงสืบไปในพระศาสนา จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราเป็นพระราชบัญญัติขึ้นไว้”

พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ มีข้อความ ๔๕ มาตรา กำหนดอำนาจหน้าที่การปกครอง การแต่งตั้งบุคคลดำรงตำแหน่ง การถอดถอน การบำรุงรักษา การอบรมสั่งสอนกุลบุตร ตลอดจนการเผยแพร่พระศาสนา ที่สำคัญคือเป็นการกำหนดให้คณะสงฆ์ปกครองกันเองโดยมีตำแหน่งหน้าที่ลดหลั่นกันจากสูงไปต่ำครอบคลุมทั่วสังฆมณฑล พ้นจากการปกครองของพระวาสกรรมสังฆการี

ในการปกครองคณะสงฆ์นั้น กำหนดให้มีคณะกรรมการมหาเถรสมาคม ประกอบด้วยสมเด็จพระสังฆราชทรงเป็นประธานกรรมการ มีเจ้าคณะใหญ่ ๔ รูป

รองเจ้าคณะใหญ่ ๔ รูป ร่วมเป็นกรรมการ ทำหน้าที่เป็นศูนย์บัญชาการปกครอง คณะสงฆ์ทั่วราชอาณาจักร มีหน้าที่ถวายคำแนะนำปรึกษาแด่สมเด็จพระสังฆราช และเป็นที่ปรึกษาของพระมหากษัตริย์ในส่วนที่เกี่ยวกับศาสนาทุกอย่าง ปัญหาการ พระศาสนาและอธิกรณ์คือคดีของพระภิกษุในเรื่องสำคัญ ๆ ให้ส่งเข้าพิจารณา ใน มหาเถรสมาคม ข้อวินิจฉัยของมหาเถรสมาคมถือเป็นเด็ดขาด ผู้ใดจะอุทธรณ์โต้แย้ง อีกต่อไปไม่ได้

การปกครองในส่วนภูมิภาคก็จัดวางระเบียบโดยอนุโลมตามวิธีการปกครองของ บ้านเมืองในสมัยนั้น คือมีตำแหน่งเจ้าคณะมณฑล เจ้าคณะเมือง เจ้าคณะแขวง อธิการหมวด และเจ้าอาวาสวัด ทำหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในมณฑล เมือง แขวง ตำบล และวัด ตลอดจนดูแลรักษาผลประโยชน์ของพระศาสนาโดยทั่วไป ส่วนทางฝ่ายปริยัติ หรือด้านวิชาการ ก็มีพระคณาจารย์เอกเทียบเท่าเจ้าคณะมณฑล พระคณาจารย์โทเทียบเจ้า คณะเมือง พระคณาจารย์ตรีเทียบเจ้าคณะแขวง อาจารย์ใหญ่ เทียบเจ้าอาวาส และอาจารย์รองเทียบเจ้าอาวาส

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการปรับปรุงแก้ไขสมณศักดิ์ เรียงลำดับเป็น ๖ ชั้น ดังนี้คือ

- ๑ พระราชาคณะชั้นสมเด็จ ได้แก่สมเด็จพระสังฆราชและเจ้าคณะใหญ่
- ๒ พระราชาคณะชั้นรองสมเด็จ เช่น พระสาสนโสภณ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์
- ๓ พระราชาคณะชั้นธรรม เช่น พระธรรมดิลก พระธรรมเจดีย์
- ๔ พระราชาคณะชั้นเทพ เช่น พระเทพโสภณ พระเทพเวที
- ๕ พระราชาคณะชั้นราช เช่น พระราชกวี พระราชสุธี
- ๖ พระราชาคณะชั้นสามัญ และพระครู

อนึ่งทรงพิจารณาเห็นว่าพระสงฆ์นิกายมหายานคือ พระญาณและพระจีนมีจำนวน มากขึ้นเพื่อประสานความสามัคคีเข้ากันได้กับพระสงฆ์นิกายเถรวาท และเพื่อประโยชน์ใน การปกครอง จึงพระราชทานสมณศักดิ์และราชทินนามคณะสงฆ์ฝ่ายมหายาน คือ หัวหน้านิกายญาณ ดำรงตำแหน่งเป็นพระครู รองลงมาเป็นพระปลัด รองปลัด และผู้ช่วย หัวหน้านิกายจีน ดำรงตำแหน่งเป็นพระอาจารย์ รองลงมาเป็นพระปลัด รองปลัด และผู้ช่วย พระสงฆ์ใน ๒ นิกายดังกล่าว เดิมมิได้รับการยกย่องเป็นภิกษุสงฆ์เป็นแต่หน้าว่าเป็นนักพรต สังกัดอยู่ ในกรมท่าซ้ายดุจคนจีนคนญวนสามัญ เมื่อพระราชทานตำแหน่งและสมณศักดิ์ แล้ว จึงย้ายมาขึ้นกระทรวงธรรมการ แต่ก็ยังไม่ได้รับการยกย่องเสมอมหานิกาย ธรรมยุต นิกาย และรามัญนิกาย เช่นเมื่อถูกเรียกเป็นพยานในศาลก็ต้องเบิกต้องสาบานดุจ คนสามัญ จนปลายรัชกาลที่ ๕ จึงโปรดให้สังกัดขึ้นกับคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติลักษณะ การปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ จึงได้รับประโยชน์ตามกฎหมายนั้น เช่น มีอำนาจ ในฐานะเป็นเจ้าอาวาส เจ้าคณะ นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างยิ่ง

พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. ๑๒๑ ทำให้การปกครองของคณะสงฆ์มีระเบียบมีความเป็นปึกแผ่นมั่นคง เกิดเอกภาพในการบริหารมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และสอดคล้องกับการปกครองบ้านเมืองสมัยนั้น พระราชบัญญัตินี้ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลา ๔๐ ปี จนกระทั่งเข้าสมัยการปกครองระบอบประชาธิปไตยจึงถูกยกเลิกไปโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๘๔ โดยกฎหมายใหม่นี้ได้จัดรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ตามแบบการปกครองบ้านเมือง คือยกสมเด็จพระสังฆราชขึ้นเป็นสกลมหาสังฆปริณายกเทียบกับพระมหากษัตริย์ ไม่ต้องรับผิดชอบในการบริหาร โดยทรงออกระเบียบข้อบังคับ กติกาสงฆ์ และสังฆานัติ โดยคำแนะนำของสังฆสภา ทรงบริหารคณะสงฆ์โดยทางคณะสังฆมนตรี มีสังฆนายกเป็นหัวหน้า มีสังฆมนตรีว่าการองค์การต่าง ๆ ร่วมคณะ และทรงวินิจฉัย ตัดสินอธิกรณ์โดยทางคณะวินัยธร ปรากฏว่ามีการนำระบบการเมืองเข้ามาใช้ในการพระศาสนาเกิดความปั่นป่วนไปทั่วสังฆอาณาจักร ในที่สุดจึงได้กลับมาใช้การปกครองโดยมหาเถรสมาคมใหม่ โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕

ตามที่ได้พรรณนาถึง พระราชกรณียกิจแห่งพระมหากษัตริย์ในพระบรมราชจักรีวงศ์ที่ได้ทรงทำนุบำรุงพระบวรพุทธศาสนา ทั้งในด้านสถาปนาพระอาราม พื้นฟูพระไตรปิฎกและการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของพระภิกษุสงฆ์ ตลอดจนการจัดระเบียบสังฆมณฑลให้รุ่งเรืองไพศาลเป็นปึกแผ่นมาแล้วนั้น ย่อมเป็นการยืนยันได้ว่า พระมหากษัตริย์ในพระบรมราชจักรีวงศ์ทุกพระองค์ ทรงเป็นพุทธมามกะที่เคร่งครัดและเป็นอัครศาสนูปถัมภกอย่างแท้จริง สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ จึงเป็นสถาบันที่จะแบ่งแยกออกจากกันมิได้ ยามใดที่พระมหากษัตริย์ ทรงอำนาจแผ่ไพศาลยามนั้นพระบวรพุทธศาสนาก็เจริญรุ่งเรืองตามไปด้วย แม้ประเทศไทยจะได้เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ยังคงทรงเลื่อมใสนับถือในพระรัตนตรัย ทรงบำเพ็ญเนกขัมมบารมีออกทรงพระผนวชในระหว่างครองราชสมบัติ ทรงสนพระราชหฤทัยในธรรมศึกษาปฏิบัติ ทรงบริบูรณ์ในทศพิธราชธรรม สมดังพระปฐมบรมราชโองการในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกว่า "เราจะครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม" ดังนั้นจึงขอเชิญชวนพี่น้องชาวไทยทุกคนได้ร่วมกันตั้งสัตยาธิษฐาน ขอให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชทรงพระ เจริญเสด็จอยู่เป็นร่มเกล้าร่มกระหม่อมชาวไทยไปชั่วกาลนาน

คณะองคมนตรี

นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา เรียบเรียง

ถึงแม้ว่าพระมหากษัตริย์ในการปกครองระบอบประชาธิปไตย จะทรงบริหารราชการแผ่นดินโดยมีผู้ที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้เป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ และรับผิดชอบในราชการนั้น ๆ แทนพระมหากษัตริย์ก็ตาม แต่พระมหากษัตริย์ก็ยังคงใช้พระราชวินิจฉัยก่อนที่จะทรงลงพระปรมาภิไธยในหนังสือราชการต่าง ๆ ที่ทางราชการนำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย เพราะราชการนั้น ๆ ได้ปฏิบัติไปในพระปรมาภิไธย จึงสมควรที่จะทรงทราบข้อเท็จจริงรายละเอียดต่าง ๆ เพื่อทรงสนับสนุนหรือพระราชทานข้อสังเกตทั่วถึง นอกจากนั้นในฐานะที่ทรงเป็นประมุขของชาติ จึงมีพระราชภารกิจที่ต้องทรงบำเพ็ญอย่างมากมายทั้งในทางราชการและทางสังคม ยิ่งกว่านั้นในรัชกาลปัจจุบันได้มีพระมหากรุณาธิคุณแก่ราษฎรอย่างที่ไม่เคยมีปรากฏในประวัติศาสตร์ชาติไทย ทรงพระวิริยะอุตสาหะเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนประชาชนทุกถิ่นทุกภาคทั่วราชอาณาจักร โดยเฉพาะในท้องถิ่นทุรกันดารห่างไกลการคมนาคม เพื่อทรงช่วยเหลือให้ประชาชนพ้นจากความยากจน ความเจ็บไข้ได้ป่วย และความด้อยการศึกษา การช่วยเหลือนั้นทรงทำอย่างเป็นระบบ โดยมีหลักการให้ประชาชนได้มีส่วนช่วยตัวเองมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เพื่อที่เขาจะได้ไม่ต้องขอรับความช่วยเหลือจากผู้อื่นอีก ทั้งนี้ได้ทรงกำหนดขึ้นเป็นโครงการดำเนินงานต่าง ๆ อย่างเป็นกิจจะลักษณะ ทั้งที่เป็นโครงการส่วนพระองค์ และโครงการที่ทางราชการรับไปสนองพระเดชพระคุณ เมื่อมีการดำเนินงานตามโครงการดังกล่าวก็ได้ทรงติดตามผลอย่างใกล้ชิดสม่ำเสมอ ทรงเข้าช่วยเหลือเมื่อเกิดอุปสรรคข้อขัดข้องจนกระทั่งสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ เมื่อพระราชภารกิจมีมากมายเช่นนี้ จึงจำเป็นต้องมีผู้รับใช้สนองเบื้องพระยุคลบาท แบ่งเบาพระราชกรณียกิจไปทำเท่าที่จะทำได้ บุคคลเหล่านี้ที่สำคัญคือ พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการสำนักและข้าราชการที่เกี่ยวข้อง แต่ที่จะเรียนเสนอในที่นี้คือ คณะองคมนตรี ซึ่งเป็นสถาบันที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ ให้มีหน้าที่ถวายความเห็นต่อพระมหากษัตริย์ ในพระราชกรณียกิจทั้งปวงที่ทรงปรึกษา และหน้าที่อื่นที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ

ประวัติความเป็นมาของสถาบันคณะองคมนตรีในประเทศไทยนั้น อาจสืบลำดับย้อนขึ้นไปถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาปิยราชเจ้าของชาวไทย เมื่อทรงบรรลุนิติภาวะรับผิดชอบในการบริหารราชการแผ่นดินด้วยพระองค์เองแล้ว ก็ได้ทรงแต่งตั้งข้าราชการระดับกลางจำนวน ๑๒ คน เป็นสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน ซึ่งเรียกทับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า เคาน์ซิล ออฟ สเตต สภานี้จะทำหน้าที่หนักไปในทาง

รัฐธรรมนูญฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบันคือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๒๑ ได้บัญญัติถึงคณะองคมนตรีไว้สรุปความว่า พระมหากษัตริย์ทรงเลือกและแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิเป็นประธานองคมนตรี และองคมนตรีอื่นอีกไม่เกินสิบสี่คน ประกอบเป็นคณะองคมนตรี คณะองคมนตรีมีหน้าที่ถวายความเห็นต่อพระมหากษัตริย์ในพระราชกรณียกิจทั้งปวงที่ทรงปรึกษา และมีหน้าที่อื่นตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ องคมนตรีต้องไม่เป็นสมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ข้าราชการซึ่งมีตำแหน่ง หรือเงินเดือนประจำ พนักงานรัฐวิสาหกิจ หรือสมาชิก หรือเจ้าหน้าที่ในพรรคการเมือง และต้องไม่แสดงการฝักใฝ่ในพรรคการเมืองใด ๆ

ปัจจุบัน (ในเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๐) คณะองคมนตรีประกอบไปด้วยบุคคลดังต่อไปนี้

๑. นายสัญญา ธรรมศักดิ์ เป็นประธานองคมนตรี

๒. พลเอก หลวงสุรณรงค์

๓. นายประกอบ หุตะสิงห์

๔. พลตำรวจตรีอรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร

๕. หม่อมเจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ จักรพันธ์

๖. นายจรรยาพันธุ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา

๗. หม่อมหลวงจิรายุ นพวงศ์

๘. นายเชาวน์ ณ คิลันต์

๙. นายธำนิภาร์ กรัยวิเชียร

๑๐. นายกัลย์ อิศรเสนา ณ อยุธยา

๑๑. นายจิตติ ดิงศภัทัย

๑๒. หม่อมหลวงอัศนี ปราโมช

๑๓. นาวาอากาศตรีกำธน สินธวานนท์

การปฏิบัติราชการของคณะองคมนตรี มีสำนักงานเลขาธิการคณะองคมนตรี เป็นเจ้าหน้าที่สรุปได้ว่างานสำคัญของคณะองคมนตรีในปัจจุบัน ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นที่ปรึกษาในเรื่องใหญ่ ๆ ๓ เรื่อง ด้วยกันคือ การแต่งตั้งและถอดถอนข้าราชการผู้ใหญ่ที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ ร่างกฎหมายทุกฉบับ และเรื่องฎีกาของนักโทษ หรือฎีการ้องทุกข์อื่น ๆ เฉพาะฎีกาของนักโทษที่ขอพระราชทานอภัยโทษมานั้นในพ.ศ. ๒๕๒๙ มีถึง ๒๘๙ ราย ประธานองคมนตรีจะจ่ายสำนวนให้องคมนตรีท่านที่เคยเป็นนักกฎหมายมาก่อน รับไปตรวจสอบสำนวนอย่างที่เคยปฏิบัติอยู่ที่ศาล และร่างความเห็นที่จะนำขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา จากนั้นก็เข้าพิจารณาในที่ประชุมใหญ่คณะองคมนตรี เพื่อขอความเห็นชอบ แล้วจึงนำความกราบบังคมทูลพระกรุณาก็จะทรงชี้ขาดลงมา

ท่านประธานองคมนตรีได้เคยยืนยันในการอภิปรายต่อที่ประชุมต่าง ๆ ว่า ผู้ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาไม่ต้องกลัวว่าฎีกาขอภัยโทษนั้นจะไม่ถึงพระเนตรพระกรรณ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงพิจารณาเหตุผลในฎีกาและความเห็นของคณะองคมนตรีอย่างละเอียดที่สุด และความเห็นที่กราบบังคมทูลขึ้นไปนั้น บางเรื่องไม่ทรงเห็นด้วยก็มี

นอกจากงานประจำใหญ่ ๆ ๓ เรื่อง ดังกล่าว องคมนตรีแต่ละท่านยังมีหน้าที่ต้องเป็นผู้แทนพระองค์ในการพระราชพิธีหรืองานสังคมอื่น ๆ ตามแต่จะทรงพระกรุณา มอบหมาย และงานที่สำคัญมากอีกประการหนึ่งในปัจจุบันนี้คือ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นผู้ติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการเนื่องจากพระราชดำริต่าง ๆ ในชนบท องคมนตรีท่านนั้น ๆ ก็จะต้องเดินทางออกไปติดตามสอดส่องโครงการที่ ทรงพระกรุณามอบมาให้เป็นประจำ และที่สำคัญไปกว่านั้นคือ เมื่อประเทศชาติตกอยู่ในภาวะวิกฤตก็อาจพระราชทานองคมนตรีท่านใดท่านหนึ่งไปดำเนินการแก้ไขสถานการณ์เลวร้ายของบ้านเมือง ดังเช่น เคยพระราชทาน ฯพณฯ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ ไปเป็นนายกรัฐมนตรีหลังจาก เกิดกรณีหาวิปโยค เมื่อพ.ศ. ๒๕๑๖ หรือ โดยพระราชทาน ฯพณฯ พระยาศรีวิศาลวงศา ไปเป็นปลัดบัญชาการสำนักนายกรัฐมนตรี เพื่อช่วยบริหารราชการแผ่นดินในยุคเร่งรัดพัฒนา คณะองคมนตรีจึงเป็นสถาบันสำคัญ สถาบันหนึ่งที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งจะได้ทำหน้าที่เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ และเกี่ยวเนื่องกับสถาบันพระมหากษัตริย์อันเป็นที่เคารพสักการะสูงสุดของมหาชนชาวไทย

ออกอากาศ

ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

วันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๓๐

หมายเหตุ คณะองคมนตรี เมื่อพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๔ ประกอบไปด้วย

๑. นายสัญญา ธรรมศักดิ์	๒. พลเอกเปรม ติณสูลานนท์
๓. พลตำรวจตรีอรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร	๔. หม่อมหลวงจิรายุ นพวงศ์
๕. นายเชาว์ ณ ศิลวันต์	๖. นายธานินทร์ กรัยวิเชียร
๗. พลเรือตรีหม่อมหลวงอัศนี ปราโมช	๘. พลอากาศตรีกำธน สินธวานนท์
๙. พลอากาศเอกสิทธิ เศรษฐศิลา	๑๐. นายจุลนา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา
๑๑. หม่อมราชวงศ์อดุลกิติ์ กิติยากร	๑๒. พลเอกพิชิต กุลละวณิชย์
๑๓. นายอำพล เสนาณรงค์	๑๔. นายจำรัส เขมะจารุ
๑๕. หม่อมหลวงทวีสันต์ ลดาวัลย์	

พระราชาเป็นสง่าแห่งแว่นแคว้น

นางปรุงศรี วลลิโถม เรียบเรียง

ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ปรากฏชัดเจนว่า ประเทศไทยเรามีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขปกครองประเทศสืบเนื่องกันมาแต่ครั้งบรรพกาล นับตั้งแต่สร้างชาติไทย มาจนถึงปัจจุบันนี้นานถึงกว่า ๗๐๐ ปีแล้ว ดังนั้นสถาบันพระมหากษัตริย์จึงเป็นของคู่บ้านคู่เมืองและมีความสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นกับประชาชนคนไทยทุกกาลสมัย พระมหากษัตริย์หรือพระราชาทรงเป็นประมุขของประเทศเป็นที่เคารพสักการะ เป็นผู้นำประเทศและทรงดำรงตำแหน่ง “จอมทัพไทย” เป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจของปวงชนในชาติ เป็นศูนย์รวมแห่งราชการแผ่นดิน เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้ประชาชนทั้งมวลมีความสมัครสมานสามัคคี ซึ่งจะก่อให้เกิดพลังในการปฏิบัติในกิจการทั้งปวงให้ลุล่วงด้วยดี ดังนั้นพระมหากษัตริย์หรือพระราชาก็เป็นมิ่งขวัญของประเทศ เป็นเครื่องหมายแสดงความ เป็นเอกราชและเป็นสง่าแห่งแว่นแคว้น

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในเรื่องรามเกียรติ์ตอนหนึ่งว่า

“อันพระนครทั้งหลาย	ก็เหมือนกายกับสังขาร
กระษัตริย์คือจิตวิญญาณ	เป็นประธานแก่ร่างอินทรีย์”

นอกจากนั้น สมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส ได้ทรงนิพนธ์ไว้ในเรื่องกฤษณา สอนน้องคำฉันท์ว่า

“ธงไชยอันไพบูลในอง	เป็นอาภรณ์แห่งรถยาน
ธูมาก็ปรากฏแก่กรานต์	แสงเอกละระเริงแสง
ราชาก็ปรากฏเป็นปิ่น	นครินทร์เขตแขวง
สวามีเป็นศรีสวัสดิ์แสดง	ศักดิ์สง่าแก่นารี”

การที่ประเทศไทยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขปกครองประเทศเป็นเวลายาวนานนับได้ร้อยๆ ปี จนกระทั่งตราบทว่าทุกวันนี้ ก็เพราะพระมหากษัตริย์ของไทยทรงประกอบพระราชภารกิจที่เป็นคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติและประชาชนชาวไทยเป็นอเนกประการ ทรงเสียสละความสุขส่วนพระองค์และมีพระราชหฤทัยที่เปี่ยมล้นด้วยพระเมตตากรุณาต่อพสกนิกร ดังจะเห็นได้เด่นชัดจากพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ซึ่งได้รับพระสมัญญานามจากชาวไทยว่า “สมเด็จพระปิยมหาราช” ความตอนหนึ่งว่า

“.....การเป็นเจ้าแผ่นดินไม่ใช่สำหรับมั่งมี ไม่ใช่สำหรับชมเหงคนเล่นตามชอบใจ มิใช่เกลียดไว้แล้วจะได้แก้เผ็ด มิใช่ผู้สำหรับจะกินสบายนอนสบาย ถ้าจะปรารถนาเช่นนั้นแล้วมีสองทาง คือ บวชทางหนึ่ง เป็นเศรษฐีทางหนึ่ง เป็นเจ้าแผ่นดินสำหรับแต่เป็นคนจน และเป็นคนที่อดกลั้นต่อสุขและทุกข์ อดกลั้นต่อความรักและความชัง อันจะเกิดฉิวขึ้นมาในใจ หรือมีผู้ยอมเป็นผู้ปราศจากความเกียจคร้าน ผลที่จะได้นั้นมีแต่ชื่อเสียงปรากฏเมื่อเวลาตายแล้วว่าเป็นผู้รักษาวงศ์ตระกูลไว้ได้ และเป็นผู้ป้องกันความทุกข์ของราษฎร....”

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ได้ทรงดำเนินรอยตามแบบอย่างสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราช ในการที่จะเป็นผู้ทรงปกป้องรักษาพลสกนิกรให้ร่มเย็นเป็นสุขและบำบัดความทุกข์ลำเค็ญของราษฎรตลอดมา เมื่อเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติก็ได้มีพระบรมราชโองการประกาศปฏิญาณพระองค์ในวันที่ทรงกระทำพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๓ ว่า

“เราจะปกครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”

นับตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมาก็ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจดังที่ทรงมีสัจจะวาจาไว้โดยไม่บกพร่อง ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ตั้งมั่นในทศพิธราชธรรม และทรงบำเพ็ญราชสังคหวัตถุ ๔ ต่อประชาชนเป็นเนืองนิตย์ ทรงอุทิศชีวิตทั้งชีวิตเพื่อประเทศชาติและประชาชน ทั้งนี้เพราะทรงมีน้ำพระทัยที่รัก อาทรและห่วงใยอาณาประชาราษฎร์ประหนึ่งบิดามีความห่วงใยบุตรธิดา ปรากฏข้อความในพระราชหัตถเลขาถึงพระสหายเมื่อครั้งที่ยังทรงศึกษาอยู่ในยุโรป ตอนหนึ่งว่า

“.....ข้าพเจ้าได้เรียนรู้โดยการทำงานที่เห็นว่า ที่ของข้าพเจ้าในโลกนี้ คือการอยู่ท่ามกลางประชาชนของข้าพเจ้า นั่นคือ คนไทยทั้งปวง.....”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงได้รับพระสมัญญานามว่า “กษัตริย์-เกษตร” เพราะทรงอยู่ท่ามกลางพลสกนิกร และทรงพยายามทุกวิถีทางที่จะขจัดทุกข์ บำรุงสุขให้ราษฎรของพระองค์อยู่ดีกินดี โดยการทรงตั้งโครงการพัฒนาและช่วยเหลือประชากรเป็นจำนวนมากมายหลายโครงการ ซึ่งไม่ว่าจะพรรณนาได้ในเวลาอันจำกัด ณ ที่นี้

ในฐานะองค์พระประมุขของชาติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวคือฉัตรแก้ว คัมภีร์ คัมภีระหม่อมพระราชทานความร่มเย็นเป็นสุข และปิดเป่าทุกข์ภัยพิบัติทั้งปวง อันจะบังเกิดแก่ประเทศชาติและชาวไทยในขอบขันฑสีมา ไซแต่เท่านั้น พระปรีชาสามารถและพระราชจริยาวัตรอันงดงามของพระองค์ยังเป็นที่ประทับใจชาวต่างชาติทั่วไป เมื่อครั้งที่พระองค์เสด็จพระราชดำเนินไปเจริญสัมพันธไมตรีกับนานาประเทศนั้น ได้ทรงกระทำหน้าที่ทูตทางวัฒนธรรมให้แก่ประเทศไทยอย่างดียิ่ง ยังผลให้ชื่อเสียงของไทยก้องกัมภีร์ไปทั่วโลกยิ่งกว่าครั้งใด ๆ ในประวัติศาสตร์

ประธานาธิบดี ริชาร์ด นิกสัน แห่งประเทศสหรัฐอเมริกา ได้เขียนสดุดีไว้ในข้อเขียนเรื่อง “กรุงเทพฯ....เมืองอันอุดมสมบูรณ์” ซึ่งตีพิมพ์ในนิตยสารเอสไควร์ ฉบับ

ประจำเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๑๑ ตอนหนึ่งว่า

".....พระมหากษัตริย์ของประเทศไทย ทรงเป็นที่เคารพสักการะอย่างสูงสุดของปวงชน การปกครองแบบมีพระมหากษัตริย์นี้เป็นเสมือนสายสัมพันธ์เกี่ยวโยงอดีตเอาไว้กับด้วยหลายศตวรรษ พระมหากษัตริย์พระองค์ปัจจุบันคือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งเป็นราชปนัดดาของพระเจ้ากรุงสยามในหนังสือที่หม่อมแอนนาเขียนไว้ พระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ทรงพระปรีชาสามารถ ทรงรอบรู้เหตุการณ์ทันสมัยยิ่งนัก....."

นอกจากนั้น สถานีโทรทัศน์ เอ.บี.ซี. ของออสเตรเลีย ได้ถ่ายทำภาพยนตร์สารคดีท่องเที่ยวประเทศไทย โดยแบ่งเป็น ๗ ตอน ๆ ละ ๓๐ นาที ได้แก่ กรุงเทพฯ-เมืองฟ้าน่ายลองค์ภูมิพลปกเกล้าสู่เขตพุทธาศาสตร์สร้างชาติสร้างเมือง ลือเลื่องช้างไทยงามวิไลนาฏศิลป์จับจินต์แผ่นดินทอง ภาพยนตร์ชุดนี้ได้นำออกเผยแพร่ทั่วออสเตรเลียแล้วสัปดาห์ละ ๑ ตอนติดต่อกัน ปรากฏว่าเป็นที่นิยมของชาวออสเตรเลียมาก หนังสือพิมพ์ Daily Telegraph และ The Sun ได้จัดลำดับของภาพยนตร์ชุดนี้อยู่ในประเภท ๔ ดาว โดยเฉพาะได้ลงเรื่องสดุดีพระเกียรติคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ว่าทรงอัจฉริยะในทุก ๆ สาขา ทรงเป็นพระประมุขที่เป็นศูนย์รวมใจของชาวไทย ได้เสด็จฯ ไป ยังท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศ เพื่อทรงให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความทุกข์ยากอย่างใกล้ชิด ทรงเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์เดียวในโลกที่มีได้ปรากฏพระองค์เฉพาะในงานพระราชพิธีเท่านั้น แต่ทรงเข้าถึงจิตใจของประชาชน เป็นพระมหากษัตริย์พระองค์เดียวที่ทรงงานหนักเพื่อประเทศชาติและประชาชนของพระองค์อย่างแท้จริง

พระราชกรณียกิจดังกล่าวที่ยกมาแสดงโดยสังเขปนี้ ได้นำเกียรติคุณมาสู่ประชาชนอย่างกว้างใหญ่ไพศาล พระองค์จึงทรงเป็นพระราชาซึ่งเป็นสง่าแห่งแว่นแคว้น

ในโอกาสขัตติมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๕ ธันวาคม ซึ่งได้เวียนมาถึงวาระหนึ่ง จึงขอเชิญชวนประชาชนชาวไทยทั้งปวงน้อมรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณ และขอพระราชทานพระวโรกาสถวายพระพรชัยมงคล ขอจงทรงพระเจริญยิ่งยืนนาน ทรงพระเกษมสำราญ พระบารมีแผ่ไพศาล เป็นมิ่งขวัญของพสกนิกรทั่วราชอาณาจักร เทอญ

ออกอากาศ

ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๒๕

พระมหากษัตริย์ผู้ทรงงานหนัก

นางสาววนิดา สติตานนท์ เรียบเรียง

เมื่อชิลวานา พัว ผู้สื่อข่าว ยู.พี.ไอ. ตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเยี่ยมราษฎรภาคใต้เมื่อปี ๒๕๒๓ เขาเขียนบทความภาษาอังกฤษลงพิมพ์เผยแพร่ ตอนหนึ่งแปลความได้ว่า

“การชลประทานเป็นเรื่องที่ในหลวงสนพระราชหฤทัยเป็นพิเศษ ทรงศึกษาค้นคว้าด้วยพระองค์เอง จึงทรงมีความเข้าใจดีและทรงแก้ปัญหาต่าง ๆ ของราษฎรได้ ไม่ว่าจะเป็นเสด็จพระราชดำเนินไป ณ ที่ใด ชาวไร่ ชาวนา จะขอพระราชทาน “น้ำ” และถ้าโครงการชลประทานไหนไม่มีทุนรอนทำ ก็ขอพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์(หรือทรง “ควักกระเป๋า” เอง) เช่นนี้เป็นเนื่องิจ ในหลวงไม่ทรงใฝ่พระราชหฤทัยว่าใครจะเป็นคนตัดริบบิ้นเปิดโครงการ แต่ทรงยินดียิ่งที่จะได้ทรงลงมือทำงานให้สำเร็จลุล่วงไป แม้พระหัตถ์จะเปื้อนดินโคลนก็ตาม

กว่าจะเสด็จกลับพระตำหนักทักษิณราชินีเวคน์ก็เลย ๕ ทุ่มไปแล้ว บรรดาข้าราชการบริพารต่างเหนื่อยอ่อน ชำระล้างร่างกาย แล้วก็ได้นอนพักผ่อน

แต่ข้าก่อน สำหรับในหลวงยังหาได้ทรงพักผ่อนไม่ เสด็จพระราชดำเนินตรงเข้าห้องทรงพระอักษรพร้อมกับแผนที่ม้วนใหญ่ แล้วทรงวางแผนช่วยเหลือราษฎรของพระองค์ต่อไป”

ผู้สื่อข่าวต่างประเทศอีกเหมือนกัน เขียนไว้ในอีกเรื่องหนึ่งว่า “ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงงานหนักที่สุดในบรรดากษัตริย์ของประเทศในโลก ซึ่งมีอยู่ ๒๕ พระองค์”

เมื่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยกับไทยที.วี.ช่อง ๓ ร่วมกันจัดประกวดเรียงความเรื่อง “ในหลวงของเรา” ของเยาวชนไทยในภาคต่าง ๆ เยาวชนภาคใต้ น.ส. แวยาเราะ แวอาแซ นักเรียนโรงเรียนเวียงสุวรรณวิทยาคม จังหวัดนราธิวาส เขียนเรียงความตอนหนึ่งว่า

“เสียงพูดเจี๊ยวจ๊าวเจี๊ยบหายลงโดยไม่ต้องร้องเตือนกัน ข้าพเจ้าตั้งใจเงี่ยหูฟังเสียงของพระองค์ที่มีพระราชปฏิสันถารต่อพสกนิกรทั่วหน้าด้วยพระพักตร์ที่ยิ้มแย้มแจ่มใส นับว่าเป็นภาพที่ประทับใจทุก ๆ คน ข้าพเจ้าซาบซึ้งในพระราชกรณียกิจของพระองค์ที่ทรงเป็นห่วงประชาชนชาวไทย ถึงแม้จะอยู่ไกลแสนไกลกันดารหาไข่อุปสรรคที่จะมาขวางกันพระราชประสงค์ของพระองค์ไม่ บางครั้งต้องทรงพระดำเนินย่ำไปบนโคลน น้ำ และสายฝนที่กระหน่ำลงมา”

เรียงความอีกฉบับหนึ่งจากเยาวชนภาคอีสาน น.ส. วิไลวรรณ ไชยวงศ์ นักเรียนโรงเรียนร่มเกล้า อำเภอมะนัง จังหวัดสกลนคร เขียนไว้ตอนหนึ่งว่า

“เวลาเสด็จแปรพระราชฐานที่พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์นั้น พระองค์มีได้ทรงพักผ่อนเลย ได้เสด็จ เย็นเย็นราษฎรจนมืดค่ำทุกวัน ในวันที่ฉันได้มีโอกาสรับเสด็จนั้น ฉันมองดูพระองค์เห็นทรงยิ้มสรวล ดูเหมือนว่าไม่ทรงเหน็ดเหนื่อยหรืออย่างไรงั้น แต่ฉันก็อดคิดไม่ได้ว่าพระองค์คงต้องเหน็ดเหนื่อยมาก เพราะเสด็จที่นั่นที่นี้บ้างเกือบตลอดทั้งวัน”

เรื่องของความเหน็ดเหนื่อยนั้น แม้จะเป็นเรื่องธรรมดาจริงๆ ใครๆ ก็ทำงาน ใครๆ ก็เหน็ดเหนื่อย แต่การทำงานและความเหน็ดเหนื่อยเพราะเป็นหน้าที่เป็นความจำเป็นกับความเหน็ดเหนื่อยทั้ง ๆ ที่ไม่มีใครหรืออะไรมาบังคับ และการทำงานเพื่อตัวเองหรือเพื่อครอบครัวกับการทำงานเพื่อคนทั้งชาติย่อมมีคุณค่าแตกต่างกัน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตย ไม่มีกำหนดกฎเกณฑ์ใด ๆ ว่าจะต้องทรงจัดความทุกข์ยากของประชาชนด้วยพระองค์เองถึงเพียงนี้ แต่ด้วยความห่วงใยเมตตาปราณีราษฎรของพระองค์ จึงทรงทุ่มเทเวลาพระสติปัญญา พระวรกายและพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ทุกวิถีทางที่จะทรงทำได้ ทรงมุ่งมั่นที่จะให้ประชาชนได้ใกล้ชิดนับแต่วาระแรกที่ทรงรับเป็นพระมหากษัตริย์ องค์ที่ ๙ แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๙ ได้ทรงพระราชนิพนธ์เรื่องราววันเสด็จจากเมืองไทย เพื่อไปทรงศึกษาต่อภายหลังจากทรงรับเป็นพระมหากษัตริย์พระราชทานแก่หนังสือวรรณคดีของ ม.ร.ว. สุนชาติ สวัสดิกุล ตอนหนึ่งว่า

“๑๘ สิงหาคม เราต้องจากไปในวันพรุ่งนี้แล้ว อะไร ๆ ก็จัดเสร็จหมด หมายถึงกำหนดการก็มีอยู่พร้อม ป้ายวันนี้เราไปถวายบังคมพระบรมราชูปถัมภ์ของเรา ทั้งสมเด็จพระมหากษัตริย์และสมเด็จพระราชินีในรัชกาลก่อน ๆ แล้วก็ไปถวายบังคมลาพระบรมศพ เราต้องทูลลาให้เสร็จ และไม่ใช่พรุ่งนี้ตามที่กะไว้แต่เดิม เพื่อจะรีบไม่ให้ชักช้า เพราะพรุ่งนี้จะได้มีเวลาแล่นรถช้า ๆ ให้ราษฎรเห็นหน้ากันได้ทั่วถึง”

น้ำพระราชหฤทัยที่จะ “ให้ราษฎรเห็นหน้ากันได้ทั่วถึง” ซึ่งทรงมีในครั้งนั้น ต่อมาตลอดระยะเวลายาวนานจนถึงปัจจุบันก็ไม่ได้ทรงเปลี่ยนแปลงเลย กลับยิ่งทวีตรีคุณเป็นที่ประจักษ์ ได้เสด็จไปถึงที่อยู่ของราษฎรด้วยพระองค์เองทั่วทุกภาค ไม่ว่าราษฎรจะอยู่ตามเทือกเขาสูงกว่าระดับน้ำทะเล ๑,๐๐๐ ฟุต หรือตามท้องถื่นทุรกันดารแม้กระทั่งในเขตผู้ก่อการร้าย ขณะสถานการณ์ตึงเครียดได้เคยมีพระราชดำรัสกับเจ้าหน้าที่ว่า “ราษฎรเขาเสี่ยงภัยกว่าเราหลายเท่าตัว เพราะเขาต้องกินอยู่ที่นั่น เราจะฉลาดแม้แต่จะไปเยี่ยมทุกข์สุขของเขาเสียหรือ”

ในการเสด็จเยี่ยมจะทรงถามทุกข์สุขและความต้องการของราษฎรจากปากของราษฎรเอง

ราษฎรบางคนจะกราบบังคมทูลเรื่องราวความเป็นอยู่เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเยี่ยม แต่บางคนจะใช้วิธีทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา เช่นนายเลื่อน จันกระสาย

ราษฎรจังหวัดแพร่ ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาตอนหนึ่งว่า

“กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ด้วยข้าพระพุทธเจ้าได้เข้าเฝ้าพระองค์ที่อ่างเก็บน้ำแม่หยวก อำเภอวังทอง จังหวัดแพร่ เมื่อวันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๒๔ ขอรับโครงการพระราชดำริสร้างอ่างเก็บน้ำแม่สะงอนใน ต่อมานายช่างชลประทานได้ให้ข้าพระพุทธเจ้าพาไปดูพื้นที่ ๆ จะสร้างให้บัดนี้ อ่างเก็บน้ำแม่ยางหลวงก็ได้สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว ข้าพระพุทธเจ้าได้ไปดูหลายครั้ง สร้างได้สวยงามมากและกว้างใหญ่กว่าอ่างแม่หยวกรู้สึกซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น ปีนี้จึงอยากได้อ่างเก็บน้ำแม่สะงอนในอีกอ่างหนึ่ง เพราะชาวนาชาวไร่ที่ต้องการใช้น้ำจาก อ่างแม่สะงอนในนี้อยากได้เหลือเกิน วันนี้จึงได้ให้ข้าพระพุทธเจ้ามาเข้าเฝ้าติดตาม ขออ่างแม่สะงอนในให้จงได้ และหวังว่าคงได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระองค์จัดสร้าง ให้ในปี ๒๕ นี้”

เรื่องต่าง ๆ ที่นำมาเล่าตอนนี้ ท่านผู้ฟังคงจะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเราทรงใกล้ชิดกับประชาชนอย่างหาช่องว่างไม่พบทีเดียว ในระยะที่ผ่านมา โดยปกติ ยกเว้นปีที่ทรงประจวบเหมาะ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้เวลาปีละประมาณ ๘ เดือน เสด็จออกท่องถิ่นทั่วกันดาร เพื่อทรงให้ “ราษฎรเห็นหน้ากันทั่วถึง” และได้เสด็จทอดพระเนตรชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรเพื่อทรงหาทางแก้ไขความทุกข์ยากให้ได้ อยู่ดีกินดีมีอาชีพเลี้ยงตัวเอง มีการศึกษา มีอนามัยสมบูรณ์พ้นจากโรคภัยไข้เจ็บ ได้มีโครงการตามพระราชดำริมากมายก่ายกอง ทั้งในภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคอีสาน ที่ทรงศึกษาดำเนินการติดตามผลตลอดจน ปรับปรุงแก้ไขให้บังเกิดผลดียิ่งขึ้น พื้นที่ที่เอกเขนกสูงไม่เคยใช้ปลูกพืชผักผลไม้หลายแห่ง เปลี่ยนสภาพเป็นพื้นที่เกษตรกรรมไม้เมืองหนาว ที่ลุ่มมีน้ำกักขัง ทำไร่นาไม่ได้กลายเป็นพื้นที่เพาะปลูกพืชผักผลไม้ดอกไม้มือเมืองหนาวที่ไม่เคยมีใครทำได้มาก่อนในเมืองไทย มีการปลูกจนได้ดอกให้ผลสะพรั่ง ชาวบ้านที่เคยมีดแปดด้าน หยิบจับอะไรไม่ถูกมองอะไรไม่เห็นทางทำมาหากิน สามารถประกอบอาชีพได้ เป็นผลมาจากโครงการตามพระราชดำริ

ในขณะเดียวกัน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ไม่ได้ทรงทอดทิ้งประชาชนในกรุงเทพมหานคร ทุกครั้งที่มิเหตุการณ์คับขันจะทรงอยู่ใกล้ชิดแก้ไขสถานการณ์อย่างทันที่ ท่านผู้ฟังคงจะจำเหตุการณ์เมื่อเดือนสองเดือนที่ผ่านมาได้ เมื่อเกิดน้ำท่วมกรุงเทพมหานครครั้งใหญ่

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัย เรื่องการป้องกันแก้ไขน้ำท่วมกรุงเทพฯ อยู่แล้ว แม้ขณะทรงพระประจวบ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๔ ได้โปรดเกล้าฯ ให้ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครเข้าเฝ้ารับพระราชกระแสไปดำเนินการแก้ไข เมื่อทรงทราบว่าประชาชนในกรุงเทพฯ เดือดร้อนเพราะน้ำท่วม

ในปีนีเมื่อฤดูน้ำหลากท่วมกรุงเทพฯ ซึ่งเกิดจากองค์ประกอบหลายอย่าง ทั้งน้ำฝน น้ำเหนือ น้ำทะเล และอื่น ๆ ประดังมาพร้อมกันอย่างรุนแรง เกินวิสัยที่เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องจะตั้งรับได้ทัน น้ำได้ซังเจิ่งนองเป็นบริเวณกว้างหลายเขต ท่วมถนนหลายสาย การจราจรติดขัดประชาชนเดือดร้อนลำบากมากกว่าทุก ๆ ปีที่ผ่านมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงห่วงใยเสด็จออกตรวจสภาพน้ำท่วมเกือบจะทุกแห่งด้วยพระองค์เองหลายครั้ง ทั้งโดยเฮลิคอปเตอร์ เรือท้องแบน และรถยนต์ บางแห่งก็เสด็จลงจากรถยนต์พระที่นั่งเสด็จพระราชดำเนินตรวจตรา ได้พระราชทานพระราชดำริในการแก้ปัญหาเป็นโครงการอย่างละเอียดหลายขั้นตอนแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง และทรงติดตามผลอย่างจริงจัง

การที่ทรงศึกษาหาทางแก้ไข พระราชทานพระราชดำริและเสด็จออกตรวจสภาพน้ำท่วม สภาพความเป็นอยู่ของผู้ถูกน้ำท่วมด้วยพระองค์เองอย่างฉับพลันทันที นอกจากจะเป็นแรงกระตุ้นและเสริมงานรัฐบาลแล้ว ยังเป็นความอบอุ่นใจและความหวังแก่ผู้ประสบความเดือดร้อนเป็นอย่างยิ่ง ตลอดระยะเวลาที่น้ำท่วมกรุงเทพฯ คนกรุงเทพฯ เดือดร้อนลำบาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ประทับอยู่ในกรุงเทพฯ ด้วย ทั้ง ๆ ที่โดยปกติจะเป็นช่วงระยะเวลาแปรพระราชฐาน จึงเป็นพระมหากรุณาธิคุณที่ตระหนักอยู่ในใจของทุกคนแล้วเป็นอย่างดี

ในสมัยมงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ซึ่งได้เวียนมาบรรจบอีกครั้งในวันพรุ่งนี้ที่ ๕ ธันวาคม จึงขอชวนท่านผู้ฟังน้อมจิตรวมใจสรรเสริญพระบารมี ขอให้ "ผลพระคุณ รักษา ปวงประชาเป็นสุขสันต์ ขอบันดาล ๘ ประสงค์ใด จงสฤษดิ์ดัง หวังวรหฤทัย ดุจถวายชัย ชโย"

ออกอากาศ

ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๒๖

พระมหากรุณาธิคุณ

ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิ์กุล ณ อยุธยา เรียบเรียง

พระประณมบรมราชโองการ	แห่งพระนฤบาล
สมเด็จพระภูมิพล	
“เราจักปกครองมหาชน	โดยธรรม” นำผล
สัมฤทธิ์ประสิทธิ์พิศาล	
ทรงดำรงพระปณิธาน	พระหฤทัยเหลือหาญ
เสียดพระบารมีพลีพระองค์	
รับราชย์ด้วยกมลมั่นคง	ปกรัฏฐ์ยืนยง
ป้องกันราชภรณ์ปราศภัยอันตราย	
บำเพ็ญพระราชกิจหลากหลาย	ตราตรากพระวรกาย
แต่พระทัยไปทอดอวยหนี	
สู่เสด็จทั่วท้องธรณี	เยี่ยมเยียนประชาชี
ที่เขาเหล่าผู้ทุกข์เข็ญ	
พระราชทานสรรพสิ่งร่วมเย็น	ส่งเสริมเพิ่มเป็น
สัมมาชีพชนชาวไทย	
ยามรัฐอุบัติเภทภัย	ภายนอกภายใน
ทรงแผ่พระคุณคุ้มกัน	
ทรงพิเนจิตคิดแก้แปรผัน	เหตุร้ายมลายพลัน
ด้วยพระปัญญาบารมี	
ทวยหาญราษฎร์ไพร่	ปกป้องปฐพี
ป่วยเจ็บเหินหนาวราวไฟ	
ธ เสด็จเสียดสรรพภัย	ปลุกปลอบน้ำใจ
พระราชทานอุปถัมภ์ค้ำจุน	
อ้างอิงพระผู้ทรงบุญ	เลิศล้ำพระคุณ
คือธรรมมีกราชเหลือหา	
สืบราชบัลลังก์รัตน	มหากษัตริยา-
ธิราชบรมวงศ์จักรี	
สิริรวมพรรษกาลนานปี	นับแต่ณฤบดี
องค์ปฐมบรมกษัตริย์ประดิษฐาน	
กรุงเทพมหานครโอฬาร	ครบมงคลกาล
สองร้อยหนึ่งฉนนำน่าย	

บรรจบปัจจุบันสมัย
 นวมินทระจักรีศรีเคียร

เกลิงรัฐจรัสธรรมนำเสถียร
 ไตรัมพระบารมีจอมสยาม

ทวยไทยทุกรูปทุกนาม
 บุษาสามิภักดีภูดินทร์

ทุกทิวาราตรีทวิถวิล
 ขอพระชนมายุยืนนาน

เกลิงราชย์ปราชทุกภัยพาล
 อริแหลกด้วยพระบารมี

พระราชตระกูลนรบดี
 บันลือพระเกียรติเกริกไกร

เป็นปิ่นพสุธาไทย
 บ้านเมือง ม เลื่องรุ่มราวสวรรค์

“พระภูมิพล” ภูวไนย

สถิตสุขจำเนียร

ทั่วทุกเขตคาม

ถวายเป็นราชอินทร์

ผองพระโรคประลาตลาญ

พระราชวงศ์จักรี

เจริญรัชสมัย

นิรันดร์เทอญ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงดำรงรักษาพระราชวาทอันเป็นพระประณมบรมราชโองการไว้อย่างผุดผ่องและมั่นคง ตราบแต่วาระที่ทรงรับคำกราบบังคมทูลพระกรุณาจากรัฐบาลและประชาชนชาวไทยอัญเชิญขึ้นเสวยราชสมบัติและทรงรับพระบรมราชาภิเษกเป็นพระมหากษัตริย์ลำดับที่เก้า แห่งจักรีบรมมหาราชวงศ์ เกลิงถวัลย์ราชย์เหนือราชอาณาจักรไทยมาจนปัจจุบันสมัย นับเวลาล่วงมาได้ ๓๘ ปี ณ พุทธศักราช ๒๕๒๗ นี้

พระองค์ทรงมีพระคุณลักษณะแห่งมหาธรรมิกราชผู้ทรงครองแผ่นดินดังคำพรรณนาที่โบราณจารย์กล่าวกำหนดไว้ทุกประการ พระศีลวัตร พระจริยวัตร ที่ทรงบำเพ็ญเป็นประจำพระองค์กิติ ในส่วนบ้านเมืองคือ การบริหารแผ่นดิน และจัดทุกข์บำรุงสุขแก่อาณาประชาราษฎร์กิติ เกิดผลงดงามเป็นที่แซ่ซ้องสาธุการของมหาชนชาวไทยถ้วนหน้า เพราะทรงปฏิบัติด้วยพระเมตตาบารมี พระปัญญาบารมี พระขันติ วิริยะ และอุเบกขา บารมีอันแรงกล้าและยากยิ่ง ซึ่งอัจฉริยบุคคลผู้มีหัวใจบริสุทธิ์สะอาดเท่านั้นที่จะกระทำได้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มหาธรรมิกราชพระองค์นี้ ทรงปฏิบัติได้สมบูรณ์เป็นที่อัศจรรย์ใจแก่ทวยไทย บังเกิดผลเป็นความผาสุกทางกายและโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทางจิตใจของพสกนิกรชาวไทยทุกผู้ดังที่เห็นกันอยู่แล้วในทุกวันนี้ คือ มีรัฐบาลและประชาชนไทยตลอดจนฝ่ายชนต่างชาติ ปรากฏอยู่ในถ้อยคำและข้อเขียนของชาวต่างประเทศเสมอมา

ตลอดระยะเวลา ๓๘ ปีมานี้ นอกจากพระราชภารกิจประจำอันเป็นหน้าที่ของ

พระมหากษัตริย์ในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งทรงปฏิบัติโดยสมบูรณ์แล้ว พระองค์ได้ทรงอุทิศเวลาส่วนใหญ่ปฏิบัติพระราชภารกิจส่วนพระองค์ เสด็จเยี่ยมทุกข์สุขของราษฎรทุกเชื้อชาติ ศาสนา ในท้องถิ่นแต่ละภาคทั่วพระราชอาณาเขต ทอดพระเนตรสภาพความเป็นอยู่ อันแท้จริงของราษฎร และเข้าพระทัยความเดือดร้อน ขาดแคลนปัจจัยในการครองชีวิต ให้เป็นสุขตามอัธยาศัยของเขาเหล่านั้น โดยเฉพาะราษฎรที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งส่วนใหญ่ขาดน้ำ ขาดที่ดินทำกิน ขาดความรู้ที่จะทำกินให้พอกิน ขาดทั้งด้านสาธารณสุข และการศึกษา จึงทรงพระเมตตาหาห่วงใยนัก ทรงพระราชดำริหาหนทางแก้ไขอยู่ตลอดเวลา และทรงถือเป็นพระราชภารกิจหลักที่จะต้องทรงปฏิบัติ

พระองค์ได้ทรงปรึกษาหารือ ประสานงานร่วมกันระหว่างราษฎรและข้าราชการ ผู้รู้หลักวิชาและหลักปฏิบัติเกี่ยวกับกิจการด้านที่ราษฎรขาดแคลน ทั้งในส่วนกลางและ ส่วนภูมิภาค ทรงแนะนำและรับคำแนะนำจากผู้รู้ และทรงจัดตั้งโครงการพระราชดำริขึ้น เพื่อร่วมกันพัฒนาการเกษตรกรรมของท้องถิ่นที่ขาดแคลน ส่งเสริมการสาธารณสุขและ การศึกษาในพระบรมราชานุเคราะห์ ทรงทดลองจัดทำโครงการเป็นการส่วนพระองค์ขึ้น ก่อน เมื่อแนพระราชหฤทัยว่าเป็นผลดี จึงโปรดให้นำโครงการนั้น ๆ ออกทดลองใช้แก่ ประชาชนเป็นบางแห่งบางที่ และทรงติดตามดูผลอยู่ตลอดเวลา เมื่อปรากฏผลดีแน่นอน รัฐบาลจึงรับสนองปฏิบัติโครงการนั้น ๆ ต่อไปด้วยงบประมาณประจำปี ราษฎรผู้ยากไร้ และป่วยไข้โดยเฉพาะในท้องถิ่นกันดารจึงบรรเทาทุกข์ได้ด้วยโครงการที่ทรงพระกรุณา ริเริ่ม ปรับปรุงและส่งเสริมพระราชทาน

หนังสือ "โครงการต่าง ๆ ที่ดำเนินการตามโครงการพระราชดำริ" ซึ่งสำนักนายกรัฐมนตรี ได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต รวบรวมจัดพิมพ์ขึ้นเป็นส่วนหนึ่งนั้น มีบทคำนำซึ่งสำนักนายกรัฐมนตรีเขียนไว้ ขออนุญาตคัดมาเป็นบางตอนดังนี้

".....ในการพิจารณาโครงการในพระบรมราชานุเคราะห์ประเภทต่าง ๆ ที่จัดพิมพ์ ขึ้นนี้ย่อมจะทำให้ผู้อ่านซาบซึ้งและประทับใจในคุณค่า และพระกรุณาธิคุณอันเกื้อหนุน กระหม่อมหลายประการ คือ

๑. ความประทับใจในพระอัจฉริยภาพที่ทรงคุณลักษณะแห่งความเป็นผู้นำของชาติอย่างครบถ้วนทรงเล็งเห็นและวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ อย่างถูกต้อง แล้วทรงแผ้วถางทางที่จะแก้ปัญหาเหล่านั้นด้วยพระปรีชาสามารถ ทรงมีพระอัจฉริยภาพในการโน้มน้าวใจคนให้สามารถรวมกำลัง รวมทุน และทรัพยากรที่จำเป็นนำมาประกอบในการหาข้อมูล สำหรับจัดวางแผนและโครงการ ด้วยพระราชวิจาร์ณอันสุขุมคัมภีรภาพทุกขั้นตอน ทั้งทรงมีพระอัจฉริยะในการพระราชทานความบันดาลใจให้ผู้ที่เข้าร่วมดำเนินโครงการ ใช้ความเพียรพยายามอย่างเต็มที่เพื่อสร้างความสำเร็จสมพระราชปณิธาน

๒. ความซาบซึ้งในคุณค่าแห่งลักษณะและคุณประโยชน์ของโครงการต่าง ๆ ที่ได้ทรงริเริ่มด้วยความเอาพระราชหฤทัยใส่ ซึ่งในสายตาของนักเศรษฐศาสตร์และสังคม

ศาสตร์ต้องยอมรับว่าเป็นการตรงกับความต้องการของปัญหาหลักเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย เพราะเห็นได้ว่าโครงการส่วนใหญ่ที่มุ่งแก้ปัญหาทางเกษตรกรรม หรือกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเกษตร เป็นการตรงกับข้อเท็จจริงแห่งพัฒนาการทางเศรษฐกิจของไทย ในเมื่อร้อยละ ๘๐ ของประชากรอยู่ในสาขาเกษตรกรรมตามชนบท ประชากรเหล่านี้ล้วนเป็นชาวนาชาวไร่ที่ยากจน และอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ต้องการเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ทรงเห็นด้วยว่าประเทศไทยเป็นประเทศกสิกรรมมาแต่เดิม และจะต้องอยู่ต่อไปในอนาคต จึงทรงมุ่งมั่นที่จะแก้ฐานะของเกษตรกรผู้ยากจนและตกอยู่ในสภาพล้าหลัง อันเนื่องมาจากต้องเช่าที่ดินหรือมีที่ดินไม่เพียงพอทำมาหาเลี้ยงชีพ บ้างต้องกู้หนี้ยืมสิน เพราะผลิตผลไม่อำนวยต้องเสียดอกเบี้ยสูง จนบางรายหนี้สินล้นพ้นตัวด้วย การส่งเสริมฐานะความเป็นอยู่ของเกษตรกรเหล่านั้นให้สามารถพึ่งตัวเองได้ และมีฐานะเป็นปึกแผ่นมั่นคง... ..โครงการต่าง ๆ ที่ทรงวางขึ้นนั้น ได้กำหนดแนวทางที่จะแก้ปัญหาหลักดังกล่าวข้างต้น ด้วยวิธีเริ่มและสาธิตให้เห็นตัวอย่างจริง ๆ

.....หนึ่ง โครงการในพระบรมราชานุเคราะห์ประเภทต่าง ๆ ที่พิมพ์ขึ้นนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของพระราชจริยวัตรและพระราชภารกิจ ซึ่งมีอยู่นานับการ พสกนิกรของพระองค์ท่านย่อมรู้แก่ใจว่า ได้ทรงประกอบภารงานหนักเพียงใด แม้ผู้สื่อข่าวต่างประเทศที่ได้้นำเรื่องเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ไทยลงพิมพ์ในนิตยสารต่างประเทศก็เคยเขียนไว้ว่า บรรดากษัตริย์ของประเทศต่าง ๆ ในโลก ซึ่งมีอยู่ ๒๕ พระองค์ ไม่มีพระองค์ใดที่ทรงงานหนักเท่าพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์นี้ "

ท่านผู้ฟังที่เคารพ ส่วนใหญ่ของโครงการในพระราชดำริ และพระบรมราชานุเคราะห์ ได้ประจักษ์ผลดีงามเห็นได้ถนัด กำลังอยู่ในระยะเวลาแผ่ขยาย เพื่อเป็นผลให้ประเทศไทยของเรามีความมั่นคงแข็งแรงในทางเศรษฐกิจ เป็นที่ยอมรับนับถือของเพื่อนบ้านยิ่งขึ้น พระมหากษัตริย์คุณในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พระมหาธรรมิกราชของพสกนิกรชาวไทยนั้น กว้างขวางและหนาหนักมีอุปมาดังคำโบราณกล่าวไว้ว่า ประดุจแผ่นดินแผ่นฟ้ามหาสมุทร สุดจะพรรณนาได้ก็ถ้วนจบสิ้น ขอให้เราทั้งหลายรวมพลังกายและพลังใจสนองพระเดชพระคุณทุกโอกาสที่พึงกระทำได้ และน้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวายชัยมงคลร่วมจิตอาราธนาคุณานุภาพแห่งพระรัตนตรัย และอัญเชิญเดชานุภาพแห่งพระสยามเทวาธิราช โปรดอภิบาลให้พระองค์ทรงพระเจริญยิ่งด้วยพระจตุรพิธพรทุกทิวาราตรี ทรงเป็นหลักชัยและมิ่งขวัญอันประเสริฐสุดของชาติไทย และราษฎรไทยตลอดจิรวิฤติกาล

ออกอากาศ

ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๒๗

ในหลวงกับชาวบ้าน

ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา เรียบเรียง

แม่จำ

ให้ฉันเอาข้าวกับแกงปลากราย
ที่ตลาดเขาสีอะบือทั่ว
ผู้ใหญ่เด็กโหล่นสนั่นไป
ชาวบ้านดีใจกันนักหนา
เข่าเรามีบุญกันไม่เบา
ส่งน้ำใสไหลผ่านไร่นา
ปลูกพริกมะเขือเหลืองกินใช้
ตามั่งสั่งห้ามพวกเด็กเด็ก
แกห่อลูกไว้บนต้นผลงามา
ฉันเลี้ยงไก่ไว้กับเจ้าบุญธรรม
อยากให้ไข่ใบโตโตเท่าพ้อม

ลูกรัก

เป็นลูกแม่กรรมมากเพราะยากไร้
แผ่นดินพระ "ภูมิพล" ของคนยาก
ทรงห่วงใยทั่วหน้าประชาชี
ไม่มีดินพระให้ดินทำนาไร่
มีน้ำใช้ไร่นาทุกครัวเรือน
เจ็บป่วยท่านก็ช่วยไม่เลือกหน้า
ทรงปลูกฝังสั่งสอนประชาชน
มั่นชาติหน้ามีแน่แท้จริงแล้ว
ตามสนองพระคุณของทรงชัย
ขอให้ทรงพระเจริญเจริญยิ่ง
เสวยราชย์ร่มเย็นพระชนม์

เมื่อเข้าแม่ให้ไปหาหลวงตาสาย
ไปถวายเพลท่านที่วัดใน
พระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกมาใหม่
มีข่าวใหญ่ท่านจะมาหมู่บ้านเรา
ด้วยข้าวปลาปิ่นดีกว่าเก่า
เพราะฝ่ายหน้าพระเป็นเจ้านานให้ไว้
พืชผักข้าวปลาจึงสดใส
แม่จำเมื่อไหร่ท่านจะมา
ใหญ่เล็กไม่ให้ลักลูกน้อยหน้า
รอท่าจะถวายใส่ชะลอม
แม่ไก่ดำออกไข่ใบไม่ย้อม
ฉันจะน้อมถวายให้สุขใจ
ทั้งบุญกรรมนำชักรหรือไฉน
แต่บุญให้เจ้ามาเกิดแผ่นดินนี้
ชีวิตฝากได้เปื่องพระบาศรี
ทุกท้องที่แดนดงทรงเยี่ยมเยือน
ไม่มีน้ำพระให้ทำฝ่ายเขื่อน
พระองค์ใดเล่าจะเหมือนพระ "ภูมิพล"
มีแพทย์หลวงรักษาผู้ขัดสน
อาชีพเสริมจะช่วยตนพ้นทุกข์ใจ
ให้แม่กับลูกแก้วได้เกิดใหม่
ทุกชาติไปอย่ารู้ตลาดบาปยุค
พ้นจากสิ่งทุกข์ภัยไม่หมองหม่น
พระกมล ๐ หมายถึงได้สมเทอญ

ข้อความที่จะอ่านต่อไป ปรากฏอยู่ในหนังสือ "พระมหากษัตริย์ในพระบรมราชวงศ์จักรี" เล่มที่ ๙ ตอนบทส่งท้าย ขออนุญาตท่านผู้เขียนคัดมาดังนี้ และขอขอบพระคุณมา ณ ที่นี้ด้วยเป็นอย่างสูง

"พระอาทิตย์ลับแสงลงแล้ว ขณะที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นประทับ ณ เบื้องหลังพวงมาลัยรถพระที่นั่ง ทรงออกรถไปยังที่หมายข้างหน้า คือ หมู่บ้านต่อไป

ตามเส้นทางเสด็จ เมื่อทอดพระเนตรเห็นชาวบ้านยืนรอรับเสด็จอยู่ข้างทางเป็นกลุ่มใหญ่ และใช้ไฟเหนือหน้าต่างไว้ให้สว่างไสวเป็นที่น่าสังเกต พระองค์จะทรงหยุดรถพระที่นั่งเปิดโอกาสให้พวกเขาได้เข้าเฝ้าฯ สมกับที่ตั้งตาดังใจคอยอยู่เป็นเวลานาน ชาวบ้านเหล่านี้ได้รับพระราชทานความช่วยเหลือมาแล้ว เพราะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างฝายพระราชทานแก่เขา ยังผลให้พวกเขาสามารถเพาะปลูกพืชผลจนมีรายได้เลี้ยงชีพดีขึ้น จึงพร้อมใจกันมาดักเฝ้าฯ ตามทางเสด็จ เพื่อกราบบังคมทูลฯ ให้ทรงทราบว่าพระมหากรุณาธิคุณได้ดลบันดาลเป็นผลสำเร็จให้เขาสามารถปลูกพืชพันธุ์ได้มากอย่างนี้ ทั้งได้ผลิตผลเพิ่มขึ้นด้วย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปตามถนนในหมู่บ้าน ทรงหยุดรับของถวายและทรงปฏิสันถารกับราษฎรเป็นระยะ ๆ พวกชาวบ้านพากันมากราบถวายบังคมแทบพระบาท เพราะทรงพระมหากรุณาพระราชทานความช่วยเหลือแก่พวกเขา น้ำจากฝายทำให้ผลิตผลงอกงาม ยังผลให้พวกเขามีความมั่นใจในอนาคตของตนขึ้นมา และถ้าเขาลงแรงเพิ่มอีกเขาก็จะมีรายได้เพิ่มพูนขึ้นอีก จนสามารถพัฒนาความเป็นอยู่ในด้านอื่น ๆ ให้เจริญยิ่งขึ้น ชาวบ้านคนหนึ่งกราบบังคมทูลฯ อวดว่า เขากำลังจะซื้อรถปิกอัพเล็ก ๆ ๑ คัน เพื่อขนผลิตผลไปส่งตลาด อีกคนหนึ่งเล่าถวายว่า เขาเพิ่งจะซุ้ดบ่อปลาเสร็จใหม่ ๆ หลังจากที่ได้ทรงซักถามก็ได้ความว่า บ้านของเขาอยู่ไม่ไกลจากที่ที่เฝ้าฯ อยู่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพร้อมด้วยข้าราชการจำนวนหนึ่งมุ่งไปสู่หมู่บ้านที่มีตมิดนั้น มีแต่แสงไฟฉายวับแวมพอให้เห็นหนทางเสด็จเท่านั้น การเสด็จฯ ไปเยี่ยมบ้านของชายผู้นั้น ทำให้เขาปลาบปลื้มและภูมิใจเหลือคณนา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแนะนำชาวบ้านผู้นั้นให้ทราบถึงวิธีการปรับปรุงบ่อปลาของเขาให้ถูกลักษณะยิ่งขึ้น พร้อมกับทรงมีพระราชกระแสกับข้าราชการที่เกี่ยวข้องให้ช่วยส่งพันธุ์ปลาไปให้เขาอีก ยิ่งทำให้ชาวบ้านผู้นั้นกับครอบครัวของเขาปลาบปลื้มปิติล้นหัวใจ ทрудตัวลงกราบแทบพระบาทด้วยแววตาที่เปี่ยมไปด้วยความหวัง และความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณล้นพ้น

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จฯ กลับจากบ้านของชายผู้นั้นออกมารวมกัน สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้กราบบังคมทูลรายงานฯ ว่า ทรงพบว่าคนไข้โรคคอกพอกอยู่หลายรายด้วยกัน เนื่องจากขาดไอโอดีน บางคนคอกพอกก่อนโตมากจนทำให้หายใจหรือกลืนอาหารได้ลำบาก จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ส่งคนไข้ที่อาการมากเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลประจำจังหวัดอย่างรีบด่วน และพระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ในการรักษาพยาบาลโดยตลอด ส่วนผู้ที่อาการยังไม่มาก ก็พระราชทานยาจำพวกไอโอดีนไปรับประทาน แม้ว่าหมู่บ้านนี้จะได้รับพระราชทานความช่วยเหลือแล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีราษฎรในหมู่บ้านอื่นอีกมากคนที่พระองค์ยังทรงห่วงใยอยู่ตลอดเวลา

ขบวนรถพระที่นั่งถึงตำหนักภูพานราชนิเวศน์เป็นเวลา ๒๒.๐๐ นาฬิกา หลังจากเสวยพระกระยาหารแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็เสด็จเข้าห้องทรงงาน ทรงวางแผนที่ออกศึกษาสถานที่ที่จะเสด็จฯ ในวันรุ่งขึ้น ซึ่งก็คือหมู่บ้านที่ทุรกันดารอีกแห่งหนึ่ง ในวันนั้น ไม่ใช่แต่ราษฎรในท้องที่ที่ทางไกลจะรู้สึกปลาบปลื้มที่ได้ใกล้ชิดพระองค์ พระประมุขของเขานั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงพอพระราชหฤทัยอย่างยิ่ง ที่ได้เห็นประชาชนของพระองค์มีความสุขสมบูรณ์ขึ้นกว่าแต่ก่อนกาล”

ข้อความที่คัดมาจบลงเพียงเท่านี้

พระมหากรุณาธิคุณในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงมีต่อชาวบ้านซึ่งเป็นราษฎรของพระองค์อย่างล้นพ้นเห็นได้ปานฉะนี้ ขอให้ทรงพระเจริญยิ่งยืนนานเทอญ.

ออกอากาศ

ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

วันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๒๘

พระผ่านเฝ้าของชาวไทย

นายลำจวน ขำศิริ เรียบเรียง

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สยามินทราธิราช เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติสืบสนองพระองค์สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๔๘๙ นับแต่บัดนั้นเป็นต้นมา ก็ได้ทรงอุทิศพระองค์เพื่อการสร้างสรรค์ประโยชน์สุขและความเจริญมั่นคงของพสกนิกรไทยอย่างแท้จริง การทรงปฏิบัติบำเพ็ญพระราชกรณียกิจนานัปการอย่างต่อเนื่องตลอดเวลากว่า ๔๐ ปีนั้น อาจกล่าวสรุปโดยสาระให้พอเหมาะกับเวลาได้ดังนี้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้เวลาในปีหนึ่ง ๆ ถึงสองร้อยวันโดยประมาณ เพื่อการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎร และทอดพระเนตรกิจการโครงการพัฒนาตามพระราชดำริต่าง ๆ ในท้องถิ่นทุรกันดารทั่วทุกภาคของประเทศ ในการนี้ได้ทรงวางแผนพัฒนาเพื่อความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงทุกด้านในพื้นที่ดังกล่าว ให้มีการประสานประโยชน์และเกื้อกูลกันและกันอย่างสอดคล้อง ที่สำคัญคือโปรดที่จะศึกษาแผนที่บริเวณที่เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมล่วงหน้าอย่างละเอียดละออ ทำให้ทรงสามารถกำหนดจุดพัฒนา เช่น แหล่งน้ำและการจัดรูปที่ดินได้ถูกต้อง เมื่อเสด็จพระราชดำเนินถึงที่หมายแต่ละจุดจะทอดพระเนตรสภาพพื้นที่ตามความเป็นจริง และทรงซักถามรายละเอียดเพิ่มเติมจากราษฎรเจ้าของถิ่นและเจ้าหน้าที่ฝ่ายพัฒนาการที่ประจำอยู่ในพื้นที่อย่างถี่ถ้วน เพื่อทรงใช้เป็นข้อมูลประกอบพระราชดำริในการวางโครงการพัฒนาร่วมกับเจ้าหน้าที่ผู้จะปฏิบัติการสนองพระราชดำริ ข้อนี้นำให้เห็นชัดว่า การริเริ่มโครงการพัฒนาตามพระราชดำรินั้น มิใช่เป็นการทรงก้าวล่วงงานของรัฐบาล หากเป็นการทรงสนับสนุนแนะนำเจ้าหน้าที่ราชการให้ร่วมกันเสียสละปฏิบัติงานเพื่อประโยชน์สุขของราษฎร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้นทรงเป็นฝ่ายพระราชทานพระราชดำริให้ฝ่ายวิชาการรับไปพิจารณาปฏิบัติโดยรอบคอบ ผู้ปฏิบัติแท้จริงที่เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงก็คือ ข้าราชการประจำ ทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน เพื่อการนี้ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งมูลนิธิชัยพัฒนาขึ้นสนับสนุนส่งเสริมแผนงานของทางราชการให้โครงการต่าง ๆ เกิดความสมบูรณ์และสามารถดำเนินไปได้รวดเร็วคล่องตัวขึ้น เพราะในบางกรณีโครงการของรัฐถูกจำกัดด้วยเงื่อนไขของระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ มาก เช่น ในด้านงบประมาณ อันเป็นเหตุให้โครงการที่เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติและประชาชน ต้องถูกระงับหรือถูกชะลอให้ล่าช้าไป กรณีอย่างนี้มูลนิธิชัยพัฒนาอาจพิจารณาสนับสนุนตามความเหมาะสม เพื่อให้โครงการดำเนินไปได้รวดเร็วทันการณ์และมีประสิทธิภาพ

โครงการพัฒนาตามพระราชดำริทั้งปวงนั้น หากพิจารณาอย่างลึกซึ้ง จะช่วยให้ทราบตระหนักถึงแนวพระบรมราโชบายได้ว่า ทรงกระทำการอย่างหนึ่งเพื่อเกื้อกูลการอีกอย่างหนึ่งด้วยเสมอ เช่น การสร้างอ่างเก็บน้ำ นอกจากจะเป็นประโยชน์ในการแก้ปัญหาขาดแคลนน้ำย่อมจะทำให้เกิดความชุ่มชื้นขึ้นบริเวณรอบอ่างเก็บน้ำด้วย และความชุ่มชื้นนั้นจะช่วยให้สามารถปลูกสวนป่าเสริม ให้ได้ใช้ประโยชน์จากไม้ानาประเภท ทั้งไม้ผล ไม้สำหรับปลูกสร้างบ้านและไม้สำหรับใช้เป็นเชื้อเพลิง หรือให้ป่าไม้เสริมนั้นเป็นป่าไม้ต้นน้ำลำธาร ส่งน้ำไปหล่อเลี้ยงพื้นที่เพาะปลูกของราษฎร ต่อไปอีกก็ได้ ขึ้นอยู่กับขนาดของอ่าง

การจัดรูปที่ดินและการส่งเสริมการเกษตรทุกแขนง มีพระบรมราโชบายให้ปลูกข้าวสำหรับบริโภคเป็นหลักใหญ่ก่อน ส่วนพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ ถือเป็นกิจรองลงมา จะปลูกมากหรือน้อยแล้วแต่กำลังความสามารถ ทั้งนี้ เพราะทรงเชื่อมั่นในหลักการพึ่งตนเองและหลักที่ว่า ข้าวนั้นเป็นอาหารสำคัญของคนไทย หากส่งเสริมให้ปลูกแต่พืชอื่น แต่ย้งต้องซื้อข้าวมาบริโภคก็อาจถูกเอารัดเอาเปรียบ หรือเมื่อเกิดภัยพิบัติอย่างใดขึ้น ก็จะมีขาดแคลนข้าว นอกจากข้าวแล้วยังมีพระราชดำริให้ส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่ เป็ด สุกร ควบคู่กันไปด้วย เพื่อให้มีอาหารโปรตีนจากเนื้อสัตว์และไข่ แต่ทรงเน้นให้เลี้ยงตามแบบชาวบ้านโดยไม่ต้องใช้วิธีการที่ยุ่งยากซับซ้อน อันจะเป็นภาระและเป็นการสิ้นเปลืองโดยใช่เหตุ ส่วนจะปรับปรุงพันธุ์ให้ดีขึ้นก็ทรงสนับสนุน อีกสิ่งหนึ่งที่ทรงส่งเสริม คือ กิจการธนาคารข้าวซึ่งโปรดให้เริ่มทำตามหมู่บ้านที่แร่นาดัน ให้เป็นหลักประกันว่าราษฎรจะมีข้าวสำรองไว้บริโภคในยามฉุกเฉินตลอดปี โดยธนาคารให้สมาชิกขอยืมไปบริโภคก่อนแล้วให้นำมาใช้คืนเมื่อสามารถเก็บเกี่ยวผลได้ในฤดูต่อไป ด้านธนาคารโค กระบือ ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำเนินกิจการในลักษณะคล้าย ๆ กัน ในยามที่ราษฎรว่างจากการทำงาน ในไร่นา ก็มีพระราชดำริให้ส่งเสริมอุตสาหกรรมในครัวเรือนหรืองานศิลปอาชีพ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านมิให้สูญหาย ทั้งทำให้ราษฎรมีรายได้พิเศษเพิ่มขึ้น และยังเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ด้วย

พระราชดำริอีกประการหนึ่งก็คือการปลูกฝังนิสัยรักการประหยัด ได้ทรงแนะนำให้ชาวบ้าน รู้จักทำการงานทุกอย่างด้วยตนเอง โดยไม่ใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ที่มีราคาแพง หากไม่จำเป็นจริง ๆ เช่น เครื่องสูบน้ำ เครื่องสีข้าว เครื่องไถพรวนที่ต้องใช้น้ำมันเชื้อเพลิง เพราะทรงเล็งเห็นว่าเป็นการสิ้นเปลืองโดยใช่เหตุ ประกอบกับราคาเชื้อเพลิงที่ต้องใช้กับเครื่องมือเหล่านั้น มักจะมีราคาสูง ทั้งยังมีการขาดแคลนในบางโอกาสด้วย นอกจากนี้ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชดำริให้จัดตั้งโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาขึ้นในภาคต่าง ๆ ของประเทศถึง ๖ แห่ง เพื่อศึกษาหาวิธีการพัฒนาที่ดินและการทำกินของราษฎรให้อุดมสมบูรณ์ขึ้นด้วยการพัฒนาที่ดิน พัฒนาแหล่งน้ำ พัฒนาสภาพป่า ใช้หลักวิชาการการเกษตรสมัยใหม่ในการวางแผนการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ ศูนย์เหล่านี้

จะเป็นตัวอย่างให้เกษตรกร เจ้าหน้าที่ฝ่ายพัฒนา และบุคคลทั่วไป ได้เข้าชมและศึกษาการ
 สาธิตกิจกรรมทุกอย่างทุกด้านของศูนย์ อาจกล่าวได้ว่าโครงการพัฒนาตามพระราชดำริที่
 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำเนินการทุกแห่งนั้น ได้อำนวยประโยชน์แก่พื้นที่พัฒนาได้
 อย่างกว้างขวาง ทั้งในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ การช่วยเหลือราษฎรอย่างมี
 ระบบมีขั้นตอน ทั้งยังเป็นตัวอย่างอันดีเลิศสำหรับผู้สนใจจะศึกษาและนำไปปฏิบัติต่อตาม
 อีกส่วนหนึ่งด้วย

ความเป็นอยู่ของพสกนิกรในกรุงเทพมหานครก็เป็นสิ่งที่ทรงห่วงใยเช่นเดียวกัน
 เช่น เมื่อความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทว่าเกิดภาวะน้ำท่วมขึ้นในพื้นที่ฝั่งตะวันออกของ
 กรุงเทพฯ ในช่วงปลายปีพุทธศักราช ๒๕๒๓ ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากฝนตกหนักรอบนอก
 ทำให้มีปริมาณน้ำจำนวนมากไหลบ่าเข้าท่วมพื้นที่ในเขตชุมชนด้านตะวันออกของกรุงเทพฯ
 นั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระปริวิตกห่วงใยมาก ได้ทรงศึกษาหาแนวทางที่จะ
 แก้ไขปัญหานี้โดยด่วน ในเรื่องนี้คงจำกันได้ว่า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าหน้าที่ของ
 กรุงเทพมหานครและเจ้าหน้าที่ของกรมชลประทาน เข้าเฝ้ากราบบังคมทูลรายงานผล
 การปฏิบัติเกี่ยวกับปัญหาน้ำท่วมอย่างละเอียด นอกจากนั้นยังทรงขั้รณยนต์พระที่นั่งเสด็จ
 พระราชดำเนินไปทอดพระเนตรทำนบกั้นน้ำที่สร้างขึ้นเพื่อป้องกันและระบายน้ำในบริเวณ
 น้ำท่วมในเขตมีนบุรีกับเขตพระโขนงด้วยพระองค์เอง พร้อมกับได้มีพระราชดำรัสให้
 กรุงเทพมหานครกับกรมชลประทานร่วมมือประสานงานกันวางแผนโครงการสำหรับอนาคต
 ที่จะป้องกันน้ำจากภาคเหนือไหลทะลักเข้าเขตกรุงเทพมหานครและพิจารณาวิธีระบาย
 น้ำเสียที่ขังอยู่บริเวณชานกรุงออกสู่ทะเล ปัญหาอีกอย่างหนึ่งของผู้ที่อาศัยอยู่ในเขต
 กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ก็คือปัญหาการจราจรติดขัด ซึ่งก่อให้เกิดความสูญเสียทาง
 เศรษฐกิจอย่างใหญ่หลวง อีกทั้งก่อให้เกิดภาวะมลพิษเป็น อันตรายต่อสุขภาพอนามัยของ
 ชาวกรุงอย่างมาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นนี้เป็นอย่างดี
 และทรงตระหนักด้วยว่างบประมาณของทางราชการ เพื่อคลี่คลายปัญหานี้มีจำกัด ประกอบ
 กับทรงห่วงใยทั้งประชาชนผู้จำเป็นต้องใช้รถใช้ถนน และเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับการนั้น
 คือตำรวจจราจร จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานแนวพระราชดำริในการ
 แก้ปัญหาจราจรให้กรมตำรวจนครบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งกองบัญชาการตำรวจนครบาล
 นำไปปฏิบัติพร้อมกับพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จำนวน ๑๐ ล้านบาท
 แก่กรมตำรวจให้ไปจัดซื้อยานพาหนะน้ำมันเชื้อเพลิง เบี้ยเลี้ยงและอุปกรณ์สำหรับ
 แก้ไขปัญหานี้

ในการบำเพ็ญพระราชกรณียกิจเพื่อความผาสุกของประชาชนทั้งประเทศนั้น
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวต้องทรงตรากตรำพระวรกาย และทรงเป็นกังวลในพระราช
 ทุกข์เป็นอันมาก แต่ก็มีได้ทรงย่อท้อเพราะอุปสรรคและความลำบากเหน็ดเหนื่อยแต่

ประการใดเลย ทั้งนี้เนื่องจากมีพระราชหฤทัยตั้งมั่นที่จะทรงบำบัดทุกข์บำรุงสุข
ให้ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินได้ร่มเย็น มีฐานะความเป็นอยู่ที่มั่นคงทั่วหน้า นับเป็นมหาบุญลาภ
ของชาวไทยที่มีพระมหากษัตริย์ผู้ทรงคุณธรรมอันประเสริฐ เปี่ยมล้นไปด้วยพระมหากรุณา
อันหาที่สุดมิได้เป็นพระประมุข

บัดนี้ วันคล้ายวันพระบรมราชสมภพเวียนมาบรรจบครบรอบปีอีกวาระหนึ่ง
ชาวไทยทั้งหลายทั่วหน้า ตลอดกระทั่งชาวต่างภาษาที่ได้อยู่ร่มเย็นภายใต้พระบารมี
ทุกผู้ทุกนาม ควรจักได้มีใจปีติปลาบปลื้ม พร้อมกายใจกันน้อมเกล้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล
ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย อันเป็นอติศัณยเขต กับทั้งอำนาจแห่งพระราชปณิธานในอัน
จะบำเพ็ญพระราชธรรมให้สำเร็จประโยชน์สุขแก่มหาชนทั่วหล้า จงอภิบาลรักษา
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สยามินทราธิราช ให้ปราศจากโรคพยาธิ
อุบัติวันตรายและอุปสรรคทั้งหลายในกาลทุกเมื่อไป ให้ทรงพระเจริญด้วยจตุรพิธพรชัย
เกษมสวัสดิ์ทุกทิพาราตริกกาล ขอให้พระกิตติคุณอดุลย์ยศปรากฏแผ่ไพศาลไปทั่วทิศ
มีพระราชประสงค์จำนงหมายสิ่งใดให้สัมฤทธิ์จงทุกประการ

ออกอากาศ

ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๓๖

พระมหाराชาผู้เป็นกำลังแผ่นดิน

หม่อมราชวงศ์แสงสุรย์ ลดาวัลย์ เรียบเรียง

วันนี้ ที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๐ เป็นวันที่ระลึกแห่งกาลที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร ทรงรับพระบรมราชาภิเษกมาบรรจบครบรอบ ๓๗ ปี ที่พุดนี้มิได้นับตั้งแต่เริ่มเสด็จขึ้นทรงราชย์ ถ้านับแต่วันที่ได้ทรงรับการอัญเชิญเสด็จขึ้นทรงราชย์สืบราชสันตติวงศ์สนองพระองค์สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชมา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ โดยนับเป็นจำนวนปี ปีนี้เป็นปีที่ ๔๒ ในรัชกาล แต่โดยที่พระชนมพรรษาเมื่อทรงรับราชสมบัติยังไม่บรรลุนิติภาวะ ทั้งพระองค์ท่านก็ทรงติดการศึกษา จึงยังมีได้มีการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เพิ่งทรงมารับพระบรมราชาภิเษกเมื่อ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๓ ถึงวันนี้จึงครบรอบ ๓๗ ปี แต่ก็มีความสำคัญเป็นพิเศษ เพราะนอกจากจะเป็นรอบปีที่ประจวบกับปีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบแล้ว นับตามปียังเท่ากับจำนวนปีที่สมเด็จพระบรมอัยกาธิราช พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวปิยมหาราชทรงปกครองแผ่นดินโดยพระองค์เองอีกด้วย เพื่อป้องกันการสับสน ขออธิบายย้อนไปในรัชสมัยสมเด็จพระปิยมหาราชสักเล็กน้อย พระองค์เสด็จขึ้นทรงราชย์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๑ แต่ด้วยยังไม่ทรงบรรลุนิติภาวะยังไม่ทรงมีพระราชลัทธิที่จะบริหารราชการแผ่นดินด้วยพระองค์เองได้ จึงต้องมีสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์เป็นผู้สำเร็จราชการ จนกระทั่งทรงบรรลุนิติภาวะใน พ.ศ. ๒๔๑๖ จึงทรงบริหารราชการแผ่นดินด้วยพระองค์เองได้ และจาก พ.ศ. ๒๔๑๖ จนถึง พ.ศ. ๒๔๙๓ นับตามจำนวนปีก็ได้ ๓๗ ปี เท่ากับกาลที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันทรงปกครองประเทศมาแต่รับบรมราชาภิเษกถึงวันนี้ จึงนับเป็นวาระอันสำคัญ ซึ่งควรมีการเฉลิมฉลองเป็นพิเศษ แม้กระนั้นในพระราชสำนักก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีฉัตรมงคลตามธรรมดาอย่างที่เคยปฏิบัติมาทุกปี แต่ทางรัฐบาลได้จัดงานถวายชัยมงคลเป็นพิเศษกว่าทุกปี

หลายท่านคงจะตระหนักอยู่แล้วว่า นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันได้เสด็จขึ้นทรงราชย์ ก็ได้ตั้งพระบรมราชปณิธานแน่วแน่ที่จะทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจเพื่อประชาชน อยู่ร่วมทุกข์สุขกับประชาชนของพระองค์ไม่ว่าจะมีเหตุเภทภัยใด ๆ เกิดขึ้น ซึ่งเราท่านทั้งหลายได้ทราบพระบรมราชปณิธานนี้เมื่อเสด็จจากประเทศไทยไปทรงศึกษาต่อ ภายหลังที่ทรงได้รับราชสมบัติใหม่เพียงไม่กี่วัน วันนั้นมีกลุ่มราษฎรที่ไปส่งเสด็จจะโกนว่า "ในหลวงอย่าทิ้งประชาชนนะ" ก็ทรงตอบในพระราชหฤทัย แล้วบันทึกความในพระราชหฤทัยพระราชทานตามมาว่า "ถ้าประชาชนไม่ทิ้งข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้าจะทิ้งประชาชนอย่างไรได้" พระราชกระแสนี้แม้จะสั้นแต่ก็จับใจยิ่งนัก

เป็นการแสดงถึงน้ำพระทัยในหลวงและน้ำใจของมวลชนชาวไทย ว่าในหลวงกับประชาชนนั้นย่อมมีน้ำใจผูกพันกันจนไม่มีพลังใดที่จะมาแยกออกจากกันได้

ครั้นทรงสำเร็จการศึกษาเสด็จนิวัตพระนคร ทรงรับพระราชภาระในหน้าที่พระประมุขของชาติและปวงชน ก็ได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจด้วยพระราชวิริยะอุตสาหะอันแรงกล้าตลอดมา ยิ่งนานปีก็ยิ่งทรงพระราชอุตสาหะตรากตรำพระวรกายเสด็จออกท้องถื่น ไม่ว่าจะห่างไกลและทุรกันดารเพียงใดก็ไม่เคยทรงย่อท้อ ทรงมุ่งแต่เพียงอย่างเดียวที่จะให้ราษฎรที่ยากไร้ได้ทุกข์มีความเป็นอยู่ดีขึ้น มีความผาสุกขึ้น พระมหากษัตริย์คุณทั้งนี้ย่อมตระหนักในดวงใจที่ราษฎรอยู่โดยทั่วหน้ากัน จึงทำให้ต่างคนก็ร่ำร้องที่จะเฉลิมพระเกียรติยศ และน้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวายพระราชสมัญญาให้ทรงเป็นสมเด็จพระมหาราชเจ้าอีกพระองค์หนึ่งแห่งราชอาณาจักร

การร่ำร้องเรียกให้มีการเฉลิมพระเกียรตินั้นมีมานานหลายปีแล้ว รู้ได้โดยการแสดงออกซึ่งเจตนารมณ์ที่ชัดเจน เช่น การจัดงานอันเป็นส่วนหนึ่งของประชาชนแท้ ๆ เพื่อเฉลิมพระเกียรติและถวายชัยมงคล โดยเรียกชื่องานนี้ว่า งาน "๕ ธันวาคมหาราช" งานที่ออกนามมานี้ชั้นแรกก็มีอยู่แต่ในกรุง ต่อมาได้แพร่ขยายงานออกไปแทบทุกจังหวัด อำเภอทั่วราชอาณาจักร

นอกจากนั้นยังมีการแสดงออกทางอื่น เช่น บ้างก็น้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวายพระราชสมัญญาเสียเลยว่า "พระภัทรมหาราช" และบ้างก็ประพันธ์เนื้อร้อง ทำนองเพลง บอกชัดว่าประสงค์อัญเชิญพระองค์สถิตในที่สมเด็จพระมหาราชเจ้าด้วย

เมื่อได้ปรากฏว่ามีประชามติแสดงออกในทางที่ต้องการน้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวายพระราชสมัญญาพระองค์ท่านขึ้นเป็นมหาราช แต่ยังต่างความคิดกันอยู่ในเรื่องการขนานพระราชสมัญญา ทางราชการกระทรวงมหาดไทยจึงได้ดำเนินการสู่หาประชามติ เพื่อที่จะได้ดำเนินการให้เป็นไปตามมติมหาชนที่แท้จริงต่อไป หลังจากที่ได้ดำเนินการอยู่เป็นเวลานาน สอบถามความต้องการของประชาชนจากทั่วราชอาณาจักรเป็นจำนวนกว่า ๑๐ ล้านคนขึ้นไป ก็พอสรุปมติได้ว่าต้องการให้มีการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันขึ้นเป็นมหาราช

ธรรมเนียมการถวายพระราชสมัญญาสมเด็จพระมหากษัตริย์ราชาเจ้าเป็นมหาราชนั้น ไทยเราได้เลียนแบบเฉพาะในหลักการใหญ่ ๆ มาจากประเทศในภาคพื้นยุโรปบ้างเป็นบางประการเท่านั้น มิได้ดำเนินการตามรอยเขาทุกอย่างไป เช่น พระคุณลักษณะพิเศษของสมเด็จพระมหากษัตริย์ราชาเจ้าอย่างใด จึงจะเฉลิมพระเกียรติขึ้นเป็นมหาราชนั้น ของเราแตกต่างกว่าของประเทศในยุโรป ทางเขาคือว่าต้องทรงพระปรีชาสามารถในด้านการทหารเป็นสำคัญ พระมหากษัตริย์พระองค์ใดทรงกระทำการศึกได้ชนะอริราชศัตรูหลาย ๆ ครั้ง สามารถขยายขอบเขตลี้มาอาณาจักรออกไปได้กว้างขวาง

ก็มีกนิยมที่จะเฉลิมพระเกียรติขึ้นเป็นมหาราช เช่น พระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราช พระเจ้าโนโปเลียนมหาราช แนวนิยมแบบยุโรปประการนี้ไทยก็ถือเป็นแบบอยู่บ้างเหมือนกัน นักประวัติศาสตร์จึงถวายพระราชสมัญญาแด่พระมหากษัตริย์ผู้ทรงพระเกียรติคุณ รุ่งโรจน์ในทางทหารของไทยเราว่า "สมเด็จพระนเรศวรมหาราช" และ "สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช" เป็นต้น

ธรรมเนียมอีกอย่างหนึ่งสำหรับการเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์ขึ้นเป็นมหาราชนั้น ทั้งในเมืองไทยเองและในนานาประเทศ ส่วนใหญ่ต่างก็มีกกระทำกัน ต่อเมื่อพระมหากษัตริย์พระองค์นั้นหาจะมีพระองค์มาแล้ว ให้เป็นหน้าที่ของนักประวัติศาสตร์ และประชาชนที่อยู่เบื้องหลังจะหยาบยกพระราชกรณียกิจของท่านขึ้นมาพิจารณา แต่ก็เหมือนกันที่พระมหากษัตริย์บางพระองค์ยังทรงพระชนม์อยู่ และเป็นที่เคารพรักของ ผอพงพสนกนกรเป็นอย่งย่ง เช่นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ซึ่งพสนกนกรไทย ได้เชิญพระเกียรติคุณอันรุ่งโรจน์เฉลิมพระเกียรติ และถวายพระราชสมัญญาสมเด็จพระปยมหาราช ดังคำจารึกที่ฐานพระบรมราชานุสรณ์ ณ พระลานพระราชวังดุสิต ดังนี้

"...เสด็จดำรงสิริราชสมบัติมาถ้วจนถึง ๔๐ ปีเต็มบริบูรณ์ เป็นรัชสมัยที่ยืนนานยิ่งกว่าสมเด็จพระมหาราชาธิบดีราชแห่งสยามประเทศในอดีตกาล พระองค์กอปรด้วยพระราชกฤษฎาภินิหาร เป็นอัจฉริยภูบาลบรมบพิตร เสด็จสถิตยในลัทธิธรรมอันมั่นคงมิได้หวั่นไหว ทรงอธิฐานพระราชหฤทัย ในทางที่จะทำนุบำรุงพระราชอาณาจักรให้สถิตยสถาพร แลให้เกิดความสามัคคีสโมสรเจริญสุขสำราญทั่วไปในอเนกนิกรประชาชาติ เป็นเบื้องหน้าแห่งพระราชจรรยา ทรงพระสุชมปรีชาสามารถสอดส่องวินิจฉัยในคุณโทษแห่งประเพณีเมือง ทรงปลดเปลื้องโทษนำประโยชน์มาบัญญัติทรงปฏิบัติพระองค์ทรงนำหน้าชักจูงประชาชนให้ดำเนินตามในทางที่ดั่งามเป็นประโยชน์แก่นสาร พระองค์ทรงทำให้มีความสุขสำราญแห่งประชาราษฎร์สำเร็จได้ ด้วยอาไศรยดำเนินอยู่เนื่องนิตย์ ในพระวิริยะแลพระขันติคุณอันแรงกล้า ทรงอาหาญในพระราชจรรยามิได้ย่อห่อต่อความลำบากยากเข็ญมิได้เห็นที่ข้อขัดอันใดอันควรขยาต แม้ประโยชน์แลความสุขในส่วนพระองค์ก็อาจทรงสละแลกความสุขสำราญ พระราชทานไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินได้โดยทรงพระกรุณาปรานี พระองค์คือบุพการีของราษฎร เพราะเหตุเหล่านี้แผ่นดินของพระองค์จึงยั้งยงด้วยความสถาพรรุ่งเรืองงาม มหาชนชาวสยามถึงความสุขเกษมล่วงล้ำอดีตสมัยที่ได้ปรากฏมา พระองค์จึงเป็น ปยมหาราชที่รักของมหาชนทั่วไป"

พระเกียรติคุณในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันผู้เป็นพระราชนัดดาละม้ายคล้ายคลึงกันอย่งย่งกับสมเด็จพระบรมอัยกาธิราช ผู้ทรงอยู่ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันทรงเป็นพระมหา

กษัตริย์ภายใต้ระบอบรัฐธรรมนูญ พระราชกรณียกิจในฐานะเป็นพระประมุขนั้น ทรงเป็น
ศูนย์รวมจิตใจของประชาชนทั้งชาติ ต้องคอยเหนี่ยวรั้งแก้ไขปัญหาประการต่าง ๆ สารพัด
พระราชภาระจึงหนักมิได้แพ้พระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เลย
บ้านนี้เมืองนี้ไม่แต่เพียงในสายตาของคนไทย คนทั้งโลกที่ดำรงอยู่ในความยุติธรรม
ไม่มีอคติลำเอียงในลัทธิประเพณีการปกครองและเศรษฐกิจที่ต่างกัน ก็ยอมรับว่าพระองค์
เป็นศูนย์รวมจิตใจของมวลชนทุกฝ่ายอย่างแท้จริง เป็นผลให้ชาติยังคงตั้งมั่นด้วยดี
ถ้าชาติพระองค์เสียอาจจะเกิดความวิบากยากเข็ญ แล้วบ้านเมืองจะเป็นอย่างไรต่อไป
ก็ไม่มีใครจะทำนายได้ และเพราะพระองค์เป็นศูนย์รวมจิตใจให้เกิดร่วมพลังกันใน
ชาตินั้นเอง จึงสมแล้วที่ประชาชนทั้งหลายจะพร้อมใจกันถวายพระราชสมัญญา "มหाराช"
แต่สมเด็จพระมหाराชเจ้าผู้เป็นกำลังแผ่นดิน ขอให้ทรงพระเจริญ

ออกอากาศ

ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

วันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๐

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับงานด้านเกษตรและชลประทาน บรรยายเนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา

๕ ธันวาคม ๒๕๒๒

คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ และ
นายทรงวิทย์ แก้วศรี เรียบเรียง

นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๘๙ เป็นต้นมา ทรงมีพระราชปณิธานที่จะครองแผ่นดินโดยธรรมและบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่อาณาประชาราษฎร์ให้ทั่วถึง ทรงตระหนักดีว่าเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักของคนไทยส่วนใหญ่ และเกษตรกรยังมีความลำบากยากจนเดือดร้อน จึงทรงสนพระราชหฤทัยเป็นพิเศษในเรื่องการเกษตรทุกสาขา ทั้งนี้ก็ด้วยทรงมีพระราชประสงค์จะให้เกษตรกรรู้จักใช้หลักวิชาและวิธีการแบบใหม่เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จอันดีเยี่ยมมาสู่อาชีพเกษตรกร ให้สามารถจัดระบบการค้าผลิตผลทางเกษตรได้เอง และมีอำนาจในการต่อรองหรือกำหนดราคาพืชผลกับพ่อค้าอย่างยุติธรรม ทรงพระราชอุตสาหะวิริยะ ศึกษาค้นคว้าริเริ่มโครงการต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในด้านการเกษตรของประเทศ นานัปการ จนมีผู้สดุดีถวายพระนามแด่พระองค์ว่า ทรงเป็น "กษัตริย์เกษตร" และ "กษัตริย์นักพัฒนา"

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ฟื้นฟูพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญขึ้นใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ เพื่อบำรุงขวัญแก่เกษตรกรเมื่อเสร็จพระราชพิธีแล้วทรงนำพันธุ์ข้าวชื่อ "นางมล" ซึ่งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้น้อมเกล้าฯ ถวาย ลงปลูกในบริเวณสวนจิตรลดา โปรดให้เก็บเกี่ยวเมล็ดพันธุ์ไว้พระราชทานแก่ประชาชนในพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญในปีต่อไป และส่งไปแจกจ่ายแก่ราษฎรทั่วประเทศ ต่อมาได้โปรดให้จัดทำแปลงนาสาธิตในบริเวณสวนจิตรลดา ทดลองใช้ปุ๋ย ทดลองปลูกข้าวไร่ ในเนื้อดินที่นำมาจากจังหวัดต่าง ๆ ทั้ง ๔ ภาค แล้วโปรดเกล้าฯ พระราชทานพันธุ์ข้าวไร่แก่ราษฎรเพื่อทดลองปลูกตามความเหมาะสมแก่สภาพดินฟ้าอากาศ ทั้งนี้เพื่อให้ราษฎรสามารถใช้ที่ดินให้เป็นประโยชน์คุ้มค่า และสามารถจัดปัญหาขาดแคลนข้าวบริโภคได้

จากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ เสด็จแปรพระราชฐานไปประทับ ณ พระราชวังไกลกังวล หัวหิน ความทราบทูลละอองธุลีพระบาทว่า ราษฎรในเขตท้องที่จังหวัดเพชรบุรีประสบความลำบากยากจน เนื่องจากทำการอาชีพเกษตรกรรมไม่ได้ผลดี มีที่ดินจำนวนมากถูกทอดทิ้งให้รกร้างว่างเปล่า เพราะมีสภาพแห้งแล้งขาดน้ำ จึงทรงพระกรุณาฯ ริเริ่มโครงการพัฒนาที่ดินขึ้น เริ่มแต่ที่หุบกระพง

ทรงพระกรุณาเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎร พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ในด้านเครื่องอุปโภคบริโภคและปัจจัยในการผลิต พระราชทานพระราชกระแสให้เจ้าหน้าที่กระทรวงมหาดไทย จัดการพัฒนาดินที่รกร้างว่างเปล่าให้ราษฎรเข้าทำกินโดยจัดในรูปสหกรณ์ให้และทรงติดตามผลของโครงการ แม้ในถิ่นทุรกันดารที่ต้องทรงพระดำเนินไปตามทางเท้าบนภูเขาเป็นระยะทางไกล ก็ได้ทรงย่อท้อ ด้วยพระบารมีและพระราชอุตสาหะวิริยภาพ โครงการหลวงพัฒนาชาวเขาตามพระราชดำรินี้ ได้ส่งผลให้เกิดโครงการสืบเนื่องอันเป็นคุณแก่เกษตรกรในภาคเหนืออีกหลายโครงการ ได้แก่ โครงการปลูกผลไม้เมืองหนาว เช่น สตรอเบอร์รี่ พืชน้ำมัน กาแฟ เห็ดหอม ซึ่งเป็นพืชที่นำรายได้ดีมาสู่เกษตรกร โครงการนี้มีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เป็นผู้ดำเนินโครงการ โดยได้รับความช่วยเหลือจากองค์การสหประชาชาติและสหรัฐอเมริกา โครงการปลูกป่าทดแทนเพื่ออนุรักษ์ต้นน้ำลำธาร และทดแทนป่าไม้ที่ถูกทำลาย โดยกรมป่าไม้เป็นผู้ดำเนินการและได้รับความช่วยเหลือจากองค์การยูนิเซฟและรัฐบาลสหรัฐ โครงการส่งเสริมการปลูกสตรอเบอร์รี่ ซึ่งได้รับความนิยมและการดำเนินงานได้ผลดีอย่างรวดเร็ว โครงการโรงงานอาหารหลวงสำเร็จรูป เพื่อช่วยให้เกษตรกรมีแหล่งรับซื้อพืชผลในราคายุติธรรม โครงการนี้ดำเนินงานโดยเงินที่มีผู้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายโดยเสด็จพระราชกุศล และโดยได้รับความช่วยเหลือจากองค์การระหว่างประเทศ

การดำเนินการตามโครงการเหล่านี้ นอกจากจะเป็นผลทางอาชีพเกษตรกรรมแล้วยังส่งผลไปสู่การพัฒนาชุมชนด้านอื่น ๆ ด้วย เช่น การศึกษา การสาธารณสุข การสาธารณูปโภค โดยเฉพาะโครงการโรงงานอาหารสำเร็จรูปนั้น โรงงานทุกแห่งจะมีสถานอนามัย ศูนย์โภชนาการเด็ก มีไฟฟ้า ประปา ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าความเจริญอยู่ดีมีสุขมาสู่ท้องถิ่นภูมิภาค นับได้ว่าพระมหากรุณาธิคุณได้แผ่ปกเกล้าฯ นำความร่มเย็นเป็นสุขมาสู่ราษฎรที่ยากไร้โดยแท้

นอกจากโครงการต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วนี้ ยังมีโครงการที่ควรกล่าวถึงอีกจำนวนมาก ได้แก่ โครงการปฏิรูปที่ดินในที่นาของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ เป็นโครงการที่ทรงริเริ่มขึ้นเพื่อขยายงานช่วยเหลือเกษตรกรให้กว้างขวางออกไป เนื่องจากโครงการพัฒนาที่ดินที่ได้ทรงริเริ่มมาแต่ พ.ศ. ๒๕๐๗ ได้ผลเป็นที่พอพระราชหฤทัย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระบรมราชโองการให้สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ดำเนินการปฏิรูปที่ดิน และต่อมาได้พระราชทานที่นาของทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ในท้องที่จังหวัดภาคกลางเป็นจำนวนถึง ๕๑,๙๖๗ ไร่ ๙๕ ตารางวา กับพระราชทานเงินริเริ่มโครงการให้กรมส่งเสริมสหกรณ์เร่งรีบดำเนินการปฏิรูปที่ดินช่วยเหลือเกษตรกรที่ยากจนให้มีที่อยู่อาศัยและทำมาหากิน

โครงการอื่น ๆ ที่ทรงพระราชดำริริเริ่มและดำเนินการเพื่อประโยชน์สุขของเกษตรกร ได้แก่ โครงการโรงโคนมสวนจิตรลดา เริ่มเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕, โครงการฟาร์มส่วนพระองค์ที่หาดทรายใหญ่ บ้านเขาเต่า อำเภอหัวหิน ประจวบคีรีขันธ์ เริ่มเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘,

โครงการโรงนมผงสวนดุสิต ในบริเวณพระราชวังจิตรลดา เริ่มเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๒, โครงการฝนหลวงพิเศษ เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๔, โครงการโรงสีข้าวตัวอย่างสวนจิตรลดา เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๔, โครงการศูนย์รวมนมจิตรลดา เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๖, โครงการจัดพัฒนาที่ดินตามพระราชประสงค์ “ทุ่งลุยลาย” จังหวัดชัยภูมิ เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๕, สมาชิกเข้าครอบครองทำประโยชน์ได้ตลอดชั่วลูกหลาน แต่จะโอนกรรมสิทธิ์หรือซื้อขายที่ดินมิได้ มีการดำเนินงานในรูปกรรมการ แนะนำหลักวิชาและส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกพืชให้เหมาะแก่สภาพดินฟ้าอากาศ เน้นเรื่องการใช้ที่ดินให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า แนะนำให้มีการปลูกไม้ผล เช่น มะม่วงแก้ว ขนุน สาลี่ ลิ้นจี่ หน่อไม้ไผ่ตง และปลูกพืชไร่ เช่น สับปะรด ข้าวโพด ถั่วหลวง อ้อย มันแกว เป็นต้น มีการให้บริการด้านการศึกษา การอนามัย การป้องกันโจรผู้ร้ายและการส่งเสริมอาชีพอื่นให้แก่ครอบครัวของสมาชิก เช่น ศิลปหัตถกรรม เพื่อให้มีรายได้พิเศษเพิ่มพูนขึ้น ช่วยให้สมาชิกสามารถยกระดับความเป็นอยู่ดีขึ้น

การดำเนินงานสหกรณ์การเกษตร หุบกะพง ได้ผลดีมาก นับว่าเป็นโครงการพัฒนาที่ดินตัวอย่าง ซึ่งต่อมาได้ขยายโครงการไปยังที่อื่นอีก ได้แก่ โครงการพัฒนากลุ่มชาวไร่นอนขุนห้วย โครงการจัดพัฒนาที่ดินตามพระราชประสงค์ หนองพลับ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนเกษตรกรในโครงการโดยสม้าเสมอโปรดเกล้าฯพระราชทานเงินทุนหมุนเวียน และพระราชทานกระแสพระราชดำริแก่เจ้าหน้าที่ เพื่อให้มีการพัฒนางานของโครงการให้เป็นผลดียิ่งขึ้นทั้งแก่ตัวบุคคล และแก่กิจการต่าง ๆ ของโครงการเป็นส่วนรวม

พระมหากษัตริย์คุณมิได้ปกแผ่แก่ราษฎรในที่ราบลุ่มเท่านั้น หากแต่ยังแผ่ไพศาลไปถึงราษฎรชาวเขาในที่ราบสูงด้วย โดยได้ทรงพระราชดำริว่า ป่าไม้และต้นน้ำลำธารถูกทำลายเพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ จึงทรงพระกรุณาเริ่มโครงการหลวงพัฒนาชาวเขาขึ้น เพื่อฝึกสอนให้ชาวเขาเลิกตัดไม้ทำลายป่า ยุติการทำไร่เลื่อนลอยให้มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง ให้เลิกปลูกฝิ่น อันเป็นพืชทำลายเศรษฐกิจและความมั่นคงของชาติแล้วหันมาปลูกพืชไร่และพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ แทน ขณะเดียวกันก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้มีการส่งเสริมในด้านการศึกษา อนามัย และการวางแผนครอบครัวให้แก่ราษฎรชาวเขาด้วย

โครงการหลวงพัฒนาชาวเขา ได้เริ่มดำเนินการโดยจัดตั้งสถานีทดลองวิจัยตลอดจนจัดการฝึกอบรมวิชาการเกษตรที่สูง ศึกษาภาวะด้านการขนส่งและการตลาด สาธิตกรรมวิธีการปลูกพืชต่าง ๆ อาทิ ถั่วแดง ถั่วเขียว ข้าวไร่ ฯลฯ หรือการปลูกไม้ผล เช่น ท้อพันธุ์ต่าง ๆ รวมทั้งทดลองผสมพันธุ์สัตว์เลี้ยงที่เหมาะสมจะเผยแพร่แก่ราษฎรชาวเขา ได้แก่ แกะ โค และสุกร โดยได้คัดเลือกหมู่บ้านในสภาพภูมิประเทศแตกต่างกันของจังหวัดเชียงใหม่เป็นสถานีทดลอง คือ ที่บ้านพุย อำเภอมะแม่ม, บ้านคุ้ม อำเภอฝาง,

บ้านขุนวาง อำเภอสันป่าตอง, บ้านสามหมื่น อำเภอเชียงดาว และบ้านแม่โถ อำเภอฮอด มีนักเกษตรฝ่ายไทยและผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศมาช่วยเหลือประจำอยู่ตลอดเวลาเพื่อวิจัย เก็บข้อมูล ทำรายงาน ตลอดจนให้คำแนะนำในด้านเกษตรที่สูงแก่ชาวเขาให้หมู่บ้าน ดังกล่าว รวมทั้งหมู่บ้านใกล้เคียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะเสด็จไปทรงเยี่ยมเยียนราษฎรชาวเขา พระราชทานพันธุ์ไม้ พันธุ์สัตว์ พระราชทานพระราชดำริวินิจฉัยอันเป็นประโยชน์แก่การดำเนินงาน โครงการระบายน้ำพยุบาเจาะ ในอำเภอเจาะและอำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส และโครงการชลประทานมุโนะ ในเขตอำเภอสุโขทัย และอำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๗ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า พระมหากษัตริย์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ปกแผ่ทั่วไปทุกภูมิภาค ทรงมีพระราชปณิธานแรงกล้าที่จะยกระดับอาชีพเกษตรกรให้สูงขึ้นทัดเทียมอาชีพอื่นในสังคมไทย โดยได้ทรงประจักษ์ถ่องแท้ว่า ประโยชน์สุขของราษฎรในภูมิภาคต่างๆ ย่อมจะส่งผลไปสู่ความสงบสุขและเศรษฐกิจความมั่นคงของประเทศชาติ ด้วยเดชพระมหากษัตริย์และพระบารมีปกเกล้าฯ ตลอดจนด้วยพระราชอุตสาหวิริยภาพแห่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พื้นดินที่เคยไร้ประโยชน์ในภูมิภาคต่างๆ ของไทย ก็กลับเป็นที่ดินที่ทำการเกษตรกรรม อำนวยประโยชน์สุขแก่ราษฎรได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย สภาพแห้งแล้งเพราะป่าไม้ต้นน้ำถูกทำลาย ก็ได้รับการขจัดปิดป่าปรับปรุงให้กลับมีความชุ่มชื้นอุดมสมบูรณ์ขึ้น

พระราชกรณียกิจทั้งปวงได้แพร่หลายเป็นที่กล่าวขวัญถึงทั่วไป ทั้งในหมู่ชาวไทยและชาวโลก ดังปรากฏว่ามีนิตยสารในต่างประเทศได้ตีพิมพ์สดุดีพระเกียรติคุณไว้ในบรรดาภาคัตรีของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ซึ่งมีอยู่ ๒๕ พระองค์นั้น ไม่มีพระองค์ใดที่ทรงทำงานหนักเท่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ล้นเกล้าล้นกระหม่อมของชาวไทย

เนื่องในมหามงคลสมัยวันเฉลิมพระชนมพรรษา ที่ ๕ ธันวาคม ศกนี้ จึงขอเชิญชวนเกษตรกรและพลกนิกรไทยทั้งมวล พร้อมใจน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายพระพรชัยมงคลของให้ทรงพระเจริญยิ่งยืนนาน เป็นจักรแก้วคุ้มเกล้าเหล่าราษฎรไทยตลอดกาล.

พระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในด้านการศึกษา

คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ เรียบเรียง

ประเทศที่เจริญพัฒนาเป็นอารยประเทศนั้น ย่อมต้องอาศัยพลเมืองที่มีความรู้ ฉลาดเฉลียวเป็นพลังร่วมมือส่งเสริมกิจการต่าง ๆ ของประเทศ การศึกษาของประชาชน ในชาติ จึงเป็นสิ่งสำคัญมาก ประชาชนในชาติที่ได้รับการศึกษาอย่างดีจะมีความเข้าใจใน วิถีทางของการปกครองและการดำเนินชีวิต และจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาบ้านเมือง ให้ร่มเย็นเป็นสุขสงบและมีความมั่นคง

นับแต่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ได้เสด็จเถลิง ถวัลยราชสมบัติ เมื่อวันที่ ๙ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๙๙ สืบมาจนถึงปัจจุบัน เป็นเวลากว่า ๔๒ ปี ได้ทรงครองราชย์ยืนนานยิ่งกว่าพระมหากษัตริย์พระองค์ใดในประวัติศาสตร์ ของชาติไทย ตลอดระยะเวลาอันยาวนานนี้ ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจนานัปการ เพื่อประโยชน์สุขของปวงชนชาวไทย โดยเฉพาะในด้านการศึกษานั้นได้ทรงอุทิศพระราช ทรัพย์ส่วนพระองค์เป็นจำนวนมาก รวมทั้งทรงพระวิริยะอุตสาหะอุปถัมภ์บำรุงพัฒนา การศึกษาทุกระบบ เพื่อให้เป็นผลดีแก่เยาวชนและประชาชนทั่วหน้า

สืบเนื่องจากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสมเด็จพระบรมราชินี นาถได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนอาณาประชาราษฎร์ในท้องถิ่นทุรกันดารห่างไกล ทรงทราบอย่างถ่องแท้ว่า พลสกนิกของพระองค์ยังมีสภาพชีวิตยากจนข้นแค้นด้อยโอกาส ด้อยความรู้ความสามารถที่จะดำรงชีวิตให้เป็นสุขตามที่ควร ทั้งนี้ก็เพราะราษฎรส่วนใหญ่ ยังได้รับบริการทางการศึกษาและสาธารณสุขไม่เพียงพอกับความเติบโตของสังคม ได้พระราชทานกระแสพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทไว้ ณ โอกาสต่าง ๆ ซึ่งแสดงให้เห็น ทรงทราบถึงพระราชปณิธานและน้ำพระราชหฤทัยห่วงใยมุ่งมั่นจะยกระดับที่เหมาะสม ดังจะขอัญเชิญมาบางตอน ดังที่ว่า

“.....ปัจจัยที่สำคัญที่สุดประการหนึ่ง ทั้งของชีวิตและส่วนรวม คือ การศึกษา ซึ่งเป็นรากฐานส่งเสริมความเจริญมั่นคงเกือบทุกอย่างในบุคคลและประเทศ ชาติ.....”

“.....การพัฒนาให้ประชาชนทั่วไป มีความอยู่ดีกินดี มีความมั่นคงด้วยการให้ การศึกษา การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาบุคคลให้มีคุณภาพ ให้ เป็นทรัพยากรทางปัญญา ที่มีค่าของชาติ.....”

และอีกตอนหนึ่งที่ว่า

“งานด้านการศึกษา เป็นงานสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของชาติเพราะความเจริญและความเสื่อมของชาตินั้น ขึ้นอยู่กับการศึกษาของพลเมืองเป็นข้อใหญ่.....”

ด้วยพระราชหฤทัยมุ่งมั่นที่จะยกระดับความเป็นอยู่ของพลชนิกกร และขจัดความด้อยความไม่รู้ ที่มีอยู่ในหมู่ประชาชนในชนบท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระมหากรุณาส่งเสริมเกื้อหนุนการศึกษาทุกระดับ ทั้งในระบบโรงเรียนและการศึกษานอกระบบ ให้มีมาตรฐานสูงขึ้น ได้ทรงริเริ่มโครงการตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาการศึกษาในชนบททางไกลทุกกันดารเป็นต้นว่า เมื่อพุทธศักราช ๒๕๐๖ ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์แก่กองกักกับการตำรวจตระเวนชายแดนเขต ๕ เชียงใหม่ เพื่อสนับสนุนการสร้างโรงเรียนสำหรับชาวเขาและเยาชนไทยในถิ่นทุรกันดารรวม ๑๐ โรงเรียน โปรดเกล้าฯ พระราชทานนามโรงเรียนว่า “โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์” ต่อมาสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์สร้างเพิ่มขึ้นอีก ๒ โรงเรียน และในปลายปีพุทธศักราช ๒๕๐๗ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ได้ทรงพระกรุณาพระราชทานพระราชทรัพย์และเงินที่มีผู้ทูลเกล้าฯ ถวายสร้างโรงเรียนดังกล่าวเพิ่มขึ้น จนถึงปัจจุบันมีโรงเรียนสำหรับเยาชนชาวเขาและเยาชนในชนบททางไกลมากกว่า ๒๐๐ โรงเรียน ทั่วประเทศ

โครงการพัฒนาการศึกษาอีกโครงการหนึ่ง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงอุปถัมภ์คือ โครงการ “โรงเรียนร่มเกล้า” ที่กองทัพภาคที่ ๒ ได้ริเริ่มขึ้น สำหรับเยาชนในชนบททางไกลเป็นแห่งแรกที่นครพนม ภายหลังต่อมาก็ได้มีโรงเรียนร่มเกล้าอีกเป็นจำนวนมากทั่วประเทศ ทั้งในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ และยังโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนขึ้นในวัด ในจังหวัดน่าน นครพนม ราชบุรี สมุทรปราการ โดยได้อาราธนาให้พระสงฆ์เป็นครูช่วยสอน

ส่วนเยาชนที่มีเคราะห์กรรม เป็นบุตรธิดาของคนไข้โรคเรื้อน ก็ทรงพระราชดำริว่า ควรจะช่วยเหลือส่งเสริมให้เด็กเหล่านี้ปลอดภัยจากการติดเชื้อโรคเรื้อน โดยแยกเด็กที่ปราศจากเชื้อโรคเรื้อนออกห่างบิดา มารดา และให้ได้รับการศึกษาเพื่อให้ช่วยตนเองได้ จึงโปรดให้สร้าง “โรงเรียนราชประชาสมาศัย” ขึ้นที่อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ และได้พระราชทานพระราชทรัพย์เป็นทุนหมุนเวียนแก่โรงเรียนด้วย โรงเรียนนี้ต่อมาได้ขยายถึงขั้นมัธยมศึกษา ช่วยชีวิตของเยาชนให้พ้นจากความมืดมน ได้รับแสงสว่างปลอดภัยจากโอกาสที่อาจจะติดโรคเรื้อน สามารถดำรงชีวิตเติบโตขึ้นอย่างมีความหวัง ก็ด้วยพระมหาบารมีแผ่ปกคุ้มเกล้าคุ้มกระหม่อมโดยแท้

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ยังทรงพระกรุณาพระราชทานทุนการศึกษาและรางวัลต่าง ๆ ทุกระดับการศึกษา เช่น ทุนการศึกษาในมูลนิธิช่วยนักเรียนขาดแคลน ทุนการศึกษาแก่นักเรียนชาวเขา รางวัลแก่นักเรียนและโรงเรียนดีเด่นระดับ

ประถมและมัธยมศึกษาทั่วประเทศ ทูลเกล้าฯ ถวายพระพรเพื่อเกื้อหนุนเยาวชนที่ครอบครัวประสบสาธารณภัย เป็นต้น เยาวชนที่สูญเสียบิดามารดาญาติพี่น้องในวาระภัยที่แหลมตะลุมพุก ด้วยพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมเยาวชนเหล่านี้มีโอกาสได้รับการศึกษา ซึ่งเป็นแสงสว่างของชีวิต และได้เติบโตขึ้นเป็นพลเมืองดีและเป็นพลังของชาติบ้านเมืองสืบไป

นอกจากพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์แก่โรงเรียนและเยาวชนในดินแดนทุรกันดารแล้ว ยังทรงพระกรุณาพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์แก่โรงเรียนในชุมชนเมือง ได้แก่ ทรงก่อตั้งโรงเรียนจิตรลดา เพื่อเป็นสถานศึกษาของพระบรมราชโอรส พระราชธิดา และทรงพระกรุณาให้บุตรหลานของบุคคลทั่วไปเข้าศึกษาด้วย โรงเรียนราชวินิต โรงเรียนไกลกังวล โรงเรียน ภ.ป.ร.ราชวิทยาลัย ก็เป็นโรงเรียนที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณอุปถัมภ์บำรุงด้วยประการต่าง ๆ นับตั้งแต่พระราชทานพระราชทรัพย์ก่อตั้งและให้เป็นทุนแก่นักเรียนที่เรียนดี ซึ่งล้วนอำนวยความสะดวกยิ่งใหญ่มากแก่เยาวชนของชาติเป็นจำนวนมาก

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริว่า วิทยาการสาขาต่าง ๆ ในประเทศได้ก้าวหน้าไปมาก ควรที่เยาวชนไทยจะได้รับการศึกษาระดับสูงในต่างประเทศ เพื่อนำความรู้กลับมาเป็นประโยชน์ในการพัฒนาประเทศ จึงทรงพระกรุณาฟื้นฟูทุนเล่าเรียนหลวงและทรงก่อตั้งทุนภูมิพล และ ทุนอานันทมหิดล ซึ่งส่งเยาวชนไปศึกษาวิทยาการระดับสูงสาขาต่าง ๆ ในต่างประเทศ เช่น สาขาแพทยศาสตร์ วิทยาศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ เกษตรศาสตร์ อักษรศาสตร์ รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ และโบราณคดี ปรากฏว่า ผู้ได้รับพระราชทานทุนอานันทมหิดล ได้รับโอกาสศึกษาวิทยาการในระดับสูงถึงขั้นปริญญาเอกเป็นส่วนมาก และด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ แม้ว่าทุนที่ได้รับจะไม่มียกกำหนดเงื่อนไขให้ต้องชดเชยก็ตาม แต่ก็เป็นที่ประจักษ์ว่า ผู้รับทุนได้กลับมารับใช้บ้านเกิดเมืองนอน ใช้วิชาที่เล่าเรียนมา ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศและประชาชนอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน

พระมหากรุณาธิคุณในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้แผ่ปกเกล้าปกกระหม่อมพสกนิกรถ้วนหน้าอีกประการหนึ่ง เมื่อได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ให้เป็นทุนดำเนินงานเรียบเรียงจัดพิมพ์สารานุกรมไทยขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ให้เป็นหนังสือความรู้ที่เหมาะสมแก่เด็กในวัยต่าง ๆ นับตั้งแต่อายุ ๘ ขวบขึ้นไป รวมทั้งผู้ใหญ่ก็สามารถใช้ประโยชน์จากสารานุกรมไทยที่ก่อกำเนิดขึ้นด้วยพระมหากรุณาธิคุณซึ่งถึงปัจจุบันนี้ได้จัดพิมพ์เผยแพร่แล้ว รวม ๔ เล่ม

นอกจากจะทรงพระกรุณาสนับสนุนการศึกษาในระบบโรงเรียนและมหาวิทยาลัยดังกล่าวมาแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงพระราชดำริด้วยว่า ราษฎรในถิ่นทุรกันดารควรได้รับ

การศึกษาเพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต และยกระดับความเป็นอยู่ พระองค์พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถและพระราชโอรสธิดา และพระบรมวงศ์ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนสวดส่องทุกข์สุขของราษฎรในท้องถิ่นห่างไกลทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ แม้ในถิ่นที่ข้าราชการฝ่ายปกครองมิได้เคยไปถึง หรือแม้จะมีภัยจากผู้ก่อการร้าย ก็มิได้ทรงหวาดหวั่น ย่อท้อ ได้ทรงนำปศุสัตว์และพันธุ์พืชที่เหมาะสมไปทรงแจกจ่ายแก่ราษฎร แนะนำให้ปลูกแทนฝิ่น ซึ่งเป็นพืชที่เป็นพิษภัย ตลอดจนทรงริเริ่มโครงการต่าง ๆ เพื่อให้เป็นแนวทางในการพัฒนาอาชีพและความเป็นอยู่เป็นการให้การศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยมีพระราชปณิธานแน่วแน่ ที่จะทรงแก้ไขปัญหาคความทุกข์ยากขาดแคลนของราษฎรในท้องถิ่นชนบทให้ช่วยตนเองได้ จึงโปรดให้ผู้ชำนาญการด้านต่าง ๆ มาร่วมกันศึกษาวิเคราะห์ปัญหา วางแผน ตลอดจนติดตามประเมินผลของโครงการซึ่งโครงการจำนวนมาก ได้ดำเนินการลุ่ล่งไปตามพระราชประสงค์ เป็นประโยชน์ยิ่งใหญ่แก่ชีวิตของอาณาประชาราษฎร์ เช่น โครงการหลวงพัฒนาต้นน้ำลำธาร โครงการหมู่บ้านหุบกะพง โครงการฝนหลวงพิเศษ โครงการปลูกป่า โครงการพัฒนาชาวเขา โครงการทดลองปลูกพืชผลไม้เมืองหนาว โครงการชลประทาน โครงการพัฒนาพื้นดิน เช่น เจาะพระระบายน้ำ โครงการประมงพระราชทาน โครงการโรงเรียนพระดาบส และอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก

พระมหากษัตริย์คุณในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในด้านการศึกษาดังกล่าวแล้วนี้ ได้ก่อให้เกิดประโยชน์เป็นรากฐานแก่ชีวิตของอาณาประชาราษฎร์ของพระองค์ทั้งในถิ่นทุรกันดารห่างไกลและ ชุมชนเมือง ช่วยให้ราษฎรเหล่านั้นมีสภาวะความเป็นอยู่และการดำรงชีวิตในระดับดีขึ้น เป็นกำลังสำคัญของบ้านเมืองในการพัฒนาประเทศดังปรากฏผลให้เห็นชัดเจนคือ ประเทศไทยได้ก้าวหน้ารุ่งเรืองเจริญพัฒนาไปในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านการศึกษา การคมนาคม การอาชีพเกษตรกรรม และอุตสาหกรรม ปัญหาการเศรษฐกิจของชาติก็ได้รับการแก้ไขขยายตัวเป็นผลดีขึ้นอย่างมาก ประเทศไทยในรัชสมัยของพระองค์ได้ก้าวไกลเป็นที่ยอมรับนับถือของประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคเอเชียและในนานาประเทศทั่วโลก พระบรมเดชานุภาพและพระมหากษัตริย์คุณก็ได้รับการแซ่ซ้องสดุดีขจรขยายไปทุกทิศานุทิศ

เนื่องในมหามงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขอเดชะานุภาพคุณพระรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โปรดอภิบาลประทานพรให้ทรงพระเจริญ ทรงพระเกษมสำราญ สถิตสถาพรในพระบรมราชไศวรย์เป็นมิ่งขวัญของพสกนิกรไทยตลอดกาลนาน

ออกอากาศ

ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๓๑

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในฐานะนักการศึกษา

นางสุภรณ์ สถาพงศ์ เรียบเรียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจในการพัฒนาความเจริญของบ้านเมืองนาประการ ทั้งโดยตรง คือทรงปฏิบัติด้วยพระองค์เอง และทรงวางแผนพระราชดำริไว้เป็นแนวทางให้ข้าราชการ และหน่วยงานได้รับใส่เกล้าฯ นำไปปฏิบัติและขยายผลให้กว้างขวางมาแล้วหลายข้อหลายประการ

ทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ สมองสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช หมูปสกนิกรชาวไทยและชาวต่างประเทศชื่นชมยิ่งนักในพระอัจฉริยภาพและความเป็นพหุสูตรแห่งพระองค์ท่าน

งานพัฒนาการศึกษาก็คงเป็นงานที่มีขอบข่ายกว้างขวาง เพราะเป็นงานพัฒนาคน เพื่อออกไปเป็นกำลังของประเทศ เกี่ยวข้องกับคนทุกเพศทุกวัยในประเทศ ทั้งผู้ที่มีโอกาสได้ศึกษาและผู้ที่ไม่มีโอกาสศึกษาในระบบโรงเรียน หรือนอกระบบโรงเรียน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัยในงานพัฒนาการศึกษาอย่างยิ่ง ทรงประกอบพระราชกรณียกิจด้านการศึกษามานาน ทรงคุณประโยชน์ต่อพสกนิกรถ้วนหน้า ดังคำถวายสดุดีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในหนังสือพระร่มเกล้าของชาวไทย มีว่า

“พระทูลกระหม่อมแก้ว

พระปัญญาเลิศแล้วเหลือคำชาน”

และอีกบทหนึ่งมีว่า

“ธ ทรงมีพระกรุณาว่า ข้าแต่ณฤบดี

พระคุณล้นพ้นเกศี แก่งานการศึกษา”

พระราชกรณียกิจด้านการศึกษาแห่งพระองค์ท่านอาจมองเป็น ๒ นัย คือในส่วนที่ทรงสนับสนุนให้เกิดโครงการจัดตั้งโรงเรียนต่าง ๆ ทุนการศึกษา การจัดสร้างสาธารณกุศลสำหรับเยาวชนไทย เป็นต้น ซึ่งอาจถือว่าเป็นการสนับสนุนทางด้านวัตถุและทุนทรัพย์ อีกนัยหนึ่งคือ การที่พระองค์ท่านพระราชทานแนวพระราชดำริต่าง ๆ ในการพัฒนาการศึกษา ซึ่งเป็นแนวคิด แนวปฏิบัติที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนให้เป็นไปในทางที่เจริญก้าวหน้า ภาษาที่ใช้ในทางวิชาการเรียกว่า นวัตกรรมซึ่งควรนับได้ว่าเป็นการสนับสนุนทางปัญญา แนวพระราชดำริเหล่านี้ได้เป็นหลักในการทำงานด้านการศึกษาสืบเนื่องติดต่อกันมาเป็นเวลานาน ปรากฏเป็นผลงานในบ้านเมือง ในที่นี้ใคร่ขอหยิบยกบางเรื่องมากล่าว เพื่อให้สามารถเข้าใจถึงพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในฐานะนักการศึกษา เช่น พระราชดำริในการสอนคนให้มีทั้งความรู้และคุณธรรม โดยเฉพาะได้ทรงเน้นเรื่องจริยธรรม ตลอดจนกิริยามารยาท โครงการส่วนพระองค์

เพื่อเป็นแบบอย่างเผยแพร่สู่หน่วยงานและ เกษตรกรพระบรมราโชบายให้มีการปฏิรูปที่ดิน ในที่นาของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ เพื่อสนับสนุนการปฏิรูปที่ดิน เพื่อเกษตรกรรมของรัฐบาล โครงการศูนย์ศึกษาพัฒนาการเกษตรในภาคต่าง ๆ เพื่อให้เป็นศูนย์กลางที่หน่วยงานและหน่วยราชการต่าง ๆ จะร่วมมือกันศึกษาค้นคว้า หารูปแบบ วิธีการ กระบวนการต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่ไปยังเกษตรกร โดยเปิดโอกาสให้ราษฎร ได้มาทดลองวิธีการเหมือนเข้าโรงเรียนมีวิทยากรคอยช่วยเหลือ แล้วนำผลการทดลอง ไปปรับปรุงงานด้านการเกษตรที่แต่ละคนทำอยู่ การทรงริเริ่มให้ตั้งห้องสมุดศาลารวมใจ ตามหมู่บ้านชนบทต่าง ๆ เพื่อเป็นที่อ่านหนังสือของคนในหมู่บ้านและพระราชทานหนังสือ ประเภทต่าง ๆ แก่ห้องสมุดเหล่านี้ พระบรมราโชบายในการส่งเสริมการศึกษาเพื่ออาชีพ นอกกระบบโรงเรียน คือ โครงการพระดาบส ซึ่งเป็นโครงการสอนอาชีพระยะสั้นทดลอง สอนวิชาช่างไฟฟ้าและวิทยุ

พระราชกรณียกิจที่เกี่ยวกับการจัดตั้งโรงเรียนต่าง ๆ ที่สำคัญ ๆ ได้แก่ การพระราช ทานความช่วยเหลือแก่ตำรวจชายแดนในการจัดตั้งโรงเรียน ระดับประถมศึกษาและ มัธยมศึกษา สำหรับเด็กไทยในท้องถิ่นห่างไกล โครงการจัดตั้งโรงเรียนชาวเขาเยาวยชนไกล คมนาคม เกิดขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๙๙ มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือให้ชาวเขาและเยาวยชน ไทยในท้องถิ่นที่การคมนาคมไม่สะดวกได้มีโอกาสเรียนหนังสือไทย ขนบธรรมเนียม และวัฒนธรรมไทย เพื่อเกิดสำนึกในความเป็นไทย ด้วยพระมหากรุณาธิคุณแก่เยาวยชนที่ ด้อยโอกาสทางการศึกษาดังกล่าว ใน พ.ศ. ๒๕๐๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราช ทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์แก่กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน เขต ๕ จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อสนับสนุนให้มีการจัดตั้งโรงเรียนสำหรับชาวเขาและเยาวยชนไทยให้มาก ขึ้น โรงเรียนเหล่านี้ได้รับพระราชทานนามว่า โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์

ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณการสนับสนุนโครงการ จัดตั้งโรงเรียนร่มเกล้าสำหรับเยาวยชนไทยในท้องถิ่นชนบทห่างไกลที่มีความไม่สงบจากภัยต่าง ๆ ต่อมา โครงการนี้ได้ขยายไปยังภาคอื่น ๆ ด้วย

พระมหากรุณาธิคุณที่สำคัญยิ่งแก่คนที่แทบสิ้นหวังอีกกลุ่มหนึ่ง คือ การที่ทรง สนับสนุนให้จัดตั้งโรงเรียนราชประชาสถาสัย เพื่อเป็นสถานศึกษาอยู่ประจำสำหรับเยาวยชน ที่เป็นบุตรธิดาของคนไข้โรคเรื้อรัง ซึ่งมีได้ติดโรคจากบิดามารดา นับเป็นการชุบชีวิตใหม่ให้ แก่เด็กผู้นำสงสารเหล่านี้ ที่ภาคใต้ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖ หลังมหาเวดภัยที่แหลมตะลุมพุก จังหวัดนครศรีธรรมราช โปรดให้มูลนิธิราชประชานุเคราะห์จัดการศึกษาแก่เยาวยชนที่ ประสบภัยธรรมชาติในครั้งนั้น และสำหรับมหาเวดภัยที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์และ จังหวัดชุมพร ใน พ.ศ. ๒๕๓๒ ก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มูลนิธิราชประชานุ เคราะห์ช่วยเหลือมาเร่งด่วน ทั้งการรับเป็นผู้ปกครองเด็กที่พ่อแม่สูญหายและการให้ ความช่วยเหลือเด็กที่ครอบครัวประสบเวดภัย

การสนับสนุนโครงการจัดตั้งโรงเรียนสำหรับเยาวชนที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา เหล่านี้ เป็นพระราชกรณียกิจที่มีความสำคัญมาก เนื่องจากมีผลต่อการศึกษาเล่าเรียนของราษฎรที่อยู่ห่างไกลและมีปัญหาความไม่สงบเป็นการขยายโอกาสทางการศึกษา ในขณะเดียวกันก็ช่วยลดปัญหาความมั่นคงของชาติไปพร้อม ๆ กันด้วย

ในระดับอุดมศึกษาทรงสนับสนุนโดยทางอ้อมด้วย แต่ก็มีผลกระทบโดยตรงต่อคุณภาพของบัณฑิต ดังจะเห็นได้จากพระมหากรุณาธิคุณในการเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานปริญญาบัตร และพระราชทานพระบรมราโชวาทแก่บัณฑิตสาขาต่าง ๆ เป็นจำนวนมากติดต่อกันมาเป็นเวลานาน ทั้งที่เป็นพระราชภาระหนักแต่ก็ทรงพระกรุณา มาตลอด นอกเหนือจากเกียรติและสิริมงคลที่บัณฑิตได้รับแล้วพระบรมราโชวาทที่พระราชทานยังประจักษ์ดวงประทีปชี้แนะแนวทางการพัฒนาตนเอง แนวทางการปฏิบัติงาน และแนวทางในการดำเนินชีวิตในสังคมด้วย

อีกทางหนึ่งที่ทรงพัฒนาคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษา ได้แก่ พระราชกรณียกิจในการจัดตั้งทุนการศึกษาสำหรับระดับอุดมศึกษาเช่นเดียวกับระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ทุนการศึกษาที่สำคัญที่ไม่อาจจะละเว้นที่จะกล่าวถึง ทุนอานันทมหิดล ทรงก่อตั้งทุนการศึกษานี้ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘ เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล เป็นทุนการศึกษาที่พระราชทานแก่บัณฑิตสาขาแพทยศาสตร์ที่มีผลการเรียนดีเยี่ยม ได้มีโอกาสเดินทางไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในต่างประเทศ และไม่ได้บังคับว่าจะต้องกลับมารับราชการ แต่เท่าที่ปรากฏบุคคลที่ได้รับทุนอานันทมหิดลได้กลับมารับราชการเป็นส่วนใหญ่ และผู้ที่ทำงานในภาคเอกชนก็ได้สนับสนุนงานโครงการตามพระราชดำริต่าง ๆ เป็นอย่างมาก ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๐๒ ได้ขยายสาขาพระราชทานบัณฑิตสาขาอื่น ๆ ด้วย ทุนอานันทมหิดลได้ช่วยสร้างทรัพยากรบุคคลระดับสมองในสาขาต่าง ๆ ซึ่งจะเข้าไปทำงานในระบบราชการ เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาบ้านเมือง พระราชกรณียกิจเช่นนี้สะท้อนให้เห็นถึงสายพระเนตรที่ยาวไกลในอันที่จะยังประโยชน์แก่ประเทศชาติโดยแท้

เท่าที่เชิญพระราชกรณียกิจบางเรื่องมากล่าว พอสรุปได้ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นนักทำ คือนักปฏิบัติสำคัญยิ่งทางการพัฒนาการศึกษาของไทย อย่างไรก็ตามยังมีสิ่งสำคัญที่ควรศึกษา เพื่อความเข้าใจชัดเจนเกี่ยวกับแนวพระราชดำริของพระองค์ท่าน ซึ่งยังมีความสำคัญต่อการกำหนดทิศทางของการพัฒนาการศึกษา แนวพระราชดำรินี้ยังให้เห็นชัดเจนในด้านการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนออกมาเป็นกำลังของชาติ โดยทรงชี้ชัดว่าเยาวชนที่เป็นผลผลิตของการศึกษาย่อมจะเป็นคนดี มีความรู้มีสติปัญญา และสามารถสร้างสรรค์สังคม ขอพระราชทานอัญเชิญพระบรมราโชวาทจากหนังสือเด็กมากล่าวบางตอน คือ

ใน พ.ศ. ๒๕๒๓ พระราชทานพระบรมราโชวาท ไว้ว่า

“เด็กมีโอกาสดีเพราะอยู่ในวัยที่มีผู้คอยโอบอุ้มช่วยเหลือ จึงต้อง
รีบเร่งขวนขวายเล่าเรียนความรู้ อบรมความดี ฝึกหัดทำงาน
ไว้ให้คล่องแคล่ว ชยัน และอดทน เติบโตขึ้นจักได้เป็นที่พึ่งของตน
เอง และของคนอื่นได้ไม่เดือดร้อน.”

ใน พ.ศ. ๒๕๒๔ พระราชทานพระราชกระแส ไว้ว่า

“เด็กเป็นผู้ที่รับช่วงทุกสิ่งทุกอย่างจากผู้ใหญ่ รวมทั้งภาระรับผิดชอบ
ในการธำรงรักษาอิสราภาพ และความสงบสุขของบ้านเมือง
ดังนั้น เด็กทุกคนจึงสมควรและจำเป็นที่จะต้องได้รับการอบรม
เลี้ยงดูอย่างถูกต้องเหมาะสมให้มีความสามารถสร้างสรรค์ประโยชน์
ต่าง ๆ พร้อมทั้งการฝึกหัดขัดเกลาความคิดจิตใจให้ประณีตให้
มีศรัทธามั่นคงในคุณความดี มีความประพฤติเรียบร้อย สุจริต
และมีปัญญา แจ่มใสในเหตุผล”

ใน พ.ศ. ๒๕๒๔ พระราชทาน ไว้ว่า

“ทุกคนมีภาระต้องทำ แม้เป็นเด็กก็มีภาระอย่างเด็ก คือ ศึกษาเล่าเรียน
หมายความว่า จะต้องเรียนให้รู้ ว่า ฝึกหัดทำงานต่าง ๆ ให้เป็น อบรม
ขัดเกลาความประพฤติและความคิดจิตใจให้ประณีตให้สุจริต แจ่มใส และ
เฉลียวฉลาด มีเหตุผลเพื่อจักได้เติบโตขึ้นเป็นคนที่มีความรู้ ความสามารถ
และมีประโยชน์ต่อชาติบ้านเมือง”

ใน พ.ศ. ๒๕๓๑ ทรงกล่าวว่า

“ความซื่อสัตย์สุจริตเป็นพื้นฐานของความดีทุกอย่าง เด็ก ๆ จึงต้องฝึก
อบรมให้เกิดมีขึ้นในตนเอง เพื่อจะได้เติบโตเป็นคนดีมีประโยชน์และ
มีชีวิตที่สะอาด ที่เจริญมั่นคง”

จากพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่อัญเชิญมาแล้วนี้ ปรากฏ
แนวพระราชดำริที่เป็นหลักการสำคัญ มีสาระมุ่งให้เยาวชนได้รับการศึกษาอบรมให้เป็น
คนดี มีความรู้ มีความฉลาด ทำงานเป็น มีจิตใจ แจ่มใส ประณีต สามารถพึ่งตนเอง และทำ
ประโยชน์ให้แก่สังคม ล้วนเป็นแนวพระราชดำริที่ทรงคุณประโยชน์แก่เยาวชน
แก่หน่วยงานและข้าราชการ ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาจะควรรับใส่เกล้าฯ แล้วนำ
ไปปฏิบัติเพื่อพัฒนาการศึกษา

ดังนั้น ในการจัดทำหลักสูตรระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ของกรมวิชาการ
กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งกำหนดจะทดลองแก่นักเรียนในโรงเรียนของโครงการร่วมพัฒนา
จำนวน ๕๕๐ โรงเรียน ในปีการศึกษา ๒๕๓๓ แล้วจะใช้กับโรงเรียนต่าง ๆ ทั่วประเทศ ในปีการ

ศึกษา ๒๕๓๔ หลักสูตรทดลองนี้จะยึดหลักปฏิบัติให้สอดคล้องสนองแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทั้งในกำหนดหลักการและในปรัชญาของหลักสูตรฉบับปรับปรุงนี้ให้เกิดผลตามแนวพระราชประสงค์

เท่าที่กล่าวมานี้เป็นเพียงบางส่วนที่แสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพ และพระวิริยะอุตสาหะแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผู้ทรงพระปรีชายิ่งในด้านนักคิด นักทำ นักพัฒนา ทางด้านการศึกษา ผู้เขียนขอสรุปว่า พระองค์ท่านทรงเป็นนักการศึกษาสำคัญยิ่งของชาติไทยโดยแท้ ในวาระดิถีวันเฉลิมพระชนมพรรษาแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช พระมหาราชเจ้า ผู้ประเสริฐสุดของชาวไทย ขอชาวไทยทุกคนจงร่วมกัน ตั้งใจมั่นที่ จะประพฤติปฏิบัติตนเจริญรอยพระยุคลบาทด้วยการสร้างสรรค์สังคมไทย ให้รุ่งเรืองสืบไปชั่วนิรันดร์

ออกอากาศ

ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๓๒

ในหลวงกับวัฒนธรรม

ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา เรียบเรียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช บรมมหาธรรมิกราช ผู้ประเสริฐยิ่งของชนชาติไทย ได้มีพระราชดำรัสแสดงความภาคภูมิใจพระราชหฤทัยในชาติไทย ในบรรพชนชาวไทย ผู้มีวัฒนธรรมทางจิตใจหนักแน่นมั่นคง พลใจกายร่วมกันรักษาความเป็นชาติเอกราชไว้ได้ตลอดมา ชาติไทยจึงมีอายุยืนเก่าแก่มากมาช้านานคงทนต่อสิ่งสารพัดที่พยายามทำลายความเป็นไทยของชาติไทยให้สูญสลาย นำชาติรอดพ้นภัยพาลตราบเท่าที่มาตั้งหลักฐานเป็นปีกแผ่นมั่นคงอยู่ในสุวรรณภูมิประเทศนี้ร่วม ๘๐๐ ปี แล้วขอพระราชทานอัญเชิญความตอนหนึ่งจากพระราชดำรัสองค์นั้นมาดังนี้

“ชาติไทยเรามีสิ่งดีมาตั้งแต่โบราณกาลมากมาย และโดยเฉพาะที่ดีที่สุดก็คือจิตใจของประชาชน จิตใจของคนไทยด้วยกัน ที่มีความเข้มแข็งในการรักษาชาติไทยให้คงอยู่ได้ต่อไปด้วยความมั่นคงด้วยความเจริญ และทุกคนได้รับความสุขสบายทุกอย่าง แม้โลกของเราจะอยู่ในระยะเวลาปั่นป่วนเท่าใด ความคิดต่าง ๆ ผันแปรไปในทิศทางใด และมีการชักชวนให้แตกสามัคคี อย่างไรก็ตาม ชาติไทยก็ยังคงอยู่ได้ ถ้ารักษาความเข้มแข็งและความสามัคคีกันเช่นที่เคยมีมาแต่โบราณกาล”

ความในพระราชดำรัสตอนที่เชิญมานี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวถึงธรรมชาติสำคัญของประชาชนชาวไทย คือความเข้มแข็งของจิตใจ ที่ช่วยให้ป้องกันรักษาชาติให้อยู่รอดตลอดมา ทรงเตือนคนไทยให้ใช้สติปัญญาพิจารณาความคิดของมนุษย์ชาติในปัจจุบันที่ผันแปรไปต่าง ๆ เพราะโลกทุกวันนี้ปั่นป่วนวุ่นวาย แยกเป็นฝักเป็นฝ่าย พระองค์ทรงห่วงใยในเรื่องที่คนไทยถูกยุแหยกให้แตกสามัคคีในหมู่คนไทยด้วยกัน ทรงพระราชกังวลในเรื่องความมั่นคงของชาติ และความเป็นอยู่ของประชาชนของพระองค์มากยิ่งขึ้นกว่าสิ่งอื่นใด พระราชดำรัสที่เชิญมานี้จึงเป็นเรื่องทรงเตือนคนไทยให้ยึดมั่นในวัฒนธรรมทางจิตใจไว้ให้มั่นคง ให้ใช้ความรู้ ความคิด สติปัญญาพิจารณาสิ่งดีสิ่งชั่ว แยกแยะให้ถูก ไม่ว่าจะกระทำการใดสิ่งใด ต้องใช้เหตุผล ใช้หลักของพระพุทธศาสนา คือศีลธรรมประจำใจอันคนไทยยึดมั่นไว้ดำเนินวิถีชีวิตให้ถูกต้อง ให้เกิดประโยชน์สุขแก่ตนและแก่ส่วนรวม คือ ชาติบ้านเมือง อย่าได้แตกสามัคคี อย่าเชื่อความคิดของบุคคลอื่นง่าย ๆ โดยปราศจากการไตร่ตรองหาเหตุผล ความจริงและความถูกต้องเสียก่อน มิฉะนั้นจะเป็นชนวนนำชาติให้แตกสลายในที่สุด

และที่ทรงห่วงใยในเรื่องความสุขสบายของประชาชนชาวไทยนั้น ก็เพราะตราบใดที่ชนในชาติมีความสามัคคี ชาติก็มั่นคง ชนก็อยู่เป็นสุขสงบ เรื่องของการแสวงหาความสุขกายสบายใจสบายตาอย่าเป็นวิสัยของปุถุชน ได้กินดีอยู่ดี มีบ้านเรือนอบอุ่น มียารักษาความเจ็บไข้ให้บรรเทาจนหายขาด มีเครื่องใช้ไม้สอยสะดวกสบาย เหล่านี้เป็นวัฒนธรรม

ทางวัตถุ ซึ่งมนุษย์ย่อมปรับปรุงพัฒนาให้ดีขึ้นงามขึ้นด้วยความรู้ความคิด เจริญขึ้นแต่
 ละยุคสมัย สร้างสมสิ่งที่เป็นอารยธรรม วัฒนธรรม ทั้งทางวัตถุและทางจิตใจ สืบไว้เป็น
 มรดกของชนรุ่นหลัง อารยธรรม วัฒนธรรมดังกล่าว จะชี้ให้เห็นความสูงต่ำของนิสัยใจคอ
 สติปัญญาความรู้ความคิด ขนบประเพณีและศาสนา ของชนแต่ละชาติ และอารยธรรมวัฒนธรรม
 ที่สร้างสมสืบไว้แก่อนุชนั้น เรียกว่า มรดกแห่งวัฒนธรรม

ของเก่าแก่ที่เป็นมรดกวัฒนธรรมทั้งทางวัตถุและจิตใจของมนุษย์แต่ละชาติแต่
 ละเผ่าย่อมเป็นสิ่งที่ชนในชาติหวงแหนทะนุถนอม ไม่ทำลายทอดทิ้งโดยไม่จำเป็น โบราณ
 สถานและศิลปวัตถุที่แสดงออกถึงความรู้ความคิดของผู้สร้าง ระบอบประเพณีธรรมเนียม
 ต่าง ๆ พิธีรีตอง กฎหมาย และศาสนา ตลอดจนลายลักษณ์อักษรที่จารึกไว้ ย่อมบอกเรื่อง
 ราวของชนชาติผู้เป็นเจ้าของ ว่าเป็นชนชาติที่มีความเป็นมาอย่างไร มีการพัฒนามาเพียงใด
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำรัสไว้หลายปีมาแล้วเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรม
 ของชาติไทย ขอเชิญมาด่อนหนึ่งดังนี้

“การสร้างอาคารสมัยใหม่ นี่ คงเป็นเกียรติสำหรับผู้สร้างคนเดียว แต่โบราณสถาน
 นั้นเป็นเกียรติของชาติ อัฐเก่า ๆ แผ่นเดียวก็มีค่าควรจะช่วยกันรักษาไว้ ถ้าเราขาดสุโขทัย
 อโยธยา และกรุงเทพฯ แล้ว ประเทศไทยก็ไม่มีความหมาย”

ชนชาติอื่น ๆ ที่เป็นชาวตะวันตกเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย ดังที่เห็นอยู่ทุกวันนี้
 ก็เพื่อมาดูความเก่าแก่ของมรดกวัฒนธรรมแห่งชนชาติไทย เขามิได้หวังจะเข้ามาชมตึกสูง
 ระฟ้าสมัยใหม่แบบวัฒนธรรมตะวันตกของเขาเอง ซึ่งบ้านเมืองสมัยนี้ย่อมมีอยู่ทั่วไป ทั้งใน
 ตะวันตกและตะวันออก

โคลงพระราชนิพนธ์ภาษาอังกฤษในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
 มหาธีรราชเจ้า ซึ่ง หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล เพิ่งค้นพบเมื่อไม่กี่ปีมานี้ และได้เชิญมา
 พิมพ์ไว้ในบทความซึ่งท่านเขียนเล่าพระราชประวัติและพระปรีชาสามารถแห่งสมเด็จพระมหา
 ธีรราชเจ้าพระองค์นั้น เป็นบทความซึ่งคณะกรรมการจัดทำเอกสารและบทความสดุดี
 บุคคลสำคัญได้เรียนเชิญให้ท่านเขียนออกอากาศในนามของคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

ผู้เขียนบทความเรื่อง “ในหลวงกับวัฒนธรรม” ที่กำลังอ่านให้ท่านฟังอยู่นี้
 มีความอัศจรรย์ใจยิ่งนัก เมื่อได้อ่านบทโคลงพระราชนิพนธ์ในพระมหาธีรราชเจ้า ซึ่ง
 หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล เพิ่งค้นพบ เพราะความในโคลงพระราชนิพนธ์องค์นั้น ช่างละม้าย
 คล้ายคลึงกับพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เมื่อหลายปีมา
 แล้ว ซึ่งผู้เขียนได้เชิญมาให้ท่านได้ฟังเมื่อสักครู่นี้ ทั้งนี้แสดงว่า พระราชดำริ พระสติปัญญา
 และพระปรีชาสามารถแห่งพระมหากษัตริยาธิราชในจักรีบรมมหาราชวงศ์ ย่อมสืบเนื่องต่อ
 กันมาทางสายโลหิตโดยแท้ ขอประทานอนุญาต หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล อัญเชิญโคลง
 พระราชนิพนธ์ในพระมหาธีรราชเจ้ามาด่อนหนึ่ง และขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต

ต่อพระผู้ทรงพระราชนิพนธ์โคลง สรุปความเป็นภาษาไทยเพื่อผู้ฟังที่เป็นเยาวชนไทยได้
ระลึกไว้ว่า ไทยเรามีบุญนักที่มีพระประมุขผู้ทรงพระปรีชาสามารถทุกพระองค์ ในทุกด้าน
ทุกประการ ชาตินไทยจึงอยู่มาได้ตลอดรอดฝั่งจนทุกวันนี้

"When some visitors come here,
they want to see around;
So you must show them over,
and try to be profound;
You tell them the history of every single stone,
Quiet as though it's only known
to just yourself alone !
Some old places you show them;
Some old talking of Commem;
Some old buildings, some old view;
Some old story nothing new !

ความในโคลงพระราชนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาธีรราช ที่อัญเชิญมานี้ ทรงเตือน
คนไทยทั้งหลายว่า แชกที่มาเยี่ยมเยียนบ้านเรานั้น ย่อมประสงค์จะเที่ยวชมบ้านเมือง
ไปให้ทั่ว ท่านผู้ที่เขาเที่ยวชมต้องคิดต้องนึกให้ลึกซึ้งรอบคอบ อธิษฐานแต่ละก่อนที่นิ่งเงียบ
อยู่ ดูราวกับท่านคนเดียวเท่านั้น ที่รู้จักและรู้เรื่องของมัน และท่านก็เล่าประวัติของอิฐหรือ
หินแต่ละก้อนนั้นให้แขกของท่านฟัง โบราณสถานที่ท่านพาเขาไปชมก็ดี คำที่ท่านบอกเล่าให้
เขาฟังถึงอนุสรณ์ใด อาคารสถานเก่าแก่ ภูมิภาพ (หรือความคิดเห็น) เก่า ๆ เรื่องราวเก่า ๆ
ก็ดี ล้วนไม่ใช่สิ่งใหม่ เรื่องใหม่ทั้งสิ้น "

แนวพระราชดำริในสมเด็จพระราชปิตุลา และสมเด็จพระราชภาติยะ เตือนคนไทย
ให้รำลึกถึงคุณค่าอันล้ำลึกของของเก่า ๆ สิ่งเก่า ๆ ที่เป็นมรดกวัฒนธรรมของชาติไว้ให้จงดี
อย่าดูหมิ่นดูถูกหรือทำลายเสียเพราะเห็นว่าไร้ค่า

พระราชดำรัสองค์หนึ่ง ทรงเตือนบัณฑิตรุ่นใหม่ให้เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมทาง
จิตใจอีกประการหนึ่ง คือ ความพอเหมาะ พอดี พอควร ในงานปฏิบัติด้านพัฒนาบ้านเมือง
ขออัญเชิญมาตอนหนึ่ง ดังนี้

"การใช้เทคโนโลยีทันสมัยต่าง ๆ นั้น ว่าโดยหลักการก็ควรจะให้ผลมากในเรื่อง
ประสิทธิภาพ การประหยัด การทุ่นแรง แต่อย่างไรก็ตาม คงยังต้องคำนึงถึงสิ่งอื่นซึ่งเป็น
พื้นฐานและส่วนประกอบของงานที่จะทำด้วย อย่างในประเทศของเราประชาชนทำมาหา
เลี้ยงตัวด้วยงานกสิกรรม และการลงแรงทำงานเป็นพื้น การใช้เทคโนโลยีอย่างใหญ่โตเต็มรูป

เต็มขนาดในงานอาชีพหลักย่อมเป็นปัญหา เช่น ต้องลงทุนมากมายสิ้นเปลืองเกินกว่าเหตุ หรืออาจก่อให้เกิดการว่างงานอย่างรุนแรง ผลที่เกิดขึ้นไม่ตรงเป้าหมาย กลายเป็นผลเสีย ดังนั้น จึงควรระมัดระวังให้มากในการใช้เทคโนโลยีปฏิบัติงาน คือความพยายามความฉลาดรอบคอบ ใช้ให้พอเหมาะพอดีแก่สภาวะของบ้านเมือง และการทำมาหากินของราษฎรให้เกิดประสิทธิผลด้วย . . . ประเทศชาติของเราก็ได้ผาสุก สมบูรณ์สมใจนึก”

พระองค์มิได้ทอดพระเนตรไปข้างหน้าเพื่อจะก้าวหน้าถ่ายเดียว ยังทรงเหลียวดูอดีตอันดงามของชาติไทยตลอดเวลา ทรงตระหนักพระราชหฤทัยดีว่า อดีตดงามคือพื้นฐานของอนาคตรองรับและผูกพันคนไทยไว้ให้เป็นปึกแผ่นมั่นคงมาแล้ว ไทยจึงยืนเอกราชมาได้จนทุกวันนี้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ยังทรงคุณประโยชน์แก่ชาวไทยไว้ทุกด้าน อาทิ ด้านศาสนา ได้ทรงอนุรักษ์เอกลักษณ์สำคัญของความเป็น “ชาวยุทธไทย” ผู้มีชีวิตสมบูรณ์แบบ คือ เสด็จออกทรงพระผนวช ศึกษาพระธรรมของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แม้จะเป็นระยะเวลาสั้น แต่ก็ทรงภูมิรู้ในพระศาสนาสูงยิ่ง ทรงอนุรักษ์ศิลปะสำคัญของไทย เพราะทรงห่วงใยว่าจะเสื่อมสูญไปตามกาลสมัยที่ล่วงไป หากไม่รู้หลักของการพัฒนา คิดทำเพียงเพื่อจะให้ทันสมัยของโลก คือ นาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ จิตรศิลป์ และภาษาศิลป์ ทรงเชี่ยวชาญการดนตรีสากลเป็นที่ยกย่องของบรรดาศิลปินดนตรีทั่วโลก คณะนาฏศิลป์และดุริยางคศิลป์ของไทยถวายตำแหน่งองค์อาจารย์ผู้ยิ่งใหญ่แห่งศิลปะทั้งสองนี้ คือ ตำแหน่ง “อัครศิลปิน” แห่งชาติ

ที่ยิ่งกว่าทรงอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมไทย ก็คือ ทรงฟื้นฟูชนบทประเพณีเก่าแก่อันดีงามที่มีประโยชน์แก่คนไทยทุกยุคทุกสมัย และยังเป็นประเพณีที่แสดงถึงพระราชประวัติของพระมหากษัตริย์ไทย ว่าเคยทรงร่วมทุกข์สุขมากับกสิกรไทย ซึ่งเป็นบุคคลที่มีบุญคุณแก่ชนไทยตลอดมา คือ พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เพราะทรงทราบอย่างลึกซึ้งว่า กสิกรไทยในชนบทยังคงมีความผูกพันอยู่กับประเพณีเก่าแก่ ที่เขาเคยยึดถือเป็นกำลังใจ บำรุงขวัญของชาวไร่นาในด้านการประกอบพิธี เป็นประโยชน์ในการทำไร่นาโดยตรง คือ เป็นปฏิทินบอกเกณฑ์น้ำฝนน้ำท่าของแต่ละปี ให้เขาเตรียมรับความอุดมสมบูรณ์ หรือความแห้งแล้งของธรรมชาติในแต่ละปี เพราะเกี่ยวกับการปลูกพืชผลของเขา

ที่สำคัญอย่างยิ่งอีกประการหนึ่ง คือ มิได้ทรงอนุรักษ์และฟื้นฟูประเพณีเก่าแก่อย่างเดียวยังทรงพัฒนาปรับปรุงทางด้านวิทยาการพระราชทานแก่ชาวไร่นา เป็นประโยชน์แก่การพัฒนาผลผลิต ทรงบำรุงน้ำใจของกสิกรด้วย “วันเกษตรกร” ทั่วประเทศ โปรดให้ผู้แทนชาวไร่นาได้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทรับพระราชทานรางวัลการประกวดพืชผล และพันธุ์ข้าว ได้พระราชทานแจกพันธุ์ข้าว ทรงปลูกจากสวนจิตรลดา ให้เป็นเมล็ดข้าวมังกรขวัญแก่ชาวนาทั่วประเทศ

พระเดชพระคุณที่เป็นพระประมุขผู้ทรงถึงพร้อมด้วยทศพิธราชธรรม และชดัตติวัตร สมบูรณ์บริสุทธิตามแบบอย่างพระบรมธรรมมิกมหาราช คือ พระมหากษัตริย์ใน อุดมคติของไทยในบรรพกาลมาแต่ ๘๐๐ ปีโน้น ทรงปกครองแผ่นดินด้วยพระคุณธรรมเลิศล้ำ พระราชทานพระบรมราโชวาท สอนคนไทย ให้เข้าถึงพระราชดำริสวี่เศษจับใจทวยชน ให้สำนึกว่า ไตฎกตอง ไตผิตพลาด ควรจดจำใส่เกล้าฯ แล้วเชิญมาปฏิบัติเพื่อความเจริญสุข ของตน ของครอบครัว และประเทศชาติของตน

เนื่องในมหามงคลสมัยวันฉัตรมงคลครบรอบปีที่ ๔๓ ซึ่งผ่านมาแล้ว เมื่อ ๕ พฤษภาคม นี้ ข้าพระพุทธเจ้าประชาชนชาวไทยขอน้อมเกล้าฯ ถวายพระพรชัย ขอให้เสด็จ สถิตเสถียร เสดยสุขอยู่ในมโหศวรรยราชสมบัติ ทรงเป็นหลักชัยและฉัตรทองป้องเคียร เกล้าของพสกนิกรชาวไทยชั่วกาล จำเนียรเทอญ

ออกอากาศ

ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

วันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๓๓

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ อุทยาน เจริญเรียง

สิ่งแวดล้อมหรือภาวะแวดล้อม ประกอบด้วยทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้นในช่วงระยะเวลาหนึ่งเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์ การกระทำของมนุษย์ล้วนมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งสิ้น อาจเป็นด้านส่งเสริมหรือด้านทำลายก็ได้

นอกจากนั้นการที่ประเทศต่าง ๆ ได้พัฒนาเจริญก้าวหน้า มีประชาชนมาชุมนุมกันอยู่เป็นจำนวนมาก จากเมืองเป็นนครและจากนครเป็นมหานคร กลับก่อให้เกิดความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก เช่น การจราจรติดขัด อากาศเป็นพิษ น้ำท่วม น้ำเน่าเสีย ขยะตกค้าง ตลาดสดและร้านอาหารสกปรก สถิติผู้ป่วยด้วยโรคประสาทสูงขึ้น ดังที่ทุกท่านเห็นอยู่ในกรุงเทพมหานครและในเขตเทศบาลใหญ่ ๆ ในทุกวันนี้

รัฐบาลและหน่วยการปกครองท้องถิ่นต่าง ๆ ได้พยายามดำเนินงานแก้ไขป้องกันความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมด้วยประการต่าง ๆ แต่การดำเนินงานนั้นเป็นไปด้วยความยากลำบากและไม่เกิดผลดีเท่าที่ควร ทั้งนี้เพราะความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมได้ถูกทอดทิ้งมาเป็นเวลานานจนเกิดผลเสียกระทบต่อสุขภาพอนามัย และการดำรงชีวิตของประชาชนรุนแรงขึ้นตามลำดับ แต่ประเทศไทยก็ยังโชคดีที่พระประมุขของชาติคือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงตระหนักถึงปัญหาที่สิ่งแวดล้อมของมนุษยชาติเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว และเกิดผลร้ายกว้างขวางขึ้น จึงได้ทรงพยายามประกอบพระราชกรณียกิจในหลาย ๆ ด้าน เพื่อเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของประเทศไทยให้อยู่ในสภาพที่ดีที่สุดเท่าที่จะทรงกระทำได้ ดังจะได้เลือกัญเชิญพระราชกรณียกิจบางประการในการที่ทรงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมาเสนอแก่พี่น้องประชาชนชาวไทย ได้สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงบำเพ็ญเป็นคุณประโยชน์แก่บ้านเมืองและพลกนิกรของพระองค์สืบไป

ทรัพยากรที่สำคัญของประเทศคือ ดินและแร่ธาตุ ประเทศไทยเคยภูมิใจในความอุดมสมบูรณ์ของการเกษตรกรรม เพราะดินดีน้ำดี ได้กลายเป็นเรื่องของอดีตไปแล้ว ปัจจุบันเกษตรกรใช้ดินอย่างไม่เหมาะสมทำให้ผลผลิตของพืชต่อไร่อยู่ในระดับต่ำ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเข้าพระราชหฤทัยถึงปัญหาเหล่านี้เป็นอย่างดีในทุกภาคที่เสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมราษฎร ได้มีพระราชดำริและพระราชทานพระบรมราโชบายแก่บรรดาผู้เกี่ยวข้องที่ตามเสด็จ ให้รู้ซึ่งถึงการชะล้างพังทลายของดิน ทรงเร่งรื้อให้เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบดำเนินการพัฒนาและอนุรักษ์ดินเอาไว้ให้ได้อย่างรีบด่วน พระบรมราโชบายที่สำคัญยิ่งเกี่ยวกับเรื่องนี้ประการหนึ่งคือ ทรงสนับสนุนให้ทางราชการตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาขึ้นในทุก ๆ ภาคของประเทศ แต่ละภาคก็ให้ดำเนินการในลักษณะที่เป็นตัวอย่างในการแก้ไขปัญหา สร้างระบบนิเวศที่สูญเสียไปแล้วให้กลับคืนดังเดิม

การบุกรุกทำลายป่านั้นเป็นการทำลายคุณค่าของดินอย่างรุนแรง ก่อให้เกิดความ

แห้งแล้งและอดอยาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพยายามที่จะอนุรักษ์ดินและน้ำ และฟื้นฟูให้กลับสู่สภาพเดิม ดังเช่นที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นที่ดินซึ่งอยู่ในลุ่มน้ำขนาดเล็ก มีการบุกรุกทำลายป่าอย่างมากจนเกิดความแห้งแล้ง ได้ทรงเริ่มการพัฒนาด้วยการสำรวจดิน มีการวางแผนการใช้ที่ดินว่า บริเวณใดลักษณะของ ดินเป็นอย่างไร ควรจะแก้ไขอย่างไร จากนั้นก็ได้เพิ่มทรัพยากรชั้นพื้นฐาน โดยมีพระราช ดำริให้สร้างอ่างเก็บน้ำขึ้นก่อน แม้ว่าพื้นที่รับน้ำในบริเวณลุ่มน้ำไม่เพียงพอ ก็ทรงผันน้ำ จากอ่างเก็บน้ำในที่สูงลงสู่อ่างเก็บน้ำในที่ต่ำ จนถึงได้สุดของบริเวณแล้วยังเหลือน้ำส่งไป ให้โครงการต่าง ๆ ที่อยู่ใต้บริเวณลุ่มน้ำห้วยฮ่องไคร้ด้วย

น้ำก็เป็นทรัพยากรธรรมชาติ และเป็นสิ่งแวดล้อมอีกอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญอย่าง ยิ่งต่อการดำรงอยู่ของชีวิตมนุษย์หากมีการปฏิบัติการต่อการใช้ไม่ถูกต้อง น้ำที่ผ่านการใช้ของ มนุษย์มาแล้วนั้นเองก็กลับจะก่อให้เกิดสิ่งแวดล้อมเป็นพิษต่อมนุษย์ผู้ใช้ได้อย่างมหาดศาล

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับเรื่องน้ำเอาไว้ตอนหนึ่งว่า

“น้ำมีมากในโลก เป็นน้ำทะเลเป็นส่วนใหญ่ซึ่งจะใช้อย่างนี้ไม่ได้แล้ว นอกจากนั้น เติมน้ำ ที่กำลังมีมากขึ้นก็คือน้ำเน่า จะต้องป้องกันไม่ให้ มีน้ำเน่า น้ำเน่าจะมีอยู่เสมอแต่อย่าให้น้ำเน่านั้นเป็นโทษมากเกินไป ฉะนั้นนี่เป็นอีก โครงการหนึ่งที่เรจะต้องปฏิบัติ แล้วก็ถ้าไม่จัดการโดยเร็ว เราก็จะนอนอยู่ใน น้ำเน่า น้ำดีจะไม่มีใช้ แม้จะซื้อน้ำจากต่างประเทศมาก็กลายเป็นน้ำเน่าหมด เพราะว่าเอามาใช้โดยไม่ได้ระมัดระวัง

วันก่อนนี้เราพูดถึงปัญหาว่าเมืองไทยนี้อีกหน่อยจะแห้งไม่มีน้ำเหลือ จะต้องไปซื้อน้ำจากต่างประเทศซึ่งก็อาจเป็นได้ แต่เชื่อว่าจะไม่เป็นเช่นนั้น เพราะว่าถ้าคำนวณดูน้ำในประเทศไทยที่ไหลเวียนนั้นยังมีอยู่ เพียงแต่ต้อง บริหารให้ดี ถ้าบริหารให้ดีแล้วมีเหลือเฟือ มีตัวเลขแล้ว แต่ว่ายังไม่ได้ไปแยก แยะตัวเลขเหมือนที่ได้แยกแยะตัวเลขของคาร์บอน น้ำนั้นนะในโลกมีมากแล้ว ที่ใช้จริง ๆ มันพิเศษหนึ่งส่วนหมื่นของน้ำที่มีอยู่ อาจไม่ถึงต้องบริหารให้ดี เท่านั้นเอง เดียวนี้ก็มีปัญหาเกี่ยวกับน้ำ น้ำนี้จะต้องใช้ให้ดี คือน้ำนั้นมีคุณ อย่างที่เรานำน้ำสำหรับบริโภค น้ำสำหรับการเกษตร น้ำสำหรับอุตสาหกรรม ทั้งหมดนี้ต้องใช้ให้ดี หมายความว่า น้ำที่สะอาด

ถ้าเรามีน้ำแล้วมาใช้อย่างระมัดระวังข้อหนึ่ง และควบคุมน้ำที่เสีย อย่างดีอีกข้อหนึ่ง ก็อยู่ได้เพราะว่าภูมิประเทศของประเทศไทย “ยังให้” ใช้อย่างไม่เหมาะสม ประเทศไทยนี้เป็นที่ที่เหมาะสมมากในการตั้งถิ่นฐาน แต่ว่าต้อง รักษาเอาไว้ไม่ทำให้ประเทศไทย ซึ่งเป็นสวนเป็นนากลายเป็นทะเลทราย ทราย ก็ป้องกันได้ ทำได้”

จากพระราชดำรัสที่อัญเชิญมากล่าวนี้ ทำให้เห็นแนวพระราชดำริในเรื่องน้ำได้ชัดเจนว่า น้ำมีความสำคัญต่อความอยู่รอดของมนุษย์ ต่อความอยู่รอดของชาติบ้านเมืองมาก ดังนั้นจึงมีพระราชดำริพระราชทานให้ส่วนราชการต่าง ๆ เช่น กรมชลประทานนำไปพิจารณาและวางโครงการดำเนินงานก่อสร้างพัฒนาแหล่งน้ำ โครงการตามแนวพระราชดำริ อาจแบ่งออกได้เป็น ๕ ประเภทด้วยกันคือ

โครงการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเพาะปลูกและอุปโภคบริโภค

โครงการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการรักษาดินน้ำลำธาร

โครงการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการผลิตไฟฟ้าพลังน้ำ

โครงการระบายน้ำออกจากพื้นที่ลุ่มเพื่อประโยชน์ในการเพาะปลูก

โครงการบรรเทาอุทกภัยเพื่อแก้ไขหรือบรรเทาปัญหาที่น้ำในแม่น้ำลำคลองมีระดับสูงในฤดูน้ำหลาก ทำความเสียหายแก่พื้นที่เกษตรหรือพื้นที่ในเขตชุมชน โดยเฉพาะจากการที่เกิดภาวะน้ำท่วมในเขตกรุงเทพมหานคร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีความห่วงใยเป็นอย่างยิ่ง ทรงศึกษาค้นคว้าหาแนวทางแก้ไขปัญหา และโปรดให้หน่วยงานที่รับผิดชอบเข้าเฝ้าเป็นระยะ ๆ เพื่อร่วมพิจารณากำหนดแนวทางแก้ไข

นอกจากพระราชทานพระราชดำรินี้โครงการพัฒนาแหล่งน้ำต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสนพระราชหฤทัยในการแก้ไขบำบัดน้ำเสียของชุมชนในเขตกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัดมาโดยตลอด โดยมีพระราชดำริให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมมือกันทดลองหาวิธีการแก้ไขน้ำเสียตามแหล่งน้ำต่าง ๆ วิธีการแก้ไขที่เหมาะสมนั้น ทรงเน้นรูปแบบง่าย ๆ และประหยัดเป็นหลัก เพื่อเป็นตัวอย่างหรือต้นแบบแก่ส่วนราชการและแหล่งชุมชนต่าง ๆ สามารถนำไปจัดสร้างแก้ไขบำบัดน้ำเสีย ในส่วนของตนต่อไป

โครงการตามพระราชดำริเพื่อแก้ไขปัญหาน้ำเสียที่สำคัญภายในเขตกรุงเทพมหานคร คือ โครงการปรับปรุงบึงมักกะสันตามพระราชดำริ บึงมักกะสันเป็นแหล่งน้ำอยู่ในเขตโรงงานรถไฟมักกะสันของการรถไฟแห่งประเทศไทย มีเนื้อที่ประมาณ ๙๒ ไร่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำริ เมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๔ และอีกหลายคราวต่อมา ให้ส่วนราชการต่าง ๆ ร่วมกันปรับปรุงบึงมักกะสันเพื่อใช้เป็นแหล่งกรองน้ำ ช่วยบรรเทาสภาพน้ำเน่าเสียในคลองสามเสน โดยให้ปรับปรุงบึงนี้อย่างประหยัด ด้วยวิธีใช้ผักตบชวากำจัดน้ำเน่าเสีย ส่วนผักตบชวาที่มีปริมาณมากเกินไปควรนำไปใช้ประโยชน์ เช่น ทำปุ๋ย หรือทำเชื้อเพลิงตามความเหมาะสม หน่วยราชการต่าง ๆ จึงร่วมกันดำเนินงานตามพระราชดำรินี้มาเป็นลำดับ จนได้รับผลดีถือเป็นโครงการตัวอย่างได้

พระราชดำรัสพระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายชัยมงคลในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๒ ได้ทรงกล่าวถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในระดับโลกมีความว่า

“ปัจจุบันชาวโลกกำลังพูดถึงกันถึง ปัญหาสิ่งแวดล้อมจะทำให้โลกเปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้เพราะมีสารคาร์บอนขึ้นไปในอากาศมากจะทำให้เหมือนเป็นตู้กระจกครอบแล้วโลกนี้จะร้อนขึ้น ทำให้น้ำแข็งละลายลงทะเล รวมทั้งน้ำทะเลท่วม สิ่งที่ทำให้คาร์บอนในอากาศเพิ่มมากขึ้นมาจากเผาเชื้อเพลิงและการเผาไม้วิธีแก้ไขกันต้องเผาให้น้อยลงและปลูกต้นไม้ให้มากขึ้น เพราะต้นไม้กินคาร์บอนได้ และเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมระดับโลกนั้น ชาวไทยก็ต้องร่วมรับผิดชอบด้วย”

เนื่องในมหามงคลวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ นี้ พี่น้องประชาชนชาวไทยก็อาจร่วมกันน้อมถวายชัยมงคลแด่พระประมุขของชาติ ด้วยการช่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ตัวเราให้อยู่ในสภาพที่ดี เช่น การรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง ไม่ทิ้งขยะลงไปในแหล่งน้ำ ตรวจสอบสภาพเครื่องยนต์ของยานพาหนะไม่ปล่อยให้เกิดควันดำ ไม่ทำให้เกิดเสียงดังโดยไม่จำเป็น ช่วยกันปลูกไม้ยืนต้นเท่าที่จะทำได้ การกระทำเหล่านี้ล้วนแต่เป็นบุญกุศลเป็นความดีงามแก่ชาติบ้านเมืองและแก่เพื่อนร่วมชาติ ทำให้เกิดพลังจิตแรงกล้าในการที่จะน้อมเกล้าฯ ถวายเป็นพระราชกุศล และข้าพระพุทธเจ้าในนามของคณะอนุกรรมการจัดทำเอกสารและบทความสดุดีบุคคลสำคัญ ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ ขออัญเชิญคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายได้อภิบาลรักษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ทรงพระเกษมสำราญ ประสพแต่สรรพสิริสวัสดิ์มงคล สถิตเสถียร เป็นพระร่มโพธิ์ทองของพสกนิกรชาวไทยตราบนานเทอม

อัจฉริยวชิ - ปีใหม่

นางเฉลิมศรี หุนเจริญ เรียบเรียง

สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ได้รับพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เชิญกระแสพระราชดำรัสพระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย เนื่องในโอกาสขึ้นปีใหม่ มากระจายเสียงออกอากาศในเวลา ๒๐.๐๐ น. ของคืนวันที่ ๓๑ ธันวาคม เป็นประจำทุกปีเป็นที่ซาบซึ้งในน้ำพระราชหฤทัยที่ทรงห่วงใยเอื้ออาทรต่อพสกนิกรทุกถ้วนหน้า เป็นพระมหากรุณาธิคุณหาที่สุดมิได้ พระบรมราโชวาท พระราชดำรัส หรือพระราชกระแสที่พระราชทานในวาระ สถานที่ และกับบุคคลหรือชุมชนต่าง ๆ นั้น แสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพทางด้านภาษา เพียบพร้อมไปด้วยวาทะวิทยาที่ทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์ และทันต่อบุคคล ทั้งได้ก่อให้เกิดผลอันเป็นคุณเป็นประโยชน์แก่อาณาประชาราษฎร์และชาติบ้านเมืองเสมอ เนื่องในโอกาสวันแรกเริ่มแห่งปี และรายการนี้เป็นรายการครั้งแรกของปี ๒๕๓๗ ของคณะกรรมการจัดทำเอกสารและบทความสดุดีบุคคลสำคัญ ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ จึงขอถือโอกาสนี้เสนอข้อความอันเป็นมงคล โดยการอัญเชิญพระราชทานอันเป็นทั้งพระบรมราชานุศาสน์และอัจฉริยวชิ ที่ปรากฏอยู่ในบัตร ส.ค.ส. พระราชทานแก่เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานสนองพระเดชพระคุณ มาให้ท่านได้ฟัง ขอเริ่มด้วยพระราชทานสำหรับพุทธศักราช ๒๕๓๑ คือ

“...วันหนึ่งไป วันหนึ่งมา ถ้าเป็นวันที่หนึ่ง เดือนก็มา
ถ้าเป็นเดือนธันวา วันเดือนไป ปีใหม่ก็มา
วันเดือนปี จะไปจะมา เขาก็สวัสดี เขาก็ดี
เราชอบสุขสวัสดิ์ ทุกวันทุกวัน ทุกเดือนทั้งขึ้นทั้งแรม
เราคิดดีทำชอบตลอดปี ก็จะเหมือนวันเดือนปี
จะไปจะมา เขาก็สวัสดี เขาก็ดี

ของงมีความสุขความเจริญ...”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้คำว่า “สวัสดิ์” อันหมายถึงความปลอดภัย ความดี ความงาม ความเจริญรุ่งเรือง พระบรมราชานุศาสน์ในพรพระราชทานนี้คือ วันเดือนปี มีความดีงามความเจริญรุ่งเรืองดีอยู่ ไม่ว่าจะผ่านไปหรือผ่านเข้ามา ผู้ที่คิดดีทำชอบตลอดปีก็จะมีมีความดีงามและความเจริญรุ่งเรืองเหมือนกับวันเดือนปี ดังนั้น เราท่านที่ได้รับทราบตามพรพระราชทานนี้ที่ต้องการมี “สวัสดิ์” คือความปลอดภัย ความดี ความงาม และความเจริญรุ่งเรือง ก็ควรที่จะน้อมรับนำไปยึดถือปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลตามที่ปรารถนา

พรพระราชทานในบัตร ส.ค.ส. อีกฉบับหนึ่งที่ขออัญเชิญมาในลำดับนี้ คือ

“...ขอขอบใจทุกคน และถือโอกาสอวยพรปีใหม่ด้วยคำต่าง ๆ ให้พิจารณาดังต่อไปนี้
เห็นตรง พุดไฟระเริง จิตมั่นคง
หมั่นเพียร งานสุจริต คิดดี
แจ่มสว่าง สวยงาม สงบร่มเย็น
เป็นทางขจัดทุกข์โศก บรรลุความสุขความเจริญ”

พรพระราชทานในบัตรนี้ได้พระราชทานแนวทางขจัดทุกข์ขจัดโศก พระราชดำรัสอันเป็นแนวทางแต่ละองค์ ๆ ทรงใช้คำสั้น ๆ เข้าใจง่าย ทรงแนะทางปฏิบัติไว้ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ ผู้ที่ปฏิบัติได้ ย่อมพ้นจากความทุกข์ความโศกเศร้า ถึงซึ่งความสุขความเจริญ เป็นแนวทางที่มีปรากฏอยู่ในหลักธรรมคำสอนแห่งพระพุทธศาสนา อันเป็นหลักธรรมคำสอนที่ปฏิบัติได้จริงและเกิดผลจริง เพราะสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงสั่งสอนไว้แล้วด้วยความบริสุทธิ์ ฉลาด และแหลมคม ทรงสั่งสอนด้วยความรู้ ความเห็น และความเป็นจริง เพราะฉะนั้น ผู้ที่นำมาประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องตามแนวทาง ก็ย่อมจะพ้นทุกข์โศกได้จริง ดังพรพระราชทานที่ได้อัญเชิญมาข้างต้นนี้

ในบางปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพรในบัตร ส.ค.ส. เป็นข้อความเปรียบเทียบแบบอุปมาอุปมัย อิงหลักธรรมแห่งพระพุทธศาสนา เช่น ในปี พ.ศ. ๒๕๓๔ ที่ขออัญเชิญมา คือ

“..... ขอจงมีความสุขความเจริญ...

โลหาการแต่เก่าก่อนนำแร่มาถลุงหลอมเป็นแท่ง
คัสตรการผู้ฉลาดเผาและตีแท่งเหล็กให้เป็นดาบ
แล้วขัดเกลาฝนลับให้คมกล้าเป็นอาวุธนำเกรงขาม
สร้างฝักอันประณีตส่งาประดิษฐ์ประดอยเพื่อรักษาไว้
เช่นเดียวกับบุคคลผู้แคล่วคล่องต้อง
ตั้งจิต

เพียร อดทน

ฝึกฝนให้มีปัญญา เจียบแหลม

และมีสติระมัดระวัง มิให้เกิดภัยแก่ตนและผู้อื่น ...”

พระบรมราชาศาสน์แห่งพรพระราชทานในบัตร ส.ค.ส. ฉบับนี้คือ การระมัดระวัง มิให้เกิดภัยขึ้นทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ด้วยการมีสติคอยควบคุมการประพฤติปฏิบัติ มีการฝึกฝนปัญญาให้รอบรู้เจียบแหลม ด้วยความขยันหมั่นเพียรและอดทน อย่างตั้งอกตั้งใจจริง

ทรงเปรียบเทียบให้เห็นขั้นตอนและหลักการปฏิบัติเหมือนกระบวนการประดิษฐ์ดาบและ
ฝักดาบ ที่ต้องเริ่มตั้งแต่การถลุงแร่ จนถึงขั้นประดิษฐ์ประดอยอย่างประณีตลงบนฝักดาบ
ความลึกซึ่งอยู่ที่มิได้ให้คิดปกป้องภัย เฉพาะในส่วนตนเท่านั้น แต่ต้องนึกถึงการมิให้
ภัยไปตกต้องแก่ผู้อื่นด้วย คือ มิให้เกิดภัยแก่ตนและผู้อื่น เพราะฉะนั้น ถ้าจะรับพระบรม
ราชานุศาสน์มาเพียง...เพียรฝึกฝนให้มีสติปัญญาระมัดระวังภัยมิให้เกิดขึ้นกับตัวเองเท่านั้น
คนอื่นช่างเป็นไร...ก็ยิ่งถือไม่ได้ว่าได้ผ่อนนำเอาพรพระราชทานมายึดถือปฏิบัติอย่างครบถ้วน

เมื่อปีที่แล้ว คือ พ.ศ. ๒๕๓๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพรใน
บัตร ส.ค.ส. ว่า...

“.....สวัสดีปีใหม่

แก้ปัญหา หายากไม่ ให้ตามสูตร

พูดอะไร ให้พูดง่าย ไม่พูดผิด

คิดก่อนทำ ทำตรงจุด หยุดก่อนชน

ขอจงมีความสุขความเจริญ”

เป็นพระบรมราชานุศาสน์ที่ให้ข้อคิดเรื่องการแก้ปัญหา การพูด และการกระทำ
โดยเฉพาะพระราชดำรัสองค์ท้ายคือ “หยุดก่อนชน” นั้น นับเป็นการป้องกันการทะเลาะ
วิวาทบาดหมาง และการปะทะกัน อันจะเป็นสาเหตุแห่งการแตกความสามัคคี ที่เป็น
อุปสรรคต่อการพัฒนาในทุก ๆ สิ่ง หากว่าได้หยุดเสียก่อนหรือหยุดเสียได้ก่อนที่จะกระทำ
ลงไปเช่นนั้น นับเป็นการไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น ดังพรพระราชทานในบัตร
ส.ค.ส. ปี ๒๕๓๓ ความว่า...

“.....ขอจงมีความสุขความเจริญ...

ไม่เบียดเบียน นำความสวัสดิ

จิตใจมั่นคง นำความสุข

ฉลาดรอบรู้ นำความเจริญ...”

ข้อความในบัตร ส.ค.ส. อันมีทั้งการพระราชทานพร และพระบรมราชานุศาสน์ที่
ได้พระราชทานทุก ๆ ปี แม้เพียงที่ได้อัญเชิญมานี้ ท่านผู้ฟังก็คงจะได้ประจักษ์ถึงอัจฉริยภาพ
ทางด้านภาษาแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทั้งด้านเนื้อหา ตรรกวิทยา โดยเฉพาะ
การสื่อความหมายที่แสดงให้เห็นเด่นชัดถึงพระปรีชาสามารถทางการสื่อสาร อันเป็นเลิศ
พระราชดำรัสทุก ๆ องค์ที่อัญเชิญมานี้ หากได้มีการน้อมนำไปปฏิบัติและยึดถือเป็น
แนวทางในการดำรงชีวิตก็จะทำให้ชีวิตมีแต่ความสุขสวัสดิได้โดยมิต้องรอว่าจะเป็นวาระใด
โอกาสใด ยิ่งนำไปยึดถือปฏิบัติได้เร็วเท่าใดก็เกิดผลเร็วเท่านั้น ยิ่งถ้าจะเริ่มกันเสียแต่วาระ
ปีใหม่นี้ก็จะเป็นมงคลแก่ตน ทั้งยังส่งผลถึงผู้อื่น วาระอื่น ต่อ ๆ ไปด้วย เพราะการมุ่งทำ

ความดี มีความเพียร ไม่เกียจคร้าน ปฏิบัติเมื่อใดก็ได้ผลในทางที่ดีมี สุขเมื่อนั้น
ดังจะขออัญเชิญพรพระราชทานที่พระราชทานไว้ในบัตร ส.ค.ส. ปี ๒๕๓๕ มาแสดงดังนี้

“.....ขอจงมีความสุขความเจริญ...

พรุ่งของวาน เรามุ่งดี ไม่หมกมุ่น

วานของพรุ่ง เราเพียรดี ไม่เกียจคร้าน

พรุ่งทั้งวาน ก็ยอดดี มีสุขสันต์...”

ท่านผู้ฟังที่เคารพ พระบรมราชานุศาสน์อันเนื่องมาแต่พรพระราชทานในบัตร
ส.ค.ส. ที่ได้อัญเชิญมาเพื่อความเป็นมงคลในวันเริ่มต้นปีใหม่นี้ จะเป็นเครื่องนำความสุข
และความเจริญก้าวหน้าให้แก่ผู้ประพฤติปฏิบัติตาม ทั้งจะส่งผลถึงการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ
ในการดำรงชีวิตโดยส่วนรวมด้วย แม้คืนวันผันเวียน ดังที่ปี ๒๕๓๖ ได้ผ่านไป และปีใหม่
๒๕๓๗ กำลังจะเข้ามาแทนที่อีกรอบหนึ่งเช่นนี้ ถึงรอบปีจะเปลี่ยนไปอย่างไร ชีวิตของ
เราทุกคนก็ยังคงดำเนินต่อไปตามวิถีที่แต่ละคนย่อมมุ่งจะได้ความสุขสันต์ คณะอนุกรรม
การจัดทำเอกสารและบทความชุดดีบุคคลสำคัญ ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ
ขอถือโอกาสนี้ส่งความปรารถนาดีและคำอำนวยพรถึงท่านผู้ฟัง โดยขออัญเชิญพร
พระราชทานที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานไว้ในบัตร ส.ค.ส. ปี ๒๕๓๒
มาเป็นพรประเสริฐและเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตที่เริ่มเข้าสู่ปีใหม่ ดังนี้...

“ปรารถนาดีต่อกัน คือความสุข

อนุเคราะห์กันและกัน คือความสุข

ความยินดี คือความสุข

ความสงบ คือความสุข

ขอจงมีความสุขความเจริญ”

ออกอากาศ

ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๓๗

พระมหากษัตริย์ที่พระราชทานแก่ชาวกรุงเทพมหานคร

นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยู่ธยา เรียบเรียง

ภาพข่าวพระราชกรณียกิจที่ประชาชนได้พบเห็นจนเป็นประจำ คือภาพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระบรมวงศ์ เสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมเยียนราษฎรในท้องถิ่นทุรกันดาร ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศอยู่เป็นนิจ เพื่อทรงช่วยเหลือประชาชนในเรื่องการทำมาหากิน การรักษาพยาบาล และการให้ความรู้เพิ่มพูนสติปัญญา แม้แต่ความทุกข์ยากเดือดร้อนของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ก็ทราบถึงพระเนตร พระกรรณเป็นอย่างดี หลายเรื่องหลายครั้งมีพระมหากษัตริย์ เข้ามาแก้ไขช่วยเหลือประชาชน ให้พ้นทุกข์ยากด้วยพระองค์เอง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระมหากษัตริย์แก่ชาวกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมาเป็นเวลาช้านานแล้ว เช่น เมื่อพุทธศักราช ๒๕๑๖ ก็พระราชทานแนวพระราชดำริขอร้องการท่าเรือแห่งประเทศไทย เสียสละที่ดินจำนวนหนึ่ง ให้การเคหะแห่งชาติเช่าระยะยาว เพื่อสร้างอาคารที่พักอาศัยเป็นตึกสูงหลายชั้น ให้ชาวชุมชนแออัดคลองเตยได้เช่าพักอาศัย แทนที่จะขับไล่ผู้บุกรุกที่ดินเหล่านั้นออกไปอย่างรุนแรงเด็ดขาด

ในปลายปีพุทธศักราช ๒๕๒๓ และ ๒๕๒๕ เกิดน้ำท่วมพื้นที่ฝั่งตะวันออกของกรุงเทพมหานครอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาแต่ก่อน ได้โปรดให้ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการแก้ปัญหา เข้าเฝ้ารับพระราชทานกระแสพระราชดำริแก้ไขสถานการณ์ มีผลให้เกิดการเร่งระบายน้ำออกสู่ทะเล โดยผ่านแนวคลองต่าง ๆ ฝั่งตะวันออก เกิดมาตรการพื้นที่สีเขียว ป้องกันการขยายตัวของเมืองอย่างไร้ทิศทาง สร้างระบบป้องกันน้ำในเขตชุมชนปรับปรุงบึงขนาดใหญ่เป็นที่กักเก็บน้ำ และขยายทางน้ำในที่จุดที่ผ่านทางหลวงหรือทางรถไฟ

วิกฤตการณ์ใหญ่ของชาวกรุงเทพมหานคร คือช่วงเดือนสิงหาคมถึงปลายปีพุทธศักราช ๒๕๒๖ เกิดฝนตกหนักในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล น้ำระบายลงทะเลไม่ทัน จึงท่วมขังยาวนานถึง ๔ - ๕ เดือน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวต้องเสด็จพระราชดำเนิน ออกตรวจสภาพพื้นที่ด้วยพระองค์เองถึง ๖ ครั้ง บางครั้งต้องทรงพระราชดำเนินลุยน้ำเป็นระยะทางหลายกิโลเมตร เพื่อทอดพระเนตรข้อเท็จจริง นอกจากจะพระราชทานคำแนะนำในการแก้ไขปัญหานี้เฉพาะหน้าแล้ว เมื่อเสด็จพระราชดำเนินกลับพระตำหนักยังทรงเรียกประชุมเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องต่อไปจนตึกดิน เพื่อกำหนดมาตรการดำเนินงาน แก้ไขความทุกข์ยากของราษฎรให้พ้นไปอย่างรวดเร็ว

นอกจากปัญหาเรื่องน้ำท่วมแล้ว เรื่องน้ำเน่าเสีย ก็เป็นปัญหาที่ทำลายสภาพแวดล้อมชีวิตมนุษย์และสัตว์น้ำให้เสียหายอย่างร้ายแรง ในการเสด็จพระราชดำเนิน

ตรวจการเตรียมการป้องกันน้ำท่วมกรุงเทพมหานครเมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๘ มีพระราชดำริให้ดำเนินการแก้ไขปัญหาน้ำเสียโดยรีบด่วน โดยเริ่มจากโครงการเล็ก ๆ ก่อน เพราะถ้ารอต่อไปนานวัน วัสดุก่อสร้างก็จะมีราคาสูงขึ้น โครงการปรับปรุงบึงมักกะสันตามพระราชดำริ เป็นตัวอย่างที่ดี คือใช้วิธีดำเนินการอย่างง่าย ๆ และประหยัด พระราชทานหลักการมาว่า ภารกิจหลักของโครงการนี้คือ หน้าแล้งกำจัดน้ำโสโครกด้วย ผักตบชวา หน้าน้ำกักเก็บและระบายน้ำ ภารกิจรองคือ ทำปุ๋ยหมัก เชื้อเพลิงเชื้อสารจากผักตบชวา ปลุกผักน้ำอื่น ๆ เช่น ผักบุ้ง และเลี้ยงปลา

นอกจากนั้นยังทรงห่วงถึงปัญหาน้ำเน่าเสียในบริเวณอื่น ๆ เช่น โรงพยาบาล โรงเรียน วัดวาอาราม ในพุทธศักราช ๒๕๓๒ ได้เสด็จพระราชดำเนินไปยังโรงพยาบาลศิริราช ทอดพระเนตรโครงการระบายน้ำ เพื่อขจัดปัญหาน้ำท่วมน้ำเสียบริเวณโรงพยาบาล อันเป็นโครงการเนื่องมาจากพระราชดำริ และยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มูลนิธิชัยพัฒนาในพระบรมราชูปถัมภ์ สร้างเครื่องกลเติมอากาศที่ผิวน้ำแบบหมุนช้า หรือเรียกว่ากังหันชัยพัฒนา นำไปใช้ในแหล่งน้ำเน่าเสียต่าง ๆ เช่นที่วัดบวรนิเวศ โรงพยาบาลพระมงกุฎ ปรากฏว่าใช้งานได้ดี ราคาประหยัด จึงเป็นต้นแบบที่ผลิตไปใช้ในที่อื่น ๆ อีกหลายจังหวัด

ปัจจุบันทุกขัยากแสนสาหัสของชาวกรุงเทพมหานคร คือการจราจรติดขัด ก่อให้เกิดการเสียเวลาเสียเศรษฐกิจ เสียสุขภาพทั้งด้านร่างกายและด้านจิตใจ นับว่าเป็นการสูญเสียที่มีมูลค่ามหาศาล แม้หน่วยงานต่าง ๆ ที่มีหน้าที่แก้ไขปัญหานี้ จะได้พยายามทำงานอย่างเต็มกำลังสติปัญญาแล้ว ก็ไม่ได้รับผลดีเท่าที่ควร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงมีพระมหากรุณาเข้ามาเกี่ยวข้องช่วยเหลือ โดยมีพระราชดำริให้กองบัญชาการตำรวจนครบาล พิจารณาจัดให้มีสายตรวจจราจร เพื่อบริการแก้ไขและบรรเทาปัญหาจราจร ในโอกาสนี้ได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์สมทบอีก ๔ ล้านบาท รวมเป็น ๘ ล้านบาท พระราชทานให้กรมตำรวจรับไปดำเนินการ จัดซื้อเครื่องมืออุปกรณ์เพื่อใช้ในการนี้ เช่น รถจักรยานยนต์ขนาดเล็ก เครื่องมือสื่อสาร และที่สำคัญคือ การพัฒนาบุคคล อันได้แก่ตำรวจจราจรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เมื่อข่าวนี้แพร่หลายไป บริษัทห้างร้าน ตลอดจนเอกชนหลายราย ได้ทูลเกล้าฯ ถวายเงินสมทบโครงการพระราชดำริดังกล่าวเป็นจำนวนมาก กระแสพระราชดำริในการพิจารณาบรรเทาปัญหาจราจรติดขัดมีดังนี้

- เจ้าหน้าที่ควรรณรงค์และประชาสัมพันธ์ ให้ประชาชนรู้จักใช้ถนนอย่างมีระเบียบวินัย เคารพกฎจราจรและกฎหมายอย่างเคร่งครัด เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

- เจ้าหน้าที่ที่ประจำรถจักรยานยนต์สายตรวจในโครงการนี้ จะต้องเดินทางไปถึงจุดที่การจราจรติดขัดถึงขั้นวิกฤตอย่างเร่งด่วน พร้อมกับแก้ไขการจราจรในช่วงนั้น เป็นต้นว่า โดยวิธีใช้จักรยานยนต์ปฏิบัติการ นำขบวนรถที่ติดอยู่ให้เคลื่อนที่พ้นออกไปได้เหมือนน้ำไหล

- เจ้าหน้าที่ควรดำเนินการดูแลรถยนต์บนถนน ให้เคลื่อนตัวไปด้วยความเร็วที่เหมาะสมโดยพยายามไม่ให้เกิดติดขัดอยู่กับที่เป็นเวลานานอย่างต่อเนื่องเช่นที่ผ่านมา

- ในพื้นที่ที่การจราจรติดขัดแบบเบียดเสียดเหมือนคอขวด ในระยะยาวก็สมควรขยายบริเวณคอขวด ให้มีผิวจราจรเท่ากับถนนในส่วนอื่น

- ในระยะยาว รัฐบาลควรกระทำทุกวิถีทาง ในอันที่จะก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่ ให้มากที่สุดและอย่างต่อเนื่อง

กรมตำรวจโดยกองบัญชาการตำรวจนครบาล ได้น้อมรับกระแสพระราชดำริไปดำเนินการตั้งแต่วันที่ ๕ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๓๖ ปรากฏว่าได้ผลดีเป็นที่น่าพอใจ

ส่วนการแก้ไขสภาพการจราจรติดขัดทางด้านกายภาพ คือการปรับปรุงถนน ตรอกซอย สะพานข้ามทางร่วมทางแยก นั้น ภาระส่วนใหญ่เป็นของกรุงเทพมหานคร ซึ่งได้พยายามเร่งดำเนินการก่อสร้างสนองพระราชดำริอยู่หลายโครงการ เช่น โครงการก่อสร้างถนนเลียบทางรถไฟสายใต้ ช่วงปลายถนนอิสรภาพถึงถนนจรูญเสนาทางค์ โดยได้รับความร่วมมือจากการรถไฟแห่งประเทศไทย อนุญาตให้ใช้ที่ดินริมทางรถไฟสายใต้ สร้างถนนเลียบทางรถไฟ เป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก ๒ ช่องทางจราจร มีระยะทาง ๖๐๐ เมตร เป็นการช่วยแก้ปัญหาการจราจร โดยลดปริมาณรถที่จะผ่านสามแยกไฟฉายและเป็นเส้นทางใหม่ที่จะนำไปสู่สถานที่สำคัญ เช่น สถานีรถไฟธนบุรี โรงพยาบาลศิริราช และตลาดพรานนก ต่อมาถนนสายนี้มีชื่อว่า ถนนสุขุมวิท

การแก้ไขปัญหาการจราจรที่สำคัญมากอีกแห่งหนึ่ง คือบริเวณเชิงสะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้าฝั่งพระนคร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เป็นทุนประเดิมให้กรุงเทพมหานครดำเนินการปรับปรุงขยายผิวจราจรถนนราชดำเนินกลาง บริเวณหน้ากรมประชาสัมพันธ์เดิมโดยพระราชทานครั้งแรก ๑ ล้านบาท และเพิ่มเติมอีก ๒ ล้านบาท ๒ ครั้ง รวมเป็นเงิน ๕ ล้านบาท กรุงเทพมหานครได้เร่งดำเนินการทั้งกลางวันและกลางคืนเป็นเวลา ๒ เดือน จึงเสร็จเรียบร้อย เปิดการจราจรอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๗ ปรากฏว่าเป็นผลดีต่อการจราจรบริเวณนั้นเป็นอย่างยิ่ง

เพื่อให้การจราจรบนถนนราชดำเนินราบรื่นตลอดสายครบวงจร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ ๒ ล้านบาท เป็นทุนประเดิมให้กรุงเทพมหานครขยายผิวจราจรสะพานผ่านฟ้าลีลาศ โดยขยายสะพานออกไปทั้ง ๒ ข้างข้างละ ๗ เมตร ยาวประมาณ ๒๕ เมตร การก่อสร้างดำเนินอยู่ ๑๘๐ วัน จึงแล้วเสร็จเปิดใช้การจราจรได้เมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๓๗ พร้อมกันนั้น กรุงเทพมหานครก็เริ่มก่อสร้างสะพานข้ามคลองผดุงกรุงเกษม ขนาด ๒ ข้างของสะพาน มีขบวนรังสรรค์ กว้างสะพานละ ๑๕.๐๐ เมตร ยาวประมาณ ๒๕.๐๐ เมตร โดยพยายามจะให้แล้วเสร็จทันวันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๗ นี้

นอกจากการแก้ไขการจราจรติดขัดในบริเวณตัวเมืองชั้นในแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังได้พระราชทานกระแสพระราชดำริ ก่อสร้างถนนเชื่อมระหว่างถนนพระราม ๙ กับถนนเทียมร่วมมิตร เพื่อแก้ปัญหาการจราจรบริเวณสี่แยกอสมท. เพราะจากการสำรวจทำให้ทราบว่าทางแยกดังกล่าวมีการจราจรในชั่วโมงเร่งด่วน ประมาณ ๑๐,๐๐๐ คันต่อชั่วโมง และรถจะต้องเข้าแถวรอผ่านทางแยกยาวถึง ๑,๒๐๐ เมตร กรุงเทพมหานคร จึงได้ขอใช้ที่ดินของการรถไฟแห่งประเทศไทยประมาณ ๑,๔๐๐ เมตรก่อสร้างถนนแอสฟัลต์ ๔ ช่องทางจราจร กว้าง ๑๔ เมตร พร้อมไหล่ทางข้างละ ๒.๕๐ เมตร โดยพยายามก่อสร้างให้แล้วเสร็จในวันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๗ นอกจากนั้นเพื่อให้การแก้ปัญหาการจราจรบริเวณบริเวณสี่แยกอสมท. ได้สมบูรณ์ขึ้น จึงมีโครงการพระราชดำริสร้างถนนสายที่ ๑ เชื่อมระหว่างถนนพระรามที่ ๙ กับถนนเพชรบุรี โดยสร้างถนนจากถนนพระรามที่ ๙ ทับแนวถนนทางขึ้น - ลง ทางด่วนชั้นที่ ๒ ไปเชื่อมกับถนนเพชรบุรี บริเวณใกล้กับสะพานข้ามคลองบางกะปิ ซึ่งกรุงเทพมหานครได้เริ่มดำเนินการมาแล้ว ตั้งแต่วันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๓๗

พระมหากษัตริย์คุณที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานแก่ชาวกรุงเทพมหานครและปริมณฑลดังได้บรรยายมาโดยย่อนี้ บรรเทาความทุกข์ร้อนแสนสาหัสประชาชนได้ร่มเย็นเพราะพระบารมีโดยแท้สกนิกรชาวไทยทุกหมู่เหล่า จึงพร้อมใจกันเป็นสมานฉันท์ น้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายชัยมงคล โดยอัญเชิญพระศรีรัตนตรัยอันประเสริฐสุด และพระบารมีสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้าทุกพระองค์ ได้อภิบาลให้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พระมหาธรรมราชาเจ้าผู้ทรงพระคุณอันไพศาลได้ทรงพระเจริญด้วยจตุรพิธพรชัย เสด็จดำรงสิริราชสมบัติเป็นมิ่งขวัญเป็นดวงใจของอาณาประชาราษฎร์สืบไปตราบเท่ากาลนาน

ออกอากาศ

ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๓๗

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงศึกษาดนตรี

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชนิพนธ์

ข้าพเจ้าเพิ่งไปชมนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่กรมศิลปากรจัดขึ้นที่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ส่วนที่เกี่ยวกับการดนตรีมีภาพถ่ายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดนตรี โน้ตเพลงพระราชนิพนธ์ เครื่องดนตรีส่วนพระองค์หลายชนิด โน้ตเพลงและเครื่องดนตรีบางส่วนที่มีได้แสดงไว้ที่ศูนย์วัฒนธรรมผู้ที่สนใจอาจจะไปชมได้ที่หอรัชมมงคล สวนหลวง ร.๙

ผู้ที่สนใจในด้านดนตรีเคยมาได้ถามข้าพเจ้าว่า ทราบบ้างไหมว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเรียนดนตรีมาอย่างไร ซึ่งก็ตอบลำบาก เพราะเป็นเรื่องก่อนเกิดที่ไม่ได้เห็นด้วยตนเอง ทราบบ้างตามที่ทรงเล่า จึงได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเล่าให้ผู้อื่นฟังถึงวิธีการเรียน เพื่อจะเป็นคติที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ก็ได้พระราชทานพระบรมราชานุญาต

เมื่อทรงศึกษาอยู่ในโรงเรียนทั้งในประเทศไทยและประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ก็ได้ทรงเรียนขับร้อง แต่ไม่ได้เรียนโน้ต เมื่อพระชนมายุได้ ๑๓ ปี ได้ทรงเรียนแอดคอร์ดเรียนได้ไม่มากนัก เพราะไม่สนพระทัย (ทรงเรียกว่าไม่ติด)

สมเด็จพระพี่นางฯ และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลทรงเรียนเปียโน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมิได้ทรงเรียน แต่เมื่อมีพระชนม์ได้ประมาณ ๑๔-๑๕ ปี ได้เสด็จพระราชดำเนินไปที่ภูเขา ได้ทอดพระเนตรวงดนตรีที่เขาส่งที่โรงแรมก็โปรดมีพระราชประสงค์จะทรงดนตรี แต่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีไม่ทรงเห็นด้วย เพราะเหตุว่า การเป่าแตรต้องใช้กำลังมาก อาจเป็นอันตรายแก่สุขภาพได้ จึงทรงผ่อนผันให้เล่นแซกโซโฟนแทน

ครูสอนดนตรีชื่อ นายเวย์เบรชท์ (Weybrecht) เป็นชาวอัลซาส (Alsace) ซึ่งเป็นแคว้นของฝรั่งเศสที่พูดภาษาเยอรมัน เวลาพูดภาษาฝรั่งเศสยังมีสำเนียงเยอรมันติดมาบ้าง นายเวย์เบรชท์ทำงานอยู่ร้านขายเครื่องดนตรี (ขายทุก ๆ ยี่ห้อ) และยังเป็นนักเป่าแซกโซโฟนอยู่ในวงของสถานีวิทยุ เขาเล่นดนตรีได้หลายอย่างรวมทั้งคลาริเน็ตด้วย แซกโซโฟนที่ทรงเล่นตอนนั้นเป็นของเก่า (เก่าแปลว่าใช้แล้ว ไม่ใช่ของโบราณ) ราคา ๓๐๐ บาท ฝรั่งเศสวิส "รัฐบาล" คือ สมเด็จพระศรีฯ พระราชทานเงินสนับสนุน ๑๕๐ ฟรังก์ ส่วนอีก ๑๕๐ ฟรังก์เอาเงินสโมสรวง (เป็นเงินที่พระเจ้าอยู่หัว ๒ พระองค์ทรงเข้าหุ้นกัน) เมื่อครูมาตอนแรก ๆ พระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลไม่ทรงเรียน อยู่มาวันหนึ่งไปทรงซื้อคลาริเน็ตมา

ขอเรียนด้วย ครูเวย์เบรชท์มาสอนสัปดาห์ละ ๒ ครั้ง ครั้งละครึ่งชั่วโมงต่อพระองค์ (เรียนที่ละพระองค์ เพราะเรียนคนละอย่าง) เรียนไปได้สักปีหนึ่งก็เปลี่ยนเป็นเรียนสัปดาห์ละครึ่งเดียว เมื่อพอจะเล่นได้ ครูก็เขียนโน้ตเพลงให้เล่นได้ ๓ คน เป็น Trio มีคลาริเน็ต ๑ แชกโซโฟน ๒ เพลงที่เล่นเป็นพวกเพลงคลาสสิก ตอนเล่นเพลงด้วยกันนี้เล่นฟรี ครูไม่คิดค่าสอน แม้แต่ค่าสอนก็คิดไม่แพงคือ ครั้งละ ๓ ฟรังก์ ถ้าไปโรงเรียนดนตรีจริง ๆ เขาจะเรียก ๕ ฟรังก์ ครูคนนี้มาสอนให้ถึงบ้านด้วย นอกจากการเล่นเครื่องดนตรีแล้ว ครูยังสอนวิชาการดนตรีให้ด้วย รวมทั้งการเขียนโน้ต สเกลต่าง ๆ

คลาริเน็ตนั้นทรงเอาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลมาทรงเป่า ครูเวย์เบรชท์แนะนำ ๒ - ๓ ครั้ง สำหรับแตรนั้น สนพระทัยจึงไปเข้ามาเล่น เขาให้เขาที่ละเดือน ครั้งแรกที่เข้ามาเป็นแตรคอร์เน็ต อีกหลายปีจึงทรงซื้อเอง ดูเหมือนว่าแตรทรมเปตเครื่องแรกที่ทรงซื้อจะเป็นแตรยี่ห้อเซลเมอร์ สั่งซื้อจากอังกฤษแต่เป็นของฝรั่งเศส (เครื่องนี้พระราชทานวงสุนทราภรณ์ไป) ภายหลัง (สัก ๓๐ กว่าปีมาแล้ว ข้าพเจ้ายังไม่เกิด) จึงซื้อใหม่ยี่ห้อเซลเมอร์เหมือนกัน ครูเวย์เบรชท์บอกว่าแตรดีที่สุดคือยี่ห้อกูร์ตัว แต่ไม่ได้ทรงซื้อ เพิ่งซื้อเมื่อปีที่แล้วนี้เอง (พ.ศ.๒๕๒๙) คลาริเน็ตที่ทรงใช้แต่แรกยี่ห้อเลอบลองค์ แชกโซโฟนยี่ห้อ เอส เอ็ม แอล (Strasser Marigaux Lemaire)

สำหรับเครื่องดนตรีต่าง ๆ ที่ทรงเล่นมีเปียโน ไม่เคยทรงเรียนจริงจังกจากใคร เล่นเอาเอง ดูโน้ต เรียนวิธีประสานเสียง

กีตาร์ทรงเล่นเมื่อพระชนม์มว ๑๖ พรรษา เพื่อนที่โรงเรียนเป็นรุ่นที่อายุมากกว่าให้ยืมเล่น ภายหลังเอาไปคืน เขาเห็นว่าสนใจจึงให้เลย

ขลุ่ย ทรงเมื่อพระชนม์มวประมาณ ๑๖-๑๗ พรรษา เห็นว่าราคาไม่แพงนัก เล่นไม่ยากนักคล้าย ๆ แชกโซโฟน

คุณพระเจนดุริยางค์เป็นอีกท่านที่กราบบังคมทูลแนะนำเกี่ยวกับการดนตรี โปรดคุณพระเจนฯ มากทรงพิมพ์ตำราที่คุณพระเจนฯ ประพันธ์ขึ้นทุกเล่ม ระหว่างการพิมพ์และตรวจพิสูจน์ได้ความรู้เกี่ยวกับดนตรีมาก ส่วนไหนที่ไม่เข้าพระทัยก็มีรับสั่งถามคุณพระเจนฯ เรื่องการพิมพ์หนังสือนี้ คุณแก้วขวัญ วัชโรทัย เลขาธิการพระราชวังคนปัจจุบันทราบดี เพราะเป็นผู้ที่ทรงมอบหมายให้ดำเนินการ ได้ทราบว่าคุณพระเจนฯ เองก็ปรารถนาในด้านทฤษฎีไม่ทรงทราบมากนัก แต่ทำไมเคาะเสียงถูกต้องทุกที่รับสั่งเล่าว่า คุณพระเจนฯ เป็นคนถือธรรมเนียมว่าสอนพระเจ้าแผ่นดินไม่ได้ แต่จะแนะนำถวายหรือกราบบังคมทูล

สมัยทรงพระเยาว์บางทีทรงซื้อแผ่นเสียงมาฟัง ถ้าเป็นแผ่นเสียงเพลงคลาสสิก "รัฐบาล" ให้ ถ้าเป็นเพลงแจ๊สต้องออกเอง

ทรงเล่นแตรอยู่พักหนึ่งเกิดปวดพระศอเล่นไม่ได้เลิกไปนาน ภายหลัง จึงลองเป่าอีกปรากฏว่าทรงพระสำราญดี

ตอนหลังเคยเห็นทรงไวโอลินด้วย คิดว่าทรงเล่นเอาเองไม่มีครูทรงสอนดนตรี

นอกจากทรงเล่นดนตรีแล้วยังทรงสอนให้ผู้อื่นเล่นด้วย เคยเล่าพระราชทานว่าได้สอนคนตาบอดเล่นดนตรี สอนลำบากเพราะเขาไม่เห็นท่าทาง เมื่อพยายามอธิบายจนเข้าใจสามารถเป่าออกมาเป็นเพลงไพเราะได้ หรือแม้แต่โน้ตเดียวในตอนแรก ดูสีหน้าเขาแสดงความพอใจและภูมิใจมาก

ทรงแนะนำวิธีการเล่นดนตรีพระราชทานผู้อื่นที่มาเล่นดนตรีถวาย หรือเล่นร่วมวงดูเหมือนจะเคยมีรับสั่งว่าการเล่นดนตรีทำให้เกิดความสามัคคี ว่าเป็นนักดนตรีเหมือนกัน

เมื่อประมาณเกือบ ๒ ปีมาแล้วที่สกลนครทรงนำแตรไปด้วย และได้มีพระราชกระแสเกี่ยวกับเรื่องแตรกับคุณหมอมหวิศักดิ์ ซึ่งเล่นแตรในวง อ.ส. เคยเรียนแตรมาหลายปีแล้ว ข้าพเจ้านั่งอยู่ตรงนั้นพร้อมกับคนอื่น ๆ อีกหลายคน คิดอยู่ว่าน่าจะเรียนบ้าง เพราะตอนนี้ฟังท่านคุยกันไม่รู้เรื่อง ต่อมาแปรพระราชฐานไปที่จังหวัดนราธิวาส ข้าพเจ้าพยายามไปฟังพระราชกระแสเรื่องแตรนี้อีก คงจะทรงเห็นข้าพเจ้าดูอย่างสนใจ จึงยื่นแตรพระราชทานและสั่งให้ไปยืนเป่าอยู่ไกล ๆ เป่าเท่าไรเสียงก็ไม่ออก จนในที่สุดเสียงออกมาดัง "ปู้" เป็นเสียงต่ำมาก ทรงพระสรวล มีรับสั่งว่าเสียงแบบนี้ไม่มีใครเขาเป่ากัน

เมื่อกลับกรุงเทพฯ แล้วข้าพเจ้าให้คนไปซื้อแตรทำในประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนมา (ข้าพเจ้าชอบแตรนี้มาก เพราะซื้อด้วยน้ำพักน้ำแรงของตนเอง) ราคา ๓,๐๐๐ บาท ไปแนะนำให้คนอื่น ๆ ที่ตามเสด็จซื้อแตรชนิดต่าง ๆ มา ส่วนมากจะซื้อยี่ห้อเดียวกับข้าพเจ้า แต่ผู้ซื้อที่หลังกลับได้ราคาต่ำกว่า เมื่อทรงเห็นมีเครื่องดนตรีกัน จึงทรงนึกสนุกสอนให้พวกเราเป่าแตรกัน เริ่มด้วยข้าพเจ้าเป็นนักเรียนหมายเลข ๑ เป็นหัวหน้าชั้น ที่จริงข้าพเจ้าอยากเรียนคลาริเน็ต เพราะได้เห็นการเดี่ยวคลาริเน็ตเพลงไทย ไพเราะมาก แต่มีรับสั่งให้เรียนแตรไปก่อนเพราะเสียงดังดี (วงของเราเป็น Brass Band และการดูแลรักษาแตรง่ายกว่าคลาริเน็ต) ภายหลังเมื่อเป่าแตรพอได้แล้ว จึงมีรับสั่งว่าถ้าอยากเล่นคลาริเน็ตเมื่อไรให้ทูลขอ ไม่ต้องไปซื้อ แต่ข้าพเจ้าก็ยังไม่อยากเป่าเห็นว่ายังเป่าแตรไม่เก่ง

ทรงสอนตั้งแต่เรื่องส่วนต่าง ๆ ของแตร กำพวด (mouth piece) ต่างกันเสียงก็ต่างกัน เป่าได้ยากง่ายต่างกัน เริ่มต้นเป่าเสียงต่าง ๆ ทีละเสียง เริ่มแต่เสียงที่ไม่ใช้นิ้วกด ต้องหัดทำปากให้แข็ง ๆ (ทำยากมาก) เป่าให้สูงขึ้นทุกที ๆ เช่น โด ซอล โด มี ภายหลังจึงเรียนเสียงอื่นที่ต้องใช้นิ้วเรียนสเกล บางทีก็ทรงให้หมอมหวิศักดิ์สอน เมื่อเล่นเสียงต่าง ๆ พอจะได้ก็ให้เล่นเพลงง่าย ๆ เช่น เพลง Three Blind Mice, Old Folk at Home, Home Sweet Home เวลาเล่นข้าพเจ้ามักขี้โกง ใช้จำเอาแทนที่จะดูโน้ตทรงบังคับให้ดูโน้ตไปพลาจจนอ่านโน้ตออก จากเพลงพื้นฐานก็ทรงเขียนแบบฝึกหัดให้หัดเป่าและโน้ตเพลงต่าง ๆ ให้เล่นประสานเสียงกัน บางทีพวกเรา ก็ไปหาเพลงจากข้างนอก (เรียกว่าเพลงนอกหลักสูตร) มาเล่น เช่น เพลงไทย อย่าง *คลื่นกระทบฝั่ง ลาวดวงเดือน ลาวดำเนินทราย ลาวคำหอม นกขมิ้น* มาเล่น

ภายหลังทรงมีวิธีหัดให้เป่าเสียงยาว ๆ และแม่นยำ โดยการให้เป่าแบบบทหาร เช่น แตรนอน ขณะนี้แทนที่จะเป่าคนเดียวทั้งหมด ต้องเล่นคนละโน้ตแบบเล่นอังกะลุง เป็นการฝึกหัดปาก (เพราะเป็นเพลงที่ไม่ใช้นิ้วเลย) แตรกินข้าวถูกให้เป่าทีละคน แตรเคราพเสียงสุดท้ายต้องเป่าให้ยาวจนหมดลม การฝึกที่หนักที่สุดคือการเดินแถว แล้วเป่าไปพลาง เมื่อโดนเข้าด้วยตนเองทำให้เห็นใจทหารที่ต้องเป่าเป็นชั่วโมง ๆ ในวันสวนสนาม

บางเพลงที่ทรงเขียนโน้ตพระราชทานมีบทที่ต้องเล่นเดี่ยว (Solo) ส่วนมากจะทรงเอง ให้พวกเราเล่นเสียงประสานให้ถูกต้อง บางที่เคยให้เราเล่นบท Solo เหมือนกัน (แต่เขียนบทพระราชทาน) มีรับสั่งว่าการสอนดนตรีนี้เองที่ทำให้สนพระทัยคอมพิวเตอร์ ทรงหาโปรแกรมที่เขียนโน้ตได้ ได้ทรงเขียนโน้ตบางเพลงด้วยคอมพิวเตอร์ พระราชทานแจกให้เล่น และได้ทรงพระราชนิพนธ์เพลงด้วยคอมพิวเตอร์ แต่ยังไม่เป็นที่พอพระราชหฤทัยจึงยังไม่ออกเผยแพร่

ทรงทราบวิธีการซ่อมแตรเป็นอย่างดี โดยทรงทราบจากพระเจนดุริยางค์ จากร้านซ่อม-ขายเครื่องดนตรีที่ทรงรู้จัก และจากการสังเกต ทรงรู้จักลักษณะพิเศษของแตรทุกยี่ห้อ ข้าพเจ้าไปอินเดียก็ซื้อแตรทำในอินเดียมาถวาย น้องข้าพเจ้าไปเกาหลีก็ซื้อแตรเกาหลีมาถวาย ทรงสอนให้ช่างซึ่งไม่เคยทราบเรื่องแตรเลยซ่อมแตรได้

ในโอกาสสำคัญ ๆ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา พวกเราวงดนตรีที่ได้รับพระราชทานชื่อว่า "วงสหยาพัฒนา" ได้เล่นเพลงถวาย ใช้เพลงสดุดีมหาราชา เพลงทรงพระเจริญ และเพลงอื่น ๆ ถือเป็นการแสดง ความจงรักภักดีและแสดงความกตัญญูแก่ผู้เป็น "ครู" ตามประเพณีของไทยด้วย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับงานด้านเกษตร

คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ และ
นายทรงวิทย์ แก้วศรี เรียบเรียง

นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๘๙ เป็นต้นมา ทรงมีพระราชปณิธานที่จะครองแผ่นดินโดยธรรม และบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่อาณาประชาราษฎรให้ทั่วถึง ทรงตระหนักดีว่าเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักของคนไทยส่วนใหญ่ และเกษตรกรยังความลำบากยากจนเดือดร้อน จึงทรงสนพระราชหฤทัยในเรื่องการเกษตรทุกสาขาเป็นพิเศษ เพื่อจะทรงหาทางยกฐานะเกษตรกรให้อยู่กินดี มีหลักฐานและอาชีพที่มั่นคง มีวิธีการใหม่ๆ เพื่อนำความสำเร็จอันดียิ่งมาสู่อาชีพเกษตรกร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชอุตสาหะวิริยะ ศึกษาค้นคว้าริเริ่มโครงการต่างๆ เพื่อประโยชน์ในด้านการเกษตรของประชานานับการ นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณแก่เกษตรกรเป็นล้นพ้น ได้ทรงพระกรุณาสนพระราชหฤทัยทดลองปลูกข้าวปลูกพืชไร่ ไม้ยืนต้น เลี้ยงปลา และเลี้ยงสัตว์ไว้ในสวนจิตรลดาเป็นโครงการทดลอง ทรงสนับสนุนการรวมตัวกันเป็นกลุ่มของเกษตรกร เพื่อให้สามารถจัดระบบการค้าผลผลิตทางเกษตรได้เอง และมีอำนาจในการต่อรองราคาจากพ่อค้าอย่างยุติธรรมไม่ต้องผ่านคนกลาง จนมีผู้สดุดีถวายพระนามแด่พระองค์ว่าทรงเป็น "กษัตริย์เกษตร" และ "กษัตริย์นักพัฒนา"

พระราชกรณียกิจในด้านเกษตรกรรมนั้นมียุ่ยาวนานนับการ ซึ่งไม่อาจนำเสนอได้หมดสิ้นในระยะเวลาจำกัด จึงจะขอกกล่าวถึงเพียงบางโครงการ เป็นต้นว่า

การจัดโครงการนาสาธิต

เริ่มขึ้นเนื่องจากการที่ทรงพระกรุณาให้พื้ในพยุพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญขึ้นใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ เมื่อเสร็จพระราชพิธีแล้ว ได้ทรงนำพันธุ์ข้าวชื่อ "นางมล" ซึ่งกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้น้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายลงปลูกในบริเวณสวนจิตรลดา เพื่อเก็บเกี่ยวเมล็ดพันธุ์ไว้พระราชทานแก่ประชาชน ในพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญในปีต่อไป และส่งไปแจกจ่ายแก่ราษฎรทั่วประเทศและต่อมาได้มีการจัดทำแปลงนาสาธิตในบริเวณสวนจิตรลดาโดยสม่ำเสมอ มีการทดลองใช้ปุ๋ยชนิดต่างๆ เพื่อบำรุงดินและบำรุงความเจริญเติบโตของต้นข้าวตลอดจนการสาธิตการปลูกข้าวไร่ ในเนื้อดินที่นำมาจากจังหวัดต่างๆ ทั้ง ๔ ภาค เพื่อแก้ไขปัญหาคาชาดแคลนข้าวบริโภค โดยให้ราษฎรจัดใช้ที่ดินทุกส่วนให้เป็นประโยชน์คุ้มค่า พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินไป

ทรงเยี่ยมราษฎรในภูมิภาค โปรดเกล้าฯ พระราชทานพันธุ์ข้าวไร่เพื่อทดลองปลูกด้วย โดยเฉพาะที่สหกรณ์การเกษตรของนิคมสร้างตนเอง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์นั้น ปรากฏผลเป็นที่น่าพอใจ ซึ่งการนี้ได้เริ่มมาแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๗

โครงการจัดพัฒนาที่ดินฯ ตามพระราชประสงค์ "หุบกะพง"

อีกโครงการหนึ่งที่ทรงพระราชดำริริเริ่มและได้ผลดีแก่ราษฎรชาวเกษตร คือ "หุบกะพง" หรือ "หุบตาพง" ซึ่งอยู่ในอำเภอบางบาล จังหวัดเพชรบุรี มีเนื้อที่ประมาณ ๑๐,๐๐๐ ไร่ มีสภาพแห้งแล้งเพราะขาดแหล่งน้ำ ที่ดินถูกทอดทิ้งให้เป็นที่รกร้างว่างเปล่าราษฎรส่วนใหญ่ประสบความลำบากในการครองชีพ เมื่อความทราบทูลละอองธุลีพระบาทในระหว่างเสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานประทับแรม ณ พระราชวังไกลกังวลหัวหิน จึงเสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ไปทรงเยี่ยมเยียนราษฎร ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ในด้านสิ่งบริโภคอุปโภค และด้านปัจจัยในการผลิต ทั้งได้พระราชทานพระราชดำริให้เจ้าหน้าที่กระทรวงมหาดไทย จัดการพัฒนาที่ดินที่ยังรกร้างว่างเปล่าให้ราษฎรเข้าทำกินช่วยตัวเอง และช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน รัฐบาลได้สนองพระราชดำรินี้ โดยการจัดตั้งโครงการ ไทย - อิสราเอล เพื่อพัฒนาชนบทขึ้น ในปี พ.ศ. ๒๕๐๗ มีการส่งเสริมอาชีพอื่นๆ ให้แก่สมาชิก เช่น ศิลปหัตถกรรม เพื่อให้มีรายได้พิเศษ การดำเนินงานโครงการนี้ประสบความสำเร็จก้าวหน้ามาโดยลำดับจนถึงปัจจุบันมีการดำเนินงานในรูปสหกรณ์การเกษตร หุบกะพง จำกัด และสมาชิกสามารถยกระดับความเป็นอยู่ของตนดีขึ้นมาก

โครงการเกษตรตามพระราชประสงค์อีกโครงการหนึ่งที่ควรกล่าวถึง คือ

โครงการพัฒนากลุ่มข้าวไร่ "ดอนขุนห้วย"

ดอนขุนห้วย อยู่ในตำบลเขาใหญ่ อำเภอบางบาล จังหวัดเพชรบุรี มีเนื้อที่รวม ๒,๕๘๐ ไร่ มีสภาพเป็นที่ราบ

โครงการนี้เริ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๑ มีวัตถุประสงค์ส่งเสริมให้ราษฎรมีที่ทำกิน ส่งเสริมให้เกษตรกรประกอบอาชีพถูกต้องตามหลักวิชาการ ตลอดจนให้มีการรวมกลุ่มเพื่อจัดตั้งสหกรณ์ฯ และเน้นในเรื่องใช้ที่ดินรกร้างว่างเปล่าให้เป็นประโยชน์อย่างคุ้มค่า มีการปลูกพืชไร่ ได้แก่ สับปะรด อ้อย กล้าย ข้าวโพด ถั่วเหลือง มันแกว แตงโม ฯลฯ นอกจากนั้นยังมีการส่งเสริมการปลูกไม้ผล เช่น มะม่วงแก้ว หน่อไม้ไผ่ตง ละมุด มะพร้าว ขนุน ส้ม สาเก ชมพู่ ลำไย มะยม ลิ้นจี่ ฯลฯ มีการส่งเสริมการปลูกผัก ได้แก่ ผักกาด ถั่วเขียว งาดำ ข้าวไร่ ฯลฯ ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนเกษตรกรที่ดอนขุนห้วย

หลายครั้งและได้พระราชทานเงินทุนหมุนเวียน มะพร้าว มะม่วง และปุยเพื่อให้นักกลุ่มจำหน่าย แก่สมาชิก ตลอดจนพระราชทานกระแสพระราชดำริในเรื่องอันเป็นประโยชน์แก่เจ้าหน้าที่ ในอันที่จะพัฒนาตัวบุคคลและส่วนรวมให้เจริญยิ่งขึ้นสืบไป

พระมหากษัตริย์คุณมิได้ปกแผ่แก่ราษฎรในที่ราบลุ่มเท่านั้น หากแต่ยังแผ่ไพศาลไปถึงราษฎรชาวเขาในที่ราบสูงด้วย ได้แก่

โครงการหลวงพัฒนาชาวเขา

ซึ่งทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๒๑ เพื่อฝึกสอนให้ชาวเขาเลิกตัดไม้ทำลายป่า มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง เลิกปลูกฝิ่น หันมาปลูกพืชไร่แทน ขณะเดียวกันก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการส่งเสริมในด้านศึกษา อนามัย และการวางแผนครอบครัว ให้แก่ราษฎรชาวเขาอีกด้วย

โครงการนี้ได้เริ่มจัดตั้งสถานีทดลองวิจัย ตลอดจนจัดการฝึกอบรมวิชาการเกษตรที่สูง ศึกษาภาวะด้านการขนส่งและการตลาด สาธิตการปลูกพืชต่าง ๆ อาทิ ถั่วแดง ถั่วเขียว ข้าวไร่ ฯลฯ พันธุ์ไม้ผล เช่น ท้อพันธุ์ต่าง ๆ รวมทั้งทดลองผสมพันธุ์ สัตว์เลี้ยงที่เหมาะสม จะเผยแพร่ให้แก่ราษฎรของเขา ได้แก่ แกะ โค และสุกร โดยได้คัดเลือกหมู่บ้านในสภาพภูมิประเทศแตกต่างกันของจังหวัดเชียงใหม่ เป็นสถานีทดลอง มีนักเกษตรฝ่ายไทยและผู้เชี่ยวชาญต่างประเทศช่วยเหลือในการดำเนินงานทั้งในด้านวิจัย เก็บข้อมูล ทำรายงาน ตลอดจนให้คำแนะนำแก่ชาวเขาในหมู่บ้านดังกล่าว

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะเสด็จไปทรงเยี่ยมเยียน ติดตามผลของโครงการ แม้ในถิ่นทุรกันดารที่ต้องเสด็จพระราชดำเนินไปตามทางเท้าบนภูเขาเป็นระยะทางไกลก็มีได้ทรงย่อท้อ

สืบเนื่องจากโครงการหลวงพัฒนาชาวเขา ได้มีโครงการเกิดขึ้นอีกหลายโครงการ ได้แก่ โครงการทดลองปลูกผลไม้เมืองหนาว เริ่มต้นแต่ พ.ศ. ๒๕๐๗ โดยทางมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้รับความช่วยเหลือจากองค์การสหประชาชาติและสหรัฐอเมริกา ทำการทดลองสวนสองแสน สถานีทดลองดอยบวกห้า ศูนย์ฝึกและอบรมชาวเขาชาวเผ่าเยียน อำเภอมะนัง และสถานีเกษตรหลวงดอยอ่างขาง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่อีกโครงการหนึ่งคือ โครงการปลูกป่าทดแทน ซึ่งเริ่มโครงการมาแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๔ เป็นโครงการสำคัญและเร่งด่วนของกรมป่าไม้ ซึ่งริเริ่มมาแล้วแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๔ ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้ชาวเขาตัดไม้ทำลายป่า และอพยพย้ายหลักแหล่งเร่ร่อนเรื่อยไป การทดลองมุงพันธุ์ไม้ที่เหมาะสมแก่ที่ดินและโตเร็ว เช่น ท้อดุ่มเต๋อ จามจุรี สามเสนใบ ประดู่ และพันธุ์ไม้บางชนิดจากต่างประเทศ เช่น ต้นวอลนัท พื้นที่ทำการทดลองอยู่ในเขตอำเภอแม่แตง สันป่าตอง สอดแม่แจ่ม เชียงดาว และฝาง ในจังหวัดเชียงใหม่ มีบริเวณทั้งสิ้นกว่า ๑๕,๐๐๐ ไร่

อีกโครงการหนึ่ง คือ โครงการส่งเสริมการปลูกสตรอเบอรี่ ซึ่งก็ได้เริ่มมาตั้งแต่ ปี พ.ศ.๒๕๑๕ ซึ่งได้รับผลดีมาก และทำให้เกิดโครงการต่อเนื่องคือ โครงการโรงงานหลวงสำเร็จรูปขึ้นด้วย

โครงการสำคัญอีกโครงการหนึ่งที่เกิดขึ้นโดยพระมหากษัตริย์คุณ ได้แก่

โครงการปฏิรูปที่ดินในที่นาของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระองศ์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริว่า โครงการพัฒนาที่ดินที่ได้ทรงริเริ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๐๗ ได้ผลเป็นที่พอพระราชหฤทัย จึงมีพระราชประสงค์ที่จะขยายงานช่วยเหลือเกษตรกรต่อไป ดังนั้น ในปลายปี พ.ศ.๒๕๑๗ จึงได้ทรงมีพระบรมราชโองการให้สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระองศ์ ดำเนินการปฏิรูปที่ดินในที่นาของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระองศ์ เพื่อช่วยเหลือให้เกษตรกรที่ยากจน มีที่อยู่อาศัยและที่ทำมาหากิน

แล้วได้พระราชทานพระบรมราโชบายนี้แก่รัฐบาล และในปี พ.ศ.๒๕๑๘ ได้พระราชทานที่ดินของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระองศ์ในท้องที่จังหวัดนครนายก พระนครศรีอยุธยา ฉะเชิงเทรา นครปฐม เพชรบุรี สุพรรณบุรี ปทุมธานี และสระบุรี ๕๑,๙๖๗ ไร่ ๙๕ ตารางวา เพื่อให้ในการปฏิรูปที่ดินเป็นการประเดิมริเริ่มแรก เพื่อเป็นตัวอย่างแก่ เจ้าของที่ดินรายอื่นๆ ทั้งยังได้พระราชทานเงิน ๑๐,๐๐๐ บาท ทดรองให้กรมส่งเสริมสหกรณ์เร่งรีบดำเนินการสำรวจ และหาข้อมูลเสนอคณะกรรมการที่ปรึกษาพิจารณาต่อไป

ที่กล่าวมาแล้วนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของโครงการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงริเริ่ม ยังมีโครงการเพื่อการเกษตรที่ควรกล่าวถึงอีกมาก ซึ่งไม่สามารถกล่าวถึงรายละเอียดได้ เช่น โครงการพัฒนาที่ดิน "หนองพลับ" อำเภอกำแพงหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ตำบลห้วยทรายเหนือ อำเภอชะอำ และตำบลลาดหลวง อำเภอกำแพง จังหวัดเพชรบุรี มีจำนวนเนื้อที่ติดต่อกันกว่า ๕๐,๐๐๐ ไร่ โครงการประมงพระราชทาน ซึ่งเริ่มมาแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๕ โครงการโรงโคนมสวนจิตรลดา ในบริเวณสวนจิตรลดา ซึ่งเริ่มมาแต่ปี พ.ศ.๒๕๐๕ โครงการฟาร์มส่วนพระองศ์หาดทรายใหญ่ที่บ้านเขาเต่า อำเภอกำแพงหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งเริ่มมาแต่ปี พ.ศ.๒๕๐๘ โครงการโรงนมผงสวนดุสิตในบริเวณพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ซึ่งเริ่มมาแต่ปี พ.ศ.๒๕๑๒, โครงการฝนหลวงพิเศษ ซึ่งเริ่มมาแต่ปี พ.ศ.๒๕๑๔, โครงการโรงสีข้าวตัวอย่าง สวนจิตรลดา ซึ่งเริ่มแต่ปี พ.ศ.๒๕๑๔, โครงการศูนย์รวมนมสวนจิตรลดา ซึ่งเริ่มมาแต่ปี พ.ศ.๒๕๑๖, โครงการจัดพัฒนาที่ดินฯ ตามพระราชประสงค์ "ทุ่งลุยลาย" ในท้องที่อำเภอดอนสารและอำเภอนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งเริ่มมาแต่ปี พ.ศ.๒๕๑๕, โครงการระบายน้ำพรุบาเจาะ ในอำเภอบาเจาะและอำเภอมือง จังหวัดนราธิวาส ซึ่งเริ่มมาแต่ปี พ.ศ.๒๕๑๗ โครงการชลประทานนุโมะ ในเขตอำเภอสู่โขง โกลก และอำเภอดากใบ จังหวัดนราธิวาส ซึ่งเริ่มมาแต่ปี พ.ศ.๒๕๑๗ เป็นต้น

พระมหากษัตริย์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ปกแผ่ไปทั่วทุกภูมิภาคของ
ประเทศ มิได้เลือกเชื้อชาติ ศาสนา ทรงมีพระราชปณิธานแน่วแน่ที่จะยกระดับฐานะ
เกษตรกรให้สูงขึ้น เพื่อความสงบสุขและเพื่อเศรษฐกิจความมั่นคงของประเทศชาติ พระราช
กรณียกิจทั้งปวงได้แพร่หลายเป็นที่กล่าวขวัญถึงทั่วไปทั้งในหมู่ชาวไทยและชาวโลก

เนื่องในโอกาสขีตมหามงคลสมัยวันเฉลิมพระชนมพรรษาเวียนมาอีกราวหนึ่ง
วันที่ ๕ ธันวาคม นี้ จึงขอเชิญชวนเกษตรกรและพสกนิกรไทยทั้งมวลพร้อมใจกันน้อมเกล้าฯ
ถวายพระพรชัยมงคลให้ทรงพระเจริญยิ่งยืนนาน ทรงเป็นมิ่งขวัญคุ้มเกล้าเหล่าราษฎรไทย
ชั่วกาลนานเทอญ

ออกอากาศ

ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

วันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๒๒

พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา

หม่อมราชวงศ์ แสงสุรย์ ลดาวัลย์ เรียบเรียง

วันที่ ๕ ธันวาคม ของทุก ๆ ปี เป็นมหามงคลสมัยอันพิเศษสุด คือ เป็นวันคล้ายวันพระบรมราชสมภพในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ในวโรกาสนี้ ทางราชการได้กำหนดให้มีงานเฉลิมฉลองเป็นพิธีการสำคัญ พิธีการดังกล่าวนี้เรียกกันว่า "พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา"

พระราชพิธีนี้ ไม่เคยมีปรากฏในสมัยกรุงสุโขทัย - กรุงศรีอยุธยา และต้นยุคกรุงรัตนโกสินทร์ เพิ่งจะเริ่มมีขึ้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ก็มีพระราชพิธีหนึ่งที่มีหลักฐานปรากฏอยู่ในกฎมณเฑียรบาล ศักราช ๗๒๒ ชื่อว่า พิธีตุลาการ ซึ่งมีเนื้อหาในการพระราชพิธีว่า สมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชเจ้าจะเสด็จขึ้นประทับบนดาชั่ง ท่ามกลางพระราชวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาท แล้วเจ้าพนักงานจะนำ เงินทองขึ้นชั่งบนดาชั่งอีกข้างหนึ่งให้น้ำหนักเท่าองค์พระมหากษัตริย์ จากนั้นพระมหากษัตริย์ก็จะพระราชทานเงินทองนั้นแก่พราหมณ์ เป็นการบำเพ็ญพระราชกุศลประจำปี พระราชพิธีนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงสนธิฐานไว้ในหนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือนว่า "ชะรอยพิธีตุลาการ คือ การชั่งองค์พระเจ้าแผ่นดินจะเป็นพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาของพระเจ้าแผ่นดินแต่ก่อนเสียดอกกระมังการซึ่งกำหนดพิธีตุลาการไว้ในเดือน ๙ นั้น ชะรอยเจ้าแผ่นดินเก่าที่เป็นเจ้านักรานั้นจะประสูติในเดือน ๙ หรือสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (อู่ทอง) เองจะประสูติในเดือน ๙ จึงวางพิธีตุลาการไว้ในเดือน ๙ ก็จะเป็นได้วิสัยคนแต่ก่อนย่อมปิดบังวันเดือนปีเกิดด้วยเชื่อว่าผู้ใดรู้วันเดือนปีแล้ว อาจไปประกอบเวทมนต์ทำอันตรายได้ต่าง ๆ จึงมิให้ปรากฏว่าเป็นการเฉลิมพระชนมพรรษา ครั้นผู้ตั้งตำราเดิมนั้นล่วงไปแล้ว ผู้ที่บัญชาการในชั้นหลังไม่รู้เท่าถึงมูลเหตุ จึงไม่ได้ย้ายพิธีมาให้ตรงกับประสูติของพระเจ้าแผ่นดินชั้นหลังซึ่งดำรงราชสมบัติอยู่ถ้าการคาดคะเนนี้ถูก ก็ควรจะว่าพระราชพิธีตุลาการนั้นเป็นพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาอย่างโบราณ แต่ข้าพเจ้าไม่ยืนยันเป็นแน่ว่าถูกต้องตามนี้"

พระราชพิธีตุลาการนั้นน่าจะคงมีมาจนถึงปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา แต่ทว่าได้เปลี่ยนย้ายมาตั้งการพระราชพิธีในเดือน ๗ มิได้กระทำในเดือน ๙ ดังที่ปรากฏในกฎมณเฑียรบาล เนื้อหาของการพระราชพิธีมีโดยย่อตั้งปรากฏในหนังสือคำให้การชาวกรุงเก่าดังนี้

เดือน ๗

พระราชพิธีตุลาการ พระเจ้ากรุงศรีอยุธยาเสด็จประทับเหนือสุวรรณราชบัลลังก์ ทรงสะเดาะพระเคราะห์ แล้วทำพระราชพิธีมังคลาภิเษก แล้วเอาเงินบาทชั่งให้หนักเท่า

พระองค์พระราชทานแก่พราหมณ์

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ไม่ปรากฏว่ามีการพระราชพิธีตุลาการ และก็ไม่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีใดในวันพระบรมราชสมภพด้วย ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสร้างพระพุทธรูปประจำพระชนมพรรษาทุกปี ปีละองค์ แต่ก็มิได้สร้างตรงกับวันเสด็จพระราชสมภพ จึงยังถือไม่ได้ว่าเป็นการบำเพ็ญพระราชกุศลในวันพระราชสมภพ

สำหรับบุคคลอื่น ๆ ทั่ว ๆ ไป แม้จะมีการทำบุญวันเกิดกันบ้าง ก็ทำในวันครบรอบทางจันทรคติยังไม่มีใครทำในวันบรรจบครบรอบทางสุริยคติ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระบรมราชาธิบายไว้ว่า "การทำบุญวันเกิดทุก ๆ ปีในเมื่อบรรจบครบรอบตามสุริยคติกาลเกิดขึ้นโดยพระราชดำริของพระบาท สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงทำเป็นต้นเดิมมาแต่ยังทรงผนวช ไซ้ว่าจะตามอย่างจีน หรืออย่างฝรั่ง ด้วยทรงพระราชดำริเห็นว่า การมีอายุมาถึงบรรจบรอบปีไม่ตายไปเสียก่อน เป็นลาภอันอุดมอย่างหนึ่งซึ่งควรเป็นที่ยินดี เมื่อมารู้สึกยินดีเช่นนั้น ก็ควรจะบำเพ็ญกุศลซึ่งเป็นประโยชน์ต่อตนและผู้อื่นสมกับที่มีน้ำใจยินดี และควรที่จะทำใจให้เป็นที่ตั้งแห่งความไม่ประมาท ด้วยไม่สามารถจะรู้ได้ว่าจะอยู่ไปบรรจบครบรอบอีกหรือไม่ ควรที่จะบำเพ็ญการกุศลและประพฤติหาสุจริตธรรม วันเกิดปีหนึ่งเป็นเครื่องเตือนใจครั้งหนึ่ง ให้รู้สึกว่ายอายุล่วงใกล้ต่อความมรณะอีกก้าวหนึ่งอีกชั้นหนึ่ง เมื่อรู้สึกมีเครื่องเตือนเช่นนี้ ก็จะได้บรรเทาความเมาในชีวิต ซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทเป็นตัวอกุศลกรรมนั้นเสีย"

ที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวันพระบรมราชสมภพตั้งแต่ยังทรงผนวชอยู่นั้น พระราชกุศลส่วนใหญ่ที่ทรงบำเพ็ญคือเจริญพระพุทธมนต์เลียงพระ จำนวน ๑๐ รูป เมื่อเสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติแล้ว ก็ยังทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเพียงเจริญพระพุทธมนต์และเลียงพระเหมือนอย่างครั้งทรงผนวช แม้ในสมัยนั้นข้าราชการและประชาชนที่มีฐานะทั่วไป จะทำบุญวันเกิดกันอย่างใหญ่โตตามแบบจีนมีการเลียง การมหรสพกันหลายวันหลายคืนก็ได้ทรงกระทำ เพิ่งจะทรงทำเป็นพระราชพิธีใหญ่เมื่อพระชนมายุครบ ๖๐ ดังนี้

ทรงจุดเทียนเท่าพระองค์ (คือเทียนสูงเท่าพระองค์ มีจำนวนไล่เท่าพระชนมายุ) และเทียนมหามงคล (คือเทียนที่มีขนาดยาวเท่ากับริบของพระเจ้า) แล้วพระสงฆ์ ๖๐ รูปเจริญพระพุทธมนต์ นอกจากนั้นก็ได้มีการเสด็จออกมหาสมาคม ให้พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการถวายพระพรชัยมงคล เจ้านายและขุนนางอ่านคำถวายพระพรชัยมงคล ทรงสดับพระธรรมเทศนา มีการสรงพระมุรธาภิเษก มีการพระราชทานเหรียญทองคำตราพระมหาเมฆงกุฎแก่ข้าราชการ ซึ่งเป็นต้นเค้าของการพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ในการเฉลิมพระชนมพรรษาในกาลต่อมา และมีการจุดประทีปโคมไฟในพระบรม

มหาราชวงศ์ด้วย

การพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาในรัชกาลต่อมา ก็ได้ถือแบบที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงกระทำในการเฉลิมพระชนมพรรษาครบ ๖๐ มาเป็นแนวปฏิบัติ และมาเพิ่มเติมเรื่องการแต่งประทับโคมไฟตามวังเจ้านายและตามบ้านข้าราชการในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการสมัครใจที่จะทำขึ้นเป็นการเชิดชูพระเกียรติยศโดยที่ทางราชการมิได้ขอร้องต่อมาประชาชนโดยทั่วไปก็พลอยปฏิบัติตาม ทั้งนี้เนื่องจากต่างก็มีความจงรักภักดีต่อเบื้องพระยุคลบาทโดยทั่วหน้ากัน

ต่อไปนี้จะได้กล่าวถึงการพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาในรัชกาลปัจจุบัน โดยสังเขป พร้อมทั้งจะได้อธิบายถึงเหตุผลให้เป็นที่ทราบว่าการพระราชพิธีตอนใดมีความมุ่งหมายให้เกิดผลอันสงสัปรการใดบ้าง

ในวันที่ ๕ ธันวาคม อันเป็นวันคล้ายวันพระราชสมภพ เวลา ๑๐.๓๐ น. เป็นพิธีเสด็จออกมหาสมาคมคือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยประทับเหนือพระที่นั่งพุดตานกาญจจินาสถาบันพระราชบัลลังก์ ภายใต้พระนพปฎลมหาเศวตฉัตร มีมหาดเล็กเชิญเครื่องราชกกุธภัณฑ์พระมาลา และพระศำยีนประจำตำแหน่ง เมื่อมหาดเล็กกราบรับ ขวาม่านไขพระวิสูตรเบื้องหน้าพระราชบัลลังก์ พระตำรวจหลวงชูฟุ่มไม้ทองให้สัญญาณ ชาวพนักงานกระทั้งแตรมโหระทึก แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี ทหารกองเกียรติยศถวายความเคารพ ทหารบก ทหารเรือ ยิงปืนใหญ่เฉลิมพระเกียรติยศฝ่ายละ ๒๑ นัด พระบรมวงศานุวงศ์ คณะองคมนตรี คณะรัฐมนตรี สมาชิกสภาข้าราชการทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน ข้าราชการพลเรือน ข้าราชการในพระราชสำนักทั้งฝ่ายหน้าฝ่ายในที่เฝ้า ฯ อยู่โดยอนุกรม ถวายคำนับ และเมื่อสุดเสียงระโคม พระราชวงศ์ผู้ใหญ่ถวายพระพรชัยมงคลในนามพระบรมวงศานุวงศ์ นายกรัฐมนตรีถวายพระพรชัยมงคลในนามข้าราชการทั้งฝ่ายทหารพลเรือน และอาณาประชาราษฎร์ทั่วทั้งราชอาณาจักร ประธานรัฐสภาถวายพระพรชัยมงคลในนามสมาชิกสภาจบบแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานกระแสพระราชดำรัสตอบ สดสันกระแสรราชดำรัส พระตำรวจหลวงชูฟุ่มไม้ทองให้สัญญาณ มหาดเล็กกราบรับ ขวาม่านปิดพระวิสูตร ชาวพนักงานระโคมดุริยางค์ แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี ทหารกองเกียรติยศถวายความเคารพ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินขึ้น เป็นอันเสร็จพิธีถวายพระพรชัยมงคล

การถวายพระพรชัยมงคลนี้ นอกจากเป็นเครื่องแสดงความจงรักภักดีต่อเบื้องพระยุคลบาทของบุคคลฝ่ายต่าง ๆ ในราชอาณาจักรแล้ว คำกราบบังคมทูลนั้นยังเป็น

เมื่อพระสงฆ์ที่รับการสถาปนาสมณศักดิ์ออกจากพระที่นั่งไปแล้ว เจ้าหน้าที่กองศาสนูปถัมภ์นิมนต์พระสงฆ์ ๖๐ รูป เข้านั่งยังอาสนะในพระที่นั่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงจุดเทียนมหามงคล เทียนเท่าพระองค์รูปเทียนบูชาพระสยามเทวาธิราช จากนั้นเสด็จออกประทับพระราชอาสน์ ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ จบแล้วสมเด็จพระราชาคณะถวายอดิเรก ถวายพระพรลา

ในระหว่างที่พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์เฉลิมพระชนมพรรษานั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ทั้งฝ่ายทหารและพลเรือนปฏิบัติราชการแผ่นดินมาด้วยดี มีความชอบ เข้ารับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ไว้เป็นเครื่องเชิดชูเกียรติ

รุ่งขึ้นวันที่ ๖ ธันวาคม เวลา ๑๐.๓๐ น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปยังพระที่นั่งไพศาลทักษิณ ทรงจุดธูปเทียนบูชาพระชัยวัฒน์ประจำรัชกาล จุดธูปเทียนบูชาเทวรูปพระเคราะห์ และทรงจุดธูปเทียนเครื่องนมัสการพระสงฆ์ที่เจริญพระพุทธมนต์แต่वनก่อนถวายพระพรแล้วรับพระราชทานฉัตร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วย พระบรมวงศานุวงศ์ฝ่ายหน้า ประทับหน้าอาสนะสงฆ์ ทรงปฏิบัติพระเมื่อพระสงฆ์รับพระราชทานฉัตรเสร็จแล้ว สมเด็จพระสังฆราชถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเศษ พรรณนาถึงพระจริยาวัตร พระราชกรณียกิจ ที่ได้ทรงบำเพ็ญ โดยอาศัยหลักในทศพิธราชธรรมจริยานุวัติ เป็นผลให้พสกนิกรได้รับความร่มเย็นเป็นสุข นอกจากนี้ในพระธรรมเทศนานั้นอาจใช้ข้อธรรม เป็นเครื่องเตือนพระสติมิให้พระมหากษัตริย์ทรงหลงปฏิบัติในสิ่งอันจะเป็นความเดือดร้อนแก่ปวงพสกนิกร สรุปรวมความการสดับพระธรรมเทศนามงคลวิเศษก็คือ การที่พระมหากษัตริย์ทรงยอมให้พระสงฆ์ ซึ่งทรงเคารพนับถือเตือนพระสติในเมื่อเห็นว่าพระราชกรณียกิจนั้นจะไม่เป็นคุณแก่บ้านเมืองและอาณาประชาราษฎร์ อันนี้เป็นเครื่องชี้ชัดถึงน้ำพระทัยว่าทรงมีความปรารถนาดีต่อบ้านเมืองและประชาราษฎร์ โดยแท้จริง

เมื่อพระสงฆ์ถวายพระธรรมเทศนามงคลวิเศษจบแล้ว ทรงประเคนเครื่องจุดปัจจัยไทยธรรมและเครื่องบูชาภัณฑ์เทศน์ พระสงฆ์ถวายอนุโมทนา ถวายอดิเรก ถวายพระพรลา และเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินกลับแล้ว เจ้าพนักงานตั้งบายศรี แก้วทองเงินเวียนเทียนสมโภชดวงพระบรมราชสมภพ ซึ่งเชิญออกประดิษฐานอยู่เบื้องหน้าพระชัยวัฒน์ประจำรัชกาลเหนือพระแท่นพระมหาเศวตฉัตร

งานวันที่ ๕ ทั้งสองเวลา และงานวันที่ ๖ เวลาเช้า เป็นงานแต่งกายเต็มยศ

ครั้นถึงเวลาบ่าย ๑๗ นาฬิกา คณะทูตต่างประเทศ และผู้แทนฝ่ายกงสุลเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายพระพรชัยมงคล ณ ศาลาดุสิดาลัย ในโอกาสนั้นพระราชทานเลี้ยงน้ำชาแก่คณะทูตและผู้แทนฝ่ายกงสุลด้วย

การเสด็จออกรับคำถวายพระพรชัยมงคลจากคณะทูตต่างประเทศนี้ แต่ก่อนเสด็จออก ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เป็นงานแต่งกายเต็มยศตามประเพณีที่เคยปฏิบัติมา

หลายรัชกาลต่อมาได้ทรงพระราชดำริว่าการเฝ้า ณ แบบนั้น เป็นพิธีการที่ขาดความสนิทสนมเป็นกันเอง หากเปลี่ยนเป็นงานแต่งกายสากลอย่างพบปะกันธรรมดา ๆ และพระราชทานเลี้ยงน้ำชาในโอกาสนั้นด้วย จะเป็นทางให้เกิดความสนิทสนมกับคณะทูตานุทูตต่างประเทศ อันจะเป็นผลดีแก่สัมพันธไมตรีระหว่างประเทศมากขึ้น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เปลี่ยนประเพณีการปฏิบัติตอนนี้เสียใหม่ ตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๒๐ เป็นต้นมา การนี้จึงเป็นเครื่องยืนยันอีกประการหนึ่งว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันทรงคำนึงถึงประโยชน์อันจะพึงมีต่อประเทศชาติ มากกว่าการคำนึงถึงพระเกียรติอันเป็นเรื่องส่วนพระองค์

กาลก่อนสมัยที่ฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศยังอยู่ในภาวะปรกติ ได้เคยทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้มีงานพระราชทานเลี้ยงน้ำชาพระบรมวงศานุวงศ์ องคมนตรี รัฐมนตรี คณะทูตานุทูตต่างประเทศ ข้าราชการฝ่ายทหารตั้งแต่ยศพันเอก นาวาเอก และนาวาอากาศเอก ขึ้นไป และข้าราชการฝ่ายพลเรือนตั้งแต่ระดับหัวหน้ากองขึ้นไป ตลอดจนพ่อค้าหบดี และผู้มีเกียรติอื่น ๆ บรรดาที่เคยทำคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติ งานพระราชทานเลี้ยงนี้เรียกว่าสโมสรสนับทนายราชอุทยานสโมสร์ โดยปกติจัดให้มีขึ้นในวันที่ ๘ ธันวาคม เวลา ๑๗.๐๐ น. ณ บริเวณสวนศิวิลลีย์ ในพระบรมมหาราชวัง งานเช่นนี้เปิดโอกาสให้ผู้ได้รับเชิญทุกรูปนามได้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทใกล้ชิด เกิดทั้งความภาคภูมิใจและกำลังใจในอันที่จะปฏิบัติงานเพื่อประเทศชาติต่อไป

เรื่องคราวพระราชทานเลี้ยงแก่ข้าราชการนั้นเป็นประเพณีที่มีมาแต่โบราณ ในกฎมณเฑียรบาลสมัยต้นยุคกรุงศรีอยุธยา ก็ปรากฏว่ามีการเลี้ยงลูกขุนในการพระราชพิธีเดือน ๑๒ การเลิงานพระราชอุทยานสโมสร์จึงเท่ากับเลิกพิธีเลี้ยงลูกขุนอันเป็นพิธีเก่าแก่แต่สมัยต้นยุคกรุงศรีอยุธยา เป็นที่น่าเสียดาย แต่เข้าใจว่าการนี้คงจะไม่เลิกโดยเด็ดขาด หากเศรษฐกิจของประเทศดีขึ้นแล้ว ก็คงจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้มีขึ้นอีกเพราะเป็นงานที่ให้อำนาจแก่ผู้ปฏิบัติราชการแผ่นดินด้วยประการหนึ่ง

อนึ่ง วันพระราชสมภพในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น ทางราชการได้ประกาศให้ถือเป็นวันเฉลิมฉลองของชาติไทยด้วย ดังข้อความในประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีต่อไปนี้

ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี
เรื่อง ให้ถือวันพระราชสมภพเป็นวันเฉลิมฉลองของชาติไทย

ด้วยคณะรัฐมนตรีได้พิจารณาเห็นว่า ตามที่ได้กำหนดให้มีการเฉลิมฉลอง วันชาติไทย ในวันที่ ๒๔ มิถุนายน นั้น ได้ปรากฏในภายหลังว่า มีข้อที่ไม่เหมาะสมหลายประการ ในด้านประชาชนและหนังสือพิมพ์ก็ได้เสนอแนะให้พิจารณา ในเรื่องนี้หลายครั้งหลายคราว คณะรัฐมนตรีจึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นพิจารณา โดยมีพลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ รองนายกรัฐมนตรี เป็นประธาน

คณะกรรมการนี้ได้พิจารณาแล้ว เสนอความเห็นเห็นว่า ประเทศต่าง ๆ ได้เลือกถือวันใดวันหนึ่งที่มีความสำคัญเกี่ยวเนื่องกับชนในชาติต่าง ๆ กัน โดยถือเอาวันประกาศเอกราช วันอิสรภาพ วันตั้งถิ่นฐาน วันสาธารณรัฐ วันสถาปนาพระราชวงศ์บ้าง ซึ่งไม่เหมือนกัน แต่ประเทศที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของชาติโดยทั่วไปนั้น ได้ถือเอาวันพระราชสมภพของพระมหากษัตริย์เป็นวันเฉลิมฉลองของชาติ เช่น ประเทศอังกฤษ เนเธอร์แลนด์ เดนมาร์ก สวีเดน ญี่ปุ่น ฯลฯ เป็นต้น แม้ประเทศไทยเราเองก็ได้ถือเอาวันพระราชสมภพเป็นวันเฉลิมฉลองของชาติไทยมาแล้ว เพิ่งจะมากำหนดเอาวันที่ ๒๔ มิถุนายน เป็นวันชาติเพิ่มขึ้นอีกวันหนึ่งในระยะหลังนี้เอง

คณะกรรมการ ฯ จึงมีความเห็นเห็นว่า เพื่อให้เป็นไปตามชนบประเพณีของประเทศที่พระมหากษัตริย์เป็นประมุข และเป็นการสมครสมานสามัคคีรวมจิตใจของบุคคลในชาติโดยทั่วกัน จึงสมควรจะถือเอาวันพระราชสมภพของพระมหากษัตริย์เป็นวันเฉลิมฉลองของชาติไทยต่อไป โดยยกเลิกวันชาติในวันที่ ๒๔ มิถุนายน เสีย

คณะรัฐมนตรีพิจารณาเห็นชอบด้วย จึงได้ลงมติให้ยกเลิกประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๔๘๑ เรื่อง วันชาติ นั้นเสีย และให้ถือเอาวันพระราชสมภพของพระมหากษัตริย์ เป็นวันเฉลิมฉลองของชาติไทยด้วยต่อไปตั้งแต่บัดนี้

ประกาศ ณ วันที่ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๐๓

การที่ทางราชการได้ประกาศเช่นนี้ เห็นได้ชัดว่าเป็นความปรารถนาที่รวมจิตใจของทุกคนในชาติ ให้กลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีพระบรมราชกฤษฎาภินิหารแห่งองค์สมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชเจ้าเป็นประดุจธงชัยประจำชาติโดยจำเนียรกาล

จัดทำโดย คณะอนุกรรมการจัดทำเอกสารและบทความสดุดีบุคคลสำคัญ

ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

พิมพ์ครั้งที่ ๑

จำนวนพิมพ์ ๖,๐๐๐ เล่ม

พุทธศักราช ๒๕๓๙

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ. คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ.

คณะอนุกรรมการจัดทำเอกสารและบทความสดุดีบุคคลสำคัญ

ทวยราษฎร์รักบาทม้ายิ่งด้วยปิตุรงค์. --กรุงเทพฯ : สำนักงาน, ๒๕๓๙.

๒๒๒ หน้า

๑. ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา, ๒๔๗๐-

I. ชื่อเรื่อง

๙๒๓.๑๕๙๓

ISBN 974-7771-93-4

บรรณาธิการ

นางอุทัยศรี ณ นคร

บรรณาธิการผู้ช่วย

นายบรรเจ็ด อินทุจันทร์ยัง

ออกแบบปก

นายประยูทธ ปัญญาศิริ

พิมพ์ที่

ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไอเดีย สแควร์ เลขที่ ๗๓๑/๔๘ ถนนจรัญสนิทวงศ์ ๔๗/๑

แขวงบางพลัด เขตบางพลัด กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐ โทร.๔๓๓-๔๗๙๑

